START

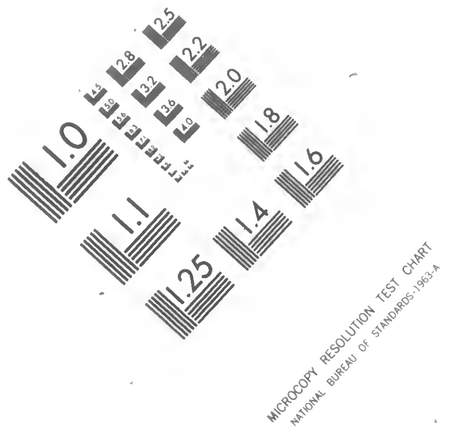
MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

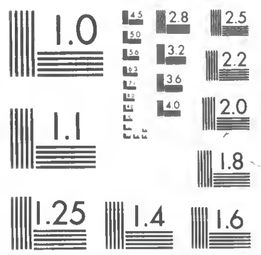
MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

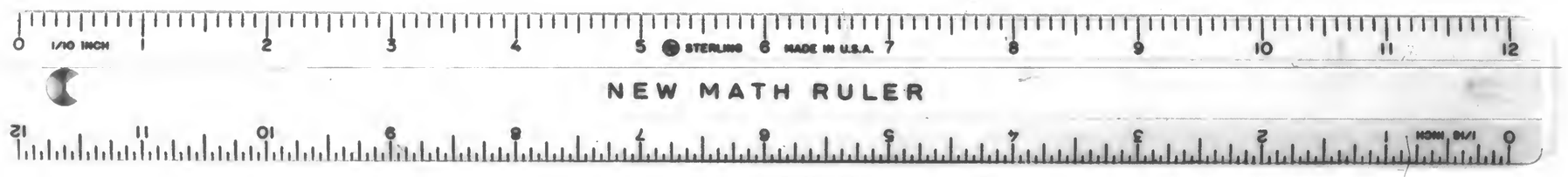
1/10 INCH
STERLING
MADE IN U.S.A.
NEW MATH RULER

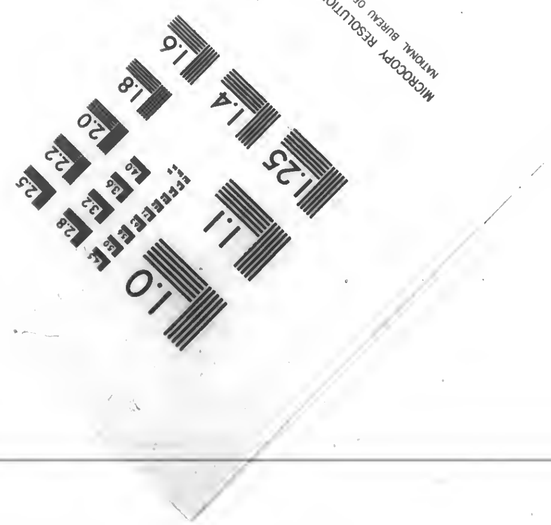
MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

STANDARD BIBLIOGRAPHIC MICROFILM TARGET

Section I Original Material (as filmed)

Author(s) Gt. Britain. Commissioners on Revision of the Ecclesiastical laws, 1550-1552. Reformatio legvm ecclesiasticarum.. Author's date(s) 1641

Title

Publisher, if a book

Publication Date(s) or period covered 1641

No. of vols. ( ) Pages ( ) Other ( )

Place of Publication

Edition Editor, or Translator

Holder of Original Material University of Toronto Library - Rare Books Dept.

Editor and Publisher of Microfilm Edition

Holder of Master Negative

Restrictions, if any, on use

Section II Technical Microfilm Data

Producing Laboratory U. of T. Library, Photocopy Services Unit Date March 1971

Film size - 35mm (X), 16mm ( ), Reduction Ratio 14X (X), 20X ( ), Other ( ),

Image Placement - 1A ( ), 11A (X), 1B ( ), 11B ( ), Duplex ( ), Duo ( ).

NOTE that this form is to be used for books, manuscripts, records, maps, periodicals and newspapers interchangeable.

ALA: MICROFILM NORMS

REFORMATIO LEGVM ECCLESIASTICARVM,

EX AVTHORITATE PRIMVM Regis HENRICI 8. inchoata:

Deinde per Regem EDOVARDUM 6. provecta, adauctáque in hunc modum, atq; nunc ad pleniorem ipsarum reformationem in lucem edita.

LONDINI,
Impensis Societatis STATIONARIORUM.
Anno Dom. M. DCXLI.

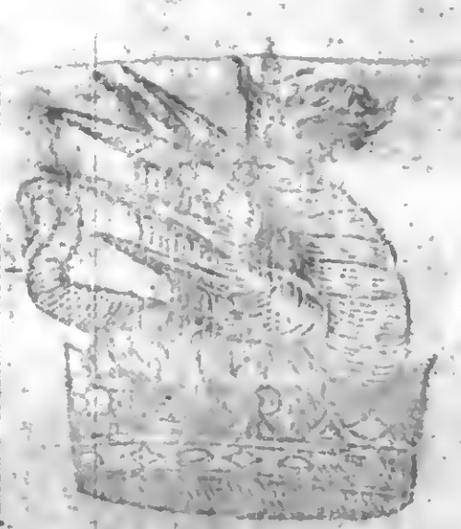

AD
Doctum & candidum
LECTOREM

PRAEFATIO. I. F.

QVum nihil sit, quod vel ad communem omnium [illegible] vel ad privatam cujusque salutem propiùs per[illegible] quàm ut in quaque Reipub. societate recta rel[illegible] doctrina retineatur, tum ad hanc ipsam optimæ [illegible] institutionem non parùm retulerit, optimarum [illegible] legum accedere disciplinam: Quarum altera [illegible] tatem informet, altera externam hominum [illegible] vitam moresq; componat. Quæ duæ res simul con[illegible] ut plurimum in omni Repub. rectè administranda valent, seseq; m[illegible] ita si divellantur, perinde ac sic navem seces mediam, haud ita mul[illegible] quid aut hæc sine illa, aut utraq; pars sine altera, his præsertim tempo[illegible] contulerit. Nam ut nulla quantumvis morata civitas, aut regnum commodè haberi possit, si absit, aut aberret religionis regula: sic neque religio rursus quantumlibet exculta præstiterit ad absolvendam fœlicitatis perfectionem, ubi nec morum cura habetur, nec judiciorum servatur severitas. Vnde non inscitè ab Augustino dictum est, qui de Dei scribens civitate, posse rempub. fœlicem e[illegible] gat, *ubi stantibus quidem mœnibus, mores ruinam pati[illegible]tur.* Ideoq; [illegible] à sapientissimis majoribus prospectum [illegible], qui præmia parite[illegible]

nis temperantes, simulque cum religione legum colligantes instituta, omni reipub. parti consulendum putaverunt, quo videlicet nec bonis deesset, quo ad virtutes, sincerumq; Dei cultum incitari possent; nec malis supplicionum abesset metus, quo revocentur à flagitio: simúlq; in jurium controversiæ, (si quæ emergerent) tolli eodem pacto & finiri possent.

Legibus condendis cautiones adhibendæ.

Cæterum diligens hic cum primis, & multiplex adhibenda cautio est. Quemadmodum enim non omnis admittenda est in cœtus politicos religio, nisi quæ ad expressam divinæ voluntatis normã quam simplicissimè respondeat. Ita & in condendis legibus prudenti cum primis delectu utendum censeo, ut reipúb. accommodentur, non quæ temerè cujusvis effundit temeritas, aut tyrannis obtrudit, sed quæ ad archetypum æqui & honesti, atque perfectæ rationis regulam accedant quam proximè. Prospiciendum deinde, ne aut fisci lucrũ oleant, aut privatam sapiant utilitatem, cujusmodi *Epitadæ* fuisse feruntur, qui cum legem tulisset, ut liberum esset cuiq; sua, cui vellet, relinquere, nihil interim agebat, nisi ut ipse filium, quem odisset, posset exhæredare. Porrò ne credulitatem spirent, quales erant *Dræconis*, & *Phalaridis* Agrigentinorum tyranni, quibus & Episcopi Romani addas licebit. Profuerit & illud insuper cavere, ne leges immodica superfluitate, ac multitudine scitorum onerent magis, quam ornent.

Quanquam verò longe id præstantissimum fuerat votisq; omnibus optandum, ejusmodi omnium esse Christianorum mores, ut non paucis aut moderatis modo, sed nullis potius omnino opus esset legibus: tantumque posse religionis vigorem apud omnes, ut de nobis verè affirmari posset Paulinum illud, *Lex iusto posita non est, &c.* Verum quando hoc in tanta vitæ infirmitate obtinere non datur, nescio etiam an sperare liceat, in invisibili hac Ecclesia, ubi promiscuè cum bonis ita permisti mali sunt, ut amplior plerúmque pars vincat meliorem; idcircò legum necessario comparata sunt præsidia, ut quos ducere religio nequeat, disciplinæ saltem, legumq; retineat coercio. Sine quibus nullam posse humanæ societatis gubernationem constare, non modò recentiorum temporum exempla, sed vetustissimæ etiam antiquitatis ubique comprobant historiæ: Sive Atticam primum, sive Spartanam spectemus rempoblicam. Quarum utraque post varias civilium conflictationum agitationes, tandem acceptis altera à *Solone*, altera à *Lycurgo* legibus, multo dehinc pacatior auctiorq; est reddita. Sic enim de *Atheniis* constat, quod sine certo aliquo jure tres simul per id tempus factiones inter se contenderent, eaq, dissensio, gliscentibus magis odiis, universis exitium minaretur, *Soleni* respub. mandata est. Is leges tulit, quibus libertatem & otium, per quingintos postea annos, ei restituit reipub. Porro ut non potuit Atticos ea tempestate Ægyptias leges quasquam usucapere, atque in suam transferre rempub. (ut testis est *Herodotus*) idem & *Romanis* postea niu venit, quos cum publica cogeret necessitas leges in civitate sua conscribere, missi sunt in *Græciam* decemviri, qui ex Atticis legibus *Solonis*, *Zaleuci* apud *Locros*, *Charondæ* apud *Thurinos*, *Lycurgi* apud *Lacedæmonios*, *Pharonei* apud *Argivos*, certas legum formulas colligerent, & de rep. instituenda summos in *Græcia* homines consulerent.

1. Tim. 1.

Legum necessitas.

Atque ex iis demum leges duodecim tabularum conflatæ sunt, quibus tantum tribuit *M. Cicero*, ut alicubi de optimo civitatis statu disputans, à natura discedere prædicat, qui à *Romanis* legibus dissident. Breviter nulla gens, nulla civitas, aut patria tam immanis unquam, aut barbara fuit, quæ non leges, etsi non ubiq; consimiles, non aliquas tamen habuerit, quibus si non omnia propellerentur vitia, ut aliquam saltem morum honestatem retinerent. Sic neq; Angliæ nostræ jam olim sua defuerunt legum decreta sapienter à prudentissimis majoribus constituta. Declarant id *Bractbonis nomothetica*, *Inæ Regis*, *Edwardi senioris*, *Athelstani*, *Eadmundi*, *Eadgari*, *Aluredi*, *Ethelredi*, *Canuti*, cæterorumq; principum auspiciis institutæ sanctiones. Quæ leges quam diu suum tueri authoritatem potuerunt, viguit aliqua saltem in hoc regno morum disciplina. Tandem non multo post hæc descendit in *Orchestram Scænicus* planè *artifex* suam saltaturus fabulam, urbis Romæ Pontifex: qui cæteris paulatim explosis actoribus, solus ipse Scenam occupare, omnesq; omnium actiones sustinere voluit. Primumq; prophanis magistratibus ea tantum relinquens, quæ prophana videbantur, reliquam partem illam de monibus universam ad se populumq; suum transtulit. Ecclesiasticum, callidissimo nimirum commento, dum se fingit Christi in terris vicarium, & Apostolicæ cathedræ hæreditarium successorem. Quod simulatq; semel principibus esse persuasum sensisset, hinc illico majora conandi materiam accipit. Neq; porrò defuit occasioni audacia. Pergens itaq; in cœpta fabula mimus hic histrio, postquam exordium sibi tam pulchre videt procedere, ad reliquas similiter actionis partes se parat, quas nihilo etiam segnius tractat. Ac primùm ad Reges ipsos, summosq; Monarchas affectat viam, eorum authoritatem paulatim vellicare, mox & æquare, tum superare etiam, superatamq; sub jugum mittere pertentat. Hoc ubi etiam succedere intelligit, majore sumpta fiducia, ulterius adhuc progreditur sese dilatare, ac pennas nido majores distendere, nihil jam humile aut plebeium de se cogitans: Qui prius humili socco incedebat, nunc alto cothorno ingreditur; ex Pontifice Rex factus planè tragicus. Quin nec amplius subditi jam nomen agnoscit, qui jubetur à Christo, ne dominetur suis. Denique eousque intumescit magnitudinis hic *Ecclesiarcha*, ut qui leges prius ab aliis accipere, atque in ordine teneri sit solitus, nunc inversa rerum scœna, leges ipse imponit aliis, ac jura præscribit universis: Quod jus nunc canonicum appellamus, quo ipso jure, neque ullum tamen modum tenet illius impudentia, quin de legibus, decreta decretis, ac iis insuper decretalia, aliis alia, atq; ita alia accumulet, nec ullum penè statuit cumulandi finem, donec tandem suis *Clementinis*, *Sextinis*, *Jura & Extravagantibus*, *Constitutionibus provincialibus*, & *Synodalibus*, *Paleis*, *Glosulis*, *Sententiis*, *Capitulis*, *Summariis*, *Rescriptis*, *Breviculis*, *Casibus longis*, & *brevibus*, *ac infinitis Rhapsodiis* adeo orbem confarcinavit, ut Atlas mons, quo sustineri cœlum dicitur, huic (si imponeretur) oneri vix ferendo sufficeret.

Leges Saxonum antiquæ.

Pontificia supremitatis invasio.

...us Pontificium seu canonicum.

Atque hunc quidem in modum se habuit pontificiæ hujus fabulæ epitasis, satis quidem turbulenta, & prodigiosa: In qua mirum quas ille turbas dedit, quos mundo ludos fecit, & quos errores involvit, foris nonnullam quidem religionis faciem obtendens, sed ita ut propius intuenti haud difficile esse videre, longe aliud mysterium in animo eum instituisse; nempe ut ecc...

Pontifex vendicat utrumque gladium.

sticum imperium aliquod in hoc mundo eminentiæ singularis tolleret. Tũ nec his contentus, jus fori sui haud prius destitit hactenus dilatare, quoad totum etiam civilem gladium, cum plena potestate in suam traduxisset possessionem: non huc spectans interim, ut morum disciplinam in melius provehoret (quod fortassis nunquam illi serio curæ fuit) sed partim ut sedis dignitatem omnibus munitam modis constabiliret, partim ut opes undecunq; quam maximas ad explendam ipsius avaritiam converteret, haud multum dissimili exemplo, quale de *Dionysio Syracusano* commemorat Plutarchus, qui quũ insidioso consilio quam plurimas tulisset leges, alias super alias ingerens, tum easdem pari rursus astutia à populo negligi patiebatur, quo cũctos hac ratione sibi obnoxios redderet. Nec aliud in consilio fuisse huic pontifici videtur in tot congerendis legum centonibus, quam ut *plurimos* canonicis suis articulis *irretitos* teneret; quo *uberior quæstus* ei ex *dispensationibus* & *condemnationibus* accresceret. Atque hanc pura catastrophen esse hujus *choragii*. Nam ut veteres olim Comœdiæ exibant ferè in nuptias; ita pontificis omnes ferè molitiones desinebant in pecunias. Breviter sub hoc pontifice ita gubernata est res ecclesiastica, ut in pejori loco nec aliâs fuerit unquam, nec tum esse potuerit: quando *nihil in religione ferè rectum, in moribus nihil sanum, nihil in conscientiis liberum, nec in cultu sincerum relinquebatur: nec in legibus quicquam, nisi quod ad ineptiles quasdam ceremonias, vel absurda dogmata, vel ad ordinis magnificentiam tuendam pertinebat.* Et si in consistoriis ostendebatur nonnulla forsan justitiæ umbra, & morum inspectio, sic tamen res gerebatur, ut pretio nulli non venalis foret impunitas. Cui & hoc porro accedebat incommodi, quòd quum ab iis judiciis procul omnis politica potestas arceretur, interim tota fori tractatio, nescio quibus Caneniſtis, & officialibus patebat, quorum magna pars ex litibus victitans suum magis spectabat compendium, quam virtutis, ac morum rectitudinem. Ut multa hic supprimam modestiæ causa, fortassis non prætereunda, si non pudori magis consulere, quam calamo indulgere hoc loco libuisset.

Pontificii jurisconsulti pseudo.

Postulabat sanè hæc tanta rerum dissipatio necessariam emendationem. Neque fefellit ecclesiam suam divina providentia, cujus singulari beneficio cœpit tandem utcunque scintillare, velut è crassa nebula, promicans sincerioris religionis aura, regnante auspicatissimæ memoriæ Rege *Henrico* octavo: qui regum omnium, in hoc regno *primus*, magno reipublicæ bono, pontificis jus nomen, cum superbissimis fascibus, prorsus è regni finibus *exussirat*. Quin nec eo contentus cordatus rex, ut nomen, quodosque solum titulos à se suisque depelleret, nisi & *jura decretaque* omnia, quibus adhuc obstringebatur ecclesia, perfringeret: huc quoque animum adjecit, ut universam secum rempub. in plenam asseret libertatem. Quocirca cum ex ipsius, tum ex publico Senatus decreto delecti sunt viri aliquot, usu & doctrina præstantes, *numero triginta duo, qui penitus abscondo pontificio juri (quod canonicum vocamus) cum omni illa decretorum & decretalium facultate, novas ipsi leges, quæ controversiarum & morum judicia regerent, regis nomine & authoritate sufroquent.* Id quod ex ipsius regis epistola, quam huic præfiximus libro, constare poterit, quæ & rerum ipsius in hac re studium, & piam voluntatem aperit.

Laudandum profecto regis propositum, nec illaudandi fortassis eorum conatus,

conatus, qui leges tum illas, licèt his longè dissimiles conscripserant. Sed nescio quo modo, quisque occasione rei successu caruit, sive temporum iniquitate, sive nimia eorum cessatione quibus tunc negotium committebatur.

Sequitur post hæc regis tandem *Henrici* mors, æquo pulsans pede pauperum tabernas, regumque turres: Post quem subiit in regni habenas relictus à patre filius nunquam satis laudari nominis *Edouardus* sextus. Qui in emendanda primum religione quam adhuc inchoatam reliquit pater, majores impetus, ac vires addidit, nec omnino profecit infœliciter. Quo factum, ut religionis fontes multo, quam antea, purgatiores nativo quodammodo nitori sint restituti. Sed iniquissimi illorum temporum mores, longè à professione dissidentes, & religioni labem & bonis omnibus dolorem non mediocrem asperserunt. In causa creditur, quòd cum doctrina reformata, non item adhibita essent legum idonea repagula, quæ effrænem multitudinis impunitatem cohiberent. Durabant enim adhuc hæc ipsa, quæ & hodie regnant in curiis, & consistoriis pontificii juris instituta, & constitutiones provinciales, quæ præter verbosam ceremoniarum congeriem, nihil ferè habebant, quod corrigendæ Christianorũ vitæ magnopere conduceret. Neq; interim hoc nescibat, pro divina sua indole, *Edouardus* noster. Itaque coacto mòx Senatu, indictoque frequentissimis comitiis parliamento, non solùm in animo habuit, sed diligenter etiam curavit, paternum sequutus exemplum, ut quod ille factum priùs voluisset, in reformandis pontificiorum canonum decretis, id ipse absolutiori expeditione perfectum redderet.

Rex Edouardus 6. de religionis & disciplinæ cura sollicitus.

Quid multis? ex communi ordinum omnium suffragio, datum id negotii est viris, si non iisdem, quibus superius, at pari tamen numero, nec impari excellentia præditis, triginta videlicet duobus (quod idem etiam ab *Henrico* priùs octavo instituebatur) partim ex Episcopis, partim ex Theologis, partim ex utriusque juris prudentia, partim ex communis quoque juris professione, ad octenos, in quatuor classes, ad hoc ipsum designatis, ut ipsorum arbitrio certa quædam sanctionum capita, in legum formulas redacta figerentur, quæ in locum sufficerent Romanarum constitutionum, reip. & moribus in melius formandis quam maximè salutares proponerentur.

Leges ecclesiasticæ per Regem Edouardum 6. renovatæ.

Nec longum erat, quin regis voluntati satisfactum sit. Res enim, tanquam pensum, in varias distributa operas solicitate non minori, quam celeritate confecta est, hoc observato ordine: ut Duo hi & triginta (quos dixim[us] in quatuor classes, æqua proportione in dividerentur, ut in singulis octonariis duo Episcopi, duo item Theologi, rursusque duo juris utriusque, similiter & communis juris consulti totidem continerentur. Inter quos sic denique conventum est, ut quod in singulis classibus conclusum & definitum esset, id per reliquas classes considerandum atque inspiciendum transmitteretur. Quanquam verò ex hoc ipso omni numero, octo potissimum selecta fuerunt capita, quibus prima operis præformatio, quasiq; materiæ præparatio committebatur; quorum nomina Regis in *Edouardi* epistola compre hensa videre licebit.

[illegible] authores, & Ordo.

Atq; hoc modo confectæ hæ quidem leges sunt, sive eas ecclesiasticas, sive politicas appellare libeat. Quarum materia ab optimis undiq; legibus

Tho. Cranmerus Archiepiſ.
Gualterus Haddonus

videtur, non ſolum eccleſiaſticis, ſed civilibus etiam, veteromq; Romanorum præcipua antiquitate. Summæ negotii præfuit *Tho. Cranmes* Archiepiſ. Cant. Orationis lumen & ſplendorem addidit *Gualterus Haddonus*, vir diſertus, & in hac ipſa juris facultate non imperitus. Quin nec ſatis ſcio an *Ioann. Checi* viri ſingulatis eidem negotio ad juris adfuerit manus. Quo factum eſt, ut cultiori ſtylo concinnatæ ſint iſtæ leges, quam pro communi cæterarum legum more. Atq; equidem lubens optarim, ſi quid votis meis proficerem, ut conſimili exemplo, nec diſſimili etiam oratione ac ſtylo, proſiliat nunc aliquis, qui in vernaculis noſtris legibus perpoliendis idem efficiat, quod in eccleſiaſticis iſtis præſtitit clariſſimæ memoriæ hic Haddonus.

Sed hæc aliorum reliquens perpenſioni, ad eccleſiaſticas noſtras redeo, quæ quemadmodum elaboratæ fuerint, quibuſq; authoribus conſcriptæ, jam aperuimus. Reſtabat nunc de illarum dignitate & æſtimatione aliquid porrò mihi diſſerendum. Sed quia nolim meo judicio cæteris præcurrere, liberam ſuam cuiq; cenſuram relinquo. Nobis ſat erit, quoniam jampridem in ſuperioribus Monumentis noſtris promiſſa ſunt, ſtudioſis lectoribus hæc propoſuiſſe, non ut vim allico legum authoritatemq; induant; ſed ut ſpecimen duntaxat rei, velut ad guſtum iſta lectitare volentibus, exhiberemus, quæ ubi perlecta fuerint, pro ſuo quiſq; captu, quid de iis ſtatuendum putet, liberè ſecum penſitet. Vt nihil eſt, nec unquam fuit, tam fœliciter humano elucubratum ingenio, cui non aliquid inhæſit nævi, ita neq; hic fortaſſe defutura ſunt, quæ *Momi oculi* & acriorem lectoris diſcuſſionem flagitare nonnullis videbuntur. In quo genere præter alia, quæ brevitatis cauſa tranſilire cogor, hoc unum minime, vel prætereundum mihi, vel doctis judicis admittendum videtur, quod lex iſta vetat in titulo de divinis officiis, Cap. 16. ne quicquam omnino præter præſcripta peragatur, & formulas illius libri noſtra communi lingua ſcripti, quem proprium & perfectum omnis divini cultus magiſtrum eſſe ſtatuit, &c. Nos verò perfectum omnis divini cultus magiſtrum, ſolum dei verbum agnoſcimus, cum interim in hoc libro non eſſe nulla conſtat, quæ per omnia minus quadrare ad amuſſim eccleſiaſticæ reformationis videantur, multoq; rectius fortaſſe mutarentur. Sed hæc ab aliis rectius perſpici, quàm à me admoneri poterunt.

Interim Illuſtriſſimi Principis *Edovardi* noſtri tam piam vereq; chriſtianam ſollicitudinem nunquam ſatis laudare queo, nec minus præclare eorum etiam doctorum hominum navatam diligentiam arbitror, qui congerendo his legibus præfuerunt, quas ſumma approbatione & applauſu illorum tum temporum fuiſſe receptas conſtat. Nec dubium quin Parlamenteari etiam authoritate eædem ſanctiones iſtæ conſtabilitæ, atq; in publicum uſum conſecratæ fuiſſent, ſi vita regi paulo longior ſuppetiſſet. Quod ut valde tum dolendum eſt non contigiſſe, ita nunc viciſſim optandum, quod per præmaturam mortem regis illius negatum eſt eccleſiæ fœlicitati per fœliciora tempora Sereniſſimæ Regiæ noſtræ *Elizabethæ* ſuppleatur, accedente publica hujus nunc Parliamenti authoritate, ſimulq; faventibus doctorum hominum ſuffragiis. Quos ut noſtram hanc in edendo audaciam boni conſulant impensè rogamus.

Rex Henricus Octavus.

HENRICVS *Octavus Dei gratia, Angliæ & Franciæ Rex, fidei defenſor, & Dominus Hiberniæ, ac in terris Anglicanis ſub Deo caput ſupremum; Omnibus Archiepiſcopis, Abbatibus, Clericis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, generoſis, ac aliis cujuſcunque generis hominibus, ſubditis & legiis noſtris, per regnum noſtrum, & dominia noſtra ubilibet commorantibus, ſalutem & Evangelicæ veritatis incrementum. Cum vos optimi cives mei mihique chariſſimi, me nunc unum atque ſolum hujus Regni principem, interriſq; ſecundum deum, hujus eccleſiæ Anglicanæ unicũ ſupremumque caput, quemadmodum divini atque humani juris ratio poſtulat, poteſtatemque tam eccleſiaſticæ quàm mundanæ politiæ mihi, majoribuſque meis, ipſo jure divino conceſſã, (verũ multis ſæculis unius Romani Epiſcopi im-li-*

tia, fraude, dolis, atque astutia, ereptam) ad me & successores meos pertinere una voce, uno omnium assensu agnoscitis: non possum indies magis magisque muneris, atque officii mei rationem non habere, deque illustranda Dei gloria, de Christianæ pietatis vera doctrina propaganda, de imperii hujus incolumitate, & quiete tuenda, summa animi cura, atque cogitatione non esse sollicitus. Occurrunt enim subinde animo meo verba illa, quæ Sapientiæ *Cap. 7. habentur ad hunc modum: Audite reges, & intelligite, quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & scrutabitur cogitationes. Ad vos ergo reges sunt hii sermones mei, ut discatis sapientiã et ne excidatis. Qui enim custodiũt justitiam, justè judicabũtur; et qui didicerunt justa, inveniẽt quid respondeant, &c. Hinc facilè perspici potest exactissimè à regibus potestatis suæ reddendam esse rationem illosque gravissimas mãsre pœnas, si non, ut oportuit, in republica administranda se gesserint.*

Sapient. Cap. 7.

Quòd si tanta cura, ac solicitudine quibuscunque regibus opus est, quã anxios igitur ac solicitos Christiãos reges esse debere censendũ est, quibus non politia modo civilis, sed ecclesiastica etiã potestas data est? Hos enim non tantum ea quæ ad humanam societatem pertinent, sed etiam quæ divinæ Christianæque religioni maximè consentanea sunt, curare necesse est: præsentem hujus sæculi fœlicitatem principes Christianos ita metiri convenit, ut hac potestate sua ad Dei cultum dilatandum utantur, ut in hoc incumbant, ut recta doctrina propagetur, ornetur que Dei gloria.

Cum igitur a Christianis regibus iustitiam in imperio, pacis tuendæ curam, pietatem, studium juvandæ & ornandæ religionis Christianæ exigi animad verterem, nihil mihi potius esse debere judicabam, quam ut omnes inirem rationes, quò minus in hoc meo regno hæc à me desiderentur, &, quoad possem, muneri impositò satisfacerem: Hoc ut facilius expeditiúsque præstare valeam, non ignoratis vos, quantam curam adhibuerim in illis rebus promovendis, tuendisque, quæ huic negotio maximè conducere atque adjumento esse videbantur; quæ contra impedire atq; obesse visa sunt, quanto studio tollere, ac delere conatus sum, assiduéq; conor. Abundè enim vobis declaratum hactenus fuit, quàm in hac nostra Britannia, multis verò sæculis, episcopi Romani vis injusta, ac non ferenda sacro sancto divino nomini inimica fuit; quantopere religioni Christianæ, veræ doctrinæ propagandæ adversata est, quantum hujus reipublicæ pacem ac tranquillitatem sæpissime interturbarit, potestatemq;

regiam divinitus constitutam labefactando, divinam omnium obedientiam, à vero ac justo principis sui imperio, contra omne jus divinum & humanum, ad se transferre ausus est. Hujus potestatem huic cum divino munere sublatam esse manifestum est, & ne quid superesset, quo non planè fractam illius vim esse constaret, leges omnes, decreta atq; instituta, quæ ab authore episcopo Romano profecta sunt, prorsus abroganda censuimus. Quorum loco, ut faciliùs imposterum Dei Opt. Max. gloria illustretur, & vera Philosophia christiana regnumq; Christi vigere possit, & quo omnia decenter & ordine in Christi hac ecclesia gerantur; en vobis authoritate nostra editas leges damus, quas à vobis omnibus suscipi, coli, & observari volumus, & sub nostræ indignationis pœna mandamus, ut vestra in Deum pietas, amor erga patriam, principemq; vestrum obedientia, non sine immensa divini nominis gloria omnibus conspicua sit, ac vosmetipsos non minus de vestris rationibus sollicitos ostendatis, quàm ego vestra causa de officio fuerim mro, strictè præcipientes, ut his nostris constitutionibus vos omnes & singuli, tam in judiciis, quàm in gymnasiis utamini, severè prohibentes, ne quisquam vestrûm alias præter has, & regni nostri leges, admittere præsumat. Valete.

REX

REX

EDOVARDVS SEXTVS.

EDOVARDVS Sextus, Dei gratia, Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Rex, fidei defensor, & in terra, Ecclesiæ Anglicanæ & Hibernicæ supremum Caput: Reverendissimo in Christo Patri, *Thomæ*, eadem gratia Cantuariensi Archiepiscopo, totius *Angliæ* primati & Metropolitano: Reverendoq; in Christo Patri, *Thomæ*, Eliensi Episcopo: Ac dilectis nobis in Christo, *Richardo Cox*, Eleemosynario nostro, *Petro Martyr*, Sacræ Theologiæ professoribus, *Willihelmo Maye*, *Rouland Taylour* de *Hadley*, Legum Doctoribus: Necnon dilectis & fidelibus nostris, *Iohanni Lucas*, & *Richardo Gooderike* Armigeris, salutem: Cum vos triginta duos viros, ad leges nostras Ecclesiasticas perlegēdas & componendas, juxta vim, formam, & effectum cujusdam Acti Parliamenti, in tertio Regni nostri anno, apud *Westm.* facti, brevi assignare & deputare proponimus, & ubi numerus prædictus ad tractatum legum prædictarum, describendarum & componendarum nimius videtur, tametsi id tum propter consultationem & judicium super eo habendum,

bendum, tum etiam propter perfectionem & complementum earundem longè expediens existit, nobis, moventibus Conciliariis nostris à secretis, consentaneum magis videtur, hujus rei initium, introitum, primam formam, & lineaturam numero octavo, qui doctorum triginta erit portio, committere: nempe quasi præparationem quandam grandiori numero futuram.

Quapropter de prudentia, scientia, & diligentia vestris plurimum confidentes, de sententia consilii, novimus, & deputavimus vos commissarios nostros, & vobis autoritatem per præsentes impartimus, ut loco & tempore congruis, & opportunis, celeritate conveniente, qua poteritis maxima, insimul conveniatis, cursumq; legum Ecclesiasticarum, infra regnum nostrum in usu existentium, aut antehac uti solitarum, diligenter perlegatis, consideretis, & ponderetis, eoq; facto, illarum loco & vice, collectionem, compilationem, & ordinem talium legum Ecclesiasticarum inveniatis, faciatis, & in scripta redigi faciatis, quales in usu esse, practicari, & in quibuscunq; curiis & jurisdictionibus nostris Ecclesiasticis, infra istud regnum nostrum & alia nostra dominia, proponi & publicari, de scientia, sapientia, & judicio vestris maximè expediens fore putaveritis. Habentes considerationem & respectum debitum ad tenorem statuti prædicti, pro præservatione legum nostrarum communium, in suo vigore remanentium & pro omnibus aliis articulis & ramis dicti statuti. Et quamprimum leges prædictæ per vos adinventæ, formatæ, descriptæ & compilatæ fiunt, easdem statim nobis exhiberi, & in scriptis tradi volumus, ut eas de consilii nostri sententia, de residuo triginta duorum, unà vobiscum, pro ulteriore legum prædictarum Ecclesiasticarum ratificatione & perfectione, tanquam commissariorum nostrorum, juxta

juxta formam statuti prædicti, conjunctim nominandorum transmittamus.

Et quamvis vos ea modestia & sapientia præditos esse scimus, quòd onus istud humeris vestris commissum & impositum, haud parvi esse momenti & ponderis æstimabitis; considerantes tamen, quòd propositum nostrum non est aliud, quàm præparationis cujusdam gratia istud à vobis effectum reddi: ita quòd major numerus ad consultationem, & perfectionem ejusdem, magis certò & ordinatè procedere valeat, certiores vos esse volumus, quòd actiones & studia vestra in hac parte, cùm erunt nobis gratissima, tum aut benignissima, & maximè favorabili interpretatione accepta.

Et præterea volumus, quòd statim post receptionem præsentium unà conveniatis, & hac in re, celeritate & expeditione ea utamini, quam causa exposcit: Mandantes & strictè præcipientes omnibus & singulis personis, quarum consilio, sententia, & ope, in hac parte, vos opus habebitis, quòd illi per vos requisiti opem præstent, consulant, & juvent, quemadmodum nobis placere cupiunt. In cujus testimonium has Literas nostras fieri fecimus Patentes. Teste meipso apud *Westm.* xi. die *Novemb.* Anno regni Regis quinto.

Marton.

Per ipsum Regem & de data prædicta authoritate Parliamenti.

D. Duck de Auth. Jur. Civil. pag. 402
Nobi (inquit) tantum Juris delineationem fecerunt [illegible] non placuit.

Tabulæ Titulorum.

1 De summa trinitate & fide Catholica.
8 De hæresibus.
22 De judiciis contra hæreses.
27 De blasphemia.
28 De Sacramentis.
31 De Idololatria, &c.
34 De concionatoribus.
37 De matrimonio.
44 De gradibus prohibitis.
47 De adulteriis & divortiis
56 De admittendis ad Ecclesiast. beneficia.
67 De renunciatione beneficiorum, &c.
67 De permutatione beneficiorum.
70 De purgatione.
77 De dilapidationibus.
80 De alienatione bonorum Ecclesiæ.
81 De electione.
81 De beneficiis conferendis.
84 De Divinis officiis.
92 De Ecclesia & ministris ejus.
106 De Ecclesiarum gardianis.
113 De Academiis.
115 De Decimis.
124 De visitationibus.
128 De Testamentis.
148 De pœnis Ecclesiasticis.
151 De suspensione.
155 De Sequestratione.
157 De Deprivatione.
159 De excommunicatione.
179 De Iudiciis.
181 De criminibus.
183 De Iudiciis.
189 De officio Iudicum.
200 De litis contestatione.
205 De Iuramentis.
210 De Juramento calumniæ.
213 De probationibus.
219 De possessione.
224 De fide.
229 De crimine falsi.
245 De Testibus.
249 De Consuetudine.
250 De præscriptionibus.
250 De vi contra Clericum.
254 De præsumptionibus
256 De diffamationibus.
264 De delationibus.
270 De exceptionibus.
279 De sententia.
299 De appellationibus.
De regulis juris.

DE SUMMA TRINITATE ET FIDE CATHOLICA.

¶ *De fide Christiana ab omnibus amplectenda & profitenda.* Cap. 1.

QUoniam Regni potestas, & legum administrandarum jus ad nos ex Deo pervenit, principium nobis ab eodem Deo capiendum erit. De cujus natura cùm rectè fuerit & ordine constitutum, facilior erit reliquarum legum provisio, quas ad confirmandum in Regno nostro verum Dei cultum, & ad ipsum Ecclesiæ statum conservandum, adhiberi curavimus. Quapropter omnes homines ad quos imperium nostrum ulla ratione pertinet, Christianam religionem suscipere & profiteri volumus, & jubemus. Contra quam qui cogitationes, aut actiones ullas suscipiunt, impietate sua Deum à se abalienant: nos autem qui divinæ Majestatis administri sumus, & facultates universas & ipsam denique vitam illis abjudicandam esse statuimus, quicunque tam immani se scelere impietatis obligaverint. Et hoc in omnibus valeat nostris subditis, quocunque nomine, loco, vel conditione censeantur.

¶ *De natura Dei, & beata Trinitate, quid fide credendum.* Cap. 2.

OMnes filii Dei per *Jesum Christum* renati, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta credant & confite-

confiteantur, unum eſſe vivum & verum Deum æternum, & incorporeum, impaſſibilem, immenſæ potentiæ, ſapientiæ & bonitatis, creatorem & conſervatorem omnium rerum, tum viſibilium, tum inviſibilium. Et in unitate ejus divinæ naturæ, tres eſſe perſonas, ejuſdem eſſentiæ ac æternitatis, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Patrem verò à ſeipſo eſſe, nec ab alio quoquam vel generari, vel procedere: & Filium quidem à Patre generari; Spiritum Sanctum verò & à Patre, & à Filio procedere: nec ullam naturæ diverſitatem aut inæqualitatem in iſta perſonarum diſtinctione poni, ſed quoad ſubſtantiam, vel ut dicunt, eſſentiam divinam, omnia inter eos paria & æqualia eſſe.

¶ *De Chriſto & myſteriis noſtræ redemptionis.* Cap. 3.

CRedatur etiam, cùm veniſſet plenitudo temporis, Filium qui eſt verbum Patris, in utero beatæ virginis *Mariæ*, ex ipſius carnis ſubſtantia, naturam humanam aſſumpſiſſe, ita ut duæ naturæ, divina & humana, integrè atque perfectè in unitate perſonæ fuerint inſeperabiliter conjunctæ: ex quibus unus eſt Chriſtus verus Deus & verus homo: qui verè paſſus eſt, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferos, ac tertia die reſurrexit, nobíſque per ſuum ſanguinem reconciliavit Patrem, ſeſe hoſtiam offerens illi, non ſolùm pro culpa originis, verumetiam pro omnibus peccatis quæ homines propria voluntate adjecerunt.

¶ *De duabus Chriſti naturis poſt reſurrectionem.* Cap. 4.

CRedatur item Dominus noſter *Ieſus Chriſtus*, etiam poſt reſurrectionem, duplici natura conſtare: divina quidem, immenſa, incircumſcripta, & infinita, quæ ubique ſit & omnia impleat: Humana verò, finita & deſcri-

humani corporis terminis ac finibus, qua, poſtquam peccata noſtra perpurgaviſſet, in cœlos aſcendit, ibíque ita ſedet ad dexteram Patris, ut non ubique ſit, quippe quem oportet in cœlo remanere, uſque ad tempus reſtitutionis omnium, cùm ad judicandum vivos, & mortuos veniet, ut reddat cuique juxta opera ſua.

¶ *De tribus Symbolis.* Cap. 5.

ET quoniam omnia fermè, quæ ad fidem ſpectant Catholicam, tum quoad beatiſſimam Trinitatem, tum quoad myſteria noſtræ redemptionis, tribus Symbolis, hoc eſt, Apoſtolico, Niceno, & Athanaſii breviter continentur: idcircò iſta tria Symbola, ut fidei noſtræ compendia quædam, recipimus & amplectimur, quod firmiſſimis divinarum & canonicarum Scripturarum teſtimoniis facilè probari poſſint.

¶ *Quæ ſint canonicæ Scripturæ, quoad vetus Teſtamentum.* Cap. 6.

UT autem quæ ſint Scripturæ illæ canonicæ, ex quibus ſolis religionis & fidei dogmata conſtare & confirmari debent, non ambigant fideles, illarum catalogum hic aſcribendum duximus, ſecuti in veteri Teſtamento illum, quo Hebræi utuntur, ordinem, qui ſic habet.

Libri Moyſis quinque.	Job.
Joſue.	Proverbia.
Judicum.	Daniel ſepoſitis Apocryphis.
Samuelis 2.	Paralipomenon 2.
Regum 2.	Canticum Canticorum.
Eſayas.	Ruth.
Hieremias.	Threni.
Ezechiel.	Eccleſiaſtes.
Prophetæ minores 12.	Heſter.
Pſalterium.	Eſdras, & Nehemias.

Omnes isti libri, quos recensuimus, certò sunt canonici.

¶ *Libri sacri, non tamen canonici.* Cap. 7.

Liber verò qui Sapientia Salomonis inscribitur, Ecclesiasticus, item Judith, Tobias, Baruch, tertius & quartus Esdræ, Libri Machabeorum, cum Apocryphis Hester & Danielis, leguntur quidem à fidelibus, & in ecclesia recitantur, quòd ad ædificationem plebis plurima in illis valeant, quibus tamen non tantum authoritatis tribuitur, ut fidei nostræ dogmata ex ipsis solis, & separatim citra alios indubitatæ Scripturæ locos constitui, constabilirique vel possint, vel debeant. Sunt ergo & cum judicio, & sobriè isti tum audiendi, tum legendi.

¶ *De libris canonicis novi Testamenti.* Cap. 8.

IN novo autem Testamento pro canonicis libris agnoscit, & admittit Ecclesia hos qui sequuntur.

Quatuor Evangelia, videlicet.
- Matthæi.
- Marci.
- Lucæ.
- Johannis.

Acta Apostolica.

Epistolas Pauli ad
- Romanos.
- Corinthios. 2.
- Galatas.
- Ephesios.
- Philippenses.
- Colossenses.
- Thessalonicenses. 2.
- Timotheum. 2.
- Titum.
- Philemonem.
- Hebræos.

Epistolæ

Epistolas Canonicas
- Jacobi. 1.
- Petri. 2.
- Johannis. 3.
- Judæ. 1.

Apocalypsim.

¶ *Omnia credenda ex canonicis haberi Scripturis.* Cap. 9.

HÆc igitur generatim est sancta Scriptura, qua omnia creditu ad salutem necessaria, plenè & perfectè contineri credimus, usque adeò ut quicquid in ea non legitur, nec reperitur, nec denique ex eadem aut consequitur, aut convincitur, à nemine sit exigendum ut tanquam articulus fidei credatur.

¶ *Suprema est in Ecclesia Scripturæ divinæ authoritas.* Cap. 10.

DIvinæ Scripturæ tanta credatur authoritas, ut nulla creaturæ cujusvis excellentia ipsi vel anteponenda sit vel æquanda.

¶ *Ecclesia contra Scripturas nil potest constituere, nilque præter eadem obtrudere debet necessariò credendum.* Cap. 11.

QUamobrem non licet Ecclesiæ quicquam constituere, quod verbo Dei scripto adversetur, neque potest ut unum locum exponere, ut alteri contradicat. Quamquam ergo divinorum librorum testis sit & custos & conservatrix ecclesia, hæc tamen prærogativa ei minimè concedi debet, ut contra hos libros vel quicquam decernat, vel absque horum librorum testimonio ullos fidei articulos condat, eósque populo Christiano credendos obtrudat.

¶ *Ad codices Hebraicos in veteri Testamento recurrendum, ac in novo ad Græcos.* Cap. 12.

CÆterùm in lectione divinarum Scripturarum si qua occurrerint ambigua, vel obscura in veteri Testamento, eorum interpretatio ex fonte Hebraicæ veritatis petatur, in novo autem Græci codices consulantur.

¶ *Symbola fidei utilia sunt ad interpretandam Scripturam.* Cap. 13.

SUmma præterea fidei capita (quæ articulos appellamus) è sacris Scripturis clarissimis desumpta, & in Symbolis breviter comprehensa in exponendo sacras literas ob oculos perpetuò habeantur, nè quid contra ea aliquando interpretemur, aut definiamus.

¶ *De Conciliis quid sentiendum.* Cap. 14.

IAm verò conciliis, potissimum generalibus, tametsi ingentem honorem libenter deferimus, ea tamen longè omnia infra Scripturarum canonicarum dignitatem ponenda judicamus, sed & inter ipsa concilia magnum discrimen ponimus. Nam quædam illorum, qualia sunt præcipua illa quatuor, Nicenum, Constantinopolitanum primum, Ephesinum, & Calcedonense, magna cum reverentia amplectimur & suscipimus. Quod quidem judicium de multis aliis quæ postea celebrata sunt ferimus, in quibus videmus & confitemur sanctissimos patres de beata & summa Trinitate, De *Iesu Christo* Domino & Servatore nostro, & humana redemptione per eum procurata, juxta Scripturas divinas multa gravissimè & perquam sanctè constituisse. Quibus tamen non aliter fidem nostram obligandam esse censemus, nisi quatenus ex Scripturis sanctis confirmari possint. Nam concilia nonnulla interdum

dum errasse, & contraria inter sese definivisse, partim in actionibus juris, partim etiam in fide, manifestum est. Itaque legantur concilia quidem cum honore atque Christiana reverentia, sed interim ad Scripturarum piam, certam, rectámque regulam examinentur.

¶ *Quæ sanctorum Patrum authoritas.* Cap. 15.

POstremò Orthodoxorum patrum etiam authoritatem minimè censemus esse contemnendam: sunt enim permulta ab illis præclarè, & utiliter dicta: ut tamen ex eorum sententia de sacris literis judicetur, non admittimus. Debent enim sacræ literæ nobis omnis Christianæ doctrinæ, & regulæ esse & judices. Quin & ipsi patres tantum honoris sibi deferri recusârunt, sæpiùs admonentes lectorem, ut tantisper suas admittat sententias & interpretationes; quoad cum sacris literis consentire eas animadverterit. Maneat ergo illis sua authoritas & reverentia, sed quæ sacrorum librorum sententiæ, veritati atque authoritati cedat & subjiciatur.

¶ *Epilogus.* Cap. 16.

CÆterùm quoniam perlongum esset, & planè opus valde laboriosum, omnia nunc distinctè scribere quæ Catholica fide sunt credenda, sufficere judicamus quæ breviter de summa Trinitate, de *Iesu Christo* Domino nostro, & de salute per eum humano generi parta diximus.

¶ *Pereunt qui Catholicæ fidei adversantur, vel ab ea deficiunt.* Cap. 17.

HOc ipsum tamen silentio præterire non possumus, eos omnes miserè perire qui Orthodoxam Catholicámque fidem amplecti nolunt: & longè graviùs eos esse damnandos, qui ab ea semel agnita & suscepta defecerunt.

¶ DE

DE HÆRESIBUS.

¶ *Qui sint Hæretici, & qui non sint.* Cap. 1.

HÆreticos statuimus omnes, quicunque communis nostræ fidei decretum aliquod secus accipiunt, quam sacra Scriptura determinatum est, & in errore sic habitant, ut omnino se non sinant ab illo removeri. Nec illud in hoc genere spectandum est, utrum aliquis ipse sibi erroris fuerit author, an illum aliunde acceptum ipse sequatur, & defendat. Qui verò non commorantur in hæresi, non illum defendunt, sed inquirunt veritatem, & cùm à legitimis judicibus plenè fuerint instructi, suam ipsi culpam agnoscunt, & in eo se corrigi facilè patiuntur, in hæreticorum numero poni non debent.

¶ *Schismatici, & hæretici quomodo differant.* Cap. 2.

SChismaticos plerique cum hæreticis confuderunt. Sed tamen magna inter illos est differentia. Nec enim schismatici fidem aliam habent, quàm cæteri: sed à communi illa, quæ inter Christianos esse debeat, societate se distinguunt. Itaque nonnunquam usu venit, ut cùm longè à piis aliorum institutis, & officiis, peregrinati sunt, tandem ad aliquam hæresim dilabantur, ut se vehementius à recepta bonorum communitate segregent.

¶ *De hiis qui sacrarum Scripturarum authoritatem rejiciunt.* Cap. 3.

CApitalis Christiani nominis hostis Satan, ad salutare divinarum Scripturarum semen in Dei ecclesia sparsum, tam pestilentem hæresim, quasi loliorum & zizaniorum

orum, infundit, ut universæ vix enumerari possint hæ faces, quibus Ecclesia conflagravit, & adhuc miserabiliter ardet, diabolo majorem quotidiè falsarum opinionum materiam accumulante. Nos igitur his constitutionibus nostris breviter per illas hæreses prætervehemur, quarum præsens pestis perniciem religionis nostrorum temporum adhuc incubat. In quo genere teterrimi illi sunt, (itaque à nobis primum nominabuntur) qui sacras Scripturas ad infirmorum tantùm hominum debilitatem ablegant & detrudunt, sibi sic ipsi interim præsidentes, ut earum authoritate se teneri non putent, sed peculiarem quendam spiritum jactant, à quo sibi omnia suppeditari aiunt quæcunque docent & faciunt.

¶ *De his qui vetus Testamentum aut totum rejiciunt, aut totum exigunt.* Cap. 4.

DEinde quomodo priscis temporibus Marcionitarum sordes, Valentinianorum & Manicheorum fluxerunt, & aliæ similes earum multæ feces, à quibus vetus Testamentum ut absurdum malúmque, & cum novo dissidens repudiabatur: sic multi nostris temporibus inveniuntur, inter quos Anabaptistæ præcipuè sunt collocandi, ad quos si quis vetus Testamentum alleget, illud pro abrogato jam & obsoleto penitus habent, omnia quæ in illo posita sunt ad prisca majorum nostrorum tempora referentes. Itaque nihil eorum ad nos statuunt pervenire debere. Aliorum autem contrarius est, sed ejusdem impietatis error, qui usque adeo ad vetus Testamentum adhærescunt, ut ad circumcisionem & & *Mosi* quondam institutas cæremonias necessariò nos revocent.

¶ *De duabus naturis Christi.* Cap. 5.

CIrca duplicem Christi naturam, pernicios us est & varius error: ex quibus alii sunt ex Arrianorum secta,

Christum ità ponentes hominem, ut Deum negent. Alii eum sic Deum judicant, ut hominem non agnoscant, & de corpore nugantur de cœlo divinitùs assumpto, & in Virginis uterum lapso, quod tanquam in transitu, per *Mariam*, quasi per canalem aut fistulam præterfluxerit. Quidam verbum in carnis naturam conversum, asserunt quam, quamprimùm à morte in cœlum fuit recepta, rursus volunt in naturam divinam reversam & absorptam esse. Quorum illi delirium imitantur, qui corpori Christi tam latos fines dant, ut illo credant aut omnes locos simul, aut numeros obsideri: Quod si confiteremur, humanam è Christo naturam eximeremus. Quemadmodum enim Dei natura sibi hoc assumit, ut per omnia permeet, sic humanæ semper illud attributum est, ut certis locorum finibus circumscripta sit. Quidam corpus ipsum sæpe dicunt, & subinde factum esse. Qui errores omnes sacrarum Scripturarum authoritate sic corrigendi sunt, ut Christus meliore natura Deus sempiternus accipiatur, & quidem æqualis sit Dei Patris: humanâ verò corpus habeat ex tempore factum, neque sæpiùs quàm semel, neque ex alia materia quàm ex Mariæ virginis vera, & sola substantia, ac quemadmodum reliqua humana corpora suis loci finibus circumscriptum.

¶ *De Spiritu sancto.* Cap. 6.

QUomodo verò hæc putida membra sunt ab Ecclesiæ corpore segreganda, quæ de Christo capite tam perversè sentiunt: sic illorum etiam est execrabilis impudentia, qui cum Macedonio contra Spiritum sanctum conspiraverunt, illum pro Deo non agnoscentes.

¶ *De peccato originis, libero arbitrio, & justificatione.* Cap. 7.

IN labe peccati ex ortu nostro contracta, quam vitiũ originis appellamus, primùm quidem Pelagianorum, deinde

de etiam Anabaptistarum nobis vitandus, & submovendus est error, quorum in eo consensus contra veritatem sacrarum Scripturarum est, quòd peccatum originis in Adamo solo hæserit, & non ad posteros transierit, nec ullam afferat naturæ nostræ perversitatem, nisi quòd ex Adami delicto propositum sit peccandi noxium exemplum, quod homines ad eandem pravitatem invitat imitandam, & usurpandam. Et similiter nobis contra illos progrediendum est, qui tantum in libero arbitrio roboris, & nervorum ponunt, ut eo solo, sine alia speciali Christi gratia, rectè ab hominibus vivi posse constituant. Deindenec illi sunt audiendi, quorum impietas salutarem & in sacris Scripturis fundatam justificationis nostræ doctrinam oppugnant, in qua tenendum est, non operum momentis justitiam hominum collocari.

¶ *De perfectione justificatorum, & de operibus supererogationis.* Cap. 8.

ILlorum etiam superbia legibus nostris est frangenda, qui tantam vitæ perfectionem hominibus justificatis attribuunt, quantam nec imbecillitas nostræ naturæ fert, nec quisquam sibi præter Christum sumere potest; nimirum ut omnis peccati sint expertes, si mentem ad rectè piéq; vivendum instituerint. Et hanc volunt absolutam morum perfectionem in hanc præsentem vitam cadere, cùm debilis ipsa sit, & fragilis, & ad omnes virtutis, & officii ruinas præceps. Tum & illorum arrogantia comprimenda est, & authoritate legum domanda, qui supererogationis opera quædam importaverunt, quibus existimant non solùm cumulatè Dei legibus, & expletè satisfieri, sed aliquid etiam in illis amplius superesse quàm Dei mandata postulent, undè & sibi mereri, & aliis merita applicare possint.

¶ *De casu justificatorum, & peccato in Spiritum Sanctum.* Cap. 9.

ETiam illi de justificatis perversè sentiunt, qui credunt illos postquam justi semel facti sunt, in peccatum non posse incidere, aut si fortè quicquam eorum faciunt quæ Dei legibus prohibentur, ea Deum pro peccatis non accipere. Quibus opinione contrarii, sed impietate pares sunt, qui quodcunque peccatum mortale quod post baptismum à nobis susceptum voluntate nostra committitur, illud omne contra spiritum sanctum affirmant gestum esse, & remitti non posse.

¶ *De Missis & Purgatorio.* Cap. 10.

QUorundam nimis est curiosa perversitas, qui veniam quidem peccatorum expectant, sed hanc morte *Christi* per solam fidem ad nos accommodatam plenè non credunt, & omnibus partibus impleri: quapropter alia conquirunt sacrificia, quibus perpurgari possint, & ad hanc rem Missas exhibent, in quibus sacrificium Deo Patri credunt oblatum esse, nimirum corpus & sanguinem Domini nostri *Iesu Christi* verè, quomodoq; illi dicunt, realiter ad veniam peccatorum impetrandam, & salutem tam mortuorum quam vivorum procurandam, quibus etiam Regium tam latum dant, ut illis aliquando minui, nonnunquam omnino tolli Purgatorii tormenta statuant. Qua in re Sacrificium illud unicum (quod *Christus* Dei filius in cruce Deo patri repræsentavit & plenissimè exhibuit) largiter imminuunt, & sacerdotium quod unius Christi proprium est, ad miserabilem hominum conditionem devolvunt. Verum sacræ scripturæ solam *Christi* mortem nobis & delictorum purgationem reservant, nec ullum ponunt aliud Sacrificium quod ad hanc rem valere possit, imò de Purgatorio sane ipsorum ne una quidem Syllaba sacris in Scripturis invenitur.

¶ *De*

¶ *De incredulorum & impiorum damnatione.* Cap. 11.

HOrribilis est & inanis illorum audacia, qui contendunt in omni Religione vel secta quam homines professi fuerint, salutem illis esse sperandam, si tantum ad innocentiam & integritatem vitæ pro viribus enitantur, juxta lumen quod illis prælucet à natura infusum, Authoritate vero sacrarum literarum confixæ sunt hujusmodi pestes. Solum enim & unicum ibi *Iesu Christi* nomen nobis commendatum est, ut omnis ex eo salus ad nos perveniat. Nec minor est illorum amentia, qui periculosam *Origenis* hæresim in hac ætate nostra rursus excitant, nimirum omnes homines (quantumcunque sceleribus se contaminaverint) salutem ad extremum consequuturos, cùm definito tempore à justitia divina pœnas de admissis flagitiis luerint: Sed sacra Scriptura damnatos sæpe pronunciat in perpetuos cruciatus & æternas flammas præcipitari.

¶ *De Animarum interitu vel somno, & de Resurrectione.* Cap. 12.

QUidam impiè philosophantur Animas hominum ex hac vita migrantium, quando semel ex corporibus excesserunt, usque ad supremum ultimi Judicii tempus, vel somno involvi, vel prorsus ad nihilum recidere, tum autem cum extremi judicii dies erit, illas rursus vel è somno excitari, vel cum propriis corporibus ab interitu resurgere. Affinis est iis error de resurrectione, quam multi (cum *Hymenæo* consentientes & *Phileto*) perfectam jam esse dicunt & conclusam, quia solum debet ad animum referri, quem Christus (affusa nobis beneficio suæ mortis gratia) prorsus ex morte peccatorum excitavit. Sed hæc illorum abrupta est, & curta doctrina. Quemadmodum enim ipse *Iesus*

Chriſtus à morte ad vitam corpore integro, vero & perfecto revocatus eſt, nec ejus interim animus aut interiit, aut dormivit: Ita nos, qui membra ſumus Chriſti, poſt mortem quidem animo vivimus; caput vero noſtrum ſequuti, cum animis & corporibus ad extremum illud judicium conſurgemus.

¶ *De Magiſtratibus.* Cap. 13.

QUin & Anabaptiſtarum profligendus agreſtis ſtupor, qui negant licere Chriſtianis Magiſtratum gerere, quaſi propterea Chriſtus in terras deſcenderit, ut rerum publicarum adminiſtrationes aboleret. Imo vero Spiritus ſanctus ſtatuit Principes & Magiſtratus eſſe Dei miniſtros, ut benefactis favorem ſuum impertiant, & maleficia ſuppliciis conſtringant; quæ duo ſi rebus humanis abeſſent, maxima ſequeretur omnium rerum confuſio.

¶ *De communitate bonorum, & uxorum.* Cap. 14.

EXcludatur etiam ab eiſdem Anabaptiſtis inducta bonorum, & poſſeſſionum communitas, quam tantopere urgent, ut nemini quicquam relinquant proprium & ſuum: In quo mirabiliter loquuntur, cum furta prohiberi divina Scriptura cernant, & Eleemoſynas in utroque teſtamento laudari videant, quas ex propriis facultatibus noſtris elargimur, quorum ſanè neutrum conſiſtere poſſet, niſi Chriſtianis proprietas bonorum & poſſeſſionum ſuarum relinqueretur. Emergunt etiam ex Anabaptiſtarum lacunis quidam Nicolaitæ inquinatiſſimi ſanè homines, qui fœminarum, imò & uxorum diſpurant uſum per omnes promiſcuè pervagari debere. Quæ fœda illorum & conſcelerata libido, Primum pietati contraria eſt & ſacris literis; deinde cum univerſa civili honeſtate, & naturali illa incorrupta-que in mentibus noſtris accenſa luce vehementer pugnat.

¶ D

¶ *De Iuramentis, & participatione Dominicæ Cœnæ.* Cap. 15.

PRæterea nec Juramentorum Anabaptiſtæ legitimum relinquunt uſum, in quo contra Scripturarum ſententiam & veteris Teſtamenti, Patrum exempla, *Pauli* etiam Apoſtoli, imò Chriſti, imò Dei Patris procedunt, quorum Juramenta ſæpe ſunt in ſacris literis repetita, deinde ab Eccleſiæ corpore ſeipſos ſegregant, & ad ſacroſanctam Domini menſam cum aliis recuſant accedere, ſéque dicunt detineri, vel miniſtrorum improbitate, vel aliorum fratrum; quaſi priùs excommunicatio poſſit in quoquam intelligi, quàm Eccleſia ſententiam excommunicationis contra illum direxerit, in qua pronunciatur illum non ſecùs vitandum quàm Ethnicum & publicanum.

¶ *De Miniſtris & Ordinibus.* Cap. 16.

SImilis eſt illorum amentia, qui inſtitutionem miniſtrorum ab Eccleſia disjungunt, negantes in certis locis certos doctores, paſtores, atque miniſtros collocari debere, nec admittunt legitimas vocationes, nec ſolennem manuum impoſitionem, ſed per omnes publicè docendi poteſtatem divulgant, qui ſacris literis utcunque ſunt aſperſi, & Spiritum ſibi vendicant, nec illos ſolùm adhibent ad docendum, ſed etiam ad moderandam Eccleſiam, & diſtribuenda Sacramenta; quæ ſanè univerſa cum ſcriptis Apoſtolorum manifeſtè pugnant.

¶ *De Sacramentorum natura.* Cap. 14.

MAgna quoque temeritas illorum eſt, qui Sacramenta ſic extenuant, ut ea pro nudis ſignis, & externis tantùm indiciis capi velint, quibus tanquam notis hominum Chriſtianorum

ſtianorum religio poſſit à cæteris internoſci, nec animadvertunt quantum ſit ſcelus, hæc ſancta inſtituta, inania & vacua reddere. Quæ cùm inter nos diſpertiuntur, ut divini Spiritus fides confirmetur, erigitur conſcientia, promiſſio etiam veniæ peccatorum per Chriſtum facta intrinſecus exhibetur, extrinſecus verò iſtis Sacramentis quaſi Sigillo quodam conſignatur. Præterea verbo Dei quod intercedit & Symbolorum adhibitorum naturis erudiuntur fideles de pretio noſtræ redemptionis per Chriſtum comparatæ, Spiritus ſanctus & gratia in mentibus fidelium ulterius inſtillatur, tum etiam fœdus quod per Chriſtum inter Deum & nos ictum eſt, corroboratur, ut nobis ille proprius ſit Deus, nos illi peculiaris populus; & aſtringimus nos ipſos ad peccatorum abolitionem, & integritatem vitæ ſuſcipiendam. Quæ ſi rectè ponderentur, neceſſe eſt ut obmuteſcat illorum calumnia, qui Sacramentorum inopem volunt, & nudam naturam relinquere.

¶ *De Baptiſmo.* Cap. 18.

DEinde crudelis illorum impietas in Baptiſmum irruit, quem infantibus impartiri nolunt, ſed omnino nulla ratione. Nec enim minùs ad Deum & Eccleſiam pertinent Chriſtianorum infantes, quàm liberi quondam Hebræorum pertinebant, quibus in infantia cùm circumciſio adhiberetur, noſtris etiam infantibus debet baptiſmus admoveri, quoniam ejuſdem promiſſionis & fœderis divini participes ſunt, & à Chriſto ſunt etiam ſumma cum humanitate ſuſcepti. Plures item ab aliis cumulantur errores in baptiſmo quem aliqui ſic attoniti ſpectant, ut ab ipſo illo externo creedant elemento Spiritum ſanctum emergere, vimque ejus, nomen, & virtutem ex qua recreamur, & gratiam, & reliqua ex eo proficiſcentia dona in ipſis baptiſmi fonticulis innatare.

innatare. In ſumma totam regenerationem noſtram illi ſacro puero deberi volunt, qui in ſenſus noſtros incurrit. Verum ſalus animarum, inſtauratio ſpiritus, & beneficium adoptionis, quo nos Deus pro filiis agnoſcit, à miſericordia divina per Chriſtum ad nos dimanante, tùm etiam ex promiſſione ſacris in Scripturis apparente proveniunt. Illorum etiam impia videri debet ſcrupuloſa ſuperſtitio, qui Dei gratiam, & ſpiritum ſanctum tantopere cum Sacramentorum elementis colligant, ut planè affirment nullum Chriſtianorum infantem æternam ſalutem conſequuturum, qui priùs à morte fuerit occupatus, quàm ad Baptiſmum adduci potuerit: quod longè ſecus habere judicamus. Saluti enim illis ſolùm adimitur, qui ſacrum hunc Baptiſmi fontem contemnunt, aut ſuperbia quadam ab eo, vel contumacia refiliunt: quæ importunitas cùm in puerorum ætatem non cadat, nihil contra ſalutem illorum authoritate Scripturarum decerni poteſt; immo contra, cùm illos communis promiſſio pueros in ſe comprehendat, optima nobis ſpes de illorum ſalute concipienda eſt.

¶ *De tranſubſtantiatione in Euchariſtia, & impanatione, ut vocant, corporis Chriſti.* Cap. 19.

OBrepſit etiam in Euchariſtia periculoſiſſimus error eorum qui docent, concionantur, & contendunt, virtute certorum verborum quæ miniſter ad ſymbola hujus Sacramenti inſuſurrat, panem converti, vel (ut ipſi loquuntur) tranſubſtantiari in Chriſti corpus, & itidem vinum in ſanguinem: quod ſane dogma, quoniam ſacris literis adverſatur, à natura Sacramenti diſcrepat, & verum Chriſti corpus ita depravat, ut vel divinam in illud inducat naturam omnibus locis diffuſam, vel ex eo ſpectrum aut machinam quan-

dam comminiſcatur. Totum hoc Papiſticæ fæcis ſomnium auferri volumus, & naturā veram panis & vini in Euchariſtia remanentē planè agnoſci, quomodo Spiritus Sāctus apertis verbis atteſtatur. Itáq; nec in altū tolli Sacramentū hoc, nec circumferri per agros patimur, nec conſervari in craſtinū, nec adorari, deniq; nullā relinquimus majorē Euchariſtiæ venerationē, quàm Baptiſmi & verbi Dei: Symbola vero panis & vini, niſi pium & inſtitutum à Scripturis uſum communicationis retineant, non majorem æſtimationem habere volumus, quàm panis & vinum habent, quæ quotidie inter nos in uſu habentur. In eodem luto hærent, qui panis & vini ſubſtantiam in Euchariſtia ponunt, ſed vi conſecrationis per miniſtrū appoſitæ, corpus & ſanguinem Chriſti verum & naturalem adjungi putant, & cum Symbolorum naturis permiſceri, & ſubter eas ſubjici, uſq; adeo, ut ſive pii ſint ſive impii, qui ad Dominimēſam ſe admovent, verum & naturale Chriſti corpus, & expreſſum ejus ſanguinem unà cum pane & vino ſumant. Verum Symbola Sacramentorum, quoniam res quas ſignificant non intra ſe clauſas realiter & ſubſtantialiter (ut loquuntur) continent; deinde cum ſacris Scripturis determinatum ſit, Chriſtum ſuam in cœlum humanam naturam invexiſſe, nec cum illa ſit in terras ante tempus extremi judicii deſcenſurus. Præterea cum hæc commentitia naturalis corporis Chriſti præſentia nullum habeat majus momentum ad ædificationem noſtræ Religionis, quàm hæc Chriſti præſentia quæ fide percipitur, imo multas ſecum afferat quæſtiones inexplicabiles, ac aſſertiones falſas & portentoſas, abſurdam hanc doctrinam, qua Chriſti corpus & ſanguis naturaliter & ſubſtantialiter (ut illi loquuntur) ad Euchariſtiam adrepunt, & in ea includuntur, prorſus abolere volumus: peregrinum enim eſt, & alienum à ſacris literis; deinde, contrarium humanæ naturæ veritati, quam Chriſtus aſſumpſit, & à conditione Sacramentorum longè diſſidens; poſtremò, communis quædam ſentina ſuperſtitionum multarum in Eccleſiam Dei comportatarum.

¶ *De Matrimonio.* Cap. 20.

IAni indè à primis Eccleſiæ temporibus magna fuit hereticorum turba, quæ Matrimonium averſabatur ut fœdam rem & inquinatam, & vel funditus à cœtu fidelium auferebant, vel, ſi ſemel imbecillitati noſtræ permitteretur, tamen illud nullo modo repetendum eſſe putabant: quorum ſententia, quoniam à regula pietatis, quæ ſacris in literis lucet, vehementer abhorrebat, Eccleſiæ cenſura veteri jam olim exploſa eſt. Sed diabolus pro hac impietate aliam ſubjecit, nimirum ut omnes qui ſolitariam vitam profiterentur, aut ad Eccleſiæ adminiſtrationem aggregarentur, Matrimonii contrahendi facultatem in omne tempus amitterent. Quod eorum iniquum inſtitutum, quoniam pugnat cum ſacris Scripturis, aboleri penitùs, & pro nullo volumus haberi.

¶ *De Romana Eccleſia, & poteſtate Romani Pontificis.* Cap. 21.

ETiam illorum inſania legum vinculis eſt conſtringenda, qui Romanam Eccleſiam in hujuſmodi petra fundatam eſſe exiſtimant, ut nec erraverit, nec errare poſſit, cùm & multi poſſint ejus errores ex ſuperiore majorum memoria repeti, & etiam ex hac noſtra proferri, partim in his quibus vita noſtra debet informari, partim etiam in his quibus fides debet inſtitui. Quapropter illorum etiam intolerabilis eſt error, qui totius Chriſtiani orbis univerſam Eccleſiam ſolius Epiſcopi Romani principatu contineri volunt. Nos enim eam, quæ cerni poteſt, Eccleſiam ſic de-

definimus, ut omnium cœtus ſit fidelium hominum, in quo ſacra Scriptura ſincerè docetur, & Sacramenta (ſaltem his eorum partibus quæ neceſſariæ ſunt) juxta Chriſti præſcriptum adminiſtrantur.

¶ *De Prædeſtinatione.* Cap. 22.

AD extremum, in Eccleſia multi feris & diſſolutis moribus vivunt, qui cùm re ipſa curioſi ſint, differti luxu, & à Chriſti ſpiritu prorſus alieni, ſemper prædeſtinationem, & rejectionem, vel, ut uſitatè loquuntur, reprobationem in ſermone jactant, ut, cùm æterno conſilio Deus vel de ſalute, vel de interitu aliquid certi conſtituerit, indè latebram ſuis maleficiis, & ſceleribus, & omnis generis perverſitati quærant. Et cùm paſtores diſſipatam illorum & flagitioſam vitam coarguunt, in voluntatem Dei criminum ſuorum culpam conferunt, & hac defenſione profligatas admonitorum repræhenſiones exiſtimant, acità tandem, duce diabolo, vel in deſperationem præſentem abjiciuntur præcipites, vel ad ſolutam quandam, & mollem vitæ ſecuritatem, ſine aut pœnitentia, aut ſcelerum conſcientia dilabuntur. Quæ duo mala diſparem naturam, ſed finem videntur eundem habere. Nos verò ſacris Scripturis eruditi, talem in hac re doctrinam ponimus, quod diligens, & accurata cogitatio, de prædeſtinatione noſtra, & electione ſuſcepta ſit (de quibus Dei voluntate determinatum fuit antequam mundi fundamenta jacerentur.) Hæc itaque diligens, & ſeria, quam diximus, his de Rebus cogitatio, piorum hominum animos ſpiritu Chriſti afflatos, & carnis & membrorum ſubjectionem præſentes, & ad cœleſtia ſurſum tendentes, dulciſſima quadam, & jucundiſſima conſolatione permulcet, quoniam fidem noſtram de perpetua ſalute per Chriſtum ad nos perventura confirmat, vehementiſſimas

tiſſimas charitatis in Deum flammas accendit, mirabiliter ad gratias agendas exuſcitat, ad bona nos opera propinquiſſimè adducit, & à peccatis longiſſimè abducit, quoniam à Deo ſumus electi, & filii ejus inſtituti: quæ ſingularis & eximia conditio ſummam à nobis ſalubritatem morum, & excellentiſſimam virtutis perfectionem requirit. Denique nobis arrogantiam minuit, nè viribus noſtris geri credamus, quæ gratuita Dei beneficentia, & infinita bonitate indulgentur. Præterea neminem ex hoc loco purgationem cenſemus vitiorum ſuorum afferre poſſe, quia Deus nihil ulla in re injuſtè conſtituit, nec ad peccata voluntates noſtras unquam invitas trudit. Quapropter omnes nobis admonendi ſunt, ut in actionibus ſuſcipiendis ad decreta prædeſtinationis ſe non referant, ſed univerſam vitæ ſuæ rationem ad Dei leges accommodent, cum & promiſſiones bonis, & minas malis, in ſacris Scripturis generaliter propoſitas contemplentur. Debemus enim ad Dei cultum viis illis ingredi, & in illa Dei voluntate commorari, quam in ſacris Scripturis patefactam eſſe videmus.

¶ *Epilogus.*

POſſet magna colluvies aliarum hæreſium accumulari, ſed hoc tempore illas nominare ſolùm voluimus, quæ potiſſimum hiſce noſtris temporibus per Eccleſiam diffunduntur; fideles omnes in nomine Dei, & Domini noſtri Jeſu Chriſti obteſtantes, ut ab his opinionibus peſtilentiſſimis ſe longiſſimè abducant, & ab illis etiam vehementer contendimus, qui rempublicam & Eccleſiam adminiſtrant, ut iſtas hæreſes ex Regno noſtro penitùs evellendas, & radicitùs extirpandas (quantum in ſe eſt) curent.

DE JUDICIIS CONTRA HÆRESES.

¶ *Sub quibus Iudicibus cognoſcatur de hæreſi.* Cap. 1.

IUdicium de hæreſibus informatur quatuor rationibus; inquiſitione, vel accuſatione, vel Evangelica denunciatione, vel exceptione. Is qui vel accuſatione, vel inquiſitione, vel Evangelica denunciatione reus fit, quòd aliquam hæreſin, aut affirmaverit, aut defenderit, aut prædicaverit, aut docuerit, coram Epiſcopo vel Archiepiſcopo cauſam dicet: Qui verò loci privilegium habent, & exempti dicuntur, apud illos vel Epiſcopos vel Archiepiſcopos cauſam dicent, intra quorum diœceſes illorum exempti loci conſtiterint. Appellatio tamen reo conceditur, ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, & ab Archiepiſcopo noſtram ad Regalem perſonam.

¶ *Modus procedendi contra hæreticos.* Cap. 2.

PRimùm autem crimen hæreſis, quoties per inquiſitionem intentatur, ſive fama plenè contra reum comprobata fuerit, ſive reus in eo nullam exceptionem oppoſuerit, quantumcunque poſtea negaverit illos ad ſe articulos pertinere, tamen niſi fidejuſſores idoneos exhibeat, quòd juri ſtare velit, tantiſper in carcere poteſt ab Epiſcopo detineri, donec lis ad finem pervenerit. Si verò de errore confiteatur, & dicat ſe ab eo paratum eſſe decedere, dimittendus erit; hac tamen adhibita cautione, ut ſi quos vel ſermone, vel doctrina offenderit, aut corruperit, illis Ordinarii arbitratu ſatisfaciat, nè contagio ſerpat erroris, & foras ad multitudinem

dinem emanet. Præterea, qui propter crimen hæreſis in judicium à legitimo judice vocatus fuerit, ſi negligat, & animi contumacia non adfuerit in tempore; primùm in pœnam excommunicationis incurrat; deinde, quamprimùm inveſtigari potuerit ab ordinario, & præhendi, conjiciatur in carcerem, donec locupletes interpoſuerit fidejuſſores, quod juri ſtare velit. Cum vero crimen hæreſis per inquiſitionem, aut Evangelicam denunciationem procedit, ſummatim tractatur, ſine ſolenni rerum ad judicia pertinentium apparatu.

¶ *De Hæreticis Reſipiſcentibus.* Cap. 3.

CUmq; omnia fuerint in utramq; partem in judicio diſputata, ſive reus fuerit convictus, ſive crimen ipſe confiteatur, primùm admonendus eſt ut ab errore deſiſtat quod ſi facturum ſe ſpoſponderit, juramento ſe ad id aſtringet; deinde pœnitentiæ fructus eder, & ira demùm dimittetur. Hoc tamen proviſo, fratrum ut offenſioni (ſi quæ fuerit) quantum in ſe eſt, medeatur, & quibus in locis errorem priùs diſſeminavit, in eiſdem publicè fateatur ſe in hæreſi verſatum eſſe. Quod ſi ſuam ad hæreſin pertinaciter adhæſerit, amandetur aliquandiu ad homines ſcientia præditos, qui illum in viam revocare poſſint. Et ſi illorum perſuaſu ſententia decedat, juramento interpoſito, quòd hæreſin velit relinquere, liberari poteſt, illa ſemper repetita conditione quam antè poſuimus, nimirum ut pœnitentiæ certa ſigna det, ac contraria doctrina fratres in illis locis erudiat, in quibus eos priùs hæreſi contaminaverat.

¶ *De contumacibus hæreticis.* Cap. 4.

QUi verò nec admonitionem, nec doctrinã ulla ratione admittunt, ſed in hæreſi prorſus induraverunt, primũ hæretici pronuncientur à judice, deinde legitimo feriantur

cur excommunicationis supplicio. Quæ sententia cum lata fuerit, si infra spatium sexdecim dierum ab hæresi recesserint, primùm exhibeant publicè manifesta pœnitentiæ indicia; deinde solenniter jurent in illa se nunquam hæresi rursus versaturos; tertiò contraria doctrina publicè satisfaciant, ac his omnibus impletis absolvantur; sed illis serià priùs & vehemens adhibeatur exhortatio, ut post illud tempus, cùm à præsenti errore, tum etiam ab omnibus aliis hæresibus se longissimè disjungant: cum verò sic penitus insederit error, & tam altè radices egerit, ut nec sententia quidem excommunicationis ad veritatem reus inflecti possit, tum, consumptis omnibus aliis remedijs, ad extremum ad civiles Magistratus ablegetur puniendus.

¶ *De his qui abjurant hæresin.* Cap. 5.

QUi verò juramento se obligaverit ad repudiandam hæresin, primùm profiteri debet, se ab hac hæresi separatim abhorrere, de qua præsens tractatio sit; deinde contrariam opinionem publicè affirmabit, & apertè testificabitur se tota ea in re hoc sequi, & firmè tenere, quod sancta, & universa Dei Ecclesia sacrarum Scripturarum authoritate sequitur & tenet, nec in hæresim, à qua jam desiterit, unquam rursus ullo modo relapsurum.

¶ *Hæresis quomodo probari debeat.* Cap. 6.

ET quoniam crimen hæresis magnam atrocitatem, & summam contumeliam habet, sola fama plenè convinci non potest, nec aliis ejus generis semiplenis, (ut lex vocat) & curtis probationibus; sed tamen hæc ipsa tantam vim habent, ut reo necessitatem afferant se purgandi: quæ sanè purgatio, si ritè non possit ab eo impleri, condemnari reum in eo ipso statui oportet.

¶ *Judicum*

¶ *Judicum iniquitas quomodo punienda.* Cap. 7.

QUemadmodum hæreses ex Regno nostro prorsus (quantum fieri potest) excludendæ sunt, summoperè cavendum est, nè quisquam in periculum tam horribilis & invidiosi criminis sine justa causa vocetur. Itaque si judex, sive quòd oderit quempiam, sive pecuniam ut eliciat, aut ut illi molestiam exhibeat, iniquè litem hanc hæresis intenderit, & in eo judicis culpa legitimis probationibus constiterit, arbitrio superioris Judicis Supplicium de eo sumetur.

¶ *Quomodo ferenda sententia sit, & quomodo interrogandi Testes.* Cap. 8.

CUm hæresis crimen cognoscetur, Judices inferenda sententia Theologorum & jure consultorum aliquot utentur consilio, qui prius omnia causæ acta diligenter perscrutati fuerint. Et testes qui adhibebuntur, ab ipsis Judicibus interrogari par est, nisi fortè morbus, aut aliqua justa causa Judices impediverint. Qui si ipsi fortè impediuntur, duos substituant pro se viros honestos, quibus hoc Testimoniorum interrogandorum munus tuto committi potest.

¶ *Cùm lis in hæresis causa pendet, & reus fugerit, quid sit faciendum.* Cap. 9.

SI lis in hæresis controversia pendeat, & interim reus in alium locum dilabatur, ubi prior judex in jure dicendo pergere nequeat, postulabit judex, aut à Vicecomite, aut præfecto oppidi (quem Majorem vocant) illius loci in quo reus versatur, ut sibi reum & proprio foro restituendum curet, Vicecomes autem, sive Major, cùm judicis sententi-

am intellexerit, in literis judicis perſcriptam, & ejus ſigno communitam, ſtatim providebit ut reus apprehendatur, eúmque ad proprium judicem relegabit. Quod ſi Vicecomes, aut Major facere neglexerit, in eo ipſo, quòd neglexit, protinus excommunicatus, & ab Eccleſia ſeparatus eſſe judicabitur.

¶ *De his qui confeſſi, aut convicti ſint, quid ſtatuendum ſit.* Cap. 10.

QUI de crimine fuerit hæreſis confeſſus, aut qui ſic convictus fuerit, ut ſententia judicis contra illum proceſſerit, & pronunciata fuerit, ſi nec appellaverit, nec intra tempus appellationi conceſſum reſipuerit, & arbitratu ſui judicis pro crimine ſatisfecerit, ex illo tempore ſit hac ipſa contumacia factus infamis; nec ad officia publica gerenda, nec ad conſilia, nec ad teſtimonium dicendum, ullo tempore aſſumatur, imò nec Teſtamentum illi condere fas erit; præterea, quodcunque negotium illicum aliis intercoſſerit, ipſe quidem omnibus, illi verò nullus cogatur in judicio reſpondere. Crimen enim hæreſis publicum eſſe ſtatuimus, quoniam Dei Religio communis inter omnes cùm violatur, in eo publicè videtur omnibus injuria fieri.

¶ *De Miniſtris Eccleſiæ Reſipiſcentibus.* Cap. 11.

SI contingat Eccleſiæ miniſtros hæreſis eſſe reos, & ſi in eadē convicti ſententiam paſſi fuerint, & poſt deponant errorem, & reſipiſcant, tamen communi jure ſuam ad priorem adminiſtrationem Eccleſiæ non redibunt, quoniam Eccleſiæ miniſtros integra fama eſſe oportet, non ſolùm apud domeſticos, & ſuos, verùm etiam externos. Quod licèt jure communi ſic procedere debeat, tamen ſi hujuſmodi tempora inciderint, ut Eccleſia bonis miniſtris admodum denud-

ta ſit, aut quietis & concordiæ cauſa id requirat, Eccleſiaſtico judici id permittimus, ut quos vel ſuorum errorum pœnituerit, ſuos ad gradus & officia redire ſinat, ut in neceſſitatibus Eccleſiarum ſuccurrere poſſit, neq; pax impediatur: in quo tamen hoc tenere volumus, ut ad ampliorem in Eccleſia locum quàm prius habuerint nunquam aſcendant, niſi ſumma neceſſitas urſerit, cui non poſſit ulla alia ratione occurri.

DE BLASPHÆMIA.

¶ *Quibus in rebus verſetur Blaſphemia.* Cap. 1.

X omni peccatorum genere nullum eſſe horribilius, nec in quo Dominus Deus noſter vehementiùs indignatur, aut majore afficitur contumelia, nec in quod acerbum ultionis telum citiùs intorquet, quàm illud blaſphemiæ ſcelus; quandò vel ſuperbiſſimo contemptus proposito Deum averſantes, vel ferveſcente furoris impetu contra illum elati, convicium vel in illum, vel in illa quæ ad ejus divinam majeſtatem pertinent, evomimus: & hæc eſt inter blaſphemiam & hæreſin differentia, quòd blaſphemia contemptu contumelias in Deum projicit, & iracundia, ſed hæreſis erroreſ falſas opiniones ſuſcipit, & inſcienter.

¶ *Quomodo punienda ſit blaſphemia.* Cap. 2.

SI itigitur hoc à nobis conſtitutum, ut hæc execrabilis blaſphemiarum impietas [illegible], ſed

ſupplicio confixa ſit, quo pertinax hæreticorum inſania plectitur. Nec immeritò, cùm ira Dei contra hunc blaſphemiæ furorem ſic priſcis temporibus exarſit, ut ad opprimendum, & obruendum hujus criminis reum, populorum, & integræ multitudinis concurſus eſſe voluerit, ut ſic, publica lapidatione facta, contereretur. Et ipſe Deus invectas à ſe publicas ſæpe calamitates atteſtatur, ut in illis blaſphemiæ flagitium ulciſceretur.

DE SACRAMENTIS.

¶ *Quid ſit Sacramentum.* Cap. 1.

SAcramentum (quomodo nos illud in hoc loco capimus) ſignum eſt inſtitutum à Deo quod videri poteſt, quo gratia Chriſti promiſſa & meritis ad nos profecta, condonatióq; peccatorum ipſis remiſſorum expreſſa conſignatur, quod duplicem in animis noſtris vim habet. Primùm enim horum externorum ſumptio, & attributarum illis propriè virtutum nobis recuperatæ ſalutis noſtræ pretium in memoriam revocat, & id, ut apertè profiteamur, efficit, deinde fidem acuit, & exuſcitat, & illi robur addit. Præterea charitate nos mutua conſerit, & in mentibus noſtris Dei timorem diffundit. Poſtremo vivam ad ſinceram & integram extimulat. Ex hoc genere circumciſio priſcis temporibus erat. Nunc baptiſmus, & Euchariſtia ſucceſſerunt.

¶ *Quid in Sacramento quærendum ſit.* Cap. 2.

AD Sacramenti perfectionem tria concurrere debent. Primum evidens eſt & illuſtris nota quæ manifeſtè cer-

cerni poſſit. Secundum eſt Dei promiſſum, quod externo ſigno nobis repræſentatur, & planè confirmatur. Tertium eſt Dei præceptum, quo neceſſitas nobis imponitur, iſta partim faciendi, partim commemorandi: quæ tria, cum authoritate Scripturarum in Baptiſmo ſolùm occurrant, & Euchariſtia nos hæc duo ſola pro veris & propriis novi Teſtamenti Sacramentis ponimus.

¶ *Quid ſit Baptiſmus.* Cap. 3.

BAptiſmus eſt Sacramentum, quo ſecunda generatio noſtra nobis externa conſignatur conſperſione, veniáque peccatorum indulgetur, & Spiritus ſancti virtus infunditur, quemadmodum verbis compræhenſum eſt in Baptiſmo propoſitis, ut erectior in nobis & perfectior eſſet fides. Dum autem in aquas demergimur, & rurſus exillis emergimus, Chriſti mors primùm & ſepultura commendatur, deinde ſuſcitatio quidem illius, & reditus ad vitam, ut iſtius mortis & vitæ monumentis recordemur, & palàm teſtificemur peccatum in nobis mortuum, & ſepultum jacere, ſed novum & ſalutarem Dei ſpiritum reviviſcere in nobis, & refloreſcere; tinctoq; foràs externis aquis corpore, noſtras intùs animas, abſterſis peccatorum ſordibus, puras & perpurgatas ad æternas & cœleſtes oras ſe attollere.

¶ *Quid ſit Euchariſtia, quos fructus habeat.* Cap. 4.

EUchariſtia Sacramentum eſt in quo cibum ex pane ſumunt, et potum ex vino, qui convivæ ſedent in ſacra Domini menſa: cujus panis inter illos & vini communicatione obſignatur gratia Spiritus ſancti, veniaq; peccatorum ad quam ex eo perveniunt, quod fide compræhendunt & percipiunt Chriſti ſacroſanctum corpus reſpectu noſtræ ſalutis

ad crucem fixum, & cruorem pro tollendis fusum nostris peccatis, ut Dei promissa palàm ipsa loquuntur. Deinde etiam his illustribus signis, quæ coràm cerni possint, instruuntur, & ad confitendum adducuntur, quòd Christus illos enutriat, & in illis remaneat; & ipsi vicissim in Christo collocati sint. Præterea discunt summam debere esse suam cum cæteris fidelibus viris omnium officiorum conjunctionem quoniam omnes membra sunt ad unum & idem Christi corpus agglutinata. Cum autem ad hæc omnia nec transubstantiatione opus sit, nec illa, quam fingere solebant, reali præsentia Christi; sed quidem potius hæc curiosa hominum inventa sint: primùm contra naturam humanam à filio Dei nostra causa sumptam; deinde cum Scripturis divinis pugnent, & præterea cum universa Sacramentorum ratione confligant, ista tanquam frivola somnia meritò desecanda curavimus, & oblivione obruenda; præsertim cùm magnum ex illis, & perniciosam agmen superstitionum in Ecclesiam dei importatum fuerit.

¶ *Qui sunt admittendi ad mensam Domini.*

Cap. 5.

NEminem ad mensam Domini volumus admitti, donec fidem in Ecclesia professus fuerit.

¶ *Impositionem manuum esse retinendam.*

Cap. 6.

IN præficiendis Ecclesiarum Ministris (quales sunt Diaconi, Presbyteri, & Episcopi) ceremoniam manuum imponendarum retineri placet, quoniam illius in sacris Scripturis mentio sit, & perpetuum habuerit usum in Ecclesia.

¶ *Nuptias solenniter celebrandas esse.* Cap. 7.

NUptiarum solennes ritus in oculis omnis Ecclesiæ summa cum gravitate & fide collocari statuimus; quibus

quibus si quicquam absit eorum quæ nos nullis sancimus, pro nullis statim haberi placet.

¶ *Quo tempore confirmatio esse debet.* Cap. 8.

EPiscopis nostris damus jus illos confirmandi qui Catechismum didicerint, quod in his temporibus nostris præcipuè fieri debet, in quibus infantes baptizati suam ipsi fidem ac voluntatem adhuc profiteri non possunt. Itaque confirmationis eorum tempus hanc ad rem aptissimum erit.

¶ *Pastores visitare debent afflictos.* Cap. 9.

PAstores Ecclesiarum debiles, afflictos, & ægros diligenter visitent, & precibus illos ac solationibus, quantùm possunt, in difficillimis illorum, & periculosissimis temporibus sustentent.

¶ *Quomodo sit in his procedendum.* Cap. 10.

HOrum formulas universorum officiorum inclusimus in unum librum, qui de ceremoniis propriè tractat Ecclesiarum nostrarum: ex eo volumus rerum administrationem singularem depromi.

DE IDOLOLATRIA, ET ALIIS HUJUSMODI CRIMINIBUS.

¶ *Quæ vitia vitanda sunt in Ecclesia.* Cap. 1.

DEvitentur prorsus & exterminentur Idolorum cultus, magia, divinatio, sortilegium, & superstitiones: quibus se criminibus si quisquam contaminaverit, arbitratu judicum Ecclesiasticorum

sticorum poenas det, quas si repudiaverit, ejiciatur ex communionis fulmine ex Ecclesia: à quibus ut facilius nos abstineamus, singula separatim per se collocata definiemus.

¶ *Quid Idolorum cultus sit.* Cap. 2.

IDololatria, quomodo vulgò loquimur, cultus quidem est, in quo non Creator, sed creatura, vel hominis aliquod inventum adoratur.

¶ *Quid Magia sit.* Cap. 3.

MAgia pactum est, vel fœdus cum diabolo percussum, & ejus ministris, carminibus, precibus, characteribus, vel similibus impietatis instrumentis conflatum, quod vel ad futurorum casuum investigationem refertur, vel ad certarum rerum, quas expetimus, conquæstionem.

¶ *Quid divinatio sit.* Cap. 4.

DIvinatio rerum est secretarum prænuntiacio, mali cujusdam impii spiritus instinctu proveniens, & ex auguriis coagmentatur, auspiciis, & ominibus, & reliqua hujusmodi prava levitate: quam in reprehensionem illorum etiam incidit curiosum ingenium, qui specie figurarum Astrologiæ præceptis delinatarum, ut videri volunt, rerum, vel furto, vel alia ratione quacunque summotarum, deinde etiam actionum in omni vita susceptarum vias & eventus se scire profitentur.

¶ *Quid sortilegium sit.* Cap. 5.

SOrtilegium intelligitur cùm per sortes cujuscunque generis abditæ res patefactæ sunt, vel futurus præsentium factorum aliquis finis persignificatur.

¶ *Quid superstitio sit.* Cap. 6.

SUperstitio cultus est ad Deum relatus, immenso quodam proficiscens humano studio, vel animi certa pr

pensione, quam vulgò bonam intentionem vocant, & orum semper habet ex hominis ingenio separatim sine Scripturam divinarum authoritate.

¶ *Pastoris in his criminibus officium.* Cap. 7.

PAstores diligenter populum commonefaciant, ut ab his flagitiis, tanquam gravissimis quibusdam Christianæ fidei pestibus, se longissimè abducant, nec ullo respectu quarumcunque rerum (sive lucrum, exempli causa, sit, sive voluptas, sive sit honor aut sanitas, aut rerum abstrusarum intelligentia, sive quisquam alius in animis obstrepat, aut tumultuetur pravus affectus) unquam hujusmodi impulsu vitiosorum motuum diaboli vinculis se teneri patiantur, & suavissima Christiana libertate desistere.

¶ *Qui propter hæc crimina puniendi sint.* Cap. 8.

POenas autem gravissimas non solùm illis denuntiamus qui curiosis utuntur, & pestiferis artibus, verumetiam illis qui tam sceleratos artifices de rebus suis interrogant, vel illorum ullam operam, quacunque ratione, suas ad causas accommodant.

¶ *Damnum his artibus datum esse compensandum.* Cap. 9.

SI quisquam sceleratis istorum artibus damnum ullum in frumento, fructibus, ædificiis, pecoribus, aut quibuscunque bonis suis acceperit, id universum plenissimè cogantur restituere.

DE CONCIONATORIBVS.

¶ *Concionandi munus quale sit, & quomodo suscipi debeat.* Cap. 1.

QVoniam concionandi munus populo Dei maximè necessariũ est, Ecclesia nunquam destitui debet. Illud tamen diligentissimè providendum est, nè quisquam ad officium tam præclarum assumatur, nisi pietatem ad illum locum, & convenientem doctrinam secum adferat. Quod ut meliùs sciri possit, præsulum authoritatem ad concionatores in Ecclesiis disponendis intercedere volumus. Nec ulli permittimus ut hoc concionandi munus suscipiat, aut in eo se ipse collocet, nisi legitima potestate eorum, quorum interest, fuerit ad illud advocatus: In quorantam Episcoporum diligentiam esse volumus, ut temerè non omnes adsciscant, quicunque se spiritu Dei jactant afflatos, sed illorum vitam & eruditionem considerent & perpendant, ut ex eo cognosci possit an illorum spiritus à Deo proficiscantur.

¶ *Concionatoribus errores esse cavendos, & errorum libros.* Cap. 2.

QVibus vero concionandi potestas conceditur, hi vehementer advigilare debent, ne vel errores dissemi-
nent in Ecclesia, vel inutiles quæstiones, hominum inventa & commenta, voces novas, aut ulla deniq; superstitionum fermenta; nominatim autem nec Anabaptistarum libellos authoritate publica toto damnatos in nostro Regno, nec aliorum quorumcunque quos sectarios vocant, vél jam explosa volumina, vel quæ posthac explodentur, aut ullo modo

do doceant, aut tradant, aut illorum nomina proferant, ad aliquam illius doctrinæ partem confirmandam de qua publicè concionatur.

¶ *Concionatorum mores & doctrina quales esse debeant.* Cap. 3.

IN concionatoribus, vitæ magistris, hujusmodi placabilitas & modestia debet inesse, nunquam ut acerbè contendant, nec inter se, nec alter in alterum maledicta intorqueat: quòd si forté quispiam ex illis sit qui doctrinam impiã in concione pervulgaverit, admoneri debet, ut publicè suum errorem agnoscat; quod si recusaverit facere; judex illum afficiat hæretici pœna, nisi de sententia decesserit: & hoc etiam accuretur, ut ubi pernicioſam hanc doctrinam consevit, ibi sanus & pius aliquis concionator ejus hæresin convincat, ne populus erroris venenum hauriens, à vera desciscat & communi fide: Concionatores acriter vitiorum improbitatem objurgent, sed in eo sic illis oratio progrediatur, nullius ut hominis occulta maleficia separatim & propriè demonstrent. Nec quemquam nominatim rerum coram multitudine citent, nisi tam importunus quispiam fuerit, ut Ecclesiasticas admonitiones antegressas cõtempserit. Evidens etiam & apertus sit concionatorum sermo, non obscurus, nec perplexus, nec verba sponte sic involvant & implicent, ut æquè possint in utramque partem distorqueri.

¶ *Ad quos propriè concionandi munus pertineat.* Cap. 4.

ARchiepiscopi in hoc concionandi munere principatũ habere debent. Succedant Episcopi, Decani & quicunq; sunt in dignitatibus (ut vocant) constituti: Nec hi solum in hac occupatione sanctissima debent esse, sed pastoribus

etiam & parochis eadem potestas in suis gregibus concedi debet, nisi justæ causæ subsint ob quas Episcopi sui silentium illis indixerint.

¶ *De convocandis per Episcopum concionatoribus.* Cap. 5.

ET ut concionum sit uberior fructus, & concionatorum major consensus, Episcopus omnes concionatores quibus speciale privilegium, hoc est, præcipuam & peculiarem potestatem indulsit latè per universam diœcesim suam concionandi, certis temporibus ad se singulis annis congreget, cum illis de concionibus communicet, ac ex illis præ discat quæ vitia quibus in locis maximè frequententur, & quibus remediis possit illis facillimè occurri, ut communi quadam conspiratione concionatorum improbitas coerceatur, & pietas dilatetur.

¶ *De his qui interesse debent concionibus.* Cap. 6.

QVoniam præcipuus sabbatorū cultus in præcipienda sacrarum Scripturarum scientia consistit, illos Ecclesiasticis feriri volumus, qui concionibus interesse nolunt, aut negligunt, nisi morbus illos impediat, vel necessarium iter, vel alia pietatis exercitia, vel aliqua hujusmodi negotia quæ omnino necesse est statim obiri. Et hoc in loco primæ partes nobilium, & principum virorum esse debent, vt suo pulcherrimo & honoratissimo exemplo, studia plebeiorum & inferiorum invitent: deinde præcipimus, ut propter majorem hujus rei disciplinam sanciendam, Magistratus, Iusticiarii, Præfecti civitatum, & reliqui, quocunque jurisdictionis nomine censeantur, concionibus intersint, nisi magna illos & omninò non præermittenda causa detineat.

¶ *Quid*

¶ *Quid de his statuendum sit qui in concione obstrepunt.* Cap. 7.

SI qui tanta importunitate sint, ut concionatore adhuc ex pulpito loquente, vel interfari, vel obstrepere velint, vel ad illum aliquomodò allatrare, ab Ecclesia segregentur, & communionis sint expertes, donec palàm crimen agnoverint & resipuerint. Itidem quicunq; vel otiosè obambulando, vel intempestivè garriendo, vel ex cœtu sacro sic emigrando, concionis ut contemptus in eo vel concionatoris deprehendi possit, vel quacunque alia ratione populum ad concionem attentum scientes & volentes averterint, aut interturbaverint, meritas hujusmodi scelerateæ levitatis pœnas dabunt, & Ecclesiæ in eo satisfaciunt, quòd eam sub praviſſimo exemplo offenderint.

DE MATRIMONIO.

¶ *Matrimonium quid sit.* Cap. 1.

MAtrimonium est legitimus contractus, mutuam & perpetuam viri cum fœmina cōjunctionem Dei jussu inducens, & perficiens, in quo tradit uterq; alteri potestatem sui corporis, vel ad prolem suscipiendam, vel ad scortationem evitandam, vel ad vitam mutuis officiis gubernandam. Nam nullis promissis, aut contractibus matrimonium posthàc procedere volumus, quotcunque verbis, & quibuscunque concurrentibus, nisi fuerit hæc formula quam hic subjiciendam esse curavimus.

¶ *Matrimonium quomodo contrahatur.*
Cap. 2.

PRincipio, qui minister est Ecclesiæ, tribus dominicis, aut saltem tribus festis diebus publicè futuras nuptias in Ecclesia populo denuntiet. Deinde sponsus & sponsa se palàm in Ecclesia collocabunt, & coràm eas ceremonias & ritus obibunt quæ nostræ de rebus divinis sanctiones in hoc genere postulant: huic autem formulæ tantam authoritatẽ damus, ut quicquid præter eam dictum, gestumve fuerit, quaecunque ratione matrimonium in eo non possit existere, sed omnia hujusmodi præparationes sint, aut præludiones quædam ad matrimonium, non autem ipsum matrimonium in illis inest. Itaq; liberæ solutæq; sint utræque personæ, nec altera potest ab altera matrimonii jus ullum postulare, donec, adhibito legitimo ceremoniarum apparatu, mutuam fidem coram Ecclesia certis verbis dederint & acceperint.

¶ *Corruptores mulierum quomodo puniendi.* Cap. 3.

NEc tamen illorum fœda libido gravi pœna carere debet, qui simplicitatem puellarum, & mulierum innocentiam circumveniunt, & illarum castitatem promissis & blanditiis obsident, donec turpissimè corporibus earum tandem illudant. Nam cum pudicitiæ thesaurum illis detrahunt, omnibus reliquis opibus & copiis pretiosiorem, in graviores illos æquum est pœnas incidere, quàm fures, quorum in rebus externis peccat improbitas. Ecclesia igitur illos excommunicationis telo præcipimus exturbari. Nec ullum ad eas reditum illis esse, nisi velint illas uxores ducere, quibus abutebantur priùs ut scortis: verùm hoc si fortè fieri non potest, ludices illorum bona agnoscent, & ex eorum diligenti consideratione tertiam partem ad mulieres

lieres sevocabunt quæ libidine sunt illorum inquinatæ. Quod si bona partitionem hanc non ferant, tamen ad prolem suis impensis sustentandam damnabuntur. Et præterea tantas sibi pœnas impositas habebunt, quantas judex Ecclesiasticus ad Ecclesiæ tollendam offensionem satis esse putabit, si divulgatum crimen eorum fuerit.

¶ *Matrimonium sine consensu parentum non valere.* Cap. 4.

QVoniam sacræ Scripturæ pietati, justitiæq; convenit ens est, ut matrimonia damnentur, & pro nullis habeantur, quæ vel liberi, vel orphani, nec scientibus, nec consentientibus aut parentibus, aut tutoribus contrahunt; Præcipimus ut nec liberi, nec orphani uxores ducant aut ineant, nisi authoritas illorum intercesserit in quorum potestate sunt; quòd si fecerint, tales nuptias omnino non valere sancimus, & ad nihilum recidere. Quòd si parentes vel tutores in providendis nuptiarum conditionibus nimiùm cessaverint, aut in illis proponendis nimiùm duri & acerbi extiterint, ad magistratum Ecclesiasticum confugiatur, à quo partes eorum in hujusmodi difficultatibus agi volumus, & ejus æquitate totam causam transigi.

¶ *Ætas, tempus, & locus Matrimoniis quæ sint.* Cap. 5.

SEquitur, ut certã ætatem ponamus in qua nuptiæ concludi possint, & tempora designemus, ad quæ revocari debeant. Igitur fœmina cum ad duodecimum annum plenè pervenerit, virum sponsum; vir cum ad annum decimũ quartũ ascenderit, fœminam sponsã accipere potest. Nec annos hic inferiores ullo modo nuptiarum participes esse sinimus, tempora verò nulla sunt excepta ad celebrandas nuptias, modò sint hujusmodi, ceremoniæ ut admittunt

in

in hac lege noſtra cõprehenſæ. In loco vel (ut vocant) parœcia ſemper hoc ſervari placet, ut is ſumatur ad nuptias in quo vel ſponſa vel ſponſus inhabitat. Et ſi quis miniſter illos in alio loco matrimonio conjunxerit, pœnas excommunicationis incurret.

¶ *De prohibendis nuptiis.* Cap. 6.

CVm in Eccleſia ſponſus & ſponſa convenerint ut matrimonio conjungantur, ſi ſe quiſpiam interpoſuerit eo tempore, cauſamq; afferat, aut afferre poſſe dicat, cur in matrimonio eſſe non poſſint, & hanc rem intra menſem proximè conſequuturum ſe probaturum eſſe ſpondeat, & niſi ita faciat ſatisfacturum ſe plenè pro omni apparatu qui fuerat in celebratione nuptiarum futurus, & ad id non ſolùm ſe, ſed etiam pro ſe fidejuſſores locupletes obligaverit, tum demum audiatur, & matrimonium totum menſem differatur. Hæc tamen dilatio, quoniam aliquando dolum malum habere poteſt & fraudem, ut interim novis nuptiis locus eſſe poſſit, ad tollendam aſtutiam omnem, hoc iſta lege præcavetur, ut pendente controverſia prioris matrimonii, totum menſem exitum illius expectent, nec ad ullas interim novas nuptias divertant. Quam conſtitutionem noſtram ſi levitate ſua violaverint, nomen omne hujuſmodi matrimonii damnamus & tollimus, & perſona quæ rea fuerit hujus defectionis, excommunicationis pœnam ſuſtinebit, donec perſonæ ſatisfecerit, à qua deſcivit.

¶ *Quæ matrimonium impediant.* Cap. 7.

QVorum natura perenni aliqua clade ſic extenuata eſt, ut prorſus veneris participes eſſe non poſſint, & conjugē lateat quanquam conſenſus mutuus extiterit, & omni reliqua

reliqua ceremonia matrimonium fuerit progreſſum, tamen verum in hujuſmodi conjunctione matrimonium ſubeſſe non poteſt, deſtituitur enim altera perſona beneficio ſuſcipiendæ prolis, & etiam uſu conjugii caret. Verùm ſi nota ſit utrique perverſitas hæc corporis, & tamen mutuus perduret de matrimonio conſenſus, nuptiæ procedant, quoniam volentibus nulla injuria poteſt fieri. Par eſt ratio corporum maleficis artibus excantatorum & enervatorum, in quibus quoniam fructus nuptiarum tollitur, ipſas quoque nuptias detrahi neceſſe eſt. Præterea matrimonium diſſolvetur, ſi uni perſonæ de altera non conſtiterit, vel quæ fuerit vel qua conditione fuerit; conditionem autem hoc in loco capimus vel pro libertatis ſtatu, vel ſervitutis.

¶ *Quæ difficultates non impediant matrimonium.* Cap. 8.

MVtis, & ſurdis qui mente conſiſtunt, matrimonium permittimus, quoniam ſignis inter ſe voluntatem & conſenſum teſtificari poſſunt: furioſi verò, niſi quædam habeant furoris intervalla, quibus res ſuas ratione moderari poſſint, omninò à nuptiis ſummovendi. Cum his qui non ſunt Chriſtiana fide, Chriſtianis matrimonium non inſtituetur. Nam cum liberos Chriſtianos in fide Chriſtiana par ſit enutriri, magnus eſt metus, ne id, niſi utroque Chriſtiano parente, ita eſſe non poſſit. Sed ſi contingat, ut eorum qui jam ſunt conjuges diverſa religio fuerit, non temerè diſtrahentur hujuſmodi perſonæ, ſed juxta *Pauli* doctrinam, reſpectu Chriſtianæ charitatis tam diu cohæreant, quam diu perſona quæ aliena religione eſt unà vivere, ac cohabitare ſuſtinebit.

¶ *Omnibus permittendum eſſe Matrimonium.* Chap. 9.

QVoniam matrimonium legitimus & pius uſus eſt, & turpitudinem multorum flagitiorum excludit, illa

quoties opus erit, modo ritè fiant, reperi posse volumus. Nec ullas personas, cujuscunque sint conditionis, ordinis, aut ætatis, à nuptiis abarcemus. Tamen Christianis fœminis quæ grandes sunt, & ætate multùm provectæ, consilium damus, & illas etiam magnoperè cohortamur, ne se velint cum adolescentibus matrimonio conjungere, cumque liberos ex illis habere non possint, cumque in illa levitate magna sit & multiplex perversitas.

¶ *Polygamiam esse vitandam.* Cap. 10.

POlygamiam autem profligari legibus nostris volumus, & in eisdem nuptiis solùm ponimus unum, atque adeò unicum par; sic enim matrimonium fuit à Deo primò fundatum. Itaque si quis plures uxores acceperit, omnes posteriores amandet, & solùm retineat quam sumpsit primam (si maritum velit illum agnoscere) cæteris verò quibus abeundū est, singulis dotem dispertiat, & Ecclesiæ præterea satisfaciat, affectus illa pœna quam judex tanto scelleri convenire existimabit. Tum mulierum etiam nequitia supplicio castigabitur, si scientes ad eundem se virum contulerint, & si illarum in eo maleficio culpa illa deprehendi possit.

¶ *Propter contentiones & rixas non tolli matrimonium.* Cap. 11.

COncluso jam matrimonio si tales rixæ, contentiones, injuriæ, concertationes, acerbitates, contumeliæ, luxus, pravitates multiplicis generis tam vehementer exæstuant, ut in eisdem ædibus conjuges commorari nolunt, nec cætera matrimonii jura sibi mutuò præstare, pœnis implicentur Ecclesiasticis, & in easdem ædes compellantur, & etiam revocentur ad pia inter se communicanda matrimonii officia, modò nulli tales casus inciderint propter quos ipso jure divortium petere liceat.

¶ Ma

¶ *Matrimonia vi & metu contracta non valent.* Cap. 12.

SVmmatim hoc ad omnia matrimonia pertinere volumus, ut si vis & metus illa coegerint, modò tanta fuerint ut in viros constantes juxta juris civilis doctrinam cadere potuerunt, omninò tales violentæ nuptiæ distrahantur, & pro nullis habeantur. Quanquam difficillimè quidem, & vix hæ difficultates ad matrimonium irrumpere possunt, si legitimos omnes ritus habeat, & totum perpolitum sit illa forma quam ante posuimus; tamen vis & metus si ulla ratione irruerint, matrimonium ex illis expressum prorsus dissolvi placet.

¶ *Ut matres propriis uberibus infantes alant.* Cap. 13.

INveteravit in uxorum moribus nimium mollis & delicata consuetudo, suam ut prolem à propriis uberibus ablegent & ad alias nutrices amandent; quæ res cum plerumque nullis probabilibus causis nitatur, sed tenera quadam suorum corporum indulgentia, fit ut sibi ipsæ parcant, & honestos & naturales educationis labores subterfugiant; & cum hæc inhumana matrum & degener ignavia multorum causam malorum afferat, ad officium concionatorum nostrorum arbitramur pertinere, matres ut cohortentur ne prolem in lucem editam inhumaniter destituant, & beneficium illis uberum suorum negent, quibus paulo antè beneficium impertiverunt suorum uterorum & viscerum.

DE GRADIB VS IN MATRIMONIO PROHIBITIS.

¶ *Inter personas non legitimas non debere matrimonium esse.* Cap. 1.

QVoniam matrimonium est legitima viri cum fœmina conjunctio, magna cautio adhiberi debet, ne tales personæ contra jus & fas ad nuptias accedant, & earum vinculo colligentur, quales divinæ leges, ad hujusmodi conjunctionis societatem admitti nolunt. Nam id si contigerit, regnum nostrum & Ecclesias in illo dispositas incestus contaminaret, deinde personas ipsas nefarias congressibus turpificatas necesse esset in Dei summum odium incurrere.

¶ *Consanguinitas & affinitas quid sint.* Cap. 2.

MVltiplices consanguinitatis, & affinitatis gradus sunt, in quibus matrimonium consistere non potest. Primum autem ut ipsa capita cognoscantur, consanguinitas in illis intelligatur qui majoribus eisdem procreati sunt, quibus nos generati sumus, vel propagatione carnis & sanguinis descenderunt. Affinitas verò per conjunctionem maris & fœminæ ingreditur: hæc autem duo capita consanguinitatis & affinitatis sic comparata sunt, ut primùm divinæ leges, deindè civiles in utroq; genere gradus annotarint, in quos matrimonium intrare nullo modo debet.

¶ *Divinum jus in Matrimonio prohibendo quale sit.* Cap. 3.

DEus in his gradibus certum jus posuit, Levit. xviij. & xx. capite, quo jure nos & omnem nostram posteritatem tenere necesse est. Nec enim hæc illorum capitum

præcepta

præcepta veteris Israelitarum Reipub. propria fuerunt (ut quidam somniant) sed idem authoritatis pondus habent, quod religio nostra decalogo tribuit, ut nulla possit humana potestas quicquam in illis ullo modo constituere. Itaq; Pontifex Romanus illam impiè sibi facultatem arrogat; & conscientias suas graviter consauciant, quicunq; vel à pontifice Romàno, vel à quocunq; alio tales in hac causa dispensationes (ut vocant) conquirunt. Hoc tamen in illis Levitici capitibus diligenter animadvertendum est, minimè ibi omnes non legitimas personas nominatim explicari. Nam Spiritus sanctus illas ibi personas evidenter & expressè posuit, ex quibus similia spatia reliquorum graduum, & differentiæ inter se facilè possint conjectari & inveniri. Quemadmodum exempli causa, cum filio non datur uxor mater, consequens est, ut ne filia quidem patri conjunx dari potest. Et si patrui non licet uxorem in matrimonio habere, nec cum avunculi profectò conjuge nobis nuptiæ concedi possunt.

¶ *Regula observanda in Iure Levitico.* Cap. 4.

VT ergo pellantur omnes errores, reliquæ nobis enumerandæ sunt, & intexendæ personæ, quæ paribus graduum finibus conjunctæ sunt cum illis personis quarũ sacræ Scripturæ mentionem certam faciunt, in quo duas Regulas magnoperè volumus attendi, quarum una est, ut qui loci viris attribuuntur, eosdem sciamus fœminis assignari, paribus semper proportionum & propinquitatum gradibus. Secunda Regula est, ut vir & uxor unam & eandem inter se carnem habere existimentur, & ita quo quisque gradu consanguinitatis quemque contingit, eodem jus uxorem contingit affinitatis gradu, quod etiam in contrariam partem eadem ratione valet. Et istis finibus si nos tenebimus, plures non inducemus illegitimas personas quam

 sacræ

ſacræ Scripturæ conſtituunt, & illos gradus integros & inviolatos conſervabimus de quibus nobis Deus præcepit.

¶ *Enumeratio perſonarum in Levitico prohibitarum.* Cap. 5.

IN Levitico diſpoſitæ perſonæ citantur hiis nominibus, mater, noverca, ſoror, filia filii, filia filiæ, amita, matertera, uxor patrui, nurus, uxor fratris, filia uxoris, filia filii uxoris, filia filiæ uxoris, ſoror uxoris. Perſonæ verò quas prætermittit Leviticus, hæ ſunt. Socrus, avia, & quæ ſupra ea ſunt directa via, quoniam omnes hujuſmodi matrum loco nobis eſſe videntur. Et ex altera parte filia proneptis, & quæcunque infra ſunt & ex illis procreantur; à quibus, quoniam filiarum ſimilitudinem habeant nos abſtinere debemus. Adjiciuntur fratris filia, ſororis filia, & quæ recta linea deſcendendo ex eis procreantur, uxor filii fratris, uxor filii ſororis, filia fratris uxoris, filia ſororis uxoris, ſofor matris uxoris, filius leviri, filius gloris, maritus ſororis patris, maritus ſororis matris, maritus filiæ fratris, filius privigni, filius privignæ.

¶ *Quæ conſideranda ſunt in ſuperiore Catalogo.* Cap. 6.

ET hi ſuperioris legis antegreſſi gradus duplicem conſiderationem habent. Primum enim non ſolùm in legitimis matrimoniis talem habent diſpoſitionem qualem jam poſuimus, ſed eundem in corporum illegitima conjunctione locum habent; filius enim quo jure matrem non poteſt uxorem ſumere, eodem nec patris concubinam habere poteſt, & pater quomodo filii non debet uxorem contractare, ſic ab illa ſe removere debet qua filius eſt abuſus. Qua ratione mater nec cum filiæ marito jungi debet, nec

nec etiam cum illo congredi quæ filium oppreſſerit. Secunda cautio eſt, non ſolùm iſtas maritis adhuc ſuperſtitibus disjungi perſonas quas diximus, ſed etiam, illis mortuis, idem perpetuò valere. Quemadmodum enim horribile flagitium eſt in vita patris, fratris, patrui, aut avunculi, audere illorum uxores violare, ſic poſt mortem illorum matrimonium cum illis contrahere parem turpitudinem habet.

¶ *Cognatio ſpiritualis non impedit nuptias.* Cap. 7.

SPiritualis illa, quæ vulgò dicitur, neceſſitudo, cum nec inducta ſit ſacris Scripturis, nec ullis fulciatur ſolidis & firmis rationibus, matrimonii curſum prorſus impedire non debet.

DE ADVLTERIIS ET DIVORTIIS.

¶ *Adulteria ſeverè punienda eſſe.* Cap. 1.

TVrpitudò tam horribilis adulteriorum eſt, ut apertè decalogi præcepto confoſſa ſit, & etiam veteribus divinis legibus per Moſen latis publica populi lapidatione obruta & conſepulta eſſet: Denique jure civili etiam capite plecteretur. Rem igitur Deo tam odioſam & à ſanctiſſimis majoribus noſtris ſingulari cruciatu crucifixam, Eccleſiaſtici judices noſtri non debent ſine graviſſima pœna dimittere.

¶ Mi-

¶ *Ministri de Adulterio convicti quomodo puniendi sunt.* Cap. 2.

ORdiamur ab Ecclesiarum ministris, quorum vitæ præcipua quædam integritas esse deberet. Itaq; si quis eorum illis adulterii, scortationis, aut incestus convictus fuerit, si propriam habuerit uxorem, omnes ejus opes, & bona devolventur ad eam, & ad liberos, si qui sint ex ea, vel ex aliquo priore matrimonio legitimè nati. Si verò nec suam uxorem nec liberos habeat, omnes ejus facultates arbitratu judicis, vel inter pauperes dispertientur, vel in alia pietatis officia conferentur. Deinde si quod illi beneficium fuerit, postquam adulterii vel incestus, vel scortationis convictus fuerit, ex eo tempore protinus illud amittat, nec illi potestas ullum aliud accipiendi. Præterea vel in perpetuum ablegetur exilium, vel ad æternas carceris tenebras deprimatur.

¶ *Laicus quomodo puniendus.* Cap. 3.

LAicus adulterii damnatus uxori suæ dotem restituito. Deinde bonorum universorum dimidiam partem eidem uxori concedito. Præterea vel in perpetuum exilium ito, vel æternæ carceris custodiæ mancipator.

¶ *Vxores sive Ministrorum, sive laicorum, quomodo puniendæ.* Cap. 4.

VXores ex contraria parte, tàm laicorum quàm ministrorum, si crimen adulterii contra illas probatum fuerit, & judex adversus illas pronunciaverit, dotibus privabunt, & omnibus emolumentis quæ vel ullo Regni municipii jure, vel consuetudine, vel pacto, vel promisso potuerint ex bonis maritorum ad illas descendere, tùm etiam vel in sempiternum exilium ejicientur, vel perpetuæ carceris custodiæ mandabuntur.

¶ I

¶ *Integra persona transit ad novas nuptias.* Cap. 5

CVm alter conjunx adulterii damnatus est, alteri licebit innocenti novum ad matrimonium (si volet) progredi. Nec enim usque adeo debet integra persona crimine alieno premi, cœlibatus ut invite possit obtrudi, quapropter integra persona non habebitur adultera, si novo se matrimonio devinxerit, quoniam ipse causam adulterii Christus excepit.

¶ *Reconciliationem esse optandam.* Cap. 6.

QVoniam in matrimonio summa conjunctio rerum omnium est, & tantus amor quantus potest maximus cogitari, vehementer optamus ut integra persona damnatæ veniam indulgeat, & illum ad se rursus assumat, si credibilis melioris vitæ spes ostendatur, quam animi mansuetudinem licèt nullæ possint externæ leges præcipere, tamen Christiana charitas sæpe nos ad eã adducere potest. Quòd si damnata persona non possit ad superiorem conditionem admitti, nullum illi novum matrimonium conceditur.

¶ *Nemo conjugem arbitratu suo potest relinquere.* Cap. 7.

MAgna res est, & ingentem affert totius familiæ perturbationem, cum uxor à viro distrahitur. Quapropter adulterii respectu, nemo suam à se conjugem authoritate propria removeat, & aliam adsciscat, nisi judex Ecclesiasticus totam causam ritè priùs cognoverit & definiverit. Quod si facere quispiam ausus fuerit, jus omne agendi adversus conjugem amittat. Iudex autem quoties alterum conjugem adulterii condemnat, alteri sinceræ personæ libertatem denunciare debet ad novum matrimonium

I transe-

transeundi, cum hac tamen exceptione, certum ut tempus assignet in quo superiorem ad conjugem (si velit) redire possit; quod si tempore jam absumpto recuset facere, tum ad aliud matrimonium descendere potest. Et hoc tempus quod judex indulgebit, omninò volumus anni spatio vel sex mensibus definiri.

¶ *Divortium propter desertum matrimonium.* Cap. 8.

CVm alter ex conjugibus aufugerit, seque abalienarit ab altero, si persona absens possit inveniri, consiliis, hortationibus, & poenis cogatur ut ad conjugem se rursus adjungat, & unà cum illo conventer vivat; quam ad rem si nulla ratione potest adduci, contumax in eo persona debet accipi, legumque divinarum & humanarum contemptrix & propterea perpetuæ carceris custodiæ dedatur, & desertæ persona novarum potestatem nuptiarum ab Ecclesiastico judice sumat. Cùm autem contumax non possit absens investigari nec erui, nec locus ullus in hoc crimine levitati vel temeritati relinquatur; Primùm absentem personam nominatim requiri volumus, illa juris formula, quam viis & modis appellant: Quo tempore si se non ostenderit, aut ejus aliquis vicarius qui causam ejus velit agere, ludex illi biennium vel triennium indulgebit in quo persona possit absens se repræsentare; quo tempore consumpto, si se ipse non sistat, & justas afferat absentiæ tam diuturnæ causas, destituta persona nuptiarum vinculis liberabitur, & novum sibi conjugem (si velit) sumat. Desertrix autem persona, si judicio jam peracto novisque consequutis nuptiis, serò, post biennii vel triennii spatium expletum suæ potestatem fecerit, in æternas carceris tenebras detrudatur, & secundum matrimonium pleniſſimo jure valeat.

¶ *Divortium propter nimis longam conjugis absentiam.* Cap. 9

QVando non aufugerit conjunx, sed militiam, aut mercaturam, aut aliquam habet hujusmodi legitimam & honestam peregrinationis suæ causam, & abfuerit diu domo, nec illius vel de vita vel quicquam certò sciatur, largientur alteri conjugi judices (siquidem hoc ab illis requirat) biennii vel triennii spatium in quo mariti reditum expectet. Quo tempore toto si non revertatur, nec de vita possit illius aliquid esse explorati, cùm diligentissimè de ea fuerit interim perquisitum, alteri conjugi novas concedi nuptias æquum est; cum hac tamen conditione, prior ut maritus si tandem se repræsentet, uxor illum rursus ad se recipiat, si quidem ostendere possit culpa sua factum non esse quod foras tam diu peregrinatus sit; tantam enim & tam longi temporis absentiam nisi plena magnaque cum ratione possit excusare, custodiam in perpetuam carceris dimittatur, nullum ad uxorem reditum habeat, & illa secundis in nuptiis ritè permaneat.

¶ *Inimicitiæ Capitales divortium inducunt.* Cap. 10.

INter conjuges si capitales intercedant inimicitiæ, tamque vehementer exarserint, ut alter alterum aut insidiis, aut venenis appetat, aut aliqua vel aperta vi, vel occulta peste vitam velit eripere, quamprimùm tam horribile crimen probatum fuerit, ritè in judicio divortio volumus hujusmodi personas distrahi: majorem enim conjugi facit injuriam persona, quæ salutem & vitam oppugnat, quam ea quæ ex consuetudine se conjugis eximit, aut corporis sui potestatem alteri facit. Nec inter illos ullum consortium esse potest, inter quos capitale periculum cogitari cœpit

metui Cum igitur unà non possunt esse, juxta *Pauli* doctrinam dissolvi par est.

¶ *Male tractationis crimen tandem divortium inducit.* Cap. 11.

SI vir in uxorem sæviat, & acerbitatem in ea nimiam factorum & verborum expromat, quam diu spes ulla placabilitatis est, cum illo judex Ecclesiasticus agat, nimiam ferociam objurgans; & si non potest monitis & hortationibus proficere, pignoribus oblatis, aut fidejussoribus acceptis, eum cavere compellat de nulla vehementi conjugi inferenda injuria, & de illa tractanda quomodo matrimonii intima conjunctio postulat. Quòd si ne pignoribus quidem, aut fidejussoribus coerceri potest maritus, nec asperitatem velit isto modo deponere, tum capitalem illum conjugis inimicum esse existimandum est, & illius vitam infestare. Quapropter divortii remedio periclitanti succurrendum erit, non minus quàm si vita manifestè fuisset oppugnata. Nec tamen præterea juris dempta est potestas coercendi uxores quibus modis opus fuerit, si rebelles, contumaces, petulantes, acerbæ sint & improbæ, modò rationis & æquitatis fines mariti non egrediantur. Et cum in hoc, tum in his supetioribus delictis hoc teneri placet, ut solutæ personæ novas (si velint) nuptiarum conditiones legant, convictæ verò priorum criminum vel exiliis petuis, vel æterna careeris custodia plectantur.

¶ *Parvæ contentiones, nisi perpetuæ sint, divortium non inducunt.* Cap. 12.

SI minores quædam contentiones, aut offensiones obrepserint in matrimonio, *Pauli* sententia moderatrix earum esse debet, ut aut uxor marito se reconcilier, quod omnibus pœnarum & hortationum ordinariis, & extraordinariis viis procurari debet, aut absque novo conjugio manea', id quod & viro pariter faciendum statuimus.

¶ *Perpetuus morbus non tollit matrimonium.* Cap. 13

SI fortè conjugum alteruter perpetuum aliquem morbum contraxerit, cujus nulla levatio potest inveniri, tamen matrimonium in omnibus hujusmodi difficultatibus perdurabit. Quoniam hoc unum esse debet præcipuum & eximium matrimonii commodum, ut multa mala mutuis conjugum officiis sedari, leniriq; possint.

¶ *Durante lite quomodo rea persona sustentabitur.* Cap. 14.

QVoniam sæpè magnâ controversiam habent, & longissimi sunt temporis lites adulteriorum, veneficiorũ capitalium insidiarum, & malæ tractationis, vir uxorem interim honestis & convenientibus impensis sustentet, habita ratione dignitatis & conditionis in qua est.

¶ *Pœna falsæ accusationis.* Cap. 15.

MVltorum libidines hujusmodi pruritum habent, ut nova subinde matrimonia consectentur, & ad varias uxores devolare concupiscant. Quapropter falsas innocentibus calumnias struent adulteriorum, & aliorum hujus generis criminum, nisi sceleribus illorum suppliciorum acerbitate fuerit occursum. Itaque si vir uxorem adulterii, vel veneficii ream fecerit, & post causa cadat, dimidia bonorum pars ad uxorem devocetur. Nec in illis vendendi, distrahendi, legandi, permutandi, donandi, vel alienandi quacunque ratione jus ullum habeat, nisi uxor in id consentiat. Et uxor ex altera parte si maritum adulterii, vel veneficii, capitalis injuriæ vel malæ tractationis postula-

verit, & litem amittat, dote primùm careat; deinde orbetur omni emolumento quod jure per maritum debuit ad illam pervenire, nisi maritus illi sponte voluerit aliquid aspergere; postremò matrimonium inter illos, ita ut erat, integrum conservetur.

Si non conjunx conjugem, sed alterum ex his externa quædam persona reum faciat, & in judicio succubuerit, Ecclesiasticus judex illum arbitratu suo, magna tamen & acri pœna feriat, & etiam conjugi satisfaciat cui damnum dedit. Deniq; calumniatores hujusmodi nec ad Ecclesiam redeant, nec admittantur ad sacramenta, nisi famam ejus personæ, quam calumnia & mendacio dedecoraverunt, plenè restituerint quantum possint; & pœnitentia scelere digna perfuncti fuerint. Et has in hoc genere pœnas omnibus sive laicis sive clericis communes esse volumus.

¶ *Mariti pœna suadentis uxori adulterium.* Cap. 16.

SI maritus uxori suasor aut author ulla ratione fuerit adulterii committendi, damnabitur illa quidem adulterii, sed & maritus lenocinii reus pronunciabitur, & matrimonii conjunctione neuter liberabitur. Quod & de uxore similiter intelligi volumus.

¶ *Quæ pœna sit cum par adulterium est in utroque conjuge.* Cap. 17.

SI persona quæ fuerit adulterii convicta crimen in altero conjuge possit idem ostendere, & ostenderit priusquam conjunx ad novas nuptias diverterit, utriusq; conjugis culpa par in pares incidet pœnas, & prius inter illos firmum manebit matrimonium.

¶ *Recep-*

¶ *Receptatorum & fautorum adulterii quæ pœna sit.* Cap. 18.

NEilli quidem judicum Ecclesiasticorum diligentiam subterfugere debent qui receptatores sunt adulteriorum, aut illorum flagitia, ope, opera, vel consilio quacunque ratione procurant; quo in genere sunt exempli causa qui domum adulteris scientes expediunt, vel locum qualemcunque, qui sermonum, literarum, aut munerum cujuscunq; generis sint internuncii. Quapropter omnem hujusmodi fæcem, quæ cœnum adulterii quacunque parte commovet, Ecclesiasticis pœnis & arbitriis etiam judicis constringendum esse decernimus.

¶ *Separatio à mensa & thoro tollitur.* Cap. 19

MEnsæ societas & thori solebat in certis criminibus adimi conjugibus, salvo tamen inter illos reliquo matrimonii jure; quæ constitutio cum à sacris literis aliena sit, & maximam perversitatem habeat, & malorum sentinam in matrimonium comportaverit, illud authoritate nostra totum aboleri placet.

¶ *Incestus & Scortationes laicorum quo modo puniuntur.* Cap. 20.

INcestus, nominatim autem is qui primum ad gradum ascendit, afficietur pœna sempiterna carceris. Deinde scortationes & vagæ licenciosæq; libidines omnis generis magna suppliciorum acerbitate comprehendantur, ut tandem aliquando radicitus ex regno nostro extirpentur. Ecclesiastici igitur judices diligenter evigilent, ut quascunq; personas & cujuscunq; sexus flagitiosis & impuris libidinum congressibus implicatas in excommunicationem ejiciant;

ejiciant, nisi maturè moniti resipuerint. Et licèt se ipsi correxerint, tamen publicè cogantur Ecclesiæ satisfacere. Præterea decem libras in pauperum cistam, Ecclesiæ suæ propriam imponant, vel, si minores illorum facultates sunt, tantum imponant quantum de bonis illorum commodè detrahi potest.

¶ *Filius non legitimus quomodo sit alendus.* Cap 21.

FIlius ex adulterio susceptus, aut ex simplici scortatione, quemadmodum appellant, patris impensis alatur, siquidem is inveniri poterit. Qui si non poterit erui, mater suum ipsa fœtum propriis impensis sustentet.

DE ADMITTENDIS AD ECCLESIASTICA BENEFICIA.

Cap. 1.

QVemadmodum reipublicæ status ruit, cum à stupidis & flagitiosis & ardentibus ambitione viris temperatur, sic Ecclesia Dei nostris hisce temporibus gravissimè laborat, quando illorum curæ committitur qui tam præclarum ad munus obeundum omnino sunt inepti: qua in re multùm, & longè longéq; plurimum ab illis beati *Pauli* formulis recessum est, de quibus ad *Titum* & *Timotheum* præscripsit. Quapropter huic tam insigni nostrarum Ecclesiarum cladi maturum aliquod remedium à nobis inveniendum est.

¶ *Diligenter in Ministros inquirendum,* Cap. 2.

OMnes quibus aliqua ratione sacerdotium obvenit, diligentissimè ritu, & præscripto legum nostrarum explorentur

plorentur & pernoscantur, ne temerè cuiquam Episcopus manum imponat, & alienorum criminum particeps sit. Nec admittatur ullus ad Ecclesiam administrandam, nisi priùs ritè fuerit examinatus.

¶ *Patronorum officium.* Cap. 3.

PRæterea patronis beneficiorum Ecclesiasticorum præcipimus, ut omnibus seclusis, vel necessitudinum, vel quorumcunque respectuum affectibus, illorum rationem habeant qui munus hoc sacrum, ad quod adhibendi sunt, possint, & velint omnibus partibus implere. *Nec enim sacerdotia delata sunt ad patronos, ut illa circumciderent, aut ab illis deprædarentur, sed ut illorum præsidio & fide tutò conquiescerent.*

¶ *Patronorum delinquentium pœna.* Cap. 4.

VEhementer patronorum interest, ne turpiter & avarè sibi quacunque conventione præcaveant in beneficiorum collationibus, de retinendis ædificiis, subducendis decimis, aut ullo se contaminent flagitioso quæstu. Quorum si quicquam in hoc genere fuerit contra leges nostras quacunq; ratione conventū, Patronus collocationis jus illius tēporis amittet. Deinde qui jure fuerat collocationis munus, quoniam ad iniquam transactionem suam voluntatem accōmodavit, & sacerdotio carebit quod illi designabatur, & ab aliis omnibus quæcōsequi poterat excludetur.

¶ *Sacerdotia vacua non esse oportere, neque antequam vacaverint conferri.* Cap. 5.

SAcerdotia diu vacua jacere non debent. Itaque nisi spatio sex mensium postquam vacua facta sunt, patroni vos

vos illis ministros designaverint, ipso beneficio designati prius illo quidem tempore carebunt: & tamen in collocandis sacerdotiis nimium properari nolumus, nec patimur ut patroni certam illorum spem cuiquam ulla scriptorum, aut pignorum, aut pactorum cautione faciant, priusquam vacua sint. Nam hujusmodi conventiones magnam secum vim incommodorum afferunt. Itaque qui talem ullam sacerdotiorum minime vacuorum spem faciunt, jus collocationis illius temporis amittent, & qui ad nondum vacua sic aspiraverunt, ne ad vacua quidem post assumentur; & etiam ab omnibus aliis submovebuntur.

¶ *Jus designationis à Patrono ad quos devolvantur.* Cap 9.

QVoties Patronus designationis jus amittit, illud in Episcopum transire placet, qui spatio sex mensium si neglexerit, in vacuum sacerdotium idoneum aliquem imponere jus in Archiepiscopum transferetur, qui sex mensibus (à quo tempore certior factus est) illo jure si non utatur, nos illud ipsi nobis sumemus. Et si nobis etiam, ex quo id novimus, sex menses effluxerint sacerdotium vacuum non collocantibus, ad patronum rursus jus suum devolvetur, & sic in eadem semper orbe circumferatur illis quas nominavimus personis mutuò sibi succedentibus, donec tandem aliquis eorum præscripto tempore jus collocationis exequatur.

¶ *Cognitores adhibendos esse.* Cap. 7.

QVoniam explorandam esse diximus & excutienda illorum doctrinam & probitatem qui sacerdotiorum participes erùt; primùm Episcopus ipse certos cognitores eligat. Deinde quoniam hæc cura peculiaris Archidiaconorum esse debet, illos in jure suo nolumus interpellare

sed universum hoc cognitionis negotium illis informandum, & pertractandum relinquimus, hoc interim proviso, collegas ut vocent ad se, quos Episcopos cognitores designaverit, quorum perspecta fuit gravis morum integritas, & in quibus sacrarum Scripturarum scientia cum usu conjuncta sit & peritia gubernandarum Ecclesiarum. Etenim Episcopum in primis optabile est ipsum (si fieri potest) in hoc cognitionis negotio versari. Munus enim hoc unum est ex omnibus summum & maximum in quo status Ecclesiarum præcipuè fundatus est. Quare si minutioribus in plærisque causis Ecclesiarum Episcoporum præsentia flagitatur, eam in hoc sanè principali munere desiderari minimè convenit.

¶ *Juramentum cognitioni præponendum esse.* Cap. 8.

NOlumus ad cognitionem descendi, donec juramentum à petitore fuerit requisitum, ut verè sincereque respondeat ad omnia quæ fuerint ab illo quæsita, modo præsentem ad cognitionem pertineant. Deinde in omnes vitæ partes diligenter inquiretur & in doctrinam penitus intrabitur, ne forte vel insciti, vel scientia perversa laboret, aut corrupta.

¶ *In doctrina quid quærendum sit.* Cap. 9.

QVantum autem ad doctrinam illorum spectat qui ad Ecclesiarum moderationem admovendi, hiis potissimum viis cognitionem procedere volumus, ut eorum sententiæ de fide Catholica perveſtigentur, & sacrosancto Trinitatis mysterio, quantum quidem in illis necessariò credendum; proximo loco de sacrarum Scripturarum libris, quos canonicos appellant, qualemque credant & quantam sacrarum scripturarum authoritatem. Succedant controversiæ recentiores nostrorum temporum: In summa

ma catechismum membratim, & per partes explicent, in quo præcipua religionis capita breviter decursa sunt.

¶ *Cognoscendum esse an hæretici sint.* Cap. 10

QVoniam autem planè sciri debet, an ulla sint infecti falsa doctrina, quærendum ex illis erit quid de materiis universis sentiant quas in caput de hæreticis conjiciendas curavimus Et ad has interrogationes qui non convenienter & rectè responderint, cognitorum judicio, vel qui sacrarum scripturarum scientiæ sint expertes, repudientur. Si verò fuerint hæc in illis bene constituta, tum demum ad reliqua pergendum erit.

¶ *Cognitores quid primùm requirent.* Cap. 11.

ET primùm quidem cognitores ex illo sciscitentur, an ad illa beati *Pauli* præcepta se velit accõmodare, quæ sunt ad *Timotheum* his verbis, *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple*, ut Ecclesiam suam, adquam apponetur, quantum vires ferent, assiduitate semper administret, & deinde suum illi planè & apertè declaretur officium quod in sacerdotio debet exercere.

¶ *Vnicum esse oportere sacerdotium unius ministri.* Cap. 12.

QVoniam multis sacerdotiis in unum ministrũ concurrentibus, singulis munus rectè perfectéque satisfieri necesse est, & minus viris doctis (qui adhuc egent, neque illi prospectum est) consuli potest, percontentur à candidato cognitores, an ullum habeat præsens sacerdotium: & si confiteatur habere se, secundum non impetret quod ab illis petit: alioqui prius sacerdotium volumus vacare

fieri,

fieri, acsi possessor ejus obiisset, eritq; patroni jus & officium loco ejus alium quempiam designandi.

¶ *Privilegia pluralitatum, ut vocant, tollenda.* Cap. 13.

PRivilegia quorum authoritate multa sacerdotia possint in unum ministrum confluere, posthac nemini volumus indulgeri. Attamen his qui hactenùs impetrarunt ut plura sibi permittantur administranda sacerdotia, nostram hanc legem fraudi esse nolumus, quo minus acquisitis privilegiis liberè fruantur.

¶ *Absentiæ quæ possint esse causæ.* Cap. 14.

QVicunq; vel annis fuerit gravis, vel morborum incursione multùm extenuatus, ut suo muneri fungi non valeat, vel si quamcunq; justam aliam habeat temporariæ cujusdam absentiæ causam Episcopo approbandam, propter quam illum aliquandiu sacerdotio necesse sit abesse, tamẽ hoc interim perspiciendum erit, ut probum & laudabilem vicarium suo in loco collocet. Et diligenter Episcopi vigilent, ne cujuscunq; rei respectu dolose quisquam aut astute diutiùs quam necessitas urget à sacerdotio suo sinatur abesse.

¶ *Quo tempore sit adeundum sacerdotium.* Cap. 15

QVoniam hoc à nobis priùs constitutũ est, ut unusquisque suo in sacerdotio permaneat, nisi temporaria quædam privilegia nonnullos aliquãdo liberaverint, hoc etiã adjunctum sit, ut cum peracta cognitione quisquam per ordinarii literas ad sacerdotium adhibetur, duorũ mensium spatio continuò subsequentium in sacerdotium commeet, nisi morbus aut vehemens necessitas, cui parendum sit, illum distineat, quod si secus fecerit, & sacerdotium præsens

illi

illi peribit,& etiam ab aliis omnibus ſubmovebitur.

¶ *officium præbendariorum*. Cap. 16.

Immunitatem quandam omnium munerum habere ſolebant qui beneficiis priùs Eccleſiaſticis fruebantur, curarum (ut ipſi interpretati & etiam loquuti ſunt) expertibus: Nos autem prædidicimus Eccleſiarum utilitatibus omnes inſervire debere, quicunq; vivunt Eccleſiæ proventibus. Igitur tum canonicis, tum præbendariis, qui certa ſibi non habent in Eccleſiis diſpertita munera, negotiū hoc damus, ut Eccleſias docendo, concionando, morbis vel rebus adverſis depreſſos ſolando, reliquaque pietatis officia communicando ſublevent, vel aliis quibuſcunq; viis legitimis & rectis quas Epiſcopus & Decanus Eccleſiæ præſcripſerint.

¶ *Quinquennii abſentiam præbendariis indulgeri*. Cap. 17.

HOc autem illis indulgemus, qui vel ad præbendas, vel ad canonicatus, vel ad beneficia certorum munerum experta ſunt adſerti, quinquennium ut doctrinarum ſtudiis in Academiis impendant, hoc adjecto, ſingulis ut annis literas ſcribāt, cùm ad Epiſcopum, tùm ad integram ſocietatem, quam capitulum vocant, in quibus fideliter rationem vitæ reddant, & morum & progreſſionis in doctrina. Cum autem abſumptum eſt quinquennium, in ſua beneficia vel Eccleſiaſtica munera rurſus introire cogantur.

¶ *De natalibus miniſtrorum*. Cap. 18.

POſtquam de vita plenè cognitum eſt, de religione, ſcientia, de voluntate ſacerdotium adminiſtrandi, in eo remanendi, tandem etiam ad natales & ortus illorum deſcendatur. Et quanquam ſtupris parentū & adulteriis illi non premuntur, quantum quidem ad immortalitatem vitæ cœleſtis futuræ pertinet, tamen Deus, quintam

men

menſo quodam & grandi ſtuprorum & adulteriorū & flagitioſarum libidinum odio liberos vitio procreatos vehementer interdum affligit, & ſucceſſores eorum obterit, & propter eandem patrum impuritatem filios in veteri Teſtamento ab Eccleſiæ adminiſtratione depulit; nos divinæ ſeveritatis exemplum ſequuti, tales vitio generatos filios a contrectatione munerum Eccleſiaſticorum abarcemus, niſi forte ſingulares quidam exiſtant eximiis donis inſtructi, quæ ſic in illis luceant, ut priores natalium ſordes obſcurentur, aut virtutum præſtantia compenſentur, aut niſi ſumma ſit in Eccleſia miniſtrorum paucitas.

¶ *Patronorum nothos ab Eccleſiarum cura removendos eſſe*. Cap. 19.

QVorundam tanta eſt patronorum impudentia, ſuos ut liberos ex adulteriis & ſtupris ſuſceptos in illas Eccleſias intrudant, quarum ad illos jus deſignationis pertinet, qui cùm paternarum libidinum intempeſtivi teſtes ſint, potiùs quàm Eccleſiarum apti miniſtri, peccandiq; quandam authoritatem afferat tam ingens illorum habitatio, hujuſmodi omnes beneficiorum collocationes prorſus irritas eſſe volumus, & patronos pro eo tempore collocationis jure privari.

Vitiis quibuſvis corporum miniſtros non arceri a Sacerdotiis. Cap. 20.

OFfenſiones corporum, quæ priùs homines à ſuſceptione munerum Eccleſiaſticorum ſecludebant, tantum poſthac momentū non habebunt, ut illis, cujuſcunq; generis fuerint, vir doctus & probus ab adminiſtrando ſacerdotio ſummoveatur. Illorū tamen diligens erit habenda conſideratio, qui gerendi muneris Eccleſiaſtici facultatem vel

omnino

omnino perimunt, vel planè corrumpunt, ut cæcitas lectionis officium tollit, ad quod *Paulus Timotheum* incitat; rursus in ministro si lingua sic titubaverit, vel adhæserit, vel quacunq; calamitate tantoperè vitia a fuerit, ut in concione à suis non poterit intelligi, fructum in illo maximum sui muneris interire necesse est. Præterea si vultu minister sic detorqueatur, spiritum adeò tetrum habeat & aspernabilem ut homines ab illius consuetudine colloquioque resiliant, & ita nec publicum nec privatum, vel consilium vel solationem, aliorum necessitatibus impertire possit, desiderari pene omnia in illo videmus, quæ suum ad officium pertinent. Igitur has grandes, & immanes corporum clades qui sic inustas habēt, ut sacrarum in illis rerum libera non possit administratio procedere, minimè ad dignitatem sacerdotiorum gubernandorum perveniant: sed minutiores offensiunculæ licèt inspersæ sint, illos à sacerdotiis non distinebunt, nec earum deformitatem pecunia redimere debent.

¶ *Ætas ministrorum.* Cap. 21.

SEquitur ætas, quæ non est in Ecclesiæ ministris negligenda; quoniam annorum maturitas authoritatem affert, & adolescentiæ temeritas occupationi sanctissimorum munerum & severitati vix convenire potest. Igitur in Episcopis, Decanis Ecclesiarum cathedralium, & Archidiaconis, quorum maxima perfectio morum esse debet, tricesimum annū expectari volumus, in parochis, ut vocant, vicesimū quintum, in prebēdariis eundem, siquidem cura illis ulla certorum hominū commissa, quos & concionandi laborem, & sacramentorum communicandorum opo[illegible] subire, quoties vel Episcopi, vel præsides hæc illorum [illegible]ræ committunt. Itaq; volumus illos respectu studiorum [illegible] Academias ablegari, doctrinam enim & omnem re[illegible]

qu[illegible]

quam facultatem illos secum oportet adferre, priusquā ingrediantur ad Ecclesiastica munera.

¶ *Ætas liberorum præbendariorum.* Cap. 22.

IN liberioribus illis & solutioribus præbendis quæ certos greges non curant, juvenes collocari possunt qui vicesimum primum annum impleverunt, si cætera cognitores in illis animadverterint rectè comparata, quibus hoc etiam indulgeri potest, ut si diaconi fuerint, addiscendarum causa sacrarum scripturarum ad Academias aliquandiu diversentur, sed ille secessus omninò debet quinquennii spatio definiri; quo exacto nisi presbyterii gradu initientur, & præbenda jam adepta privabuntur, & ad restituendos fructus superioribus annis ex ea perceptos censuris Ecclesiasticis adigentur.

¶ *Cognitorum qualis diligentia requiratur.* Cap. 23.

COgnitores ipsi magna vigilantia summáque debent assiduitate & integritate suum implere. Quod si quisquam eorum prævaricatus fuerit, & vel quæstū vel gratia de jure formularum decesserit, in hac universa cognitione præstitutarum, non solùm ea de re Christo summo judici respondebit, verùm etiam Episcopi, cum requisitus fuerit, cogetur judicium censuramque subire.

¶ *Forma juramenti ministrorum.* Cap. 24.

EXtremo loco cum finis erit totius cognitionis, si persona videbitur ad suscipiendum sacerdotium apta, juramento tenebitur ad illa quæ sequuntur præstanda. Principio se permansurum in recepta fide, veraque religione, toto vitæ spatio, piorumque semper institutorum retinen-

tissi-

tissimum fore: Monarchiam & tyrannidem Romani pontificis non agniturum: Regem Angliæ culturum, & venerarurum Ecclesiæ Anglicanæ summum caput in terris post Christum. Deinde reveren iam, fidem & summissionem suo exhibiturum Episcopo, quod omnia honesta, & sancti illius mandata nihil de jure diminuturum Ecclesiæ sibi commissæ, præterea nec anteà dedisse quicquam, nec postea daturum, aut de dando pactum intercessisse, vel intercessurum, vel ipso authore, vel alio quocunque procuratore, aut vicario, respectu præsentis sacerdotii quod jam sumit; & si quisquam illum celans hoc in genere quicquam molitus est, se, quamprimum norit, Episcopo renunciaturum, & ejus arbitrio censurum parto sacerdotio: tum autem non gravaturum se Ecclesiam suam novis, aut auctoribus pensionibus: Postremò, si fortè sacris ordinibus adhuc imbutus non sit, spatio sex mensium continuè subsequentium, Diaconum, & deinde spatio succedentis anni presbyterum esse futurum, vel quamprimum vicesimum quintum annum perfecerit, si fortè ante illud ad præbendam liberiorem (ut supra diximus) admissus fuerit.

¶ *De iis qui temerè in beneficia irrumpunt Ecclesiastica.* Cap. 25.

ET ne quis præceps in dignitatem, aut beneficiū irruat Ecclesiasticum, volumus ut quicunq; absque ordinarii authoritate, & literis illius subscripta auctenticis beneficium aliquod Ecclesiasticum occupaverit, non tantùm excidat à beneficio quod injustè invasit, absque spe ulla illius recuperandi, verùm etiam nullum aliud imposterùm consequi poterit, & ut ejus contumacia requirit excommunicabitur, & à ministerio Ecclesiastico suspendetur.

¶ *DE*

DE RENVNTIATIONE
vel desertione Beneficiorum.

CAP. I.

HUjusmodi causæ possunt incidere, sacerdotiis ut vel cedi sponte possit, &, ut vulgò loquuntur, illis renuntiari, vel eorum etiam ut permutatio fiat: sed hoc quoties usu venier, omnem dolum, & avaritiam, & simoniam, non solùm crimen, sed etiam suspicionem; quantum fieri potest, abesse præcipimus.

¶ *In renuntiatione & permutatione, consensus ordinarii necessarius est, & sine illo paciscens, Simoniacus est.* Cap. 2.

NVnquam vel cedi placet beneficiis Ecclesiasticis cujuscunque generis fuerint, vel permutatione moveri propter ullam lucri, vel emolumenti spem objectam, nec ullum in hujusmodi negotiis factum valeat, donec ordinarius illius Ecclesiæ proprius totam rem consideraverit, & eam authoritate sua confirmaverit. Quòd si quis temerè provectus ordinarii consensum in hac causa non adhibuerit, aut de lucro pactus fuerit, in eo ipso, *Simoniæ* reus erit, nec ullum dimissi beneficii emolumentum unquam percipiet.

¶ *Resignationis negotium non potest inchoari sine authoritate ordinarii.* Cap. 3.

ET quoniam vehementer placet omnes non solùm causas, sed occasiones maleficiorum amputari, nullam dimittendorum aut aliis permittendorum beneficiorum mentionem fieri patimur, ex qua pactum possit cum quoque consequi, donec ordinarius hoc potestate sua liberum fecerit. Nec ordinarius ex altera parte rem hāc procedere

sinat, nisi ipse qui beneficio cessurus est juramentum interponat, nec lucrum in hac re, nec ullam Simoniacæ pervesticatis particulam intercessisse vel intercessuram.

¶ *Non licet sententiam cessionis mutare.* Cap. 4.

SI quis semel beneficio cesserit, & pòst consilium mutans ad illud reditum habere voluerit, frustrà sit hæc illius secunda & sera voluntas, nisi fortè talis aliqua subsit causa, superiorem ut ordinarius cessionem retexendam, & pro nulla putet habendam.

¶ *Cedi non posse beneficiis Ecclesiasticis per procuratores.* Cap. 5.

ET ut omnia prorsus in hoc negotio fincera sint, procuratores excludimus, nec eos ullo modo patimur ad sacerdotiorum dimissionem admitti. Quòd si aliquando contra constitutionem hanc nostram obrepserint vel irruperint, frustra sit illorum cessio, vel (ut vulgò loquuntur) resignatio.

DE PERMVTATIONE

Beneficiorum Ecclesiasticorum.

¶ *Quomodo permutatio procedat.* Cap. 1.

ECclesiastica beneficia, quocunque nomine censeantur, sine patronorum & ordinariorum authoritate permutari non licebit. Verùm quando locorum & Ecclesiarum ratio postulabit, ut qui uno loco minùs utiles esse videntur, alibi se valeant utiliùs exercere, potest Episcopus unum ministrum in alterius locum imponere, si voluntas id ministrorum ferat, & uterque locus in ditione sit Episcopi quam diocesim vocant.

¶ *Quomodo beneficia diversarum dioecesum permutari possint.* Cap. 2.

SI quando verò contingat Ecclesiastica beneficia quæcunque diversis in dioecesibus poni, de quibus cõmutandis cœptum est, ad exitum causa non perveniat, donec utriusque ditionis, vel dioecesis ordinarius authoritatem suam conjunxerit. Qua in re ut permutationum impensæ minuantur, & etiam in toto fiat negotio minus molestiæ, cujus in ditione minus beneficium inest, Ecclesiasticum is suum jus in alterum ordinarium transferat, qui suam ad propriam alterius delegatam, & quasi fidei commissam potestatem infundens, sua sententia totam permutationis causam concludet.

¶ *Quæ Beneficia possunt in omne tempus permutari.* Cap. 3.

ECclesiastica beneficia quæ sic comparata sunt ut Ecclesiæ vel collegia jus in illis proprietatis habeant, ordinariorum interposita ritè sententia, permutatione possunt in omne tempus ab una societate in aliam transferri.

¶ *Permutatio, si bona fide non fiat, nulla est.* Cap 4.

QVoniam iniquum est homines in eo circumveniri, quod illis pro beneficio jus indulget, præsertim cum sanctum est causæ genus, & ad Ecclesiam pertinet, instituimus ut quoties beneficiis Ecclesiasticis cessum est, si veros

ad dominos & permutationum authores non perveniant, sed ad alios astutè deorquentur, omnis hujusmodi fraus, quæ non directis fidei, sed fraudis obliquis viis incedit, prorsus tollatur, & ad nihilum recidat, talesque permutationes omnibus modis pro nullis habeantur.

DE PVRGATIONE.

¶ *Cur legitima purgatio sit instituta.* Cap. 1.

QVoniam omnes leges & instituta debent ad hæc duo capita referri, virtus ut veneratione, & remunerationem habeat, vitium ut contumelia notetur & supplicio, quemadmodum his legibus nostris procuratum est, nimirum malorum ut improbitas pœnarum acerbitate devinciatur, ita nunc tempus est ad secundum ut descendamus, scilicet ut defensionem & præsidium innocentiæ comparemus & integritati. Tolerabilius enim est reum præteriri, quam bonum circumveniri, nec diligentius scelera peccatorum, quàm calliditates detractorum, ex republica debent excludi. Primum enim hoc in causa purgationis sit, ut si quis in suspicionem Ecclesiastici criminis venerit, & apud bonos & laudabiles viros publicè infamis esse cœperit, licèt plànè non possit de crimine constare, tamen arbitratu judicis infamata persona suam defensionem instruat.

¶ *Quando purgationi locus est.* Cap. 2.

DEfensio, quam vulgò purgationem dicunt, habet propriè duo tempora, quorum alterum est cum adversus aliquis infamis rumor publicè dimãavit de aliqua persona præsertim ad honestos, & bene moratos homines; alterum est

est quando reus aliquis in Iudicio factus est, & tamen legitimis probationibus convinci non potest, sed magnis interim & verisimilibus præjudiciis urgetur.

¶ *Quando purgatio non indicitur.* Cap. 3.

MAnifesto crimine nullus est defensionis locus, nec rursus ad purgationem reus tradi debet, cum infamia probabilibus causis non nitiatur, sed mendacio & calumnia; sed tamen reus ipse, si suæ confisus innocentiæ cupiat publicos honestatis suæ testes in judicium deducere, æquum est hoc illi concedi.

¶ *Damnatis in civili judicio non est opus Ecclesiastica purgatione.* Cap. 4.

MAgnam indignitatem nobis habere videtur, ut Ecclesiasticæ personæ, cum à civilibus nostris legibus capitalis criminis pronũciantur, rursus ad Ecclesiastici fori judicium relegentur, & purgentur. Nam acies in eo nostro videtur authoritatis præscindi & retũdi. Etenim cum omnibus regni nostri ordinibus præficiamur, & imperitemus, quare nostra judicia ab Ecclesiasticis rescinduntur? Quisquis alterius retexit judicium, illum oportet majore esse superiorique loco. Non igitur nostra possunt judicia foro Ecclesiastico tolli, nisi nostra quoq; authoritas intelligatur Ecclesiasticis judicibus subjacere. Proinde ne talis posthàc instituatur purgatio, mandamus, quum non solùm in eo antehac Regali nostræ potestati largiter detrahebatur, verumetiam à justitia recedebatur, quoniam nulla potest ibi purgationis defensio supereſſe, certum ubi crimen antegressum est.

¶ *Quando præmonendus sit reus ante purgationem.* Cap. 5.

SI quis adversa fama fuerit, & quotidiè de illo minimè belli rumores increbrescant, sed tamen admodum suspicio-

cioſi,& istum ſuæ famæ negligens fuerit, Epiſcopus terrorem Eccleſiaſticarum pœnarum objiciens, omnibus denunciet qui quicquam ſcire videntur, ut id proferant. Et ſi nullus hac ratione poteſt accuſator elici, perſonam infamatam ipſe primùm ſeparatim ad officium adhortetur; ſi non ita perficietur, duos aut tres teſtes adhibeat, quibus ſi non poteſt flecti, publicè cum illo agat: ad extremum ſi nec ita poteſt ad officium duci, illum vel à munere Eccleſiaſtico ſubmoveat, vel abarceat ab Eccleſiæ ingreſſu, donec legitimam ſuam infamiam perpurgaverit, ne ulla communis in eo ſit offenſio Eccleſiæ. Si verò peccatum erit atrocius, nimirum perjurii vel adulterii, commiſſumque jam antè peccatum dicatur, & magna fuerit in eo Eccleſiæ offenſio, tum protinus præciſa monitorum mora, Iudex illum ad defenſionem vel purgationem adigere poteſt. Monitorum enim locum in ſolutiore vita, molliorequè quam convenit habitu & conſuetudine, cæteriſque rebus ſuſpicioſis potiùs quammalis eſſe placet. Purgationem verò judex præſcribere poteſt, licèt ſolennes legum ritus non antegrediantur, vel certi temporis ad accuſandum præparandi, vel ſuſpicioſæ perſonæ criminibus inquirendi:

¶ *Purgationem legitimam aliquando publica denunciatio præcedit.* Cap. 6.

CVm defenſio vel purgatio perſonæ adverſa fama laborantis inſtituitur, Iudex vel propriam ejus Eccleſiam, vel aliquam aliam illi maximè familiarem deligat, in qua maxima populi frequẽtia divinorum officiorum tempore coram omnibus proponatur, ut ſi quis inſtitutæ defenſionis ordinem, aut curſum impedire velit, aut ullo modo ſe in hoc negotio interpõere, loco, die, & tempore conſtitutis ſe oſtendat, & ibi quicquid ulla ratione velit in hac cauſa purgationis afferre, coram judice ritè pro-

promat. Et licèt judex præmittendam exiſtimet hujuſmodi proclamationem, tamen is qui adverſa eſt fama, ſi remedium hoc valde flagitaverit, & ſuis impenſis id procurare velit, illi concedi placet.

¶ *Quando ſuſpenduntur nondum purgati.* Cap. 7.

RElegatio ab Eccleſia, quam ſuſpenſionẽ vocant, nunquam ſtatim ante purgationem diſtringenda eſt, niſi ſit immane facinus quod in ſuſpitione eſt, aut ipſe reus cui ſe defendendo ſupina fuerit & diſſoluta negligentia.

¶ *Ratio purgationis.* Cap. 8.

HÆc formula purgationis eſto. Defenſor ſe crimen non admiſiſſe jurato: defenſoris liberatores, vel, ut vulgò dicunt, compurgatores credere ſe verum ejus Iuramẽtum fuiſſe juramento & ipſi affirmanto.

¶ *Quales eſſe debent purgatores.* Cap. 9.

PVrgatores omnes (ut uſitatum vocabulum ſumamus) optimæ ſint exiſtimationis & perſpectæ virtutis, ne perjurii cadat in illos ulla ſuſpitio. Et qui pro aliena innocentia, præſertim ſuſpecta, juramento ſpondebunt, debent tantem cum illo habuiſſe conſuetudinem & uſum, ut illius vitam & converſationem norint, præſertim à tempore quo crimen commiſiſſe dicitur.

¶ *Numerus purgantium.* Cap. 10.

NVmerus purgatorum Iudicis arbitratu conſtituetur hoc tamen retento, quod celebrior perſona pluribus, obſcurior paucioribus utetur integritatis ſuæ teſtibus. Et Epiſcopus aliquos Epiſcopos, & presbyter presbyteros, & ſimiliter omnis defenſor ex ſuo ordine pro ſe teſtem adferat.

¶ *Nemo debet cogi ad alium purgandum.* Cap. 11.

QVanquam homines in certis cauſis ad teſtimonium dicendum inviti poſſunt trahi, tamen neminem volumus ad purgandum aliquem nolentem trudi.

¶ *Quando poſſit ab indicta purgatione appellari.* Cap. 12.

CVm Epiſcopus plures congregari jubet purgantes liberatores, quam æquitas aut defenſoris conditio fert, poteſt appellatione Iudicis acerbitatem declinare.

¶ *Quomodo purgandi ſint infames.* Cap. 13.

QVi ſuperiorum criminum victi jure fuerint infames effecti, quoniam ad jurandum adhiberi non poſſunt, juramento non liberabuntur, ſed illa ratione quæ judici videbitur optima.

¶ *Ritè purgatus per Iudicem fama bona reſtituatur.* Cap. 14.

CVm is qui reus ſit criminis factus legitimè ſe liberaverit, Iudex debet illum integrum & inocentem publicè pronuntiare, communem ut hominum improborum, & licentioſam dicacitatem authoritate ſolemnis ſententiæ refutet. Itaque cum perſona quæ rea fuit judicio plenè ſatisfecerit; diploma Iudex conficiat muneris ſui ſigno concluſum, in quo ſatisfactio reæ perſonæ continebitur. Et cum reus hoc poſtulaverit, Iudex primo quoque commodo tempore tradendum curet.

Occa-

¶ *Occaſiones criminum prohibendæ ſunt.* Cap. 15.

QVoniam ad maxima ſcelera gradibus quibuſdã aſcenditur, Iudex hos ipſos gradus incidat, & cauſas ãputet, quibus flagitia p oficiſci ſolent: Nominatim qui ſuſpectus eſt adulterii, Iudex domus omnis uſu interdicat, quo poſſit cum hujuſmodi fœmina intercedere; quod Iudicis mãdatum ſi neglectum fuerit, pœnam à ſe priùs inſtitutam ſine ullo favore contemptori infligat.

¶ *Pœna ſe non rite purgantis.* Cap. 16.

SI defenſor purgationem omnibus partibus implere non poſſit, convictus exiſtimetur ejus criminis cujus antè quæſtio fuit.

Pœnarum varietas. Cap. 17.

CVm reus accuſatione convincitur, illum gravis pœna ſubſequatur, ſed inquiſitione ſi reus eſt victus, omnihil illi debet parci, & magis etiam adhuc impenſiuſque indulgeatur, cum plenè ſe non potuit purgare. Quanquàm enim in his omnibus culpa deprehenditur, tamen ut peccatorum, ita pœnarum gradus conſtitui debent.

Quantum efficiat purgatio. Cap. 18.

QVi purgationem inchoatam & curtam adducit, ſi cauſa ſit hæreſis, non ſtatim illum ad civiles magiſtratus oportet abripi, quoniam hujuſmodi deſtitutio, præſumptio aut præjudicium potiùs quam judicium eſt, & non directam veritatem, ſed obliquam habet probabilitatem.

Defensor quando sit beneficio privandus. Cap. 19.

SI quis ex Ecclesiastica secta, cum adversa fama laboret, se purgare debet, Ecclesiastico beneficio non excludatur, donec defensionem instituerit. In ea verò si defecerit, tum demum illi beneficium eripi potest, si peccati magnitudo tantam poenam requirat.

¶ *Iudex purgantibus se potest aliquando subvenire.* Cap. 20

CVm pauper, obscura, vel ignota persona, non potest satis copiosè defensionem instituere, Iudex & hominis & causæ conditione perspecta, potest illum sublevare. Nam aut pauciores viros aut fœminas Iudex, si velit, admittet, aut etiam sub rei juramento contentus esse potest.

¶ *Superstitiosas purgationes non valere.* Cap. 21.

QVoniam quantum licet veritatem consectamur, illa prisca defensionis remedia non admittimus quæ ratione & probabilitate non nituntur, sed in omnes partes æquè propendent, & insontes plerunque condemnant, assontes absolvunt, qualia sunt singularia certamina, flammæ, ferrum candens, vel effervescens aqua. Nam isto modo primum Dei tentabatur omnipotentia, deinde non certitudinis hæc aut veritatis indicia, sed casus erant, & fortunæ ludibria. Omnis igitur hujusmodi pellatur anilis & superstitiosa defensio, quam si quis posthac attulerit, arbitrario judicis ab illo pœna sumetur. Et tamen legitimam ideo defensionis formulam post adhibere cogetur.

DE DILAPIDATIONIBVS.

¶ *In propriis Ecclesiis proprietarii debent vicario domum providere.* Cap. 1.

ECclesia quæ certum aliquem habet ac hæreditarium possessorem, si nec ædes habeat in quibus se vicarius collocare possit, nec convenientem aream in qua domus antè posita fuerit, si hæreditarius possessor, vel ædibus aliis, vel prædiis quibuscunq; fuerit instructus ad jus Ecclesiæ pertinentibus, vel ipsas ædes, vel solum in quo domus ædificari possit, Episcopus ad vicarium authoritate sua revocet, providens in hoc ut vicarius omni ex parte satis apte commodeq; habitabit. Et hæc quidem habitatio vicarii procedat impensis hæreditarii possessoris Ecclesiæ, ut intra tricesimum postquam ab Episcopo admonitus fuerit perfectè extruatur. In quo si possessorem Episcopus repugnare viderit, & duræ tractationis causam esse crediderit, vel Ecclesiæ fructus ab illo distineri curet, vel pœnis illum Ecclesiasticis devinciat. Quod si forte nec proprius Episcopus satis providerit, primarius Episcopus, quem Metropolitanum vocant, hanc causam, cum ad se perferetur, cognoscet ac dijudicabit.

¶ *Quomodo ruinosæ domus sunt reficiendæ.* Cap. 2.

QVibus autem in parœciis domus pastoribus aut eorum vicariis præparatæ aliquando fuerint, sed priorum ministrorum vel negligentia vel nuditate aut plane ruerint ad terram, aut diuturnitate temporis non sit reliquum quo refici possint, Episcopus septimam annui portionem emolumenti apud sequestros faciet seponi, donec aut do-

mus nova omnibus ministri necessitatibus apta denuo construatur, aut ruinosæ ædes factæ rectæ fiant.

¶ *Qui silvas Ecclesiarum vastant quomodo corrigendi sunt.* Cap. 3.

SI quis arbores, arbusta, lucos, nemora, silvas, saltus, fruticeta, vel hujusmodi quascunq; lignorum opportunitates ullius ad se beneficii Ecclesiastici jure pertinentes, licentiosius quam necessitas tulerit sine consensu proprii illius ditionis Episcopi vendiderit, succiderit, amputarit, asportarit, aut quocunq; modo corruperit & vastarit, precium is universum, & æstimationem omnium hujusmodi lignorum distractorum & eversorum in cistam pauperum attributam plenè conferet. Præterea tantum in hac re successori satisfaciet, quantum Episcopus æquum esse putabit: & prorsus talis erit hujus causæ ratio, qualis prius ædificiorum reficiendorum a nobis posita est.

¶ *De illis qui morientes ædificia relinquunt ruinosa aut eversa.* Cap. 4.

IIdem qui præsens est Ecclesiæ præfectus, cum migrat e vita, si superiorem templi partem quam Cancellam vocant, aut alias quascunque domos ad Ecclesiæ jus spectantes, ruinosas aut vitiosas reliquerit, aut prorsus eversas, successori licebit vel hæredes vel bonorum administratores quocunq; nomine censeantur, propter damna ruinarum & vitiorum jure convenire. Spatium tamen possessionis cui considerandum. Quod si totum annum non impleverit nihil postulabitur: quantum autem anno fuerit amplius, id æquitas Iudicis Ecclesiastici satisfaciendi rationem accommodabit. Deniq; si quicquam in talium ædificiorum impensas quacunq; ratione collatum fuerit, & id nunquam

in eo minister collocarit, hæredes vel administratores annumerent Successori, ut is in tam bona causa superioris fidem liberare possit.

Ruinæ ædificiorum ad Ecclesias Cathedrales, Collegia, & Xenodochia pertinentium, quomodo resarciendæ sunt. Cap. 5.

EAdem quoq; sit lex de reædificandis & reparandis domibus quæ assignantur illis Ecclesiarum beneficiariis, quos vulgo Decanos, Præbendarios, magistros collegiorũ, aut hospitalium vocant, sive in urbibus, sive ruri sitæ fuerint: Illos tamen ad ædificia ruri sita, vel denuo extruẽda vel reficienda astringi nolumus, quæ citra viginti recentissimos annos inhabitata non fuerint.

DE ALIENATIONE ET ELOCATIONE BONORVM ECCLESIASTICORUM.

Nihil alienari posse ab Ecclesia sine consensu ordinarii, & patroni. Cap. 1.

QVi gubernandis Ecclesiis admoti sunt, nec domos, nec agros, nec ullas Ecclesiarum possessiones aut fructus vendent, permutabunt, donabunt, aut quocunq; genere contractus vel conventionis in omne tempus abalienabunt, nisi suum patronus & Episcopus consensum interposuerint.

¶ *Elocatio quemadmodum fieri debeat.* Cap. 2.

OMnis emolumentorũ Ecclesiasticorum locatio constat intra decẽ annos, vel ultra decenniũ non excurrat,

rat, nec Successorum tempus occupet. Nam experien
sæpissimè tales locationes coarguit, quod successorum i
illis jus apertè violatur ab his qui priores in illo munere
versati sunt, nisi fortè necessaria fuerit vel utilis locand
causa propter ædiũ ruinas, aut agrorum sterilitatem, & con
ductores se obligaverint ad domos reficiendas, & agros ex
colendos. Et interim integrum Ecclesiæ pendant annuum
vectigal quod superioribus temporibus repræsentari sole
bat. Sed nec ista quidem ullo modo procedant, nisi patro
nus in illis & Episcopus consenserint.

¶ *Quatuor alienationis causa.* Cap. 3.

NOlumus ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum
descendi, nisi subjecta sit aliqua causa quæ necessita
tem alienationis afferat. Prima tum intelligetur, cum
Ecclesia sic obruitur ære alieno, legitimis ut vectigalibu
annuis se ipsam sustentare non possit. Deinde si grandis &
evidens utilitas invitabit, statum annuum Ecclesiarum
meliorem sieri facilè patimur. Pietatis etiam accedit terti
causa, liberandorum è servitute Christianorum popul
rum, cum in potestatem hostium nostræ Religionis incid
rint. Quarta ponatur alienationis & ultima ratio, cum ali
quid desecatur hujusmodi in quo premebatur Ecclesia p
tiùs quàm adjuvabatur. Neq; tamen ex his ipsis causis
enationem Ecclesiæ bonorum sequi placet, nisi sentẽti
Episcopus suam & patronus ad causam accõmodaver

¶ *Pœna contra leges alienantium.* Cap. 4.

QVoties autem permutatio, locatio, vel alienatiob
rũ Ecclesiæ secùs instituitur, quàm his legibus no
constitutum est, primùm ipsas conventiones univer
ad nihilum recidere volumus, deinde Clericos ipsos
jusm

smodi conventionum ulla ratione particeps sacerdotiis
cludi placet.

DE ELECTIONE.

Lectionum vel in principibus Ecclesiis, quas Cathedrales vocant, vel in Collegiis & Scholasticorum cœtibus institutarum prorsus eadem formula sit, quæ domesticis singulorum Collegiorum institutis sancita est, nisi fortè quicquam illis reperiatur, od Reformatæ in hoc Regno nostro Religioni, aut his stris constitutionibus Ecclesiasticis repugnet.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS *sine diminutione conferendis.*

¶ *Nullæ debent esse mercaturæ Ecclesiasticorum munerum.*

Cap. 1.

RUstra legum est omnis præstantia, nisi flagitiosa quorundam & immanis avaritia, juris salubritatem ad sua commoda detorquentium, certis pœnarum vinculis cohibeatur. Etenim cùm hoc à majoribus nostris præclarè constitutum fuerit, ut Ec
m fi istris uberes, & illorum conditioni cõveni
us suppeditarentur, ex illis locis, ad quorũ mo
m appositi fuerint, recentioribus hisce tempori
ltorum tanta cupiditas Patronorum invenitur, o

pes undique colligendi, Beneficiis ut ex ſuis, cum illa collocant, aliquem vel ād ſe vel ad ſuos particulam ſevocent.

¶ *Quotuplex ſit mercatura munerum Eccleſiaſticorum.*

Cap. 2.

QUidam fructus Beneficiorum ipſi colligūt univerſos, & eorum omnia emoluměta vel ſibi vel ſuis ex pacto reſervant; Eccleſiæ miniſtris penſiones certas quaſdam aſpergentes, & illas multò minores quàm ratio benficiorum poſtulat: alii paulò mitiùs agentes; ſolam hujuſmodi terram ſibi pacto ſepomunt, quæ cenſeri poteſt & vulgò Gleba dicitur: Nonnulli domos accipiunt & ædificia quæ ſolebant miniſtris concedi: Reliqui penè omnes à miſellis miniſtris vel annuam penſionem comportant, vel, quas ipſa ratione debent, Decimas deducunt, vel aliquam certis Beneficiis illorum plagam vel apertam vel occultam injiciunt, uſq; adeo, propemodum ut nulli ſint qui beneficia integra & illibata cum univerſo jure cōmodorum omnium gratis in miniſtros Eccleſiarum conferant.

¶ *Pacta in muneribus ſacris interpoſita non valere.*

Cap. 3.

SUperiorum igitur difficultatum ut aliqua poſſit eſſe ſervatio, volumus & jubemus, ut ſive beneficia, ſive quæcunque ſint aliæ dignitates Eccleſiaſticæ, gratis condonentur, nec quicquam in illis ſit ulla ratione præciſum: & quicquid illo modo pactum aut conventum fuerit inter Patronos ipſos, & illos quorū futura beneficia vel dignitates ſunt, ſive ſit inter illos ſolos actū, ſive per alios irrepſerit, utrinq; ſuam ad id operam interponētes, omnia hujuſmodi pacta & conventa, vel ab ipſis, vel ab aliis, illorum reſpectu, quacunq; ratione vel jam inſtituta, vel quæ poſt ha

hac inſtituentur, præſentis authoritate legis tolli præcipimus, & ad nihilum recidere.

¶ *Inquiſitio Pactorum qualis eſſe debeat.* Cap. 4.

PLacet etiam quoties aliquis Ordinarius ſe repræſentat, ut priuſquam ab illo fuerit ad ullam dignitatem Eccleſiaſticam admiſſus, in illum Ordinarius inquirat, & quantum poteſt odoretur & perveſtiget, an ulla fuerint pacta vel conventa hujuſmodi qualia priùs poſita ſunt; & in illo volumus ab Ordinario requiri juramentum ejus qui admitti poſtulat, & non ejus ſolùm, ſed quorumcunque aliorum quos aliquid in hoc negotio credit intelligere, ne ſolis juramentis Ordinarius, ſed aliis omnibus viis rectis & legitimis veritatem hac in re perſequatur.

¶ *Ordinarius ex probabilibus conjecturis purgationem jndicet.* Cap. 5.

QUum Ordinarius ad plenam & perfectam probationē Miniſtrorum pactorum pervenire non poteſt, & tamen ex negotii progreſſu vel ipſe per ſe probabiliter ſuſpicatur illa ſubeſſe, vel id ex credibilibus aliorum ſermonibus conjectat, perſonam ſe offerentem non admittat, donec Canonum præſcriptis ſe ritè perpurgaverit.

¶ *Pœna paciſcentium qualis ſit.* Cap. 6.

ORdinarius ſi certò cognoverit ulla ratione, quòd quiſquam vel Beneficium, vel quamcunque dignitatem Eccleſiaſticam iniquis pollicitationibus redemerit: Primùm evocabit ad ſe tam Patronum, aut Patroni vicarium, quā ipſum qui vel Beneficio vel dignitate ſit donatus Eccleſiaſtica: Deinde cùm illorum mercaturā manifeſtis argumentis coarguerit & convicerit, perſonam donatam be-

neficio vel dignitate ſtatim de loco ejiciat, ad quem deviis & perverſis itineribus obrepſerat; quoniam quum Simoniæ labem in ſe conceperit, in ſacris rebus pretium interponens, non ſolum præſente conditione perſcelus occupata carere debet, ſed etiam nullius ex tempore illo Beneficii, vel dignitatis, vel muneris Eccleſiaſtici particeps erit.

DE DIVINIS OFFICIIS.

¶ *De temporibus divinorum Officiorum in Cathedralibus Eccleſiis, & Collegiis celebrandorum.*

Cap 1.

IN principalibus Eccleſiis, quas Cathedrales vocant, & in Collegiis divina volumus officia quotidiè peragi, quemadmodum ratio dierum poſtulabit, vel Profeſtorum vel Feſtorum. Quapropter antemeridiano quopiam convenienti tempore preces quas appellant Matutinas recitari placet, appoſitis etiam illis quæ pro Communionis officio præſcripta ſunt. Et intercurrat in ſingulis diebus Mercurii & Veneris illa ſolennis ſupplicatio quæ Litania nominata eſt. Similiter tempore pomeridiano Veſpertinæ preces adhibeantur.

¶ *Qui divinis Officiis intereſſe debeant.*

Cap. 2.

OMnes quos Canonicos vocant, & Clericos, qui quidem Eccleſiarum impenſis ſubſtentantur, ad ſtatas preces conveniant, tam matutini quàm pomeridiani tẽporis, & illis indies interſint, niſi juſtã abſentiæ poſſint excuſatio-

ſationem afferre. Cæteri verò ſi non comparuerint, arbitratu Decanorum, vel illis abſentibus ſuorum vicariorum, certa pecuniæ ſumma plectantur; ſed tamen diebus Profeſtis illorum ſanè ſtudiis parcimus, qui doctrinæ cauſa ſe collocaverunt in Academiarum Collegiis, quos tamen & ipſos, in omnibus Feriis, univerſos, in ſacris officiis adeſſe præcipimus, niſi ob concionandi munus abfuerint.

¶ *De ſacra Communione adminiſtranda in Dominicis, & Feſtis diebus.* Cap. 3.

DIebus dominicis & feſtis Eccleſiarum, quas Cathedrales vocant, hunc in divinis Officiis ordinem eſſe jubemus, ut abſolutis precibus matutinis, & decurſa ſupplicatione, quam appellant Litaniam, Communio ſuccedat: in qua faciliùs ut procedi poſſit, in nomine Dei cohortamur, & per ejus gloriam vehementer obteſtamur, primùm Epiſcopus ipſe, ſi fieri poteſt, ut adſit, deinde Decanus & Archidiaconus, cum ipſis Canonicis & reliquis omnibus Clericis qui participes ſunt bonorum illius Eccleſiæ, pariter ad communionem cum miniſtro ſe congregent, tum ut exemplo ſuo cæteros ad idem officium invitent, tum ut in hac nota ſciri poſſit, quod ipſi viva veraq; ſint Chriſti & Eccleſiæ membra.

¶ *De ſacrarum concionum tempore.* Cap. 4.

COnciones autem in his Eccleſiis antemeridianas ſanè omnes tollimus, ne quiſquã illarum occaſione legitimè deſit ſuæ Eccleſiæ: pomeridiani verò temporis horaſecunda concionibus uſq; ad tertiam ſerviat, & ſtatim ad veſpertinas preces deſcendatur.

¶ *De ſacrarum lectionum pronuntiatione, & Pſalmorum cantu.* Cap. 5.

IN divinis capitibus recitandis, & Pſalmis concinendis, Miniſtri & Clerici diligenter hoc cogitare debent; non

ſolùm à ſe Deum laudari oportere, ſed alios etiam hortatu & exemplo & obſervatione illorum ad eundem cultum adducendos eſſe. Quapropter partitè voces & diſtinctè pronuntient, & cantus ſit illorum clarus & aptus, ut ad auditorum omnia ſenſum, & intelligentiam proveniant; Itaque vibratam illam, & operoſam Muſicam quæ figurata dicitur, auferri placet, quæ ſic in multitudinis auribus tumultuatur, ut ſæpè linguam non poſſit ipſam loquentem intelligere. Tum auditores etiam ipſi ſint in opere ſimul cum Clericis & Miniſtris certas divinorum officiorum particulas canentes, in quibus Pſalmi primùm erunt, annumerabitur fidei Symbolum, & gloria in excelſis, decem ſolemnia præcepta, ceteraq; hujuſmodi præcipua religionis capita, quæ maximum in communi fide noſtra pondus habent: hiis enim piis divini cultus exercitationibus & invitamentis populus ſeipſum eriget, ac ſenſũ quendam habebit orandi, quorum ſi nullæ niſi auſcultandi partes ſint, ita friget & jacet mens, ut nullam de rebus divinis vehementem & ſeriam cogitationem ſuſcipere poſſit.

¶ *Ordo ſervandus in Parochiis urbanis.*

Cap. 6.

EAdem Parochiarum in urbibus conſtitutarum erit omnis ratio, Feſtis & Dominicis diebus, quæ priùs Collegiis & Cathedralibus Eccleſiis (ut vocant) attributa fuit niſi quòd concionandi partes antemeridiano tempore, ſi fieri poteſt, obibuntur, aut Homilia ſaltem Concionis locum occupabit, deinde cœna Domini ſumetur. Temporibus autem pomeridianis concio ſolis in Cathedralibus Eccleſiis inſtituetur, aut hujuſmodi convenientibus locis, ad quam ab omnibus undiq; concurri volumus. Itaq; manè Parochiarum miniſtri ſuum populum commonefaciant ut

ut ad id ſe præparent. Sed in frequentiſſimis & celeberrimis urbibus, ubi magnus eſt Parochiarum numerus, & immenſum inter eas intervallum, & ſpiſſe populorum catervæ, pomeridianis concionibus propter Parochiarum ſitus & hominum abundantiam locum concedimus.

¶ *De Cœna Domini ſumenda.* Cap. 7.

HOc erit omnium Eccleſiarum commune, quod niſi gravis aliqua cauſa poſtulet, Cœnam Domini ſolùm in Dominicis diebus & ad aliquam Domini propriam memoriam ſpectantibus ſumetur: & nec eo quidem tempore procedi ſinimus, donec legitimus numerus ſe obtulerit illorum qui Domini cœnæ participes erunt. Qui verò communionem accepturi ſunt, pridiè debent in præſentia miniſtri ſe collocare, tempus ut ſumere poſſit ad excutiendas illorum conſcientias, & cum illis ut agat, ſi quid ab illis improbè vel ſuperſtitioſè geſtum fuerit, in quo Eccleſiæ communis aliqua fuerit offenſio: Deinde fidem etiam illorum exploret, ut vel inſcitiam illorum corrigat, vel contumaciam terreat, vel dubitationem confirmet. Nam ad ſacroſanctam Domini menſam nemo debet aſſumi, cujus fides omnibus partibus perfecta non ſit. Itaq; ſi quis ex illis, qui ſe ad Domini menſam præparant, in aliqua religionis parte vacillet, aut conſcientia ſauciata ſit, liberum aditum ad Miniſtrum habeat, & ab illo conſolationem & levationem ægritudinis capiat, & ſi plenè ſe Miniſtro probaverit, ſi opus fuerit, ſolvatur.

¶ *Deficiente Cœna Domini quid faciendum.*

Cap. 8.

SI menſæ Domini legitimus convivarum numerus defuerit, nullã potius quàm ſolitariam eſſe volumus: ſed Miniſter ingratam & impiam populi negligentiã acriter objurgabit,

jurgabit; quòd ab usu saluberrimi pretiosissimique Sacramenti se removeant, nec ullo modo convenire solus ut in convivio, propter multos instituto, sedeat, sed has à Domino singulares animorum delicias, ad Christianam quandam omnium communitatem piorum relictas fuisse docebit: quòd si divinissimum hoc mentis pabulum immani scelere contemnant, vel horribili ingratitudine deserant, suam nullam sed illorum maximam & flagitiosam esse improbitatem; à se quidem omnia suppeditata esse, cœlestis ut iste cibus expediretur, angiq; se vehementer quòd illorum barbarus, & prophanus vel stupor, vel fastus epulas tam pias & necessarias distulerit, & se ab illis maximopere contendere, proximum ne Diem Dominicum ullo modo prætermittendum existiment. Præterea pauperum illis causam diligenter commendet, ut illorum necessitates sublevent.

¶ *Pomeridiano tempore quid faciendum sit.* Cap. 9.

POmeridiani temporis horam primam Minister explicando Catechismo tribuat, & in ea re vel integram horam ponat, vel aliquid eo amplius, si videbitur, modò concioni non sit impedimento quam in Ecclesia Cathedrali populus expectabit; omnino enim illam præteriri non placet aut destitui. Catechismum pertractet vel ipse Parochus, vel ejus vicarius, & magnam in eo diligentiam adhibeat, summam enim utilitatem & præstantem usum habet in Ecclesia Dei frequens inculcatio Catechismi, quem non solùm à pueris edisci, sed etiam ub adolescentibus attendi volumus, ut in summa Religionis erudiantur, & puerorum piam assiduitatem sua præsentia cohonestent. Catachismo concluso, statim succedat Baptismus, si qui fuerint ad id præparati pueri.

¶ *Pre-*

¶ *Precibus vespertinis ratio collationum & disciplina succedunt.* Cap. 10.

COnfectis precibus vespertinis, ad quas ab omnibus post concionē in propriis Ecclesiis attendendas concursus erit, principalis Minister, quem Parochum vocant, & Diaconus, si fortè præsentes fuerint, vel absentibus illis, Ministri vicarius & seniores cum populo rationem pecuniarum ineant ad pios usus sepositarum, quomodo possit rectissimè collocari, & ad idem tempus disciplina reservetur: puorum enim publica fuit aliqua perversitas, quæ communem in Ecclesia offensionem incurrerit, ad peccatorum cognitionem revocentur, & eorum pœnas publicè dent, ut Ecclesia illorum salutari correctione conformetur. Deinde Minister cum senioribus nonnullis secedens consilium capiet, quomodo cæteri, quorum pravi mores esse dicuntur, & flagitiosa vita deprehenditur, primùm fraterna quadam charitate juxta Christi præscriptum in Evangelio conveniantur à sobriis & frugi viris, quorum monitis si se ipsi correxerint, Deo gratia diligenter est habenda: quod si perrexerint in scelere, pœnarum ea sunt acerbitate compræhendendi, quam Evangelio videmus illorum contumaciæ præparatam esse.

¶ *Excommunicatio quomodo sit exercenda.* Cap. 11.

QUum autem Excommunicationis fulmen vibrandum erit primùm Episcopus adeatur, & ejus intelligatur sententia: qui si consenserit, & authoritatem suam apposuerit, Excommunicationis formula coram universa peragatur Ecclesia, disciplinam ut in eo veterem, quantum fieri potest, introducamus.

¶ *Ecclesiarum rusticanarum ritus.* Cap. 12.

IN Ecclesiis rusticanis Festorum dierum matutinis temporibus homiliam in Communionem intexi volumus,

pomeridiano tempore descendetur ad Catechismum, ad quem ab illis etiam qui grandiores sunt attendi placet, & explicationem Catechismi relegamus ad Vicarium. Principalis autem minister, quem Parochum dicimus, post concluſum Catechismum statim ad populum concionabitur, & illa finita preces vespertinæ succedent, & ad extremum adjicientur disciplinæ & procurationes nummorum publicè collectorum.

¶ *In Sacellis sacra non sunt tractanda.*

Cap. 13.

NOlumus in Sacellis, nisi singularis quædam necessitas urserit, administrari Sacramenta, nec reliquam in illis adhiberi sacrorum officiorum rationem, quoniam ita futurum esset ut proprias homines Ecclesias destituerent, & in solitudine relinquerent. Convenientissimum autem est fidei nostræ communitati, singulas oves ad proprios pastores sevocari, separatimq; ab illis omnia pietatis & divini cultus adjumenta requiri.

¶ *In Privatis domibus Communio non celebrabitur.*

Cap. 14.

COmmunionis officium in domibus seperatim non instituetur. Nam sæpe fit ut in angulis privatarum ædium errores & pestilentes opiniones insusurrentur, & ita sæpenumerò contingit, ut sacrosancta Dei cœna, quæ singularis est per se amoris, & conjunctionis, & charitatis testis & nota, quum in secessus privatarum ædium distrahatur, non solùm omnem propriam amittat & insitam vim, sed etiam hominum immani scelere degeneret in litis occasionem & discordiæ.

¶ *Quid in ægrotis & familiis nobilium teneri debeat.*

Cap. 15.

ÆGrotantibus tamen & vehementer debilitatis, Cœnam Domini flagitantibus negari nolumus. Principibus etiam & honoratis personis, quorum affluens in ædibus & copiosa multitudo, quibusque non licet ipsis, occupatione publica distractis, in cõmunibus Ecclesiis versari Cœnam dominicã domi percipere licebit, & omnẽ ibi reliquam sacrorum officiorum rationem cum domestico Ministro pertractare. Provisо, quod hoc privilegium nullam communis Ecclesiæ Pastoris utilitatem impediat.

¶ *Quæ communiter in omnibus Ecclesiis observanda sunt.*

Cap. 16.

DIligens autem inprimis cautio semper adhibeatur in Ecclesiarum omni genere, tum etiam in nobilium hominum familiis, denique locis universis, in quibus sacra peraguntur Officia, ne quicquam contra præscripta procedat, & formulas illius libri nostra cõmuni lingua scripti, quem proprium & perfectum omnis divini cultus judicem & magistrum esse jussimus: qua in re quicunque peccaverint, Ecclesiasticorũ judicum arbitratu pœnas culpæ magnitudini pares sustinebunt. Si quæ verò alia incurrent vacua tempora, præter hæc quæ nos posuimus divini cultus, visitatione & consolatione debilium, ægrotarum, & afflictarum personarum cujuscunq; generis, & reliquis hujusmodi charitatis muneribus ea consumantur. Ad hæc accedat institutio domesticorum, disciplinæ labor, & opera lectionis, & omnino talis in summa Festorum temporum partitio sit, ut universa in meditatione tractationeque rerum sacrarum & divinarum abeant.

DE ECCLESIA, Et Ministris ejus, illorumque officiis.

¶ *De Ædituis.* Cap. 1.

Edituus parochiarum alatur stipendio: Hujus erit pueritiam omnẽ parochiæ suæ sibi oblatã in Alphabeto & Catechismo vulgari lingua informare, ut pueri cognoscere incipiãt & quid sit credendum, ac quomodo orandum, ac bene beateque vivendum. Qui autem id facere recusaverit, & per duos menses officium hoc suum neglexerit, per Episcopum aut loci illius Ordinarium, semel atq; iterum admonitus, amoveatur. Porrò si Parochiani consuetum stipendium vel subtractum, vel imminutũ detineant, censura Ecclesiastica ad id præstandum per Episcopum aut loci illius ordinariũ cogantur. Sin autẽ stipendii summa videbitur Episcopo nimium exigua, ejus erit pro arbitratu suo, amplitudinis parochiæ ratione habita, ex parochianorũ sumptibus facere auctiorẽ. Et hujus etiá munus est tẽpla purgata conservare, Biblia sacra, & Paraphrasin, ac reliquos libros Ecclesiæ, ne vel lacerentur vel corrũpantur, diligenter curare: campanas, quibus populus vel ad conciones vel ad preces publicas evocantur, vel quãdo pro agente animã orandum est, vel gravis alioqui ratio aut necessitas humanorum casuũ urget apto tempore pulsare; vestes, & pocula, & alia quævis ornamenta sacris usibus assignata, ut pura, & nitida sint prospicere: & si quid sit vel vetustate confectum, vel casu detritum, vel necessitate aliqua immutandum, Gardianos ejus rei in tempore admonere: aquam ad Baptismum adhibere: panem & vinum ad Sacrosanctã cœnam Domini celebrandã præparare, ac pastori tam in conjugio

jugio celebrando, quàm in cura & visitationis & funeris, & reliquis sacris functionibus, omnibus continentér ministrare, & studiosè inservire. Quibus in officiis tuendis si parùm diligens depræhendatur, Parochi & Gardianorũ erit, eum ad munus suum aut revocare, aut alium, cum semel atq; iterum admonitus fuerit, in ejus locum substituere. Et ad eosdem, Parochum inquã & Gardianos pertinebit, cum munus hujusmodi vacaverit, idoneum ad illud assumere. Qua electione si cõsenserint, ipsorũ judicio res definiatur.

¶ *De Oeconomis sive Gardianis Ecclesiarum & sacellorum.* Cap. 2.

REs omnes in templo necessarias Oeconomi parochianorum sumptibus parabunt: sic Ædituo tradent, ut omnino provisum sit ne quid detrimenti Ecclesiæ bonis adferatur: populum Dei sic in ordinem redigent, ut cum aut precationes publicæ, aut conciones verbi Domini, aut lectiones sacræ in Ecclesia fiant, utq; dum aut injunctiones nostræ, sive Episcopi, aut statuta aut mandata quæcunquæ recitentur, aut sacramenta Domini ministrentur, prorsus nullus audiatur in cœtu obambulantium, altiùs legentium, precantium vel loquentium, aut quoquo modo aliter obstrepentium, tumultus. Quod si quispiam Concionatori in Ecclesia obstrepere, aut Presbytero ministranti obsistere, aut ordinem quemcunq; à nobis in Ecclesia institutum impedire ausit, Gardianorum erit eum ab Ecclesia extrudere, nec illi reditus ad Ecclesiam nisi per Episcopum concedetur. Episcopi verò debent censura quavis Ecclesiastica tãquam freno injecto, præfractos ejusmodi majorem ad morum gravitatem & modestiam contorquere, & Gardianos, nisi id fecerint, Ecclesiasticis pœnis devincire. Gardiani à parochianorum majori parte eligentur, ac singulis annis circa Festum Natalis Domini rationem pastori, a-

parochianis acceptorum & expenſorum reddent. Et quoniam penes ſe detinent Eccleſiæ ſupellectilem, quæq; ipſi ab aliis qui antè ſe fuerunt in eo munere acceperunt, integra & illibata ſucceſſoribus conſignata relinquant. Et confectis rationibus ſi quicquam apud illos æris Eccleſiaſtici reſideat, per cenſuras Eccleſiaſticas id omne, citra Feſtum Paſchæ proximè futurum, cogantur reſtituere. Gardianorum officium per parochianos impoſitum qui recuſaverit, primo quoq; tempore decem ſolidos, ſecundo viginti, tertio quadraginta, ad Eccleſiæ operas perſolvet. Ad viſitationem ordinariam quamcunq; vocati ſi non acceſſerint & officium ſuũm præſtiterint, abitratu viſitatoris punientur.

¶ *De Diaconu.* Cap. 3.

DIaconus erit patronus pauperum, ut languidos confirmet, ſoletur vinctos, inopes juvet, eritq; pater orphanis, patronus viduis, & ſolatiũ afflictis & miſeris, quantum in illo eſt, omnibus. Nomina etiam pauperum Parocho diligenter deferet, ut ejus ſuaſu Eccleſia tota permota neceſſitatibus illorum proſpiciat, ne mendicantes laté fratres obambulent, eodem & cœleſti patre nati & pretio redempti. Paſtoribus ſuis, à quibus adſciti fuerint in ſacris precationibus & officiis perpetuò adſint. Lectiones ex verbo Domini quotidianas populo recitabunt, &, ſi quando neceſſitas incumbat, concionabuntur, & ſacramenta (modò id Epiſcopi aut Ordinarii permiſſione faciant) adminiſtrabunt. His officiis niſi diligenter eos invigilaſſe per Presbyteros Eccleſiæ demonſtratum ſit, Epiſcopi illos ad altiorem gradum non promoveant.

¶ *De Presbyteris.* Cap. 4.

IN Presbytero mores eluceant à D. Paulo deſcripti ad 1 Timo. 3. & ad Titum primo. Gregem Dei ſibi commiſſum verbo vitæ ſubinde nutriant, & ad ſinceram tùm Deo tùm

tùm Magiſtratui ac in dignitate poſitis obedientiam aſſiduè eliciant, & ad benevolentiam mutuam Chriſtianos omnes ſedulò invitent. Non ſint Compotores, non Aleatores, non Aucupes, non Venatores, non ſycophantæ, non otioſi, aut ſupini, ſed ſacrarum literarum ſtudiis & prædicationi Verbi & rationibus pro Eccleſia ad Dominum diligenter incumbat. Nullus expers conjugii, mulierẽ ſexaginta annis natu minorem in ædibus ſinat diverſari, niſi ſit ejus mater, aut amita, aut matertera, aut ſoror. Presbyter quivis Biblia ſacra habeat propria, non Anglicè modò, verùm etiam Latinè: veſtis ſit decens, & gravis, quæ Miniſtrum deceat, non militem, juxta arbitrium Epiſcopi.

¶ *De Archipresbyteris ſive Decanis ruralibus.*

Cap. 5.

DEcanatus quilibet Archipresbyterum ruſticanũ habeat, vel ab Epiſcopo vel Eccleſiæ Ordinario præficiendum. Munus autẽ ejus erit annuũ. Hic tanquã in ſpecula Presbyteris, Diaconis, Gardianis, & Ædituis, ut ſinguli quæ ad eorum munus attinent præſtent, perpetuò invigilabit. De Idololatris & hæreticis, de Simoniacis, de lenonibus & meretricibus, de adulteris & fornicatoribus, de his qui duas uxores ſimul habent atq; maritos duos, de Magis & veneficis, de calumniatoribus & baſphemis, de Sodomiticis & ebrioſis, de ultimarum voluntatum corruptelis & perjuriis, de injunctionũ aut noſtrarum aut Epiſcopi violatoribus, inquirat. Et vocandi ad ſe, examinandi horum celerum ſuſpectos authoritatem habeat. Omnem accuſationis ortum, ſive per famam publicam, ſive deferentium teſtimonio probatum, vel ſuſpectum, Epiſcopo aut ejus loci ordinario infra decẽ dies in ſcriptis prodet. Qui autem venire ad eum recuſaverit, per apparitorem vocatus, tan

qua

quam contumax censebitur Episcopi voluntatem omnibus ejus Decanatus Ecclesiis sibi per literas significatam, quanta poterit celeritate subinde exponi curabit: alioqui subibit supplicium contemptus. Officii sui sexto quolibet mense Episcopum aut loci Ordinarium certiorem faciet, quot in ejus Decanatu conciones eo temporis spatio fuerint habitæ.

¶ *De Archidiaconis.* Cap. 6

ARchidiaconus sit proximus post Episcopum, & ejus vicarium minister Domini, salvo tamen jure Decani quod ad Cathedralem Ecclesiam spectat. Ac propterea sit Presbyter, & in perpetuis excubiis, ut qui in functionibus sunt inferioribus diligenter suũ officium faciant. Sint itaq; oculi Episcopi. In Archidiaconatũ resideant, concionentur, pascant, visitent. Quæ si non præstiterint, nisi justam Episcopo reddiderint causam, ab eo censuris & pœnis Ecclesiasticis ad hujusmodi trudantur officia. Annis autem singulis bis, aut ad minimum semel Archidiaconatum suũ perlustrabit. Archipresbyteros, & inferiores reliquos Ministros omnes non solùm suorum admonebit officiorum, sed rationem etiam ab eis repetet, & de Templorum ac ædificiorum ruinis, & de thesauri pauperum distributione, & de bonorũ Ecclesiæ vel accessione vel decessione. Quod autẽ sive in his rebus, sive in illis quæ ad Archipresbyteri explorationem referuntur peccatum erit, per censuras Ecclesiasticas corrigetur. Ipse si se rectè non gerat, ab Episcopo castigandus pro meritorũ ratione est: Archidiaconus etiam ante viginti dies post visitationem ejus absolutam omnes populi querelas, omnes offensiones, omnes inferiorum Ministrorũ errores, omnem deniq; actionum suarum seriem Episcopo deferet, ut per eum, tanquã per oculi omnium, quid rectè, quid secùs, per universam Diocesin gerat

ratur Episcopus videat. Et inter cætera illius erit Episcopo diligenter significare, quænam in diocesi parochiæ sint, ubi miseris, egenis, & ægrotis non subveniatur, prout in Parliamenti constitutionibus nuper decretum est; ut ad officium sedulò ac diligentius faciendum, cùm ordinarii, tum concionatorum monitionibus acriùs incitari possint.

¶ *De Ecclesiis Cathedralibus.* Cap. 7.

ECclesia Cathedralis sit sedes Episcopi. Fundatorum statua jam abhinc antea recepta retinebunt pura & integra, quemadmodum verbo Dei non adversantur, & nostris constitutionibus de religione vel editis vel edendis non repugnant. Hic Episcopum visitare, morum vitia emendare, flagitiosos punire, & apertè reluctantes de loco dejicere, fas esto.

¶ *De decanis.* Cap. 8.

DEcani quoq; cum in clero amplam dignitatem & locum honoratum in Ecclesia sortiantur, presbyteri sunto viri graves, docti, & magna prudentia insignes: Cathedrales Ecclesias juxta illarum constitutiones regant: Collegio tum canonicorum tum aliorum Clericorum Ecclesiæ majoris præsint, neque disciplinam labi sinant; providiantque summa diligentia, ut in sua Ecclesia sacri ritus ordine ac justa ratione peragantur, utque omnia ordine ac convenienti gravitate ad fratrum utilitatem fiant: ut Archidiaconi foras, sic illi domi; hoc est, in Ecclesia Cathedrali & ejus Canonicis & clericis, Episcopo sint adjumẽto, quasi duo ejus membra utilissima & necessaria. Quare neque decani abesse debant à sua Ecclesia, sine maxima & urgentissima causa per proprium Episcopum approbanda.

¶ *De Præbendariis.* Cap. 9.

PRæbendariorum erit non modò sacris Ecclesiæ Cathedralis interesse, ac ea vicissim juxta constitutiones

collegii peragere, ſed etiam efficere ut in ſuo collegio per doctum virum & peritum theologum ſacrarum literarum interpretatio ſuſcipiatur, atque id ter in hebdomada frequentetur. Hoc verò munus ipſi per ſe obeant, aut ſi quem ad id conduxerint, viginti libras annuatim ſuppeditent, ſive ex communibus collegii proventibus, ſive ex fructibus ſingularum prębendarum, aut, ſi commodius hoc videatur, certam quandam prębendā huic muneri addictam perpetuo habeant. Decanus item, & prębendarii, concionem habeant in Eccleſia Cathedrali ſingulis dominicis diebus, nec ab ea neq; à Theologica lectione licebit cuiquam Eccleſiæ Cathedralis clerico (ſi domi fuerit) abeſſe. Si verò abſit ſtipendii unius multa feriatur, niſi Decano, vel ſi abſit, ejus vicario, cauſam abſentiæ ſuę probaverit.

¶ *De Epiſcoporum gradu, ac dignitate in Eccleſia.* Cap. 10.

EPiſcopi, quoniam inter cęteros Eccleſię miniſtros locum principem tenent, ideo ſana doctrina, gravi authoritate, atque provido concilio, debent inferiores ordines cleri, univerſumque populum Dei, regere ac paſcere, non ſanè ut dominentur eorum fidei, ſed ut ſeipſos verè ſervos ſervorum Dei exhibeant, ſciantque authoritatem & juriſdictionē Eccleſiaſticam non alia de cauſa ſibi prę-cipuè creditam eſſe, niſi ut ſuo miniſterio & aſſiduitate homines quam plurimi Chriſto jugantur, quiq; jam Chriſti ſunt, in eo creſcant & exędificentur, atque ſi nonnulli deficiant, ad paſtorem Chriſtum Dominum reducantur, aut per ſalutarem pœnitentiam inſtaurentur.

¶ *De obedientia Epiſcopis exhibenda.* Cap. 11.

OMnes in Eccleſia cum pacē ſectari debeant, & ad concordiam quantū licet incumbere, Epiſcopo qui Eccleſiæ

cleſiæ præficitur, non ſolùm Decanus, Archidiaconus, Archipresbyter, & reliqui miniſtri parebunt, ſed omnia etiam Chriſti membra ejus curæ commiſſa ſic ad ejus ſe voluntatem accommodabunt, ut & in his quæ juxta verbum Dei præcipiunt, & in illis etiam quæ mandabunt ad Chriſtianam diſciplinam, & ad noſtras Eccleſiaſticas leges pertinentia, paratiſſimè morem gerant.

¶ *De variis & multiplicibus Epiſcopi muneribus.* Cap. 12.

VErbi Dei ſanam doctrinam cum primis tum per ſeipſum, tum per alios, Epiſcopus tradat in ſua Eccleſia, quanta diligentia & ſedulitate fieri poteſt: ſacros ordines oportuno tempore conferat: ſed nemini, vel mercede conductus, vel temerè manus imponat: idoneos miniſtros ad Eccleſiaſtica beneficia inſtituat: indignos verò, ubi graves cauſæ ac morum perverſitas id requiſierint, ſubmoveat, & ab Eccleſiæ adminiſtratione dejiciat: Eccleſiæ teſtimonia & querelas de ſuis paſtoribus audiat: rixas inter miniſtros & Eccleſias ſubortas componat: vitia, & contaminatos mores, cenſuris Eccleſiaſticis corrigat: edicta ad meliorem vivendi formā pręſcribat: eos qui pertinacitur & obſtinatè reluctātur, excommunicet: pœnitentes verò in gratiam recipiat: dioceſim totū, tam in locis exemptis quàm non, tertio quoque anno viſitet, & conſuetas procurationes accipiat: ut verò aliis temporibus quoties viſum fuerit, viſitet propter novos caſus qui incidere pòſſint, ei liberum eſto, modò ſuis impenſis id faciat, & nova onera ſtipendiorum aut procurationum ab Eccleſiis non exigat: ſtatis temporibus annuatim ſynodos habeat: Illi quoque ſit curę ut in Catechiſmo inſtructos certo anni tempore confirmet: teſtamenta quoque approbet. Et demum omnia & ſingula

Epiſcopis curæ ſunto, quæ ad eos ex Dei præſcripto ſpectant, & noſtræ leges Eccleſiaſticæ illorum cognitioni & judiciis commiſerunt.

¶ *De familia Epiſcopi.* Cap. 13.

QUemadmodum neceſſarium eſt ut Epiſcopus ſit gravibus & ſanctis moribus ornatus, ita quoque familiam ejus gravem, modeſtam & ſanctam eſſe oportet, & quantū officia domeſtica patiuntur verbi Dei ſtudioſam, quoniam poteſt Eccleſiæ Dei ad varias oportunitates eſſe utilis: nam ex illius domo, tanquam ex theſauro, ſunt depromendi viri qui muneribus Eccleſiaſticis præficiantur. Et cerè apud Epiſcopum (ſi fuerit is qui decet eſſe) dogmata fidei probè ac ſolidè cognoſcere poterunt, & Eccleſiæ regendæ illius exemplo magnam ſcientiam colligere. Caveat autem ne otioſos, vanos, impudicos, aut aleatores nutriat. Alioquin ſi domui ſuæ præeſſe non novit, quomodo Eccleſiam Dei curabit? Et ſacellanos habeat circa ſe concionatores, qui non tantum ſacram Scripturam diſſeminent, ruſticanorum negligentiam & ceſſationem explentes, ſed qui etiam ad illud munus obeundum alios ex familia, quantum ingenio quiſque contendere poteſt, inſtituant. Hæc ſanè una eſt ratio inter alios ſubveniendi tantæ inopiæ bonorum atque fidelium Eccleſiæ miniſtrorum. Sic inſtituta fuit Auguſtini domus, & cæterorum patrum qui populo Chriſti ſancti præfuerunt. Sint ad hæc uxores Epiſcoporum nequaquam leves, otioſæ, voluptatibus implicatæ, ne pretioſè nimis exornentur, Nam his rebus pii homines mirum in modum offenduntur, & impii Evāgelicæ doctrinæ inſolenter inſultant. Et quod eſt poſitum in uxoribus, ad filios etiam & ad filias attinet. Quæ verò comprehendimus iſto præſenti decreto de uxore, liberis, & familia Epiſcopi, pertinere volumus eadē æquabiliter ad decanos, archidiaconos, canonicos,

cos, parochos, & cæteros Eccleſiæ miniſtros. Et in ſumma vetent omnē ſuperbiam, faſtum, luxū, & ineptias omnis generis, quibus eorum prædicatio & authoritas minui poſſit.

¶ *De collegiis Epiſcoporum curæ in Academia commiſſis.* Cap. 14.

ADhæc nonnulli Epiſcopi habent aliqua collegia ſcholaſticorum defenſioni atq; tutelæ ſuæ commiſſa. Ideo neceſſarium eſt, ut ea quàm diligentiſſimè curent, nam ibi quoq; Eccleſia habet ſuorum miniſtrorum alterum ſeminarium. Videant igitur diligenter, ut præfecti ſalubres in ſacra ſcriptura, & ſinceræ doctrinæ retinentes ſint, eamq; inter ſocios collegii ſui dilatent, hoſtes maximè pertinaces reprimendo & coercendo. Nam ſi hoc faciant, & ex altera parte ſtudioſos Evangelicæ pietatis tueantur, ſublevent, & juvent, brevi ſpatio temporis collegia perpurgabuntur. Non ſinat Epiſcopus in hujuſmodi collegiis lectionē theologicam, ſi qua ibi ſit, intermitti. Neq; ad illam patiatur admitti prælectorem, qui aut alienam doctrinam profiteatur, aut ſit nutantis & incertæ ſententiæ. Exploret an juſtus numerus Theologorum in collegio ſerveter. Inſpiciat interdum qui eorum proficiant, qui ſint ignavi, ut ſciat quos & quot miniſtros poſſit habere paratos cum neceſſitas Eccleſiæ poſtularit.

¶ *De reſidentia Epiſcoporum.* Cap. 15.

NEc etiam ullo modo Epiſcopi à ſuis Dioceſibus aut Eccleſiis debent abeſſe, niſi cauſa Eccleſiaſtica eos abducat, vel maxima reipub. neceſſitas. Et ubi in Cathedrali Eccleſia conſederint, parùm convenit ut Dominicis diebus in ſuis ſacellis officia ſacra tractent, vel ipſis interſint. Potiùs eant ad Cathedralem Eccleſiam, ibi vel ipſi concionentur, aut concionantem audiant, & ſacramenta in

communione vel ipſi miniſtrent, vel cum aliis percipiant. Sic enim coram eis res graviùs gerentur, & conventum ſacrum præſentia ſua ornabunt.

¶ *De coadjutoribus dandis.* Cap. 16.

QUemadmodum Epiſcopi miniſtris inferioribus, cum jam vel propter morbum deſperatum, vel propter ſenectutem, Eccleſiam miniſtrare diutiùs non poſſint, adjutores opponere debent: ſic etiam illis ob eaſdem cauſas ab Archiepiſcopo dabuntur, modò noſter conſenſus interveniat. Et ſicut ipſi poſſunt in ſua Dioceſi miniſtros pravos gravibus cauſis id poſtulantibus, loco movere, ita ipſi ſciant ſe, ſi corruptam doctrinam tradiderint, ac pertinaciter defenderint, aut Eccleſiam flagitioſis & diſſolutis moribus offenderint, neq; moniti reſipuerint, authoritate noſtra deponendos fore, & ab Eccleſia ſubmovendos.

¶ *De Archiepiſcopis.* Cap. 17.

OMnia quæ de Epiſcopis conſtituta ſunt, ad ſe pertinere Archiepiſcopi quoq; ipſi agnoſcant, & præterilla munus eorum eſt in ſua provincia Epiſcopos collocare, cum à nobis electi fuerint. Utque totius provinciæ ſuæ ſtatum melius intelligat Achiepiſcopus, ſemel provinciam ſuam univerſam, ſi poſſit, ambibit & viſitabit; & quoties contigerit aliquas vacare ſedes Epiſcopales, Epiſcoporum locos non modò in viſitatione, ſed etiam in beneficiorum collocatione, & omnibus aliis functionibus Eccleſiaſticis, implebit. Quin & ubi Epiſcopi ſunt, ſi eos animadvertat in ſuis muneribus curandis, & præſertim in corrigendis vitiis tardiores & negligentiores eſſe, quàm gregis Domini præfectis ferri poſſit, primùm illos paterè monebit; quòd ſi monitione non profuerit, illi jus eſt alios in illorum loco collocare. Appellantium etiam ad ſ querel-

querelas cauſaſque audiet & judicabit. Epiſcopi ſuæ provinciæ, ſi qua de re inter ſe contenderint aut litigarint judex & finitor inter eos eſto Archiepiſcopus. Adhæc audiet & judicabit accuſationes contra Epiſcopos ſuæ provinciæ: Ac denique ſi ullæ contentiones aut lites inter Epiſcopum & Archiepiſcopum ortæ fuerint, noſtro judicio cognoſcentur & definientur. Archiepiſcopi quoq; munus eſto Synodos provinciales noſtro juſſu convocare.

¶ *De Synodis.* Cap. 18.

SI contigerit in Eccleſia gravem aliquando exoriri cauſam, quæ ſine multorum conſilio Epiſcoporum haud facilè poſſit finiri, tum Archiepiſcopus, ad cujus provinciã ea cauſa pertinet, ſuos Epiſcopos ad provinciale conſilium evocabit. Nec eorum quiſquã recuſabit venire modò valitudine adverſa non impediatur; quod ſi morbo gravatus fuerit, alium pro ſe mittat, qui & ſuam excuſet abſentiam, & de his quæ tractabuntur pro ſe reſpondeat & defineat. Verùm conſilia hæc provincialia ſine noſtra voluntate ac juſſu nunquam convocentur.

¶ *De Synodo cujuſlibet Epiſcopi in ſua Dioceſi.*

Cap. 19.

QUilibet Epiſcopus in ſua Dioceſi habeat Synodũ, in qua cũ ſuis Presbyteris, parochis, vicariis, & celericis, de his agat rebus quæ pro tempore vel conſtituenda ſunt vel emendãda. Etenim aptiſſima profectò medicina Synodus eſt ad caſtigandam negligentiam, & rollendos errores qui ſubinde in Eccleſiis per diabolum & malos homines diſſeminantur, fietque ut per hujuſmodi Synodos conjunctio & charitas inter Epiſcopum & Clerum augeatur & fervetur. Nam ille ſuos Clericos propiùs cognoſcet

& alloquetur, atque illi viciſſim coràm eam audient, & quando rei natura poſtulabit interrogabunt.

¶ *De tempore & loco Synodi Epiſcopalis.* Cap. 20.

SIngulo quoq; anno Synodus ab Epiſcopo indicetur, curetq; diem condictã omnibus paſtoribus qui ſunt in agro per Decanos ruri ſparſos indicari, ſua verò in civitate per concionatorẽ Eccleſiæ Cathedralis, & Schædas foribus affixas, diem hujuſmodi pervulgari mandabit, toto menſe priuſquam Synodum inſtituat. Liberum verò ei ſit quemcunq; diem voluerit ad id accipere poſt Dominicam ſecundam quadrageſimæ. Et nihilominus prævideat ut parochi & vicarii tam maturè poſſint redire, ut die Dominica palmarum à ſuo populo non abſint. Locum verò in Diœceſi deliget ſibi Epiſcopus, quem omnibus qui acceſſuri ſunt judicaverit eſſe commodiſſimum. A Synodo verò nulli ex celericis abeſſe licebit, niſi cujus excuſationem Epiſcopus ipſe approbaverit. Et ipſe cum primis præſens adeſto Epiſcopus, & (quemadmodum par eſt) Synodo præſit: quem ſi graviſſima cauſa fortaſſis abeſſe coegerit, ejus loco Synodo præſit Archidiaconis.

¶ *De forma habendæ Synodi.* Cap. 21.

AD locum quem Epiſcopus aſſignaverit die condicta clerus adſit, & manè hora ſeptima ad templũ conveniat, primumq; in medio templo preceſquę Litaniæ vocantur ſolemni ritu decantabuntur. Deinde Archidiaconus, vel Epiſcopus ipſe, ſi adſit, concionabitur, idq; lingua materna, niſi aliter cauſa legitima ſuaſerit. Concione verò abſoluta, communio celebrabitur, qua peracta, Epiſcopus ad locũ aliquem interiorẽ cum toto clero migrabit, excluſis omnibus laicis, hiis exceptis quos ipſe manere

juſſerit, omnibuſque ordine conſidentibus maxima cum gravitate ſummaque pace de his agetur, quę maximè neceſſaria viſa fuerint.

¶ *De rebus in Synodo Epiſcopali tractandis.* Cap. 22.

SI qua corruptio verę doctrinę obrepſerit, coarguatur. In ſcripturis quę cum animarum offenſione perperàm exponuntur, juxta fidei orthodoxę convenientiam explicentur: & quę fortaſſis non intellecta conſcientias perturbant, fideliter excutiantur, & declarentur. Ceremonię impię & ſuperſtitioſę, ſi quę illapſę ſint, auferantur. Eccleſiaſticę querelę atque controverſię audiantur, & quantum tempus feret, definiantur. Et inquiratur quam diligentiſſime an ritus omnium ſacrorum officiorum juxta formam à noſtris legibus præſcriptam in Eccleſiis inſtituantur. Et in ſumma quęcunque ad utilitatem populi Dei viſa fuerint pertinere, integra fide, ac ſingulari diligentia tractentur. Ibi de quęſtionibus rerum controverſarum interrogabuntur ſinguli presbyteri. Epiſcopus verò doctiorum ſententias patienter colliget, neque dicentes, quoad finem fecerint, ab ullo aſſidentium ſinat timere interturbari: nam (ut inquit Apoſtolus) Deus non eſt cõfuſionis Deus, ſed pacis.

¶ *De Synodo concludenda.* Cap. 23.

NOn permittat Epiſcopus ad multos dies proferri Synodum, ſed illi quam primum fieri poſſit finem imponat, quia neque paſtoribus neque gregibus conducit ut à ſe diu utrinque disjungantur. Sententiam itaque feret de litibus & querelis quæ illo brevi ſpatio temporis definiri poterunt. Alias quæ cognitione longiori opus habent, aut alio tempore ad ſuum tribunal judicabit, aut per archidiaconum cum Septembri menſe ad viſitandum dioceſim pro-

ficiscetur, quid decreverit, significabit. De quæstionibus quæ ad doctrinã & ceremonias spectant Canones partim tunc publicè proponet, partim Archidiacono visitaturo publicè proponendos committet. Decreta verò illius & sententias vel in Synodo per ipsum, vel per Archidiaconũ in visitatione divulgatas, inferiores ministri ut validas & firmas retinebunt. Quòd si quid in eis vel injustum, vel absurdum contineri arbitrati fuerint, id ad Archiepiscopum deferant, cujus erit, ab Episcopo constitutum, decretum, aut sententiam vel cofirmare vel emendare, ita tamen ut qua parte illa non correxerit Archiepiscopus, vigorem suũ & robur retineant. Episcopus itaque in synodo suis promulgatis decretis atq; sententiis, ad curam & solicitudinẽ commissi gregis clerum adhortabitur, & cum pace & spiritu Domini eorũ quemq; ad suas ecclesias reverti jubebit.

DE ECCLESIARUM GARDIANIS.

GArdianorum munera hęc sũto, nempe Ecclesiarum bona, jura, debita & legata petere & administrare: adulteros, scortatores, incestuosos, obloquutores, divinatores, hęreticos, simoniacos, perjuros, & alios gravi infamia notatos in parochia morantes, vel delinquentes, ac in Ecclesia vel cœmiterio rixãtes sive pugnãtes, nec non eos qui divinis precibus, cultui sacro, vel divinis mysteriis, diebus dominicis & festivis, nullis propediti legitimis impedimẽtis, interesse noluerint, loci ordinario denũciare: alios verò inter divina in Ecclesia tumultuantes & cõfabulatione vel strepitu sacra mysteria perturbãtes, duabus vicibus ut sileant

aut adhorrari. Quòd si eorum, vel unius eorum hortatibus non quieverint, infra mensem id loci ordinario, vel per seipsos, vel per literas, aut à rectore aut à vicario subscriptas, significari curabunt. Quæ crimina sic per gardianos delata & legitimis modis probata, pœnis ordinariorum judicio infligendis puniri volumus absque dilatione.

Præterea ad gardianos spectabit cancellæ, mansionum & domorum ad rectorem, vicarium, præbendarium, collegii vel hospitalis magistrum spectantium ruinas, & cæterarum rerum dilapidationes, defectus, & curatorum seu ministrorũ negligentias, & errores loci ordinario significari: Necnon Ecclesię parochialis navem, turrim, campanas, libros, & alia Ecclesiæ ornamenta, ac sacræ scripturæ sententias parietibus inscribendas, de pecuniis Ecclesię, quoties opus fuerit, reparare, vel ut fiant procurare, nec non cœmiteriũ clausura decenti cingere. Et si Ecclesię pecunię ad prędicta perficienda sufficere non valeãt, licebit eis cum consensu quatuor graviorũ parochianorũ per eos ad hoc diligendorũ, collectam singulis parochianis, modò se ipsos ante alios ad justam portionem solvendã obligẽt, pro ratione facultatum imponere. Quòd si parochiani collectam hujusmodi ad diem per eos constitutum solvere distulerint, seu contumaciter recusaverint, & per gardianos loci ordinario dilati fuerint, ad solvendam collectam hujusmodi cum expensis moderatis per censuras ecclesiasticas erunt per ordinarium compellendi.

Pecunia in pauperum cista piorum largitione reposita, ad festa Nativitatis Domini & Pentecostes, ac aliis temporibus, si necessitas postulaverit, per gardianos prędictos, de consilio rectoris, vicarii, vel parochi, & aliorum quatuor ex primoribus parochię per eos ad hęc vocandorum, inter pauperes parochię aut in alios pios usus, prout necessitas

postulat fideliter distribuatur. Gardiani ad ordinariorum visitationes, synodos, & capitula vocati, ut suarum administrationum rationem reddant, si necesse fuerit, & peccata in parochiis, in quibus degunt, commissa referant, per se ipsos comparere non detrectent.

Si verò gardiani in denuntiandis, vel reparandis præmissis, vel in aliquibus aliis faciendis quæ ad ipsorum officium spectabunt, negligentes extiterint, & loci ordinario per facti evidentiam, famam publicam, vel alicujus fide digni relationem constiterit aliquid in parochia corrigendum esse aut reformandum, id (mulctatis ante omnia gardianis negligentibus pœna pecuniaria arbitratu suo pauperum cistæ parochiæ illius persolvenda) ordinarius ipse ratione sui officii, licèt à nullo instigetur, si voluerit, corrigere & reformare poterit.

In capellis verò ultra unum miliare ab Ecclesia parochiali distantibus, eodem modo & forma gardianos eligi & creari volumus atque si in parochiis, paremque per omnia potestatem exercere valeant, & pœnis similibus subjaceant. Capellas verò ab Ecclesiis parochialibus ultra unum miliare non distantes (nisi incolæ per inundationem aquarum Ecclesiam parochialē multoties adire non valeant) penitus sublatas esse volumus, & ad Ecclesiarum parochialium usum omnia illorum bona converti.

¶ *De parochiarum limitatione.*

SI in foro Ecclesiastico de finibus parochiarum sit contentio, ea per judicem Ecclesiasticum, testibus & aliis probationibus legitimis terminabitur. Et quo magis parochiarum limites omnibus semper innotescant, decernimus ut singulis annis minister Ecclesiæ cum gardianis & aliis quatuor viris per gardianos nominandis, in hebdomada Pente-

Pentecostis totā parochiam circumeant, limitesq; & terminos pervideant, observentq; præsentes antiquos singularum parochiarum fines, in libroq; conscribi faciant quē in Ecclesiæ cista tutò reponent. Et si minister, vel alius ex prædictis, huic nostro decreto contumax & inobediens unquam repariatur, simulatque de ejusmodi inobedientia visitatori aut alii judici cuicunq; idoneo constiterit, in decem libris mulctabitur communi Ecclesiæ scrinio persolvendis: Ecclesiæ quæ per fructuum exilitatem idoneum ministrum sustentare nequeant per locorum Episcopos de consensu patronorum (salvis nobis decimis per Ecclesiam cui fuerit adjuncta annuatim solvendis) vicinioribus Ecclesiis uniri, & annecti permittimus. Quòd si patronus Ecclesiæ annectendæ prædictæ unioni consentire noluerit, tantum de suo patrimonio impertiat Ecclesiæ indigenti, quantum ad sufficientem sustentationem idonei rectoris, vel vicarii sufficere videatur, & ad id per loci ordinarium compellatur; latas insuper & spatiosas parochias, in quibus magna parochianorum pars ultra quatuor miliaria ab Ecclesia parochiali distare dignoscitur, dividi & separari per locorum ordinarios volumus, & inter diversos, rectores, vel vicarios distribui, ut magis expedire visum fuerit, salvis semper nobis Ecclesiæ decimis priùs taxatis, ac patroni Ecclesiæ jure conservato.

¶ *De scholis habendis in Ecclesiis Cathedralibus.*

Cap. 1.

UT verbi Dei cognitio retineatur in Ecclesia, quod absque linguarum peritia vix fieri potest, ut inscitia inter nostros homines, & præsertim ministros Ecclesiæ non regnet, doctrina deinde quæ donum spiritus sancti est ut quàm latissimè propagetur, & denique, ut feliciora ingenia literarum institutione nutriantur & crescant, volumus

ut quælibet Ecclesia Cathedralis per universum nostrum regnum scholam habeat, ut pueri, qui prima jam elementa præceptorum labore perdidicerunt, in scholis publicis deinceps erudiantur. Atq; Decano & capitulo erit curæ, ut vel ex communibus Ecclesiæ redditibus, vel ex propriis fructibus præbendarum, singulo quoque anno viginti libræ numerentur ludi-magistro, aut, si hoc fieri non possit, certa aliqua præbenda ad hoc destinetur, ut integri ejus fructus scholæ præceptori cedant: qui licèt à suis discipulis nullam mercedem capiat, non tamen prohibebitur à ditioribus accipere, si quid obtulerint, à pauperioribus nihil omnino sumet, cum maximè ad eorum inopiam sublevandam in Ecclesiis hoc institutum servari decrevimus.

¶ *A quo scholæ præceptor sit diligendus.* Cap. 2.

EXaminatio & admissio ludimagistri ad Episcopũ pertineat, quamvis in aliquibus Ecclesiis fortassis aliter fuerit hactenus constitutum. In eo verò probando hæc inprimis observentur. Sit in Evangelica doctrina sincerus, moribus integris, vita gravis, grammatices & humanarum literarum peritus, atque valetudine tam firmus, ut docendi labores ferre valeat. Quæ si deesse viderit Episcopus, aut si priùs quidem ad tempus affuerint, postea vitiata esse & corrupta intellexerit, oblatum sibi ad munus docendi non admittet, aut jam admissum submovebit.

¶ *De visitatione scholæ.* Cap. 3.

BIs unoquoq; anno loci ordinarius puerorum progressus in studiis explorabit, ac, quæ ingenia quæ vide-

rem verò ignaviæ aut nimiæ cessationis suspectum coram Decano, vel eo absente, Vicedecano, & duobus Præbendariis arguet. Quod si bis frustrà fecerit, tertio delinquentem loco movebit.

¶ *Quæ in arbitrio sunt ludimagistri quoad scholam regendam.* Cap. 4.

RAtionem docendi servabit præceptor quam ad ingenium & indolem puerorum judicabit esse commodissimam, tot lectiones habebit quot esse utiles existimaverit, pro conditione ac progressione scholasticorum distinguet classes. Reliqua verò docendi, interrogandi, repetendi, stylum exercendi, tempora sic dispertiet, quemadmodum ratio videbitur illorum eruditionis, & ingenii postulare.

¶ *Quæ institutio Grammatices retinenda sit.* Cap. 5.

MAndamus etiam, ut in singulis scholis non alia ratio Grammatices in usum assumatur, quam quæ jam olim à nobis proposita fuit & approbata.

¶ *De Catechismo ante omnia tractando.* Cap. 6.

STatim post primorum perceptionem rudimentorum, singuli discipuli Catechismum Latinum discant, neq; ad sedes priùs transferantur sublimiores, quam ad Catechismi quæstiones respondere valeant.

¶ *Quid in schola sit agendum in primo ingressu matutino, & postremo egressu vespertino.* Cap. 7.

QUamprimùm hypodidascalus aut ludimagister in re-

rationem dominicam,& decem præcepta legis,& ad finem cujuſq; præcepti dicent, Domine miſerere, & hæc noſtris ſuggere cordibus , atque hoc itidem ſub noctem facient priuſquam ſcholam egrediantur.

¶ *De cura in diſcipulos diebus feſtis.*

Cap. 8.

DOminicis autem & feſtis diebus conveniant pueri manè ad ſcholam,atque inde à ludimagiſtro ad templum deducantur,ac illic ſub ejus cuſtodia maneant,quoad ſacra fuerint abſoluta : idemq; pomeridiano tempore fiet, quando vel ad Catechiſmum , vel ad veſpertinas preces eundum erit : ſic enim cavebitur ne pueri timere à ſacris abſint , neve in templo ſtrepant , aut diſcurrant dum ſacra peraguntur.

¶ *De ætate puerorum admittendorum in ſcholam.*

Cap. 9.

CUm pueri ſunt in ſcholam recipiendi, non ſint minores octo annis, neque natu majores quatuordecim.

¶ *De conditionibus admittendorum diſcipulorum.*

Cap. 10.

NUllus puer in ſcholam recipiatur, qui non poſſit Anglicè apprimè legere, atq; Catechiſmum Anglicè editum memoriter recitare atque ſuum nomen propria manu ſcribere. Puer item qui non habet novum Teſtamentũ Anglicum ne admittatur. Nam ludimagiſter curare debet, ut dominicis diebus in eo ſe pueri ad annum exerceant. Quod idem fiet poſt annum in novo Teſtamento Latinè conſcripto. Cætera verò de ludimagiſtris & puerorum inſtitutione à ſtatutis Eccleſiæ cathedralis petantur,ſi qua ibi ſint, modò his noſtris legibus non repugnent.

DE

DE ACADEMIIS, ET PRIMUM *de præfectis Collegiorum.*

CAP. 1.

CUrent fundatores, ut præfecti poſthac ſint Presbyteri, veramque religionem colant, & ſanam doctrinam omnibus modis amplificent, & unoquoque anno ſinguli præfectorum in Eccleſia academiæ propria aliquando concionentur.

¶ *De juſta ſcholaſticorum numero in Collegiis retinendo.*

Cap. 2.

SCholaſticorum præſcriptus munerus à ſtatutis non imminuatur : qui tamen ſi quando vel annonæ nimia difficultate, vel alia quapiam neceſſitate maxima retineri non poterit, attamen in theologica facultate omnino plenus & integer ſervetur.

¶ *Scholaſticorum negligentia coerceatur.*

Cap. 3.

QUi Theologiæ aut aliis generibus doctrinarum ſunt addicti, ſi lectiones ad ſuam facultatem pertinentes tum publicas, tum ſui collegii privatas neglexerint, parte ſui annui ſtipendii ad arbitrium præfecti collegii mulctentur, niſi valetudine adverſa impediantur.

¶ *De Theologis admittendis ad gradus.*

Cap. 4.

QUando Scholaſtici, Theologi,vel Baccalaurei,vel doctores creabuntur,de capitibus in religione cõtroverſis diligenter interrogentur, neque ad hos gradus admittantur , niſi legitimam veramque intelligentiam in capiti-

R bus

bus propositis & sermone & subscriptione velint agnoscere.

¶ *Vt in Academiis non commorentur qui habent sacerdotia.*

Cap. 5.

IN Academiis & collegiis non remaneant, qui sacerdotia sunt assecuti quibus animarum cura conjuncta est, cum illorum ad pascendum gregem sibi commissum præsentia requiratur. Quia tamen primitiæ ab eis solvendæ sunt, primi anni respectu cum fuerint socii collegiorum, inde tantum emolumenti accipiant, quantum eis daretur ad anni totius impensas sustentandas, si in collegiis adessent. Qui verò præbendas nacti fuerint absq; cura animarum, si primitias cogantur solvere, primo anno impensis collegii sui vivere poterunt, deinde suis Ecclesiis inservire cogantur, nisi fortasse ab Episcopo & capitulo suo potestatem impetaverint cómorandi ad aliquod tempus in Academia, ut rin capitibus de admittendis ad Ecclesiastica beneficia, & de prębendariis antea cautum est; quo tempore suis ipsorum vivent impensis, neque à collegiis impensas accipient, cum illis aliunde prospectum sit.

¶ *De adjuvandis scholasticis pauperibus.*

Cap. 6.

PRovidendum est etiam ut ex legatis ad pias causas, & ex eleemosynis extraordinariis aliquid subinde scholasticis pauperibus distribuatur, his pręsertim qui operam suã Ecclesiastico ministerio addixerunt, & pręter sui collegii stipendiũ nihil habent, quod est sæpenumero admodum tenue, quoniam si rationibus his non foveantur, & excitentur illorum studia, facilè suas voluntates ad alia detorquebunt, & Ecclesia ministris aptis distituetur.

DE-

DE DECIMIS.

¶ *Decimas esse solvendas.* Cap. 1.

QUoniam Dominus noster Jesus Christus hanc ipse legem sancivit, ut qui doctrinam inter homines Evangelii conferunt, ex docendi labore præsidia vitæ metant; & ejusdem Domini nostri testificatione, digni sunt mercede quicunque sunt in opere; porro divinum jus scriptum bovi trituranti cùm os obligari non sinat, nobis exemplum divinæ clementiæ repetendum est; & validè videndum, ne vel nimia nostrorum hominum avaritia, vel negligentia fiat, ut ecclesiarum nostrarum ministris justi & convenientes fructus ex sanctissimorum occupatione munerum non suppeditentur.

¶ *Decimæ prædiales quomodo solvi debent.* Cap. 2.

IGitur authoritate nostra constitutum sit, ut omnes singulique subditi nostri, locis & temporibus designatis & legitimis, decimas omnium rerum ex prædiis provenientium ministris seponant, sive fœnum sint sive fruges qualescunque quorumcunque locorum, sive crocus, sive canabis, sive linum, sive sint olera, vel arborũ fructus, vel aliæ cujuscunq; generis ex fundis utilitates exortæ; semper enim quamcunque rationem aut conditionem hæ commoditates habeant, decimas universorum integrè & expletè rebus ex ipsis exemptas, eadem specie qua priùs ex fundis colligebãtur, ministris repræsentari placet exceptis robustis & proceris arboribus quę vicesimum ad annum excreverint, & ædificiis aut melioribus reservatæ propositis, ad focum non pręparantur. Ex molendinorum fructibus, ex cespitibus, carbonibus effosis, ex lapidicinis, & aliis omni-

 bus

bus hujus generis oportunitatibus decimæ ſevocentur ad miniſtros. Similiter ex paſcuis, vel cæteris quibuſcunque terris, decimæ miniſtris eximantur, in quas equi, juvenci, boves, effœta quæcunque animalia ſunt miſſa. Decimæ deriventur etiam ex fœcundorum animalium quibuſcunque fœtibus aut fructibus: & in hoc numero ſunt, exempli cauſa, vaccæ, ſues, oves, equæ, cygni, gallinæ, anſeres, columbæ, cuniculi, damæ, piſces, apes, & alia paris conditionis animalia. Fructus ex iiſdem animalibus, butyrum, caſeus, lac conſideratum ſua natura, cum nec in butyrum nec caſeum infunditur, lana, vel cera, quibus quidem ex fructibus univerſis, non minus quam ex ipſis fœtibus decimas plenè & particulatim, nullo nec dolo nec aſtutia, volumus ad miniſtrorum utilitatem ſecerni.

Denique totum jus decimarum ex omnibus & ex ſingulis prædiorum commodis & oportunitatibus percipiendarum, ad rationem & formam in Parliamento præſcriptam quod anno ſecundo & tertio Regni noſtri celebratum eſt, determinari volumus, & iiſdem modis & pœnis procedere, quæ definita ſunt in nominati Parliamenti tertio decimo capite. Quod Parliamenti decretum, & ejus ſingula verba ac ſententiæ præſentem ad concludendam decimarum cauſam authoritatem firmam & prorſus inviolatam habebunt, non minus quam ſi fuiſſent huc infuſa, niſi fortè ſit in illis aliquid hujuſmodi quod cum preſentibus his legibus noſtris manifeſtè pugnet: verùm illa Parliamenti decreta quoniam omnes decimarum repræſentandarum formulas in ſe non comprehendunt, & multæ dubitationes in hanc quotidie cauſam decimarum incidunt, de quibus in Parliamento nihil determinatum fuit, adminuendas quæſtiones iſtas curavimus intexi quæ ſunt ordine conſequuntura.

¶ *An-*

¶ *Animalium decima annua quomodo juxta numerationem ſolvatur.* Cap. 3.

SI cuiquam obvenerint tantum ſex vituli, vel pauciores ſex, pro ſingulis vitulis duos denarios reſpectu decimæ miniſtro pendat: ſi ſeptem erunt, unum miniſtro ſegregabit, & miniſter viciſſim ſex denarios æqualitatis conſtituendæ cauſa, perſonæ refundet à qua vitulum accepit. Eodem modo cum octo vituli fuerint, unus eximetur miniſtro: ſed ille rurſus cum quatuor denariis exuberantem decimam compenſabit. Si verò novem vituli reperiantur, vitulum accipiens, duos tantùm denarios miniſter exhibebit. Quòd ſi decimarum malit plenum beneficium miniſter expectare, nec ſuo jure velit uti, donec legitimus decem vitulorum numerus expletus ſit, commodum dilationis, ut multis in rebus jure Civili conſtitutum eſt, aliqua ex parte feret, hoc eſt, cum tempus legitimi numeri venerit, uno aut duobus exceptis, ex reliquis ſumet decem vitulis quem voluerit. Et eandem illos rationem ſequi volumus in pullis equinis, & conſimilibus. De agnis verò, cygnis, & aliis animalibus quibuſcunque, quorum ſimilis eſt æſtimatio, pro ſingulo quoq; denarius ultro citroq; dabitur cum pauciora quam decem fuerint. In cæteris autem minutioribus animalculis quæ tam exile momentum habent ut illorum decimæ certa ratione non poſſint iniri, conſuetudini locorum ſtari debet. Qui tales animantes alienaverit priuſquã ab illis decimæ percipiantur, decimam pretii partem miniſtro concedat. Cum autem poſſeſſor vel ad uſum illa familiæ ſuæ peremerit, vel amiſerit caſu, tantum pro decimis miniſter feret quantum loci conſuetudo poſtulabit.

¶ *Diviſio decimarum qualis ſit.* Cap. 4.

SI fortè contingat ut equi, boves, & illius generis animalia, quæ jus decimarum ſuperioribus noſtris legibus effi-

ciunt, ab unius parœciæ pascuis in alia dimigrent, æquabilem decimarum partitionem inter illorum locorum ministros esse volumus, in quibus animalia se pabulo sustentaverunt, inita temporum in utriusq; pascuis consumptorum justa ratione. Sed in hoc partitionis jure nolumus ex ovibus quicquam pro decima exigi à pastore, nisi triginta dies in illius parochia restiterint. Quod si fines ac limites parochiarum in quibus oberrant animalia incerti sunt, & liquere non possit quem ad locum jus decimarum infundi debeat, aut tempore colligendarum decimarum, non constet alteri parochiæ justè satisfactum fuisse in qua priùs fuerāt, illius loci ministro decimas adjudicari placet, in quo deprehensa sunt animalia legitimo decimarū tempore. Cum autem communia duabus aut pluribus parochiis pascua sunt, in quibus sparsim animalia degunt, aut si terræ vestitæ sint & publicum usum habentes, quas nostro sermone dicimus *waste grounds*, in quibus nullum sit proprietatis jus ullius certæ parœciæ, aut quando talis est vicinarum parœciarum inter se pascuorum communicatio, mutuis ut vicibus in illis pascuorum jus obambulet, certis anni temporibus humano quodam & commodo suæ propinquitatis respectu, tum segregetur ad illum locum decimarum jus in quo possessor animalium inhabitat.

¶ *Decima rerum alienatarum quomodo recuperetur.* Cap. 5.

MUlti decimarum vitandarum & eludendarum causa, vitulos, agnos, oves & cæterarum rerum fructus inter liberos, cognatos, & necessarios spargunt, priusquā legitimum tempus decimarum advenerit. Quorum astutia quoniam Ecclesiarum nostrarum ministros iniquum est circumveniri, libertatem illis damus in hujusmodi decimarum

marum injusta divisinione vel à divisoribus ipsis decimas integras jure repetendi, vel ab his qui fructus ab illis acceperunt.

¶ *De commodis quæ proveniunt à sacris ritibus.* Cap. 6.

OMnes oblationes, fructus, & utilitates quæ solent ex ritibus matrimoniorum, levatarum puerperarum, funerum, & bonis defunctorū, & aliis quibuscunq; religiosis officiis, ad ministros Ecclesiæ Anglicanæ venire, non adversante consuetudine locorum, & præscripta constitutione à nobis priùs ad has res accommodata, maxima fide volumus ad ministros affundi: quique deliquerint in hoc genere satisfactionis, illorum ab ordinario plectatur avaritia, donec officium plenè præstiterint.

¶ *De jure vicariorum.* Cap. 7.

VIcarius quoniam habitat in parœcia, & in illius curā sedulo incumbit, decimas, oblationes, pensiones, jura, fructus Ecclesiasticos, omnis generis, quæ vel à primo illius muneris fundamento, vel ex pacto, consuetudine, vel temporis beneficio, quod præscriptionem vocant, jure vendicare potest, accipiat. Et illi præterea generatim omnia largimur, quæ spatio decem annorum ante nostram divulgationem istarum legum sine contentione percepit & controversia. Nec vel pastor, nec quisquam alius, illū ab illorum possessione depellet. Deinde terras exaret, si quas ad arandum aptas habet, nec decimas ex illis ullas repræsentabit, sive pastori ipsi, sive cuitunq; alteri.

¶ *Quando minister Ecclesiæ ex proventibus Ecclesiæ ali non potest.* Cap. 8.

PAstor cum exilitate fructuum necessitates suas cōmodè sustentare non potest, sive contingat illorum scelerata

rata cupiditate qui decimas illi ſub trahunt, aut præcidunt, ſive quod tam minutæ ſunt decimæ & fructus, ut etiamſi juſtè perſolverentur, minimè illum poſſent alere, ſuam in hujuſmodi paſtorum difficultatibus pietatem Epiſcopus & authoritatem interponat, ut illis & illorum familiis poſſit convenienter proſpici. Quod expedire ſic poterit, ſi vel Epiſcopus omnibus neceſſitatem imponat paſtoribus in cauſa decimarum, & aliorum fructuum juſtè ſatisfaciendi; quod ſi adhuc ſatis non fuerit, hominibus parœciæ ſuadeat pro viribus, ut é facultatibus quæ ſuppetunt præter decimas tantum ſponte attribuant, quantum neceſſarium eſſe videbitur. Atq; hiis viis ſi non proficitur, tertia reperiatur minutorum aliquot ſacerdotiorum quæ ſunt in propinquis locis in unum corpus, & unam Eccleſiam conjungendi, quæ paſtor rem ſuam familiarem bene alere, & nutrire poſſit. Sin verò miniſtri qui eguerint, vicarii fuerint, tum Epiſcopus illos adhortetur qui quacunq; cauſa fructus Eccleſiarum poſſident, viam ut aliquam reperiant, inopem vicarium, ac ejus familiam, quantum ſatis erit, ſublevandi.

¶ *De decimis colligendis in aliena parochia.*

Cap. 9.

SI quis aliena parœcia certum locum ad decimas colligendas, aut certam decimarũ portionem ſibi præſcriptione legitima vendicat, ei præcipimus, ne ullo prætextu alium quempiam locum ad colligendas decimas, neve alias decimas in illa parœcia uſurpare audeat.

¶ *Parœciæ ſolvendas decimas, non ſacello.*

Cap. 10.

SI fortè ſacellum aliquod in parochia ſitum fuerit, oblationes, decimæ, cæteriq; fructus Eccleſiaſtici non derivabuntur in facellum, ſed in parœciam confluent. Si tamen quicquam ſecus rite convenerit, æquum eſt ut fides pactorum ſervetur.

¶ *De locis qui ſunt à decimis liberi.* Cap. 11.

PRo agris, fundis, & loco quocunq; ſive hæreditario jure, ſive quavis alia juſta ratione poſſideatur, decimas perſolvere nemo cogatur, ſi loca hujuſmodi per leges, conſtitutiones hujus Regni, legitima privilegia, ſeu præſcriptionem, & juſta pacta à decimis libera & immunia fuerint, modò ea de re fides Eccleſiaſtico judici evidenter fiat.

¶ *Conſuetudo compenſationis tenenda.*

Cap. 12.

QUibus locis conſuetudo fuit ut pro decimis aliæ res ſubminiſtrarentur, eandem poſthac teneri placet, ſi æqualis pro decimis compenſatio fiat.

¶ *Decimæ prædiales & perſonales quibus ſolvendæ.*

Cap. 13.

DEcimæ prædiorum, hoc eſt, quæ ratione prædiorum aut fundorum debentur, in illas parœcias immigrabunt, in quarum finibus prædia vel fundi conſtiterint. Decimæ vero perſonarum, hoc eſt, quæ perſonarum ratione ſumi debent, & oblationes omnes, in illas parœcias commeabunt, in quibus perſonæ decimas conferentes inhabitant, & rerum divinarum, & ſacramentorum participes fiunt, niſi vel privilegio, vel longi temporis conſuetudine ſecus obſervatum fuerit. Cum autem de prædiorum finibus ambigitur, quæ ad parœciam propriè ſpectent, Epiſcopus ad illam Eccleſiam fructus convertat decimales, ad quam æquitate credit eas & jure pertinere.

¶ *Solvendas esse decimas Personales, juxta consuetudinem urbis London.* Cap. 14.

MAgnam indignitatem habet á tenuibus & laboriosis agricolis decimas annuas Ecclesiarum ministris suppeditari, mercatores autem opibus affluentes, & viros scientiarum & artificiorum copiis abundantes, nihil ferme ad ministrorum necessitates conferre, præsertim cum illis ministrorũ officio non minus opus sit, quam colonis. Quapropter, ut ex pari labore par consequatur merces, constituimus ut mercatores, pannorum confectores, & artifices reliqui cujuscunque generis ac omnes qui scientia vel peritia qualecunque lucrum percipiunt, hoc modo decimas persolvant: pro domibus nimirum atque terris quibus utuntur & illarum ratione decimas prædiales non solvunt, quolibet anno dabunt annuæ pensionis decimam partem.

¶ *Proprietarii quomodo decimas solvent.* Cap. 15.

QUòd si mercator, aut artifex, aut qualiscunq; negotiator, aut scientia vel peritia se sustentans, proprietatis jus ve. in ædibus habet in quibus inhabitat, vel in terris circumfusis, quibus ad mercaturam, artificiũ, vel peritiam utitur; hanc cum illis rationem iniri volumus, ut ex una parte minister, & ex altera parte possessor, singuli singulos arbitros sumant, & arbitri sumpti definiant quanti domus & terræ sint, & quo pretio locari possunt, & illius pretii decimam à possessore minister accipiet. Et inter duos arbitros si forte convenire non possit, ordinarius illius Ecclesiæ proprius tertium assignet virum gravem, & hujusmodi controversiarum callentem, & quod illi videbitur id in hoc negotio teneri placet.

¶ *Decimas utriusque generis solvendas esse.* Cap. 16.

MErcatores autem, artifices & reliquæ personæ quas diximus, cum decimas personales contulerint ea forma

ma quam ante posuimus, illas tamen prioris generis quas prædiales vocant, adjicient. Nam si domini sint agrorum, ovium, vaccarum, aut aliorum hujusmodi commodorum quæ superioribus nostris legibus decimarum jus efficiunt, pro illorum respectu ministris plenè volumus satisfieri.

¶ *Causa decimarum inter ipsos ministros non progredietur.* Cap. 18.

QUoniam ecclesiarum ministri summa debent inter se charitate conjungi pacatamque vitam & tranquillam degere, magnum habet dedecus, ut propter decimarum fructus turpissimis altercationibus, & immanibus etiam impensis inter se confligentur. Ut igitur hujusmodi morum labes, & pernicioſa discordiarum exempla tollantur & exterminentur, hanc decimarum causam nullo modo patimur inter ministros ipsos consistere, nec unus illorum ab altero decimas ullorum respectu ecclesiasticorum fructuum excipiat.

¶ *Consuetudo non solvendi decimas invalida sit.* Cap.

CUm decimæ omni humano jure sine aliqua diminutione solvendæ sint, & salvatoris nostri Christi pastoribus ubique terrarum debeantur; Et cum pluribus in locis propter non solutas decimas animarũ curã habentibus, adeò exiguũ pretiũ, ut ex eo nequeant congruè sustentari, relinquatur; itaq; fiat ut pauci inveniantur pastores qui ullã & modicam habent peritiam sacrarum literarum, cumque inter cætera quæ ad salutẽ populi Christiani spectãt, pabulum verbi Dei maximè noscatur esse necessarium, osq; bovis ligari non debeat triturantis, sed qui altari servit, de altare vivere debeat; statuimus, ut consuetudine qualibet non obstante, integræ cujusque rei decimæ solvantur, omnemq; cõtrariam consuetudinem Irritam esse decernimus.

¶ *De pensionibus.* Cap. 19.

QUoniam pensiones quę ad illos deferuntur qui aliis suis cedunt sacerdotiis, solent ignaviam illorum & avaritiam nutrire, qui laboris expertes lucri participes esse volunt, hujusmodi fucos aliorum sudores depascere non feremus. Itaque nullum cuiquam censum hujusmodi annuum relinquimus, nisi cujus vel propter morbum, vel propter senectutem habenda sit ratio: quę cum occurrunt impedimenta, proprius illorum locorum Episcopus adeatur, is tantum constituet pensionem quantam ęquam esse putabit, quam summa fide successor persolvet. Sed ętas & valetudo quam diu ferent, omnino nullum à sacerdotio ministrum discedere patimur, alioqui nullum ex relicto sacerdotio fructum cujuscunque generis jure vendicabit. Vicarii, quoniam in laboribus parœcię assiduè versantur, & tenues proventus ad se alendos & familiam plerumque habent, par est ut omni genere pensionum solvendarum eximantur. Statuimus itaque ut nullus pastor, patronus, aut quivis alius ab eis posthac nomine pensionis annuæ quicquam omnino exigat.

DE VISITATIONIBUS.

¶ *Cur Ecclesiæ visitandæ sint.* Cap. 1.

ARchiepiscopi, archidiaconi, denique reliqui quorum interest, & qui jus ecclesiasticum dicere possunt, ecclesias suas visitent, & confiderent, & solennes ac usitatos in illis cœtus in tempore celebrent, ut populus illorum

rum curæ commissus salubriter à pastoribus & ordine gubernetur, & ut assiduis ac piis ministrorum officiis Ecclesiarum ipsarum status rectè conservetur.

¶ *Quæ sunt in visitationibus quærenda.* Cap. 2.

HÆc autem in statis hujusmodi congressibus potissimùm quærantur: an sacræ Scripturæ diligenter & sincerè pertractentur: an apta sit & recta sacramentorum administratio: deinde disciplina qualis Ecclesiarum sit, & quantum habeat roboris: ac postremò formulæ publicarum supplicationum an rectè & tempestivè conserventur: & an cætera ritè peragantur universa, quibus Ecclesiarum procuratio continetur.

Forma visitationis. Cap. 3.

IAm ut ista faciliùs procedat, universa multitudo, quemadmodum usitatè fieri solet, maximèq; videbitur convenire, in unum aliquem locum congregetur, & interpositis syndicorum & aliorum juramentis solennium testium, crimina diligentissimè perquisitigentur personarum omnis generis, quæ ad jus pertinent Ecclesiasticum, & cùm plenè fuerint intellecta, justas legibus pœnas dent, & acerbum ab illis supplicium capiatur.

¶ *Quæ sint, & à quibus præstanda.* Cap. 4.

DEinde providendũ erit, ut qui beneficiis Ecclesiasticis utuntur, omnes domos ad se pertinentes emendent, & reconcinnent, hoc excepto, quòd superiorum in Ecclesiis locorum, quæ cancella vocantur, instaurationem & refectionem non ad vicarios devolvi, sed ad rectores ipsos perpetuò referri volumus: Reliquæ verò templorum partes his qui in parœcia habitant, tuendæ corrigendæque

relinquentur: præterea cœmiteriis undiq; communiendis, vasis & instrumentis omnibus Ecclesiasticis perpurgandis, & suo in loco collocandis invigilabunt.

¶ *Punienda in syndicis negligentia.*

Cap. 5.

VIdendum etiam erit an in rebus fidei suæ commissis justè sint & diligenter versati. Quiq; non paruerint, aut officio functi non fuerint in omnibus illis causis quas antè posuimus, in excommunicationis pœnam incidant, aut ordinarij puniantur arbitratu.

¶ *Solvendam visitationibus justam mercedem.*

Cap. 6.

QUoniam autem labor præmia carere non debet, Archiepiscopus si provinciam, vel Episcopus Diocesim, vel Archidiaconus proprias sui muneris Ecclesias, aut alii suas, quocunque præfectorum Ecclesiasticorum nomine censeantur, visitent & perlustrent, & cætus ibi solennes & usitatos habeant, reliquosq; visitationis legitimos ritus adhibeant, omnibus fruantur emolumentis, quę pertinent ad communem hujusmodi negotiorum administrationem. Nec in hoc genere quicquam minuatur illorum quę vel consensu, vel consuetudine, vel quacunque legitima ratione solebant ad illos deferri. Et ut hac in re facilior sit progressio, si qui negligant, aut nolint hujusmodi mercedem expedire qualem visitationis munus postulat, potestas erit his qui visitandi labores obeunt, beneficiorum fructus segregare, reliquamq; omnem impedire utilitatem, imo verò pœnas etiam alias Ecclesiasticas expromere, donec sibi fuerit ab illis satisfactum.

¶ *Pri-*

¶ *Privilegia locorum exemptorum moderanda.*

Cap 7.

QUoniã libertates & immunitates Ecclesiasticas licentiosam videmus sæpenumero afferre peccandi securitatem, volumus ut Episcopis liceat in omnia collegia, societates, & cætus, quæ quidem in Diocesibus illorum constiterint, quantumcunq; privilegiis præmuniantur, inspectare, pœnasq; peccatis illorum assignare, non solùm cõmunibus visitationum, sed omnibus aliis temporibus, cum magnitudo criminum postulabit; & eandem Archiepiscopus in sua provincia potestatem habebit.

¶ *Pœna peccatorum in collegiis, & hujusmodi cœtibus, unde proficisci debeat.*

Cap. 8.

QUicunque tamen hoc peculiare jus tribuitur, quod prærogativum vocatur, ut in aliquo collegio, vel certo cujuscunque generis cætu separatim juris dicendi potestatem habeat, & in coercendis maleficiis sit fas ei jure suo uti, ita tamen ut disciplinam vel Archiepiscopi, vel Episcopi non impediat. Quapropter hanc rẽ ita moderamur, ut si primùm ille de suorum criminibus judicaverit, ejus sit omnis illorum castigatio, nisi reus illam appellatione vitaverit. Si verò peccata priùs ad Episcopum vel Archiepiscopũ perferantur, & illi cœperint causam cognoscere, illorum judicio stari placet. Et hanc sanè cautionem in solis criminum controversiis dijudicandis ita teneri placet, ut cætera immunitatis jura & consuetudines inviolata & salva remaneant.

DE

DE TESTAMENTIS.

¶ *Quid sit Testamentum.* Cap. 1.

TEstamentum est nostræ volúntatis, & perfectæ mentis definita sententia de rerum nostrarum post mortem collocatione, quoad nominat & instituit certum hęredē qui nunc executor vulgò dicitur. Testamenta verò quisquis vel universa retexit, vel ullā illorum partē quacunq; ratione sciens violat, anathemate percutiatur, & ex communitate Christianæ societatis exturbetur.

¶ *De testibus habendis.* Cap. 2.

TEstamentum legitimis testibus communitum sit, & h nominatim ponantur, ipse minister, & Ecclesiæ syndici quos gardianos appellant, aut duo vel tres assistantur viri spectatæ probitatis & exploratæ fidei, aut deniq; Testamentum ipsum manu testatoris, & duorum vel trium testium.

¶ *De testamento nuncupativo.* Cap. 3.

SI quis ex vita subitò migraverit, trium probatæ fidei testium consensus accipietur, licèt testamentū scriptū mandatum non sit. Et in utroq; testamenti genere, tam scripto, quam sermone testatoris excepto, quod nuncupativum vocant, satis erit si testamenti sui testator hæredem nominaverit.

¶ *Quod testamentum valere debeat.*

SEmper hoc tēeri placet, ut omnis authoritas ad postremum testamentum accommodetur, & quæcunque ante gressa pro nullis habeantur, nisi certarum in illis positarum rerū testator apertè jusserit in postremo testamento ratio

rationem haberi. Quod si contigerit, illæ solum res consistent, de quibus separatim testator cavit.

De Codicillis. Cap. 5.

QUoniam sæpe contingit, ut perfecto concluſóq; testamento, multa testatori veniant in mentem, de quibus in testamento non præcaverit, & quæ vehementer ad illud apponi velit, propterea concedimus, ut ista posteriora non minùs habeant roboris, quàm ea quæ sunt in testamento collocata, si literis illa custodiri providerit, aut à præsentibus duobus aut tribus probatæ fidei testibus petat, ut illa velint attestari.

Quo tempore liceat contra testamentum agere. Cap. 6.

SIquis contra testamentum in judicio quicquam afferre velit, vel id interponat cum tempus est comprobandi testamenti, vel anni spatio tempus hoc consequentis. Si verò longius expectat, excludatur causa, nisi fortè vel ætatis excusationem, vel longinquæ peregrinationis, ut de testamento nihil audierit, afferre & probare possit. Has autem excusationes ita volumus definiri, primùm quibus ætas est impedimento, tum demū illos audiri placet, cum grandes erunt, & ad agendum maturi. Primùm autem ætatis legitimæ sument annum: quem si prætermiserint, agendi jus universum amittant. Qui verò mare transmiserint, his post reversionem sex menses indulgemus: cujus beneficio temporis si non utantur, illis etiam actio nulla relinquetur.

Quibus liceat vel non liceat testamentum facere. Cap. 7.

OMnes cujuscunq; sexus, vel conditiones sint, potestatem habebunt testamentorum instituendorum, nisi quid erit in his aliquid, quod præsentibus his legibus nostris

adversetur. Illos autem principio summovemus, qui sui juris non sunt, sed in aliena potestate detinentur, quales sunt nominatim uxor, servus, liberi minores annis quatuordecim, deinde furiosos non admittimus, nec mente captos, nisi fortè sanitatis hujusmodi tempora quædam intercurrant, in quibus ratione res suas moderari possunt. Arcentur præterea qui nec fari ipsi possunt, nec aliorũ sermones intelligere, nec cogitationes suas literis mandare, nisi nutibus & signis utantur, tam evidentibus & perspicuis, ut idonei testes afferri possint illorum certæ voluntatis, & indubitatæ sententiæ. Porrò nec hæreticis testamentorum libertatem concedimus, nec his qui mortis vel exilii perpetui, vel sempiternorum vinculorum sententiam acceperunt. Careant etiam hoc beneficio qui concubinas ante extrema non dimiserint tempora. Fœminarumque ex altera parte similis sit pœna, quoties similis est causa; quas ad personas annumerentur, qui duas uxores eodem tempore comprehenderint, vel fœminæ duos maritos sumentes, nisi si legitimum in priore persona divortium antegressum, posteriorisque jus conditionis firmum effecerit. Ablegentur etiam quicunque famosorum damnati sunt scriptorum, quomodocunque compositorum, qui meritriciam, vel lenoniam exercitarint, nisi publicas publicorum criminum pœnas subierint. Ad extremum & fœneratores, aut (ut crassissimi vulgari modo loquamur) usurarii, nisi fortè vel usuras refuderint, vel de refundendis plenè caverint, aut propter illas aliqua ratione alia integrè satisfecerint. His igitur omnibus positis personis, nec testamenti componendi, nec hæredes instituendi jus erit. Et generatim hoc intelligendum erit testatorum illam esse conditionem excutiendam, & sequendam quæ jam morientium, non quæ longè antè testantium fuerit.

Quo-

Quomodo qui communi jure testamentum condere non possunt, tamen ad pias causas legata relinquunt. Cap. 8.

AD extremum vitæ tempus qui concubinam asservant, vel duas retinent uxores, itidem mulieres quarum similis pravitas est, ad pias causas bona sua possunt accommodare. Similiter qui meretriciam vel lenoniam publicè exercuerint aut fœneratores fuerint, nec ad bonam frugem unquam se revocaverint, tamen si piis officiis extrema voluntate sua quicquam impendant, honestas has, etiam in malis personis, cogitationes valere placet.

Quæ sint piæ causæ. Cap. 9.

AD pias autem causas hæ annumerantur, quum aliquid ad vinctorum levationem, ad pauperum recreationem, orphanorum, viduarum & afflictarum omnis generis personarum sustentationem confertur, nominatim & maximè quum ad puellarum tenuiũ nuptias, ad scholasticorum in Academiis degentium nuditatem propellendam, ad publicarum viarum refectionem quippiam testamento designatur. Quum autem quicquam superstitiosè potiùs quàm piè legatum fuerit, Episcopus authoritatem suam interponat, ut legatum pias in causas distribuatur.

Qualis distributio bonorum esse debeat, vel ex Testamento vel ab intestato. Cap. 10.

BOnorum vel testamento collocandorũ, vel sine testamento relictorum, hujusmodi partitio sit. Qui conjugem & liberos habet, tertiam bonorum partem ad uxorem segreget, liberis deinde suam tertiam assignet, & adhuc terquæ supereſt portionem arbitratu suo collocet. Quòd decesserit sine testamento, suas æquales tertias habebunt

uxor primum, deinde liberi, reliquam verò solam administratores tertiam partem dispertient. Quòd si proles testatori defuerit, apud uxorem dimidia bonorum pars resideat, & quod erit reliqui, quomodo voluerit de eo constituat. Et si moriens testamento destitutus fuerit, hoc idem reliquum in administratorum potestate solùm erit, uxoris salva semper & illibata sorte. Si verò testator sobolem ex uxore susceperit, & uxor, illa superstite, sit mortua, tum hanc ipsam sobolem dimidium placet omnium bonorum revocari, residuum autem ad voluntatem referatur testatoris, quem si forte mors sine testamento deprehenderit, pre sobolis inviolato, quod relinquetur ad authoritatem devolvatur administratorum. Fortunarum autem talis ratio debet iniri, semper ut æs alienum, & omnes funeris impensæ deducantur. Liberorum verò jus, quoniam propter eriam eorum multitudinem incertum esse potest, æqualitis perpetua regula definiatur, ut quotcunque sint sui quisque pro priam habeat pro facultatum ratione partilam, nisi fortè pater in testamento nominatim aliquid fcùs posuerit. Et quum tenuior erit parentum conditio, cebit filiis in tertia bonorum parte, cujus integrum jus hbent, tantum parentes sublevare quantum illis videbi Quæ res ut faciliùs possit progredi, reliquas portiones quuxoribus & liberis reservavimus, si locus eorum vacuus erit, ad parentes collocupletandos infundi posse placet. Denique si testatoris vel cum Testamento, vel sine Testamento morientis filiũ etiam mors oppresserit, & is filius liros habeat, quantum ex avi bonis ad filium erat descenrum ad nepotes proveniat, ut latissimè legum nostrahumanitas dimanare possit.

Qui filii portione legitima carere possint.

Cap. 11.

NUllus filius in testamento patris prætermitti debet, nisi quem priùs vel ante concluſum testamentum, vel in ipso testamenti condendi tempore, disertis verbis pater exhæredaverit. Abdicatio tamen ipsa non valebit, nisi justam aliquam habuerit causam appositam: quas, ut planè cognoscerentur, hic ordine subjecimus. Itaq; primum & gravissimum est, si filius patri manum injecerit, deinde si gravi aliqua & insigni injuria volens & sciens violaverit, si criminis in foro coarguerit, non Reipub. causa, sed vel malitia vel odio intestino, si cum incantatoribus illi vel maleficis usus fuerit, si patris aut matris saluti tetenderit insidias, si cum noverca vel patris concubina incestũ commiserit, si calumnia famam patris oppugnaverit, aut ejus facultates obtriverit, si pro patre requirente vel fidejussor esse, vel vadimonium obire negaverit, si patri sit impedimento ne vel testamentum instituat, vel quacunq; ratione corrigat. Filia verò testamenti beneficio careat si meretriciis institutis vixerit, vel corpus pervulgaverit, cum interim pater honestam nuptiarum conditionem obtulerit. Nam pater si 25. annum in filia neglexerit, & matrimonium non præparavit, negligentia patris culpa filiam excolvet, aut saltem quam ipse tam grandem suo vitio virginem apud se detinuerit, eam nec familia nec testamento potest excludere. Plectetur etiam exhæredationis pœna filiorum ingratitudo, qui patres vel furiosos, vel mente captos non (quantum res illorum ferent) sustentaverint, vel si captivos aliquam non repererint liberandi viam, si prolabantur in hæresim & in ea permanserint: si lenoniis vel meretriciis artibus usi fuerint.

Parentes etiam pauperes, cur a filiis in testamento præteriri possint. Cap. 12.

PArentes ex altera parte si turpiter liberos destituãt, aut execrabili quodam & immani odio à se projiciant, vel in magnum vitæ periculum ejiciant, ab illis in testamento præteriri possunt. Si venenis aut artibus quibuscunq; magicis salutis damnum filiis inferre moliantur, aut uxoris pudicitiam expugnent: itidem si filiis testamentorum libertatem instituendorum interceperint, si furiosos illos non curaverint, si convicti fuerint hæresis & ab ea nolint removeri, causis omnibus hiis filii possunt ad parentes in testamento prætereundos uti, proviso semper in hiis duobus capitibus quod nomine patris etiam mater intelligatur.

Cur uxores præterire liceat in testamento. Cap. 13.

SEmper etiam uxorum in testamentis mariti rationem habere debent, nisi justa possit offensionis causa profer, quam nec ipsam admitti volumus nisi firmis argumentis nitatur. Nec enim illis per calumniam jus suum eripi debet, quam & in filiorum, & in tenuium parentum causis æquitatem teneri volumus, ne ulla injuria jus suum amittant. Uxores autem mariti propter hæc excludere possunt, si vi in illos incurrerint, si quicquam ad eorum perniciem machinatæ sint, si maleficis aut magicis artibus contaminaverint, si prudens & sciens uxor famam aut fortunas mariti calumnia, vel accusatione falsa perverterit, si viro fuerit impedimento ne testamentum vel perficeret vel emendaret, aut quacunque ratione commutaret, vel si furiosum, delirum, aut implicatum gravi morbo non foverit, si salutem ejus prodiderit ulla, nisi reipub. causa, si captivum vel pecunia uel aliqua ratione non recupe-

ve-

verit quantum quidem in se fuerit, si arripiat hæresim, nec ab ea dimoveri velit, si filiam vel quamcunq; domesticam quorumcunq; libidini patefecerit, aut objecerit, denique si digressa fuerit à viro, nec ad illum revocari possit.

Qui nec hæredes instituí, nec legatorum participes esse possunt. Cap. 14.

NEc hæredes instituentur, nec ullo beneficio utentur testamentorum, qui pertinaces sunt hæretici, nec qui mortis sententiam acceperunt, aut exilii perpetui, vel æterni carceris, nec qui concubinatu se polluunt, nec duas qui conjuges uno tempore contra omne jus & fas conservant, nec fœminæ quarum in crimine pari par est culpa; annumerabuntur huc qui procuratorum ullo modo, vel sparsorum damnati sunt scriptorum infamium, quæ lex civilis famosa vocat, qui lenoniis, vel meretriciis institutis palam fruuntur; pellentur etiam fœneratores ab omnibus testamentorum emolumentis. Tempus autem illud minimè spectetur, in quo testamentum est institutum; vel in quo testator est ipse mortuus, sed in illo tempore personarum mores excuti placet, in quo vel hæreditas ab illis est adeunda, vel legata ejus incipiunt deberi.

De iniqua vel impossibili conditione legati. Cap. 15.

SI quis rem certam in testamento cuiquam leget, conditionem iniquam, vel impiam apponens, legatarius rem attingat, nisi fidem suam interposuerit se conditionem repudiaturum: Ad quod si nolit adduci, legata res Episcopi arbitratu in pium aliquod institutum impendatur: si verò impossibilis fuerit conditio quæ non possit præstari, frustrà debere scripta videri; quapropter hujusmodi conditiones, nec hæredum jura, nec legatariorum impedient, præsertim hoc si

osten-

ostenderint se quidem, quantum in ipsis positum esset, ela-
boraviſſe conditiones ut procederent, nec illorum diligen-
tiæ quicquam abfuiſſe.

Quando hæredes bona testatoris capere possunt. Cap. 16.

HÆredibus ad bona mortuorum aditus non erit, ni
commentarium ut quendam eorum conficiant, qu
indicem vocant, & tantum ut sumant quantum funeris
pensis satis erit, donec testamenta vel Episcopo, vel e
ditionis proprio judici, quem ordinarium sæpissime co
muni nomine dicimus, plenè probata fuerint, & donec
hæredibus apud ordinarium syngrapha obligatoria pr
cautum fuerit, se toto in hoc negotio commissorum fi
bonorum integrè & sincerè progressuros, & rationem i
reddituros suæ fidei cum eam ordinarius popoſcerit, & i
sum ordinarium omni ratione salvum & quietum sem
præstituros. Nam Episcoporum est propriùm testame
confirmare, bonorum administrationem etiam desig
si testamenta mortuorum non extiterint. Itaq; no
hoc illorum jus loco movere, nisi singulare privilegium
tercurrerit, aut aliquo consensu legitimo secus consti
tum fuerit, vel aliqua consuetudo recta, vel spatium t
poris jure definitum (quam præscriptionem vocant)
authoritatem ad alios, aut homines, aut locos deducat.

De mercede judicis & ministrorum. Cap. 17.

QUum bona testatorum summam quinq; librarum
transcendunt, nihil vel judici, vel ejus administri
confirmatione testamentorum rependetur: scriba t
sex denarios percipiet, quòd judicis sententiam, &
menti exemplar in acta retulerit. Judex autem hujus
testamentum, quando firmum & solidum esse statu

posito signo gratis muniet: membranæ vero, ceræ, scriptu-
ræq; sumptus ad illos æquum est devolvi ad quos ex eis-
dem utilitas perveniet. Si vero testatorum facultates ultra
quinque libras ascendant, & tamen intra quadraginta li-
bras subsistant, ad judicem & ministros quadraginta de-
narij seponentur, ex quibus duodecim eximentur scribæ,
reliquum judici remanebit & suis administris. Cum autem
res testatoris pretium quadraginta librarum superant, ad
judicem & ministros quinq; solidi corrivabuntur, de quo
dimidium ad scribam perveniet: at in eo si non acquieſcet,
hanc conditionem sumet, ut pro decimo quoq; testamenti
versu denarium percipiat, proviso quòd singuli versus de-
cem pollicum latitudinem exequent.

Quòd hæredes & administratores rationem reddent bonorum. Cap. 18.

NUlli privilegio tantum tribui volumus, ut hæredes
bonorum (quos executores vocant) vel administrato-
res à reddenda legatorum ratione abducat, quam in omni-
bus qui vel cum testamento, vel sine testamento moriuntur
constare placet. Quapropter qui talibus privilegijs præmu-
niti sunt, eorum nisi beneficium deponant & repudient, no-
lumus illos ullum in tractandorum bonorum negotio jus
habere, nec ad eorum administrationem quacunque ratio-
ne adhiberi.

De sigillo defuncti. Cap. 19.

QUoniam multa solent astutè fieri quando signum ho-
minis mortui interceptum est, jubemus ut quam pri-
mum aliquis excesserit è vita, signum ejus qualecunque sit
quod ad scripta solebat affigere, quandam in arculam vel
crumenam seponatur, ubi tutò conservari possit, & præte-
rea trium signis honestarum personarum illa crumena vel

arcula obfirmetur, ut ita ſignum teſtatoris ſalvum ad judicem primo quoquam tempore deducatur. Quum vero vel herædes vel executores ſignum ad judicem deportaverint, ille ſtatim imaginem & formam ſigni pervertat, & deleat, materiam vero illis reſtituat, nec ullo modo ſibi reſervet.

De bonorum indicibus conficiendis. Cap. 20.

HÆredes vel adminiſtratores duos evocabunt ad ſe, qui vel aliquid teſtatori debebant, vel nonnihil ex ejus teſtamento percipient, aut hij ſi vel omnino affuerint negaverintve, duos exiſtimationis honeſtæ qui defuncto neceſſarij fuerint, vel omnibus hijs abſentibus duos cujuſcunque conditionis modò probos & integros, & hij rationes omnium rerum ſcriptis mandandas curent plenè & perfectè, quorum ſcriptorum vel ut vulgo dicunt inventariorum ſibi reſervent unum exemplar, alterum judicis fidei committent, qui cum juramentum ab illis de ſcriptorum fide & ſinceritate popoſcerit & acceperit, ipſa ſcripta promptè ſumet, comprobabit, & in tuto loco conſervabit, nam & teſtamentorum & judicium vel inventariorum (ut vocant) exemplaria diligenter à judice vel à judicis adminiſtris cuſtodiri præcipimus, ut hij quorum intererit quories illa requiſiverint præſtò eſſe poſſint, quum autem hæc ſcripta poſtulabuntur ſtatim illa placet & alacriter exhiberi, & merces hijs rebus tranſcribendis illi ſit quam ante poſuimus, aut, ita ſi ſcriba ſibi voluerit ſatisfieri, numerum ſequntus verſuum pro decimo quoquam ſingulos denarios accipiat, & illa verſibus longitudo conſtet quam ante præſcripſimus. Quod ſi vel judicis vel adminiſtrorum avaritia plus ad ſe derivaverit quam nos aſſignavimus, & merces primum omnis ipſa detrahatur, deinde jactura ferientur dec-

librar-

librarum, de quibus dimidium in ciſtam pauperum ſecedet, reliquum ad eum perveniet cujus negotium fuit, ſi reos facere velit & cauſam jure perſequi.

Hæredes vel adminiſtratores ſolum indicium fidem ſequi debere. Cap. 21.

ÆQuum non eſt ut vel hæredes vel bonorum adminiſtratores plus exhibere cogantur, quàm in illis ſcriptis reperitur, quos indices dicimus, ſi tamen ipſis indicibus plenè fides conſtiterit.

Dubitatio cum incurrit de teſtamento vel hæredibus, quid ſequendum ſit. Cap. 22.

QUum nec de teſtamenti pondere, nec de perſonis qui ad bonorum moderationem adhibendi ſint in Eccleſiaſtico foro jure poſſit conſtare, Judex, ut interim de facultatibus nihil intercidat, illas fidorum ſequeſtrorum cuſtodiæ committet, donec aliquid in hijs rebus certi poſſit intelligi. Hæres autem ſi tempus ad cogitandum ſumpſerit, nec ſtatim credat negotium tam implicatum debere ſuſcipi, literas Ordinarius illi curet confici, quarum authoritate diſſipatas teſtatoris facultates recolligere poſſit, modo ſcriptis legitimè cautum ſit, ut hæres ſex menſium ſpatio proximè conſequuturorum, rationem omnium rerum reddat ullo jure teſtatoris à ſe conquiſitarum, nec ſecus ad opes teſtatoris contrectandas intret, niſi perfecto bonorum omnium incorrupto veroque indice eo modo quo paulo ante eſt præſcriptum. Hanc etiam rationem adminiſtratores ſequentur, qui ſine teſtamentis ad hominum facultates admoventur.

Pœna recusantium hæredum quæ sit. Cap.23.

QUi nominatim in testamento constituuntur hæredes, quum Ordinarius illos admonuerit & certum tempus posuerit in quo debent testamenti tractationem suscipere, vel ordinarij monita licet non intercesserint, nec is quicquam in hac re cum illis egerit, si totos sex menses effluere sinant mortem testatoris exeipientes, & ad testamenti pertractationem se non adjungant, nec causam afferant justam qua cogantur ab illo abesse, statim Ordinarius illos à testamento discludat, nec quicquam ex eo patiatur ad illos emolumenti pervenire. Restituant autem & reponant plenè & integrè si quicquam prius in testamento delibaverint: & mortui propinquis hoc negotium à Judice committatur.

De distributione bonorum inter hæredes vel administratores. Cap.24.

QUum plures hæredes vel administratores fuerint, æquas sibi bonorum particulas sumunt, alter ab altero quum injuriosè tractabitur, singulis ad suum jus recuperandum via esse possit. Ordinarius igitur hoc vehementer providebit, ut hæc inter illos bonorum æqualitas semper conservetur, nisi forte secus ipsi inter se pacti fuerint, aut propter viduam & filiorum causam consilium Ordinarius capiendum esse putet.

Quæ legantur pijs causis, quando solvenda sunt. Cap.25.

QUam primum æs alienum fuerit dissolutum, statim hoc in pias causas collocetur quod illis testator impendit, in qua re si illi quorum interest ultra sex menses testamenti approbatione tardaverit, Episcopus aut Ordi-

rius Ecclesiasticarum authoritate censurarum universam non solum sortem, sed accessiones etiam quascunque comportari curet, & ad testatoris voluntatem accommodari, nisi tempus solvendorum legatorum in testamento diserte sit expressum.

Moriens legatarius quando legatum transmittit ad hæredem. Cap.26.

POst quam res legata deberi cæpit, si legatarius è vita prius excedat quam hæreditas adita fuerit, in legati jus hæres legatarij succedet. Sed res legata tradi non potest, donec testamentum per judicem confirmetur.

Quando legatum ab hærede non solvitur. Cap.27.

HÆres necessitate solvendæ rei legatæ non tenetur, quum ea donatione legatario primum obveniens aut ulla lucrosa causa, post in ejusdem legatarij possessione collocetur, nec enim bis in eodem beneficio quisquam adjuvari debet, sed quam rem legatarius ante pretio comparaverit, eam si dempto pretio testator donaverit, ejus benevolentiam emptio non impedit, quoniam in ea non lucrum sed onus inesse videtur.

Quando legata non valent. Cap.28.

LEgata valere non possunt nec præstari debent, quum legatarius à testatoris proposito recedit, aut si conditio non extiterit ad quam legatum referebatur, aut ipsa si legata quocunque casu vel fortuita calamitate prius efflu[unt] & colliquescant, quàm hæreditas adeatur, aut si legata fuerint quæ ædificijs sunt conjuncta nisi vel corruant vel struantur ædificia.

Quando legata minui possunt. Cap. 29.

QUum hæreditas sic extenuata fuerit ut omnia legata plenè si repræsentarentur, vel uxori vel liberis suum non possit jus integrum relinqui, tantum ex ea volumus decerpi, quantum ad explendam uxoris & liberorum sortem satis erit.

Quid a legatarijs promittendum sit. Cap. 30.

CUicunq; quicquam expresse legatum est, id illi non tradatur nisi legitimè præcaverit se restituturum quod acceperit, si certa fuerit hæreditas, & onera sustentare non possit.

De fidei commissis. Cap. 31.

QUoties vel hæreditas vel legata in testamento cujuscunq; personæ fidei committuntur, hoc est, illi sic ad tempus mandantur ut eadem post voluntate testatoris alio transferantur, fidei commissarij nec ad hæreditates ullo modo, nec ad legata admitti debent, donec vel fide jussionibus idoneis vel etiam pignoribus caverint, se salvas hæreditates & inviolata legata prorsus eisdem conditionibus esse repræsentaturos, quas testator in suprema voluntate sua legitimè vel significavit vel expressit.

Quomodo sit utendum mortui bonis. Cap. 32.

HÆredes ex bonis testatoris nihil ad se vel pretio sevocent, vel inter se mutua donatione spargant, aut alicui respectu cujuscunq; generis invadant, & quasi propria assumant nisi quod vel in testamento fuerit illis aperte tributum, vel pro quo justum pretium numeraverint

rum idoneis testibus, qua formula bonorum etiam administratores uti placet.

Sine consensu nihil esse alienandum. Cap. 33.

DIstrahi nihil aut alienari patimur ex facultatibus testatoris cujuscunq; generis res aut possessio sit, nec scriptis quicquam acceptum ferri, vel ut vulgo loquuntur acquietantiam ullam dari vel ab hæredibus vel a bonorum administratoribus nisi communis sit omnium in eo consensus, qui juramento se prius obligaverint. Et qui secus fecerint illos excommunicationis pœna coerceri volumus.

Testamentum anno spatio impleri debet. Cap. 34.

HÆredes vel administratores cum ad testamentorum collocationē semel admoti sunt, intra spatium proximi succedentis anni, vel ut planius loquamur intra duodecim menses ex tempore quo testamentorum administrationem susceperunt, omnes rerum legatarum particulas emetientur, & quantum testatoris voluntas ac hæreditatis ratio ferent, totum hoc negotium illis commissum pleniss imè conficient, quod si definito tempore munus hoc suum non concludant, cum Ordinarius illorum diligentiam excitarit, si illi poscenti justam non ostenderint causam suæ cessationis Ecclesiasticis supplicijs comprehendantur, & etiam omnibus careant fructibus qui fuerant ad illos ex testamentis perventuri.

Quando separatim hæres in testamento versari possint. Cap. 35.

SI complures fuerint hæredes vel administratores eodem jure constituti, contingatq; quempiam ex illis vel morte tolli,

tolli, vel necessaria nostra causa peregrinari, vel sic im-
diri ut intra sex menses aut nolit aut non possit operam
alijs suam communicare, reliquis licebit totum pertrac-
testamentum, & omnes res ad exitum perducere, nec en-
tutum aut æquum est testatorum voluntatem ex uno re-
tam diu suspendi, & res ejus incertas relinqui.

De successoribus heredum & administratorum. Cap. 36.

QUum solitaria mulier (quam viduam appellamus) v
hæres vel bonorum administratrix instituta sit, &
dem post virum sumpserit, vir, sive mortua, sive superst
conjuge, per judicem qui administrationem vel exequutio-
nem illam commisit, trudetur ad omnem testatoris imple-
dam voluntatem. Et hoc adeo in omnibus legitimis hæ-
dum successoribus teneri volumus, & quæcunq; priores
nera testamentorum agnoscebant, eadem intelligant poste-
riores ad se pertinere, quantum quidem hoc angustia bo-
norum & hæreditatum fieri sinet ad se quacunque ratio
perlatorum.

*Hæredes diversarum diocesium quomodo jure con-
veniantur.* Cap. 37.

QUum plures hæredes ad unum testamentum conflux
rint, licet in oris diversis & dioecesibus ut vocant di
sint, tamen ad illum judicem revocabuntur qui testamen
confirmavit, & ejus authoritate suscipient omnia munc
quæcunque ad hæredum fidem & officium pertinent, qu
etiam de bonorum administratoribus intelligi volumus.

Quomodo ratio sit ab hæredibus reddenda. Cap. 38.

ORdinarij vel alij quicũq; judices, quibus confirmare
cet ac consignare testamenta, quibus bonorũ sine r
me

mento relictorum commissa est authoritas, administratio-
nis restituendæ post annum ab hæredibus & administrato-
ribus sui numeris gesti rationem flagitare possunt & de-
bent. In quo si vident integrè illos & incorruptè versatos
esse, prorsus illos in omne tempus admittant. Hoc tamen
excipimus ut si forte quicquam ex mortui fortunis non fu-
erit ut oportet distributum quod adhuc collocatum non
sit, vel ad eos deferatur qui in eo jus non habent, vel hæ-
des aut administratores arbitratu judicis id ad sanctum ali-
quod propositum accommodent.

Pœna eorum qui testamenta violant. Cap. 39.

TEstamentarij qui falsa testamenta subjecerint aut obli-
gaverint, vel testamentum per se verum ulla ratione
perverterint, vel addendo, vel demendo, vel mutando, vel
interlineando vel quocunque genere fraudis aut deprava-
tionis vtendo, si tam atrocis flagitij manifeste convincan-
tur, pellantur tanquam falsarij omnibus in jure concessis
muneribus, & omni careant emolumento corruptorum
testamentorum.

Qui sunt sine testamento. Cap. 40.

TEstamentum non dicuntur relinquere, primum qui
scriptis non mandant, nisi subitanea irruat mors: de-
inde qui nominatim hæredem aliquem non ponunt, vel si
negant hæredes qui relinquuntur & suscipere nolunt, aut
hujusmodi sint ut suscipere non possint. Et sine testamento
judicandi sunt esse quum testamentum tam male compara-
tum est, ut à judice legitimo confirmari non possit.

Teſtamentum vitioſum impleri debet. Cap. 41.

QUando teſtamentum pro nullo capitur & facultat diſtribuendæ ſunt ab adminiſtrationibus, hoc à judic debet ſummè provideri tantam ut teſtoris habeat volo tatis rationem quanto omnino maxima eſſe poteſt. Qua quam enim legitimum non fuerit teſtamentum, tamen l gum civilium humanitatem libenter ſequimur, ut in pr prijs bonis ultimas hominum voluntates & judicia n quam ad ſe reditura (quantum fieri poteſt) firma & in vi lata conſervemus.

Quibus adminiſtratio bonorum committenda ſit, & quid mercedis habere debeant. Cap. 42.

QUoties aliquis ſine teſtamento moritur ad honore jus adminiſtrationem uxor primo loco ſumatur, ſe cundo qui cognatione fuerint propinquiſſima, vel ſi jud cenſebit unà poteſt illos in hoc munere cum uxore co jungere, hoc tamen perpetuò ſter, ut quibuſcunque fu munus adminiſtrationis attributum, fidejuſſores affe prius, aut etiam pignora deponant quibus plene poſſit legitime præcaveri quod in hoc negotio ſyncere ſit & ne ulla fraude proceſſuri, quod ordinarij omnibus parti incolumitatem præſtabunt, poſtremo quòd rerum rum rationem redet quancunq; judex eam legitime p cerit. Quod ſi forte nonnunquam evenerit ut propter qualem cognationis propinquitatem multorum ad facu tes adminiſtrandas concurſus ſit, quoniam in illorum

cauſa par videtur jus requiri, tunc judex tanquam honorarius arbiter litem determinet, ſuoque arbitratu munus hoc adminiſtrationis aut uni illorum aut pluribus collocet. Cum autem in pari multorum cognatione aliquis unus exiſtit qui beneficium adminiſtrationis petit, vel in diſpari cognatione ſi multi cupiunt ad hoc negotium aſſumi, judex uxorem mortui poteſt & vel illum ſingularem virum ſi velit in hoc munere copulare, vel ex cæteris quoſlibet deſignare ſuo arbitratu, modo merces in hac re nulla interveniat. Nec judici ex adminiſtratorum deſignatione lucri quicquam debet eſſe, niſi bona ſupra quinque libras non perveniunt ſex denarios accipiet. Quod ſi facultates quinque librarum æſtimationem vincant, & tamen quadraginta libris auguſtiores ſint ad judicem & ejus adminiſtros triginta denarij confluent.

Quæ deſunt huic capiti unde petenda ſunt. Cap. 43.

QUoniam acervi dubitationum, & controverſiarum in hoc teſtamentorum caput comportari ſolent, dum infinita virorum avaritia mortuorum voluntatem circumvenire molitur, omnibus partibus illorum perverſitati placet occurri. Quipropter quarum rerum in hijs conſtitutionibus medicina vel levato non poteſt inveniri, de illis ad juris Cæſarei authoritatem confugiendum erit, cum hac tamen exceptione nihil ut inde ſumatur hujuſmodi quod vel cum decretis hiſce noſtris Eccleſiaſticis pugnet, vel à municipali jure regni noſtri diſſideat.

De Pœnis Ecclesiasticis.

Pœna culpæ par esse debet. Cap. 1.

QUoniam pœna culpæ par esse debet, Ecclesiastici judices diligentissimam cautionem adhibeant ut in criminibus plectendis, locum, personam, tempus & cæteras omnes flagitiorum circumstantias considerent, & æquitatis regula supplicij magnitudinem definiant.

Idem crimen non debet bis puniri. Cap. 2.

ÆQuum non est ut in idem crimen bis animadvertatur. Itaque qui semel peccati pœnam his legibus nostris dedit, non debet ab ullo judice Ecclesiastico, quocunque nomine appelletur, rursus ad supplicium vocari, nisi forte rursus ad eandem peccandi licentiam devolvatur, tum enim nova culpa novam pœnam requirit.

Clerici quomodo puniendi. Cap. 3.

QUi sunt ex ordine Ecclesiastico, quos vulgò Clericos dicunt, si de suis ipsi criminibus confiteantur, aut in illis legitime convincantur, illorum proprij judices eorum personarum omnes & causarum circumstantias perquisiverint, vel temporarijs vel perpetuis vinculis illos arbitratu suo mandare posse concedimus.

Ætati nulli parcendum esse. Cap. 4.

IMpunitas delicti propter ætatem non detur, si quis sit ætate in quam crimen quod intenditur cadere pot-

P

Pœna debet authorem sequi. Cap. 5.

POena semper authorem sequatur, & in illo terminetur, ut non ulterius progrediatur metus quàm inveniatur delictum.

Judices in veneratione esse debere. Cap. 6.

QUicunque Judicum dignitatem, sermone, facto, vel actione violat, aut quicunque de illorum æstimatione decerpit, ipsorum Judicum arbitratu contumaciæ pœnas & impudentiæ dentæ.

Gravidis fœminis parcendum ad tempus. Cap. 7.

GRavidarum mulierum uteris parci volumus, qui donec subsidant; nec grave supplicium ab illis sumatur, nec ad tribunal ita perrahantur, ut illum ex eo fœtui periculum creari possit.

Vbi legitima desit, ibi sit arbitraria pœna. Cap. 8.

SI quorum hujusmodi peccata fuerint ut his legibus nostris certæ pœnæ non constituantur, arbitratu judicis supplicium ab illis sumatur.

Pœna minui potius quam augeri debet. Cap. 9.

INterpretatio legum pœnas mitiores debet potius quam augere, benignissimam ut etiam in hac re Imperialis civilis regulam sequamur, quæ dubijs in causis clementiorem sententiam eligit.

Institutio carceris qualis sit. Cap. 10.

QUoniam homines ad peccandum facile solent accedere, carcerem unum aut alterum, vel plures etiam si res popoſcerit, in propria ditione quam diocesim vocant Episcopus habeat, ut eò dimittantur qui se vitis in hijs legibus positis obstrinxerint, vel contumelioſe aut irreverentes contra judicem pro tribunali sedentem se gesserint.

Pecuniaria pœna quomodo admitti possit. Cap. 11.

POenitentias Ecclesiasticus nolumus in pœnas mutari pecuniarias, nisi aliqua gravis intercesserit & necessaria causa. Quoties autem ita fiat, omnes Rei nummos quibus crimen ejus plectitur in communem thesaurum quem Cistam pauperum vocant comportari placet, & eos ibi deponi ubi habitat, aut si crimen commissum est. Idque testatius ut esse possit, Ædituis vel Syndicis præsentibus generatur, & tempus sumatur celebrationis divinorum officiorum, & pecunias ibi manibus ipse suis collocet qui peccavit, & dies quidem sit festus, ut plures Reus testes facti sui colligat. Et is sit dies quem Judex illi præscripserit, vel Ordinarius reo certas constituas pias causas in quibus pecunia omnis expromi possit. Si quis autem culpam eandem geminaverit, nullum illi præsidium in pecunia relinquimus.

De Suspensione.

Suspensionis varietas. Cap. 1.

PRincipio genus ipsum suspensionis ad utrumque ordinem pertinebit, Ecclesiasticum, & Popularem, vel (ut res notior communibus vocabulis esse possit) ad Ecclesiasticos & Laicos, & hujus pœnæ moderationis varietas erit ut aliquando Rei prorsus in Ecclesiam non introeant, nisi forte velint ad communicationem subauscultare, nonnunquam ut ab usu sacramentorum abarceantur, & interdum ab administratione sacramentorum excludantur. Cum igitur varia sunt suspensionis genera, judex nominatim & expresse dicet cum hac pœna ream personam afficit, quam ex hijs potissimum velit intelligi. Nunquam tamen à familiari hominum commercio arcet suspensio.

Quæ causæ sunt suspensionis. Cap. 2.

QUidam suis vitijs in pœnam suspensionis incurrunt cū. ad bonam frugem se ipsi revocant, aut impositas sibi criminum pœnas suscipiunt. Hij donec omnē expleverint integre judicis voluntatem & Ecclesiæ satisfecerin, si peccati magnitudo satisfactionem requirit, in hoc supplicio detinentur. Aliquando pertinacia vel [illegible] Reorum hanc à rebus sacris relegationem pati cogitur, cum judex in minore delicto fulmen excommunicationis vibrandi nō portat, & sæpe contingit ut licet crimina non possu[illegible] deprehendi, tamen suspiciones, præsertim atrocium [illegible] torum, si modo [illegible] inveteraverint, & infamiam attulerint, ab Ecclesijs [illegible] dæ sunt, quoniam mag[illegible] sequeretur bonorum perturbatio si cum hujusmodi per[illegible]

nis infamibus sacramenta communicarent.

Quomodo terminatur suspensio. Cap. 3.

QUum homines ad tempus à sacris ablegantur vel ut crassissimè loquamur cum talis est ratio suspensionis, ut certum tempus habeant reditus ad Ecclesiam, quamprimum advenerit, absq; ulla relaxatione vel absolutione Reus liber erit. Sed tempus si non fuerit constitutum, sed institutum aliquid quod Reus suscipere debeat, nullo modo Reum mitti placet, donec Ordinarius ex eo perfectè intellexerit omnia ritè & ordine à se gesta esse, quæ illi mandata sunt. Quam rem si judici plenè probaverit, tum demum culpa illum evolvi patimur. Cujus autem in quæstionem bona fama vocatur, is tantisper hæreat in judicio, donec legitimè suspensiones amolitus sit, quibus oppugnatur.

Suspensus totum annum excommunicetur. Cap. 4.

SI quis a sacris relegatus adeo judicis sententiam contemnat ut relegatus annum integrum maneat, pellatur coetu Christianorum, & in horribile supplicium excommunicationis detrudatur, & sacerdotio si quod habuerit, excludetur.

Quomodo puniri debent qui judicis sententiam violant. Cap. 5.

SI quãdo minister Ecclesiæ vel loco motus ab Episcopo, vel in formulam suspensionis prolapsus fuerit, & quisquis eorum audeat facere quæ sunt illi negata, nec se mox corrigat, cum Episcopus illum officij admonet, & excõmunicationis pœna plectetur & desecrationis acerbitate vel degradationis, ut vulgo loquuntur, ut omnibus ex-

tur ornamentis status Ecclesiastici. Si vero Minister non fuerit, sed ex ordine laico, excommunicatione feretur.

Pœna illorum qui suspensis aut excommunicatis contra leges favent. Cap. 6.

QUicunque publicas Preces, Sacramenta, aut ceremonias Ecclesiasticas vel ipsi administrant, vel alijs administrandi authores fuerint, coram ijs qui pœna vel suspensionis vel excommunicationis correpti sunt, aut illos in Ecclesia quicunque retentant, cum à ministris legitimè admonentur, nisi à ministro reprehensi temeritate destiterint, excommunicationis & ipsi supplicio reprehendantur.

Pœna suspensorum & excommunicatorum si pertinaciter è Templo exire recusent. Cap. 7.

QUi vero ab Ecclesia relegati, vel quibus Ecclesia prorsus est interdictum, aut ut usitatè loquamur, qui suspensi vel excommunicati sunt, si (quando supplicij ratio postulet) se ab Ecclesia non abalienant, isto modo contra illorum pertinaciam procedi jubemus: si sunt ex ordine Ecclesiastico & beneficia habeant ulla Ecclesiastica, illorum emolumentis ad tempus denudentur Ordinarij arbitratu. Si fructus ad illos ex Ecclesia nullus redeat, omnes actiones Ecclesiasticorum munerum erunt eis interdictæ: & licet prioribus vinculis liberentur suspensionis vel excommunicationis, tamen integrum annum in hac munerum Ecclesiasticorum intermissione permaneant. Qui vero sunt ordine laico si talis pertinaciæ rei fuerint, arbitratu judicis gravissimè puniantur.

Quomodo ferenda suspensionis & Excommunicationis sententia. Cap. 8.

CUi (qui plus est) excommunicare licet, illi (quòd minus est) suspendere licebit, sed nullus harum pœnarum sententiam publicè recitabit, nisi literis comprehensam & Judicis legitimo signo munitam.

In morte Sacramenta sunt concedenda. Cap. 9.

QUi criminum Ecclesiasticorum rei sunt, licet ab Ecclesiæ Sacramentis removeantur, tamen ex hac vita forte migraturi sint, & veræ pœnitentiæ signa dederint, Christianæ charitatis est Sacramentorum illis usum exhibere. Qui verò mortis sententiam acceperunt, si in carcere detenti Cœnæ Domini participes esse non possunt, diligenter ab aliquo pio viro instrui debent Christum sacramentis alligatum non esse, sed ab illo sacramentorum authoritatem & vim proficisci: quapropter ad illum si mentem sursum erigant, & in illius mortem stabili ac immota fide dirigant, Christi carnem manducaverunt, & ejus sanguinem combiberunt. Qua in re ut melius confirmari possint, aliquem pium & doctum Ecclesiæ Ministrum ad eos adhiberi mandamus, qui unum vel duos dies ad illorum fidem confirmandam & exædificandam sumat, priusquam ad mortem trudantur, ut alacrioribus animis ex hac vita decedant, & patientiam ac solatium ex sacris scripturis colligentes, scelerum desperatione subleva, fidenter ac certe spe ad Deum misericordiæ patrem & Christum nostræ salutis authorem pergant.

De fructuum diductione vel sequestratione, ut vulgò dicitur, propter varias causas.

Ratio sequestrationis qualis esse debeat. Cap. 1.

QUicunq; beneficijs Ecclesiasticis fruuntur, superiorem templi partem, quam Cancellam vocant, sartamtectam conservare debent, & cæterorum etiam ædificiorum convenientem rationem habere quæ suam ad Ecclesiam pertinent. Præterea quæcunq; impensæ ad illorum curam referuntur Ecclesiæ respectu, illas debent omnes facultatibus suis facere & sustentare, sive jus ita scriptum postulet, sive legitima loci consuetudo. Quod si recusent facere, deducantur Ecclesiæ fructus, & ab illis tantisper detineantur, donec integrè suum officium & expletè præstiterint: & cumulentur alijs etiam Ecclesiasticis pœnis, si judicibus id illos promereri videbitur. Quo in loco nullũ ut illis profugium relinquatur, fructus Ecclesiarum erui volumus, sive proprietarius eos, sive colonus, sive quis illos alius aut perceperit aut percepturus sit. Cum autem hæc fructuum erit diductio (quam vulgo sequestrationem vocant) illi quorum fidei fructus committuntur, vel illorum legitimi vicarij, possunt eos destrahere, & pecuniam ita collocare quomodo necessaria postulat Ecclesiæ ratio. Et hoc etiam provideant fructuum distractores, ut omnia interim Ecclesiæ divina suppeditentur officia. Tandem verò cum omnibus legitimis impensis abundè satisfactum est, fructus ad priorem dominum revolvantur. Colonus autem, vel conductor, de vestigali annuo tantum ad se derivabit, quantum

poteſt cum omni diductorum fructuum damno compenſari, quantumcunque ſcriptis Locatur de mercede integrè ſibi præcaverit.

Sequeſtratio locum habet in litigioſo beneficio. Cap. 2.

SI jus incertum ſit Eccleſiaſtici Beneficij nec adhuc cum vacuum ſit conſtare poſſit ad quem Beneficium pervenire debeat, quamdiu controverſum eſt fructus de Beneficio deduci per judicem Eccleſiaſticum debent, & quamprimum cauſa legibus determinata fuerit, ſtatim ad legitimum dominum pariter cum omnibus emolumentis Beneficium commeet, exceptis impenſis quibus Eccleſiæ neceſſitatibus interim ſubſervitum eſt. Si quis autem ex litigatoribus Beneficium præoccupaverit & poſſederit, & poſt ſententia judicis contra illum poſſeſſorem proferatur, ille vero ſententiæ plagam appellationis remedio declinaverit, hujuſmodi Beneficij fructus quantumcunque poſſeſſi jure videntur deduci poſſe, etiam appellatione adhuc pendente, & minime terminata. Quanquam enim legum authoritas civilium multa poſſeſſoribus indulget, tamen ea contra Judicis ſententiam in cauſa ancipiti valere non placet.

De ſequeſtratione mulierum in cauſa nuptiarum. Cap. 3.

CUm de matrimonio lis incidit, & mulier loci vel incolarum difficultatibus oppreſſa, metu, vel mercede, vel aliqua prava cauſa videtur nonnihil ſubticere aut occulere, poteſt Eccleſiaſtici Judicis authoritate novas in ædes, aut aliud in oppidum tranſmoveri, donec de toto negotio concluſum ſit.

Pa-

Pœna delinquentium contra ſequeſtrationem. Cap. 4.

SI quiſquam ſequeſtratione ritè facta ſe interponat, aut contra legum in hac re conſtitutionem quocunq; modo tumultuetur, Eccleſiaſticis pœnis ejus importunitatem conſtringi oportet.

De ſequeſtratione fructuum poſt mortem poſſeſſoris. Cap. 5.

QUoties vacuum fuerit Beneficium Eccleſiaſticum, judex legitimus efficiet ut omnes vacui beneficij fructus deducantur, & ad tempus in tuto loco ſeponantur, quos univerſos plenè & integrè reddet is, in cujus cuſtodia conquieverunt: & quantum illis aberit, tantum & amplius etiam duabus partibus reſtituet: quæ ſimul omnia novum ad Dominum ſtatim, nulla niſi neceſſaria interpoſita mora, comportabuntur. Illas tamen impenſas judex æſtimet, quibus legitima præſidia cujuſcunq; generis Eccleſiæ ſubministrata ſunt, ſive jus illa conſtituit, ſive legitima conſuetudo recepit.

De Deprivatione.

Deprivatio flagitiis atrocibus convenit. Cap. 1.

DEjectio de dignitate, vel ut vulgò loquuntur deprivatio, quoniam ſingularem quandam inter pœnas Eccleſiaſticis legibus conſtitutas ſuperbitatem habet, maximis & reterrimis vitijs eſt reſervanda. Quapropter iſta ſecuris in homicidis, adulteris, & hujuſmodi conſceleratis perſonis defigatur,

cum manifestis indicijs deprehensa fuerit illorum immanitas.

Deprivatio qualis sit in Episcopo. Cap. 2.

CUm Episcopus in amittendi Status sui periculum venit, Archiepiscopum & duos Episcopos alios arbitratu nostro sumi volumus, moribus & doctrina præstantes viros, qui judicium hoc exercebunt: & hi totam rem diligenter inspectam & consideratam prudentia & pietate sua definiant.

Deprivatio qualis fit in dignitate vel beneficio. Cap. 3.

QUando cuiquam vel diripi dignitas, vel eripi Beneficium Ecclesiasticum formula Deprivationis debet, principio proprius illum Episcopus ad se ritè evocet: deinde ad reliquum omne negotium pertractandum Episcopus adsit, & duos ad se doctos & integros Presbyteros asciscat, quorum authoritate & decreto stari placet.

Nunquam judex deprivationis sententiam pronunciet, nisi re apertissima. Cap. 4.

SEntentia deprivationis, quoniam cruenta est, & totum hominem conficit, tam horribile telum nec in venerandum Episcopi Statum intorqueatur, nec in sanctũ Ordinem quarumcunq; personarum Ecclesiasticarum mittatur, nisi reus vel trium vocibus idoneorum & locupletum testium convincatur, vel se ipse indicet, vel re tam evidenti & perspicua coarguatur, ut nullam omnino dubitationem liberi possit.

De Excommunicatione.

Quid sit Excommunicatio. Cap. 1.

EXcommunicatio (melius est enim parum latinè quam parum aptè loqui) potestas est & authoritas ad Ecclesiam a Deo profecta, quæ facinorosas personas, vel de Religione nostra corruptè sentientes, & ad suam improbitatem adhærescentes a perceptione Sacramentorum, & etiam Christianorum fratrum usu, tantisper sommovet, donec sensus sanos recollegerint, & salutarium cogitationum apta signa dederint, & pœnas etiam Ecclesiasticas adierint, quibus ferocia carnis comprimitur, ut spiritus salvus fiat.

Quibus excommunicatio committitur. Cap. 2.

ECclesia claves accepit à Christo, quibus, ligandi potestas & solvendi continetur. Quoniam autem ad hæc rectè debet & ordine procedi, quemadmodum administratio Sacramentorũ, & ex sacris scripturis concionandi munus, certis viris deferuntur: ita potestas Excommunicationis in ministris & gubernatoribus Ecclesiarum consedit, ut illi sacrarum scripturarum sententia & regula disciplinam in sacrosancta domini cœna sanciant & dijudicent quæ personæ mensa pellendæ divina, quæ sint ad eam assumendæ: nominatim verò moderatores & Ecclesiarum duces sunt Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, Decani, deniq; quicunq; sunt ab Ecclesia ad hoc munus adhibiti.

Quibus in causis Excommunicatio debet adhiberi. Cap. 3.

NOn debet excommunicatio minutis in delictis versari, sed ad horribilium criminum atrocitatem admovenda

venda est, in quibus Ecclesia gravissimam infamiam sustinet, vel quòd illis evertatur religio, vel quòd boni mores perverruntur. Illius autem generis sunt de quibus Paulus dicit, qui talia faciunt in regnum Dei non introibunt, vel regni Dei non erunt hæredes, vel quòd propter hæc venit ira Dei in filios incredulos. Hæc immania facinora telo debent excommunicationis confringi, ut qui sunt illorum rei, in hoc supplicium incurrant, nisi maturè bonam ad frugem se revocaverint, & cum arguuntur, se abhujusmodi sceleribus quamprimum alienant, ac etiam plene velint omne damnum luere, quod Ecclesia in illorum peccatis passa est. Etenim excommunicationis acerbitas nunquã expromi debet, nisi cum homines in sceleribus obdurverunt: quod duobus modis evenit, vel cum a salubribus se monitis avertunt & vocati se non ostendunt, vel si præsto sint & Judicum decretis stare nolint.

Excommunicanda persona debet ante sententiam admoneri. Cap. 4.

NUllus judex excommunicatione quemquam percutiat nisi semel atq; iterum, & etiam tertiò si res id requirit illũ præmonuerit, ut se ipse si fieri potest tempestivè corrigat. Tum etiam reo certum tempus ad deliberationem relinquatur, in quo secum ipse constituat utrum sanis consilijs obsequuturus sit. Sed qui ritè fuerit evocatus, si tempore suo non adfuerit, hujus pertinacia statim in Excommunicationem incidat.

Vniversitas aut collegium non potest excommunicari. Cap. 5.

INtegri cœtus, quos universitates vel Collegia vocãt, Excommunicationis pœna comprehendi non debent. Cum enim ibi varietas magna sit personarum cujusque generis ali-

aliquorum innocentia violaretur: nostra verò clementia potius malis parcit quàm bonos plectit. Itaque soli pœnis plectentur quicunq; in hujusmodi cœtu soli peccaverunt.

Excommunicatio prudenter & deliberatè debet institui. Cap. 6.

QUoniam ex pœnis omnibus Ecclesiasticis acerbissimam ponimus Excommunicationem, acutissimum ejus mucronem sine magna maturaq; deliberatione distringi nolumus. Ut autem in hac re vitiosissimos superiorum temporum ritus emendare possimus, primum in nulla permittimus una persona potestatem Excommunicationis collocari. Totius autem Ecclesiæ consensus quanquam inprimis esset optabilis, tamen quoniam difficillime colligi potest & conquiri, sic Excõmunicatio procedat, ut Archiepiscopus vel Episcopus vel alius quicunque legitimus Judex Ecclesiasticus, unum ad se publicæ pacis nostræ custodem, quem vulgo Iustitiarium vocant, aggreget, ac proprium illius Ecclesiæ Ministrum in qua reus inhabitat, vel aliquem cui Minister suas vices committat: deinde sumantur etiam duo vel tres, arbitratu Iudicis, docti beneque morati Presbyteri, quorum in præsentia, cum res ipsa diligentissimè tractata gravissimèq; ponderata fuerit, tandem ad decernendam Excommunicationem descendatur.

De Excommunicatione scriptis mandata. Cap. 7.

SEntentiam non valeat Excommunicationis, nisi scriptis mandata fuerit: cujus exemplum incorruptè syncerèq; inscriptum Iudex Reo tradat, quo tempore id postulaverit, atque adeo intra sex dies sine ulla exceptione scripti hoc reo requirenti concedatur.

Pœna Iudicis non legitimè Excommunicantis. Cap. 8.

QUicunque Judex vel Reum non præmonuerit, vel cæteras cautiones non adhibuerit, quas nos in hanc causam contulimus, primum in Ecclesiam toto mensis spatio non introeat, nisi sacræ Communionis percipiendæ causa, deinde Judex superior à quo petenti Reo succurretur, priorem contra leges progressam Excommunicationem universam retexet, Excommunicationis authorem ad solvendas omnes impensas injustæ litis damnabit, & etiam alias pœnas arbitratu suo cumulabit, ut metu Iudices contereantur, ne tam magnam in calamitatem homines sine gravissimis causis detrudant. Cum autem Judex intellexerit quod cæcus & præceps in illo judicio ferebatur, & propterea sententiam vel temerè latam ipse per se tollere, priusquam ad superiorem Judicem Reus digressus fuerit, nec tamen is assentiri velit qui procuravit Excommunicationem, nisi Reus illi satisfaciat, & ad hoc auxilium superioris Judicis imploret, Judex inferior hanc ejus duram & acerbam appellationem negligens, sui potius commodi memorem quam communis inter Christianos charitatis, sententiam suam dissolvat, in qua manifestum animadvertit priorum suum errorem. Nam si addubitaverit, pignoribus a reo datis quod sententiæ & decreto superioris Judicis quem appellavit obediet, ita tandem Judex indictam sibi prius Excommunicationem rescindat & aboleat. Quæ cum omnia rite fecerit, omni se legum nostrarum pœna liberabit.

Excommunicatorum denuntiatio.

QUum legitimus Judex Excommunicationis sententiam pronunciaverit, statim id significet Ecclesiæ in qua reus inhabitat, ut omnes ab illo tanquam à putri & proje-

membro se abstineant. Nec una tantum Rei propriæ Ecclesia rei gestæ certior fit, sed disseminetur & emanet ad vicinos ministros & Ecclesias, ut majore sentiat ille pudore se undiq; excluſum & destitutum. Minister autem Ecclesiæ propriæ, cum ijs qui legitimè sunt ad hoc negotium adhibiti, consequente Dominico die, formula qua illi præscriptum est, Evangelio recitato, protinus Excommunicationem quibus verbis præscriptum est aptè & publicè coram Ecclesia expediat & legat, & populm condoce faciant Excommunicationis fulmine perstrictam personam ex Eccleſia quasi cadaver ejici debere, nec Cœnæ domini participem, nec divinorum officiorum, nec Christianæ societatis, sed à sinu communis Christianorum matris Ecclesiæ revulsam & abruptam, à corpore Christi, cœlo simul & terra esse exturbatam, diabolo & ejus cõsceleratis ministris mancipatam, & sempiternis flammarum cruciatibus addictam, nisi maturè suam salutem Sathanicis ex vinculis expediat, vitam suam salubribus institutis ad probitatem revocet, maximum ex superioribus peccatis dolorem capiat, & quantũ in se est omne damnum illius flagitijs Ecclesiæ datum nova innocentia & integritate compenset. Donec igitur Deo reconciliatus & Ecclesiæ fuerit, ea formula quam post subjiciemus pro Christiano fratre non accipiatur, sed tanquam extorris & naufragus & advena ignoti orbis obambulet, expers Cœnæ Domini & sacramentorum & divinorum quorumcunq; officiorum: Idem in alijs fiet Ecclesijs ad quas mandatum Judicis perveniet.

Excommunicatorum pœna. Cap. 10.

CUm excommunicato non resipiscente nec in Domini mensa scienter communicandum est, nec in ullis cum illo divinis officijs versandum. Atq; ista quidem pœna mul-

la exceptionem habeat. Deinde ne cibum quidem aut potum unà cum illo capere, vel oſculari, vel ſalutare, vel ad ædes tuas invitare fas erit. In quo tamen debet indulgeri, nam Reus licet in ædes alienas commeare non debet, tamen propria eius domus ſolitaria non relinquetur, nec à pactis civilibus excludetur & uſitatis negotijs quibus neceſſariæ res humanæ vitæ ſuppeditantur: & ſi quis illum admonendi cauſa viſitaverit & ad probitatem reflectendi, non debet in officio tam pio impediri. Nec illos ad Eccleſiaſtica beneficia ſumi fas eſt, quos ad menſam vel ad colloquium adhibere nefas exiſtimatur. Et Beneficiorum authores illius temporis jus amittant. Quod ſi reus ipſe, priuſquam legitimè liberatus fuerit, ad Sacramenta vel communicanda vel adminiſtranda irrumpere audeat, ſi ex ordine Eccleſiaſtico Clericus fuerit, beneficio careat & officio dejiciatur: ſi ex promiſcuo populo, & vulgo dicitur Laicus, arbitratu legitimi Judicis graviſſimè puniatur.

Pœna communicantium cum Excommunicatis. Cap. 11.

QUicunque cum Excommunicatis non reſipiſcentibus in ullis actionibus ſe commiſcet niſi quas Excipiebamus, pœnam cum illis communem habebit, ſi ſemel admonitus ab illis non deflexerit.

Quamdiu vitandi ſunt Excommunicati. Cap. 12.

QUi Excõmunicatione fuerint ab Eccleſia dimoti, tamdiu ad ſocietatem Chriſtianorum fratrum non admittentur, quamdiu Eccleſiæ quantum poſſunt non ſatisfecerint, & Beneficiorum liberationes à legitimo Iudice impetraverint, aut ad minimum, fidem Iudici obſtrinxerint ſuam, legitimis ſe illius mandatis obtemperaturos.

Quid

Quid obſtinatis debeat Excommunicatis fieri. Cap. 13.

QUum in Excommunicationis acerbiſſima ſolitudine quadraginta dies reus jacuerit, & nullam levationis honeſtam & piam rationẽ exquiſiverit, Ordinarius qui prius Excommunicationi prefuit, literas noſtro munitas Eccleſiaſticarum cauſarum proprio ſigno noſtrum ad forum æquitatis tranſmittat, quod vulgo Cancellariam vocant, in quibus more regni noſtri pertinacia reæ perſonæ perſcribetur. Nos autem, quamprimum literas noſtras, ut in hujuſmodi cauſis fieri ſolet, ad Miniſtros legitimos, nimirum Vicecomites & Ballivos ut vocant perferri volumus, qui ſpatio quindecim dierum ſi reos non eruerint, cõprehenderint, & in carcerem condiderint, ſed illis vel avarè propter lucrum, vel injuſtè propter gratiam pepercerint, & jus longius indulſerint quàm hujus ratio decreti noſtri fert, ſi fuerint apud legitimum Judicem in hac re convicti, triplum expẽſarum omnium in Excommunicationis univerſo negotio collocatarum exolvent, & in illum Eccleſiæ theſaurum quem vulgo ciſtam pauperum vocant illud deponent, quẽ Ordinarius hoc beneficio digniſſimum eſſe judicaverit. Quod ſi per alios quindecim dies eorundem Miniſtrorum noſtrorum culpa, ceſſatum fuerit, illud triplum quod ſolvere debent, conduplicabunt. Deinde ſi prehenſos Reos & in carcere incluſos, nulla interveniente noſtrarum literarum authoritate, vicecomites aut cuſtodes liberaverint, aut elabi permiſerint antequam Epiſcopo Excommunicati ſe ſubjiſerint, & ſuperioribus impenſis plectentur, & decem adhuc alias libras arbitratu judicis in ciſtam pauperum infundendas. Si vero negent aut differant has ita pecunias ponere, quomodo nos hoc decreto noſtro juſſimus, cuſtodes publicæ noſtræ pacis invocati ſtatim opẽ ferant, niſi noſtræ

velint authoritatis contemptores haberi: quibus si ita visum fuerint in bona licebit & possessiones eorum intrare,& illa seponere & segregare,donec plenè sit ab illis omni ratione satisfactum.

Excommunicatus non liberatur nisi resipuerit. Cap.14.

CUm ratio sacris in scripturis proposita, consuetudoq; sanctorum patrum, ab authoritate Scripturarum repetita non permittat excommunicatos liberari pœnarum suarum vinculis, donec violatam Ecclesiæ pacem & integritatem quantum in se est emendarint, & priori statui restituerint (nec enim æquum est illos in Ecclesiæ corpus inseri, donec peccata formulis Ecclesiasticis eluerint, nec salus ab Ecclesia unquam ostenditur nisi prius ad probiratem se ipse reus revocaverit) hæc igitur cum ita sint, Judex cum plan cognorit reum in Ecclesiæ disciplina mansuetè & clementer acquieturum,& si quem privatim offenderit, illi plen satisfacturum, tum demum ad Ministrum proprium cur reum remitti Ministrumq; certiorem faciat quomodo re in loco suo rursus collocari possit, postquam Ecclesiæ rite summiserit, ad extremum omni cum officio perfunct fit,in Ecclesiam reus inducatur, & ibi rite à legitimo Mini stro dimittatur, & ad veram Christianæ charitatis omne societatem adhibeatur,nisi forte simulatio sit aliqua Rei hoc negotio deprehensa, planèq; de eo constet quod n syncerè sed fugatè se gerat. Minister autem inprimis cur ut ad legitimum Judicem totam rem perscribat quomod tractata sit,& Reus jam liber ipse novæ nuntius suæ fort næ, se quam primum ad Iudicem conferat: vel sic * Mi strumq; certiorem faciat de ritu & forma pœnitentiæ, de tempore quo Reus astrictus sit Ecclesiam quam m

exemp

exemplo offenderit emendare. Minister vero & Syndici, aut præstantes aliquot Parochiæ viri,imprimis curent ut ad legitimum Judicem bona fide & mature rescribant an Reus mandatam à Judice pœnam summissè & plenè luerit, & externo corporis habitu animi verè pœnitentis signa declaraverit, an sic se gesserit ut aut contumaciæ aut simulationis notas aliquas palam ostenderit. * Judex vero cum reum omni officio præscripto perfunctum esse cognoverit, illum a vinculis Excommunicationis liberabit, curabitq;ut Ministri omnes qui Excommunicatum declarârunt jam rursus liberatum &Ecclesiæ reconciliatum esse populo divulgent. Hæc vero semper ita procedant, nisi mortis periculum in Excõmunicatione reum deprehenderit,tum enim illum statim dimitti placet,si promissis pignoribus caverit se integrè satisfacturum omni ratione si fuerit saluti restitutus. Cum autem convaluerit,si mutaverit sententiam, & nolit Ecclesiæ disciplinam subire, rursus illius in Excommunicationem perfidia relabatur.

Cum appellatur ab Excommunicante quid fiat. Cap.15.

PRonuntiata semel Excommunicationis sententia, non potest quoquam nisi ab ipso illo authore rescindi, vel ejus legitimo vicario, nisi reus appellationis usus remedio causam superiorem ad Judicem transmoverit. Tum autem si Reus vel injuria se dicat Excommunicatum, vel injustè ab Ecclesia quam omnibus officijs legitime cõquisierit, author Excommunicationis accersetur, & nisi is quindecim dierũ spatio postquã ad causam dicendam evocatus fuerit, aperte possit ostẽdere quod rectè & justè cõtra Reũ processũ fuerit,ejus prior sententia tanquã iniqua rejicietur & ad

nihilum

hilum recidet. Verum author excommunicationis si superiori Iudici suam sententiam probaverit, rursus in ejus potestate Reus erit, pignoribus tamen ab illo interim providebitur ut impensæ præstentur, & ut omnibus qui violati fuerunt aut affecti injuria, satisfaciat, sed dum hæret in judicio hæc Excommunicationis causa, Reus authoritate superioris Judicis Excommunicationis supplicio potest eximi. Sed si post Reus litem amiserit, & in judicio succubuerit, vel ipse sibi diffisus deseruerit appellationem, tum aut spatio viginti dierum posteriorem damnationem vel relictam appellationem consequentium, omnia faciat perfectè & abundanter quæ superiori sententia peragere jussus est, aut si recusarit rursus in luto prioris Excommunicationis hæreat.

De reis qui mortis sententiam acceperunt. Cap. 16.

CUm Civilis magistratus aliquis flagitiosos homines adhuc non Excommunicatos præoccuparit, in carcerem abduxerit, hi si post sententiam mortis acceperint, & nos illis postea pepercerimus, nolumus tum indulgentia nostra Ecclesiæ disciplinam impediri. Iudex igitur Ecclesiasticus illos satisfactionis & reliquorum officiorum commonefaciat: quæ si non omnia rite perficiant, Excommunicationis virga tantisper flagellentur donec salubriores cogitationes susceperint.

Formula reconciliationis Excommunicatorum.

PRimum omni eo tempore quod ab Ordinario constitutum fuerit, Reus ad Ecclesiam accedens coram foribus subsistet, illo prorsus omni corporis habitu quem legitimus Judex assignavit. Pastor autem ex altera parte occurret, ac illum in Ecclesia frequenti cœtu sic affabitur. Vis nè frater

N.

N. in Christo charissime peccatum coram Deo tuum, & in ejus Ecclesiæ conspectu confiteri, detestaríq; tandem ut animum intelligamus à pravitate, qua priùs tenebaris abalienatum esse, réq; ut rursus ad ecclesiæ nostræ societatem aggregemus, à qua prius singulari perversitate tua revulsus eras: & subjiciat reus, valde volo, méq; quamprimum ad superiorem meam conditionẽ, unde turpiter & miserabiliter excidi, Dei beneficio & vestro revocari vehemẽter posulo. Tum pastor eum in templum introducat, & ad omnem circumfusam multitudinem hanc orationem habeat: Viri fratres adduximus ante oculos vestros, & in vestra præsentia collocavimus, quemadmodum muneris nostri ratio fert, reum hunc fratrem nostrũ, qui suos ut plane nobis probet emendatos sensus, & correctam morum labem, peccati sui deformitatem qua Dominum communem nostrum Deum, & sacrosanctã hanc ejus Ecclesiam offendit, publicè coram vobis paratus est agnoscere: quæ res licèt pudorem illi nonnullum allatura sit, tamen Dei gloriam & Ecclesiæ nostræ statum vehementer amplificabit. Ad hoc igitur præbet se, vobiscum ut rursus coram Deo conjungatur, & fraternam recens intermissam, ut iterum necessitudinem colat: in quo meæ partes sunt, ut ex sacris apud vos scripturis repetam primum quod seperatim ac propriè hujus præsentis rei crimine statui debeat, deinde quæ communis omnibus nobis de communi fragilitate nostra cogitatio suscipienda sit. Principio sacrarum scripturarum authoritas duo nos de peccato docet: alterum est quod omnes sine ulla exceptione peccatorum in carcerem detrudimur. Alterum quod ad hunc finem vincula nostra reseruntur, non ut semper in illis jaceremus, sed ut ex illis immensam, & infinitam Dei patris misericordiam propter Christum exoptaremus: quibus rebus facilè possumus intelligere quid

Z ipsi

ipsi de nostris, deinde de aliorũ criminibus cogitare po-
mus,& quis in illis nostri sensus esse debeat. Communita
enim illa peccãdi quæ priùs ad omnes pertinere diceba
in eo nos erudit, naturam sanè nostram universam ips
per se semper ad omne flagitiorum genus ferre. Quapro
ter,offensiones aliorũ miserabiles nobis videri debent, n
fratres decet in officiis, vel claudicantes, vel ruentes, aut
trociter accusare, aut superbè despicere: sed hoc poti
Christianæ conjunctionis est,ut non minor nobis in frat
ruinis quantũcunq; magnis & capitalibus dolor accide
quam si nos ipsi concidissemus. Imò vero fratrũ in nostro
occasu, nostram ipsi debilitationem, & præcipitationẽ c
templemur, & de illa flebiliter communi voce coram D
patre nostro cõqueramur. Nam illud si verè nobiscũ co
tamus,quòd omnium hominũ natura peccati dedecus co
cipit, in eo minus acerbè nunquã alios insectabimur,in q
nos teneri videmus, imò potiùs mansuete & summisse g
tias agemus, quòd in tam grande crimen ipsi non su
prolapsi, nostræq; constantiam innocentiæ vehementi
mis adeo & ardentissimis votis flagitemus. Et quoni
quidem omnes peccatorum mancipia sunt illis in mis
bilem servitutem dedita,illa nos invicem resipiscentibus
supplicibus condonemus. Nam si secus faceremus, ipsi c
tra nos testimonium diceremus, in eo fraternam impro
tatem accusantes,in quo nostra pravitas similiter delinqu
Cùm autem in cœno peccatorum omnes ita volutemur,
nulla nostrorum operum perfectione,vel excellentia po
mus ex illo extrahi,sed ex sola Dei patris propter Chri
& gratuita misericordia nobis levatio sit, ut ejus ex eo
men in summa celebritate versetur, & sempiterna glo
maturus nobis ad pietatem & officium reditus esse de
& tempestivus ad singularem Dei misericordiam res

ctus,qui nos in charissimo filio & hærede Christo tam arctè
complexus est ut omnem peccatorum nostrorum pœnam
in illum derivaverit, & acerbissimis ejus tormentis con-
donaverit, si nos in sceleribus nostris ipsi coarguamus,nec
flagitiorum nostrorum excusationem quærentes culpam in
Deum & divinarum legum acerbitatem deflectamus, sed
potius ad illos clementiæ thesauros confugiamus quos De-
us pater in filio Jesu Christo condidit,& ad illam perpetuo
solam adhærescentes, salutarem ejus & propitium favorẽ
uno consensu animorem firmè & sincerè postulemus. Neq;
verò lautus est in hiis rebus aut delicatus dominus & pater
noster Deus ut ad misericordiam eliciendam aut emendi-
candum favorem pompa nobis & apparatu verborum o-
pus sit, animum enim expendit, verba non numerat, si nos
intimis mẽtium fibris veram & sævam conquestionem de-
prompserimus,ac optima fide cõtra nequitiam nostram ip-
si constiterimus, & cum ea dimicaverimus,& ad ejus grati-
am recolligendam certa spe vota fecerimus, præstò statim
est Deus, etiam antequã invocetur, ad amplexus se nostros
offert,& voces antevertit priusquam illas ulla ratione moli-
ri possimus. Imò verò salubrem hanc & necessariam pecca-
torum agnitionem animis nostris infundit, & hac discipli-
na condocefactos ipse suis humeris imponit, & ad beatissi-
mum ovile suum devehit, & magis exultat in unica perso-
na tandem ad sanitatem revocata quæ vera peccatorum ag-
nitione, & morum emendatione se recuperaverit, quàm in
nonaginta novem justis & perfectis viris quos prius regni
sui participes habuit. Hæc igitur cum ita sint fratres cha-
rissimi: & collocatus hoc tempore sit in conspectu vestro
Deus frater qui peccati sui turpitudinem coram vobis agno-
scere,pœnamq; illius à Domino Deo cõmuni patre nostro
deprecari velit, vestra in præsentia quam veluti sanctissi-

 mam

mam Dei veneratur & reveretur Ecclesiam, & supplicite petat ut hac submissa sui dejectione viam ad cœtum ve stirum invenire possit, & ad superiorem suum inter vos or dinis fraterni locum pervenire, Christianæ vos ex ve ste parte mansuetudinis recordari debetis, & vestra deli cum hujus præsentis rei fratris nostri peccatis conjunge perpetuamq; quandam, & similem nostrarum affection consuetudinem esse statuere, sed & arrogantiam nostra & spiritus frangat, & contumaciam minuat hujus abjec nostri fratris,& sui despicientia, qui se quemadmodum i se quodammodo deserit & fugit pudore vitiorũ confus & perculsus, eadem vestra sit coram Deo scelerum memo ria vestrorum,& verecundia. Deinde cum ad hujus rei pu blicam & apertam criminum confessionem attendentes, illam optima fide propositã existimaveritis exemplo Do mini Dei patris illum in humeros vestros injiciatis, fra ctaq;& quassata gravissimis peccatorum ruinis, ejus mem bra clementi fraternæ charitatis lenitate sustentetis, si enim misericordiæ mutuis officiis peccatorum nostrorum onera sublevantes, legem illam Christi novam & aurea faciendæ charitatis inter nos præclarè conservabimus,& proficiscantur ad Deum patrem cum hujus rei precibus ve stræ preces,pregnant cum ejus lacrymis etiam vestri flet & ita demum certam divini favoris fiduciam animo susci pietis, quòd propter Christum immensam nobis & infini tam misericordiam impartire velit, omnes una cum ho reo fratre nostro veniam peccatorũ expectemus, & id ip reum ad nos fratrem piè & officiosè susципientes, nostr quõodo possumus studiis contestemur. Quæ majore ut luce versentur, & faciliùs cerni possint, reum hunc charissi mum fratrem, interposita mei muneris ratione, membru assumamus & agnoscamus communis in Christo nostri cor

poris.

poris. Et intimus ut noster affectus in hoc corporis nostri recuperato mẽbro testatior sit, publicis illũ & precibus & gratulationibus, & ad extremum etiam oculis consignemus. Tu verò mi frater primum & ante omnia in te ipse descende, ac tuum ipsius animum testem & judicem adhibens,Deum omnibus partibus perscrutare,cogitato coram Deo cõsistere,non coram hominibus solũ apparere, nec in hoc sæculo tantum hæc cũ hominibus te tractare puta, sed in cœlo præcipuè corã Domino patre nostro. Quapropter diligẽtissimè tibi circumspicienda sunt omnia,ne religione mei muneris ad illudendum Deo & spiritu sancto turpiter abutare. Certè quidẽ (mi frater)utcũq; nos tumultuamur miseri,Deus nos erudiet. Itaq; vehementer, & iterum atq; iterũ provide,ne quicquam in hoc negotio sanctissimo, veteratoriè,veldissimulãter feceris. Nos externi testes sumus summissionis tuæ,quam cõtemplati sumus, sed Deus in secretos, & penitus abstrusos mentis tuæ secessus intrat, & ulciscetur gravissimè si quicquã in te perfidiæ deprehenderit. Quapropter amplifica mi frater, quantũ in te est, Dei gloriam, quod uberrimè facies, si tuorum vitiorum sordes vehementer & serio detestatus fueris, & prorsus eorum omnem memoriam abhorreas. Is enim maximus est divinæ gloriæ splẽdor,ut nos ipsi aversantes & abjicentes, Dei favorem per Christi filii sanctissimũ nomen imploremus. Et hoc unum est excellens divinæ bonitatis lumen, ut spretis omnibus aliis & conculcatis, sola Dei patris & gratuita misericordia conservemur, quam tibi salutem, & nobis etiam omnibus, largiatur Deus pater, cui cum filio sit & spiritui sancto,sempiternus honos. Amen. Hanc orationẽ cum Pastor explicuerit, reus in oculis & auribus Ecclesiæ circumfusæ, verba quæ sequuntur, clarè, distinctéq; pronunciabit: Æterne Deus,omnium rerum author, & parens,

tu cœlum, & terram, & quæcunque collucentia ſunt in illis ornamenta, jam inde ab initio tui nominis ad gloriam & uſum vitæ noſtræ præparaviſti, tui nos ut honoris, & laudis, maximam ſemper rationem haberemus, & ad ſanctiſſimam voluntatem tuam, omnes actiones noſtras dirigeremus. Verùm ego teterrimus inter omnes & ærumnoſiſſimus peccator, ab hoc tuo tam ſancto ſalubrique cõſilio reſiliens, tuam diviniſſimam majeſtatam, immani perverſitate mea, graviſſimè violavi, ſummoq; meo damno, & periculo puriſſimam illam innocentiæ veſtem, qua me baptiſmi ſacramento per Chriſtũ ſervatorem noſtrũ cooperueras, labe ſcelerum infeci, & pollui. Deinde ad extremum, à me perditè prorſus abjeci, meq; ab Eccleſia, cui per baptiſmum infundebar, perfidioſe disjunxi. Quo factum eſt, ut in miſerabilem peccatorum ſervitutem detruſus fuerim, & à tua majeſtate nihil præter horribilem pœnam & ſempiternum exitium expectare poſſim. Sed tamen ingenti promiſſorum tuorum fiducia, quibus favorem & veniam omnibus denuntias, quantumcunq; ſceleſtis & flagitioſis, qui Chriſti merita certa fide prenſantes, & ad illam ſemper incubantes, acrem & magnum ex ſuis criminibus dolorem accipiunt, & in illorum recordatione gemunt & lugent: peccatum coram te meum (mi pater) & coram his fratribus meis in hac Eccleſia præſenti tua collocatis, libenter profiteor, agnoſco, deteſtor, & execror. Quapropter parce mihi, Domine Deus, miſerere meæ prorſus miſerabilis & afflictæ conditionis, tuam appello miſericordiam infinitam, immenſam. Teterrimus peccator, appello tuam cogitationẽ, ſuperiorem miſericordiam, O Deus pater, propter filium tuum & ſervatorem meũ Jeſum Chriſtum, qui pro communi omnium peccatis, incredibili quodam humani generis amore ad atrocem, & infamem crucis mortem, truſus eſt, mi-

rere mei, mei inquam abjectiſſimi, & luctuoſiſſimi, & facinoroſiſſimi peccatoris, miſerere. Tuq; poſthac tantum robur mihi ſpiritus infunde, tuum ut ſemper nomen, perpetua beneficiorum tuorum memoria colam, & clementiæ tuæ laudem, actionum, & officiorum, conſtanti integritate, privatim, & publicè teſtificare, dilataréque poſſim.

Cum hæc recitarit, erectus aſtet, in altiorem aliquem locum tranſlatus, ex quo facilè videri poſſit, & audiri, clarè dicat, ea quæ ſequuntur, & apertè.

FAteor ô viri fratres, fateor me, graviſſimis ſceleribus meis, & Deum meum imprimis, deinde vos etiam omnes incredibiliter offendiſſe, méque adeò fateor omnibus modis indigniſſimum, ut in Eccleſiam veſtram rurſus aſſumar, ac ad membra pretioſiſſimi corporis Chriſti annumerer, quoniam ſanctiſſima cœleſtis mei patris mandata flagitioſiſſimè ſceleſtiſſiméque, projeci & conculcavi, & Chriſti ſervatoris mei ſacroſanctum ſanguinem, quo ſum ex faucibus inferni ereptus, quantum in me fuit, immani flagitio prophanavi. Vobíſque fratres, peccandi licentiam, & impietatis exemplum, ſubminiſtravi.

Deinde ſuum intextat peccatum cujus reus eſt factus, & eo expoſito, ſic inſtituto ſermone pergat.

IN hac igitur mea tam inquinata vivendi ratione, mihi ipſe ſum gravis, & maleficii mei labes eſt ea quidem omnibus modis mihi intolerabilis, atque adeo vos omnes per Deum immortalem obteſtor, ne meo corruptiſſimo quiſquam exemplo maleficiũ ad hoc præſens meum, aut hujuſmodi aliud adducatur. Imo terreri potius miſeria vos mea

decet

decet, nec simili vos dedecore contaminetis. Deinde suppliciter à vobis peto, per immensam Domini nostri Jesu Christi charitatem, per ejus acerbissimam mortis in cruce perpessionem, qua totum genus humanum à diaboli vinculis liberavit, ut præsens hoc crimen meum condonetis, quo præclarissimam ecclesiæ vestræ societatem turpiter inquinavi. Deinde vos etiam magnoperè rogo, me rursus, ut ad cœtum vestrum, quantacunq; perversitate fuerim, clementer aggregetis.

Tum pastor, circumfusam Ecclesiam sic interroget.

VUltis (viri fratres) huic reo resipiscenti, suam condenare culpam, qua cœtum hunc vestrum offendit, & ejus causam communibus vestris precibus Deo patri commendare, suam ut illi misericordiam impartiat, & quod nos hic in terris facimus, ille velit idem in cœlo confirmare? Respondeat populus, volumus.

Rursus pastor sic interroget.

VUltisne reum hunc in vestrum cœtum recipere, charissimorúmq; posthac in numero fratrum habere? Respondeat populus, volumus.

Tum pastor reum in genua inclinatum, sic alloquatur.

CHarissime frater, quoniam in conspectu totius ecclesiæ professus es maximum, & summum te tuo ex flagitio dolorem cepisse, & intimis propter illud sensibus commotum fuisse, præterea cùm ecclesiasticæ disciplinæ tranquille, & summisse subieris, deinde cum à Deo criminis veniam depopoposceris, & tandem à fratribus demissè & suppliciter requisiveris, vehementer ab illis contendens, ne t

exe

exemplo ad delinquendum abutantur, sed potius fruantur ad rectè vivendum: deniq; cum illorum tibi charitas veniam concesserit, & ad suam societatem rursus apposuerit.

(¶ *Hic Pastor, rei capite contracto, ita pergat.*)

EGo te coram hac Ecclesia, cujus mihi administratio commissa est, tuorum pœnâ delictorum, & excommunicationis exolvo vinculis, per authoritatem Dei, potestatem Jesu Christi, & Spiritus sancti, consentientibus hujus Ecclesiæ præsentibus membris, & etiam Ordinario suffragante, tibiq; rursus pristinum in Ecclesia tuum locum, & plenum jus restituo.

¶ *His rebus conclusis, pastor reum complectatur & osculo sancto fratrem agnoscat, eumq; manibus attollat, & medio templo prope mensam deducat, communionis præparatam, actinens interim* Te Deum, *vel* Gloria in excelsis, *vel ut maximè convenire videbitur, & chorus in alternis versibus perpetuo succedat. Ad finem pastor addat, Sit nomen Domini laude affectum; Respondeat populus, Ex hoc tempore usq; ad omnem æternitatem. Sequatur his verbis oratio.*

AGimus tibi gratias (clemẽtissime pater) quod hunc fratrem nostrũ à lata via quæ sempiternum ad exitium descendit, maturè tua singulari misericordia revocaveris, & salutarem resipiscendi spiritũ illi suppeditaveris, qui dux ad vitam æternam est, ut ex pestiferis diaboli paludibus emergens, in dulcissima Jesu Christi servatoris nostri pascua commigraverit, ac propriũ se receperit ad gregem, a quo periculosissimè jam antè peregrinabatur. Itaq; tuũ in perpetuo sit honore nomen, tua semper laus perpetua cõmemo-

ratione nostra dilatetur, tua nobis gloria continuis officiorum nostrorum sermonibus celebretur, & frequentetur, cum in omni reliqua infinita bonitate tua, tum in hoc particulatim fratre nostro, quem nostra communi lætitia & exultatione reduxisti in viam, ut ex ejus parte, recuperatâ salute, maximum gaudium caperemus: qui suâ prius calamitosissimâ ruinâ summum nobis dolorem afferebat. Quapropter quæ sumus, ut hæc ad te pro fratre nostro fusa vota perveniant, & in illis ipse pondus & firmitatem esse velis, ut ille nobiscum, & nos una cum illo, timore, fide, spe, dilectione reliquorum, comprehensione tuorum mandatorum ad tuam voluntatem vitam omnem nostram conformemus, & in perpetua veneratione tui nominis semper acquiescamus. Animadverte Deus pater, animadverte, nobisq; spiritum tuum tuis famulis largire, propter Jesum Christum, qui tecum vivit & regnat, in unitate spiritus sancti Deus. Quum Pastor extremam hanc orationem terminaverit, ad reum jam plane reconciliatum se convertat, & cum illo vehementer agat, ne rursus ad peccandi licentiam recidat, ostendens quàm periculosæ sint secundæ ruinæ, quibus authoritate scripturarum, extrema necesse prioribus esse deteriora, deq; ea re publicam requirat professionem, quod firmè secum ipse constituerit, quemadmodum à Deo se postulat & sperat adjuvari, diligentissimam & summam adhibere cautionem, ne Dei posthac in iram incurrat, & à sanctissimis ejus mandatis tam longe peregrinetur ut rursus publico fidelium cœtu sit illi meritò carendum. Deinde & Deum ipse rogabit, & ad id communes Ecclesiæ preces postulabit, ut suum Deus hoc institutum constabiliat, & in Christo Jesu corroboret. Quoties aliquis excommunicatione, propter peccatorum magnitudinem ejectus ex Ecclesia, authoritate judicum ad hoc adhibitâ, rursus in

suum cœtum hac quæ anteprogressa est formulâ receptus fuerit, crimine solutus, cinctut ad certum tempus sibi præscriptum Ordinarius suæ reconciliationis certior fiat, & illam syngraphâ subscribat primùm ipse pastor, vel ejus vicarius, & aliquot ex gravissimis & integerrimis in Ecclesia viris, qui rei gestæ interfuerint, partim ut ipsa reconciliatio testatior esse possit, partim ut Ordinarius cum actum fuerit, intelligat, & in eo quod piè Christianèq; factum est, communem cum aliis lætitiam percipiat.

DE IVDICIIS ET VBI QUIS AGERE VEL CONVENIRI DEBEAT.

¶ *Quid judicium.* Cap. 1.

IUdicium est actus legitimus rite ac ordine perveſtigandi & decidendi quæ in controversia apud judicem producuntur.

¶ *De judiciis ordinariis.* Cap. 2.

ORdinaria judicia sunt in quibus ea omnia requiruntur quæ in legitima causarũ cognitione observari debent.

Ordine omnis juris non servato, processus redditur nullus, si judicium fuerit ordinarium. Cap. 3.

IN Judiciis ordinariis civilibus, ad pronuntiandum summam sufficiat plena cognitio causæ. Verùm in criminalibus propter periculum, acerrima indignatio adhibeatur,

neq; in illis pronuntietur, nisi cognitio causæ habeatur plenissima, & probationes fuerint ipsa luce clariores.

¶ *De judiciis extraordinariis.* CAP. 4.

IN extraordinariis judiciis procedendi ordo non observatur, quo ad omnia. Describuntur autem judicia summaria de plano, & sine strepitu, & sine forma, & figura judicii.

¶ *De Iudiciis summariis* CAP. 5.

IN summariis judiciis, lites absq; exacta probatione possunt definiri, ut si actio sit ad exhibendum, & quo ad omnes alias quæstiones quæ circa indagationem principalis causæ emergunt, modò tales fuerint ut earum definitio non pariat præjudicium litigantibus, quo minus jus suum alio judicio prosequi possint. Illa quoq; summaria sunt judicia in quibus probationes adversus absentem admittuntur.

Processus de plano, & sine strepitu judicii. CAP. 6.

QUandoq; de plano, vel (ut dicitur) sine strepitu procedi potest, quando à judice extra locum ordinarium, dum pro tribunali non sedet, & feriis non observatis judicium agitatur, recipiendo libellum actionis, aut literas appellationum, & quicquid est eorum quæ parti adversæ non pariunt præjudicium. Quanquam & integras causas nonnunquam de plano cognosci posse volumus, ut cum levia delicta sunt punienda, in quo tamen judicii genere cæteras observationes juridicalis processûs non volumus prorsus omitti.

¶ Pro-

¶ *Processus absq; forma & figura judicii.* CAP. 7.

PRocessus absq; forma & figura judicii, tunc fit, quando ea tantùm quæ sunt juris naturalis in processu conservantur, & citatio legitimarum personarum, qua mandatum exhibeant qui postulare quippiam nomine alterius velint, petitio, defensio & alia hujusmodi. Ea vero quæ solius juris civilis & positivi sunt, recitantur, ut libellus fieri ob necessitatem hominũ, constitutæ litis contestatio & similia.

¶ *Quando procedere licet summariè & de plano, & sine strepitu ac forma judicii.* CAP. 8.

JUdex in cognitione causæ nequaquam pro suo arbitrio summarium de plano & absq; figura & forma judicii procedat, sed tantùm cum id ei nominatim à legibus nostris permittitur. In causis beneficialibus, matrimonialibus, testamentariis, nec non decimarum, & usurariarum, ac eas quoquo modo tangentibus, simplicitèr ac de plano, & sine strepitu & figura judicii processus fiat. In aliis autem civilibus judiciis, & criminalibus non notoriis, ordinem judiciorũ observari volumus, nisi ex consensu partium aliud statuatur, vel ex commissione nostra regali rescribatur.

DE CRIMINIBVS.

CAP. I.

CRiminalia judicia tunc agi dicantur, quando in judicio ipso de crimine agitur, vel animadversione juridica puniantur, quod inderdum fiat per accusatores, quandoque per denuntiatores qui ad judicem de eo

referant. Nonnunquam judex ex officio suo inquirat, non existente accusatore aut denunciatore. Aliquando verò per exceptiones inter litigantes objectas. An vero in his criminalibus judex ordinariè vel extraordinariè procedere debeat, partim ex legibus, partim verbis commissionis factæ sibi, à nobis, intelligat.

¶ *De criminibus notoriis.* Cap. 2.

QUando crimen est notorium, non requiritur observatio judiciarii ordinis, sed evidentia. Cum jam constet à quo crimen sit commissum, satis esto citari obnoxium ad audiendum sententiam, ut si quis habeat, probabiles afferat causas, propter quas, ad hanc vel ad illam pœnam condemnari non debeat. Et si crimen sit notorium, nulla tamen legitima sui defensio neganda est, cum de crimine constet notorio, seu citatus veniat, seu non veniat, contra eum summariè proceedatur.

¶ *De crimine non notorio.* Cap. 3.

DE crimine si qua dubitatio fuerit, cum eam probationibus tolli sit necessarium, & quidem luce clarioribus, judiciarium ordinem severissimè servari volumus. Error enim error in his non potest esse nisi nocentissimus.

¶ *De criminale accusatione.* Cap. 4.

AD accusandum criminaliter nemo admittatur, nisi prius adstrinxerit ad scribendum pœnam, cui accusatus subjici debuerat, si succumbat in judicio, & nisi de jussores dederit quibus de lite prosequenda caveat.

¶ D

DE IVDICIS.

Iudex non suus ex consensu fit suus. Cap. 1.

IUrisdictio cujuslibet judicis non sui quidem tribunali præest, vel aliam jurisdictionem habet, ex partium litigantium consensu prorogari possit; at privatorum consensus judicem eum non facit qui nulli præest jurisdictioni, nec quod eis statuit rei judicatæ continet authoritatem. Non solùm expressè, sed etiã tacitè prorogatio fieri possit. Nam si litigatores judicem non suum scienter admiserint, jurisdictionẽ illius prorogare intelliguntur. Si quis in aliquem judicem coram ipso & cum suo adversario consentit, quod ob certam aliquam causam non potest in ea illum declinare, non videtur in judicem consensisse, qui edi sibi genus apud eundem judicem desiderat actionis.

¶ *De judiciis delegatis.* Cap. 2.

CUm judex ordinarius unum ex pluribus delegatis judicare vetat, cæteris id committere videtur.

¶ *Qui judices nequeant esse.* Cap. 3.

NON omnes homines indiscriminatim judices esse possunt. Quidam enim naturâ impediuntur, ut surdus, mutus, & perpetuo furiosus, quia judicio carent. Quidam lege impediuntur, ut infames, quidam moribus ut fœminæ & servi, non quia judicium non habent, sed quia receptum est ut civilibus non fungantur officiis. Quidam ut impubes & minor octodecim annis; tales enim judices esse non permittimus, etiamsi ex consensu litigantium postulentur.

¶ D

¶ *De recusatione judicis.* Cap. 4.

JUdex etiam ordinarius potest recusari ex omni caus quâ verisimiliter in favorem alterius partis inclinare pr sumitur. Sed qui recusat, causas debet exponere ac veri miles ostendere. Si alter ex litigatoribus judicē solū h dem, vel ex parte executorem fecerit, alius judex necessari sumendus est, quia iniquū est aliquem suæ rei judicem fie Observandum est ne is judex detur, quē altera pars nom natim petit; id enim iniqui exempli esse judicamus; nisi h specialiter a nobis ob dignitatem judicis petiti permitta

¶ *Succedens judex supplere potest quod præcedens non pr stiterat. Mortuo judice, succedens in ejus locum potest procedere juxta formam retroactam, prout ille potuit in cujus locum successit.*

SI judex cui certa tempora præstita erant, decesserit; alius in ejus locum datus fuerit, tanta ex integro in sona ejus præstita intelligemus, quamvis delegans nom tim hoc in sequenti datione non expresserit, quanta pr judex, qui decessit, præstiterat: ita tamen, ut legiti tempora non excedant. Qui judex est in judicio poss rio, idem esse debet in petitorio, ne causæ contine dividatur.

¶ *Tres judicii partes.*

TRes partes habet judicium: principium usque ad l contestationem: medium usq; ad conclusionem causa; & finem per sententiam.

¶ De *citatione.*

PEr citationem inchoatur judicium, & jurisdicti petuatur, cum qui in jus vocandus est, non tribu

tis, sed uno peremptorio pro omnibus (ut circuitus evite tur) vocari placuit.

¶ *Quando partes procuratores mittere possunt.*

VIris esse ambiguum non videtur, judicem ordinarium si ve delegatum jubere non posse alterutram partium coram se personaliter comparere, nisi causa fuerit correctionis, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro juramento calumniæ faciendo, aut alia juris necessitas partes coram eo exigeret personaliter præsentari. Principales personæ, non procuratores, aut advocati, super facto in judicio proposito, pro se ipsis respondere debent, si judex eas interrogandas vel examinandas fore duxerit.

¶ *Citatus comparere debet coram judice etiam non suo.*

SI quis ex aliena jurisdictione ad judicem vocetur, debet venire; judicis enim est existimare an sua sit jurisdictio; vocati autem est non contemnere authoritatem judicis. Nam & privilegiati in ea sunt causa, ut in jus vocati veniant, & privilegia sua allegent.

¶ *Mutatio loci post citationem, non sufficit ad declinationem fori.*

SI quis, posteaquam in jus vocatus est, alterius fori esse ceperit, exceptio illius fori non obstabit quòd ab alio sit jam præventus.

¶ *Citatis tutus sit ad judicem accessus & recessus.*

AD judicium Ecclesiasticum vocatus per judicem secularem, cujuscunque sit privilegii, eundo, stando, vel re-

deundo non molestetur, vel realiter capiatur, sub pœna decem librarum applicandarum cistæ pauperum.

¶ *De solvendis impensis.*

SI reus vocatus ad judicium comparuerit, & actor nihil objecerit, reus exhibitâ copiâ citationis, & fide facta super diem comparitionis, unà cum expensis dimittatur. Eum quem temerè adversarium suum in judicium vocasse constiterit, viatica litisq; sumptus adversario suo reddere oportebit, victum victori judex condemnabit in expensis, nisi justa causa ei qui succumbit, subveniat. Expensas litis judicis est, post sententiam, in executione taxare, & deinde juramentum super veritate earundem, parti vincenti deferre.

¶ *De foro judiciali.*

JUris ordo est, ut actor rei, & non reus actoris forum sequatur; rei quatuor rationibus forum sortiuntur, in titulo de officio in jurisdictione omnium judicum, & ibi exponuntur. Cum reus potest conveniri in pluribus locis, tunc est in arbitrio actoris positum, ubi velit eum convenire. Clericus in foro civili, si quempiam convenerit, eodem potest ab adversario suo reconveniri, ac ibidem judicabitur, non tamen quo ad criminalia, ubi cœptum semel, ibi & finem accipere debet.

¶ *Quatuor modis potest reus forum sortiri.*

REi quatuor rationibus forum sortiuntur. Aut propter domicilium (à judice quippe loci ubi quis habitat, judicandus;) aut ob delictum commissum (ibi enim quis judicatur ubi peccatum admisit, & deprehensus fuerit;)

ob locum ubi sita res fuerit de qua contenditur. Nam si de beneficio Ecclesiastico, aut de decimis agrorum aut domuum litigetur, judex loci earum rerum est adeundus. Aut propter locum contractus: siquidem ubi quis contraxit, plerumque de contractu est litigandum.

¶ *Ordinarius judex non potest mutare locum consuetum.*

ORdinarius judex in loco majorum jus reddere, & in eodem sententiam proferre debet, nisi de consensu partium alius locus deputetur.

¶ *De libello.*

ACtionem in libello actor non tenetur exprimere, sed factum ipsum, & rei veritatem purè, & simpliciter, ut ex eo jus agendi collocatur, narrare sufficit: Judex, quandocunque de ineptitudine libelli ei constiterit, reum absolvere debet: ita tamen, quòd si actor aptum & congruentem libellum porrexerit, reus nihilominus respondere teneatur.

¶ *Judicium quando solvitur.*

JUdicium solvitur vetante eo qui judicare jusserat, vel etiam eo qui majus imperium in eadem jurisdictione habet, vel etiam si ipse judex ejusdem imperii esse cœperit, cujus est qui judicari jussit. Si unus ex litigatoribus habens procuratorem, post litem contestatam decesserit, judicium non solvitur. Nam judex contra procuratorem, tanquam dominum litis, usque sententiam inclusivè procedere poterit: executio tamen contra executorem, seu bonorum administratorem demortui, & non contra procuratorem fiet.

¶ *De causis incidentibus.*

QUoties in causa, & lite pendente, coram judice, aliqua causa incidens seu emergens concurrit, nihil prohi-

bet, quin apud eundem judicem hujusmodi causa terminetur, licet principaliter semper eadem cognoscere non possit. Judicium valet super emergenti, etiam super quo judex non pronunciat, sed ultra processit.

¶ *Infra annum causæ omnes terminentur.*

CUm nonnunquam lites plus justo, per superfluas allegationes, & dilationes protelentur, ideo causas Ecclesiasticas omnes post litem contestatam, infra annum terminari volumus, aliàs peribit instantia. Si judex negligens causam infra annum suâ culpâ non finierit, pœnâ viginti librarum fisco nostro solvendâ, ultra interesse partium, punietur: & partes nihilominus, nisi inter se concordarint, pergant cœpta processûs forma litem prosequi. Si causa infra statum temporis, propter unius litigantium negligentiam non terminetur, tum judex partem negligentem in expensis, & damnis adversario restituendis, ac in pœna decem librarum fisco nostro solvenda condemnabit, & partes nisi inter se concordarint, cœpta forma processûs litem prosequentur.

¶ *De officio judicis.*

IUdici in causa instantionata, cujus instantia elapsa fuerit, testes & instrumenta recipere, ex suo officio ut tollatur omnis suspitio, non permittitur. Judices oportet in primis rei qualitatem plena inquisitione discutere, & tunc utramque partem interrogare sæpius, numquid novi addi desiderent: ac deinde tam in allegationibus facti, quàm juris pensatis suam sententiam definitivam in scriptis proferre. De qua re cognoverit judex, de ea quoque pronunciare per superiorem cogendus est.

Judex post conclusionẽ, in causa non potest ex suo offi-

aliquid facere, nisi super priùs actitatis, si fuerint obscura.

¶ *Pœna Judicis scienter ferentis sententiam injustam.*

IUdex parti ad interesse tenetur, si evidenter arguatur ejus sententia, vel gratia, vel inimicitia, vel etiam sordibus lata: tunc volumus ut veram æstimationem litis præstare cogatur.

¶ *Absens contumaciter, non est audiendus, si appellet.*

SCiendum est ex peremptorio absentem condemnatum si appellet, non esse audiendum, si modo per contumaciam defuerit; sin minus, audietur.

¶ *De nondum adultis.*

CUm quis ad ætatem adultam pervenerit, & à tutoribus liberatus sui juris esse cœperit, per se, aut per procuratorem, judicium suscipere posse certi juris est. At infra id tempus, pro se agere aut defendere non poterit, sed per tutores ejus lites (cum inciderint) agitabuntur.

DE OFFICIO ET IVRISDICTIONE OMNIVM JUDICUM.

¶ *Jurisdictio ordinaria & delegata.*

INter jurisdictionem ordinariam, & delegatam, hoc interest, quòd ordinaria vel lege, vel privilegio, compositione aut consuetudine: delegata verò ab homine datur & conceditur.

Jurisdictio Regis.

REx tam in Archiep. Episcop. Clericos, & alios ministros, quàm in laicos infra sua regna, & dominia plenissimam jurisdictionem, tam civilem, quàm ecclesiasticam habet, & exercere potest, cum omnis jurisdictio, & ecclesiastica, & secularis, ab eo tanquam ex uno & eodem fonte derivatur.

Jurisdictio Archiepiscopi, Episcoporum, Archidiaconorum & aliorum.

ARchiepiscopi, Episcopi, infra suas diœceses, & capitulum, sede vacante, jurisdictionem ordinariam ex lege: archidiaconi verò ac cæteri ecclesiarum prælati solum ex privilegio, compositione, aut consuetudine præscripta acquirunt & habent.

Jurisdictionem ordinariam ex privilegio, compositione, vel consuetudine præscripta, ante has leges nostras ecclesiasticas, per quemcunq; ecclesiæ prælatum acquisitam, in suo robore (ubi his legibus nostris non adversatur) permansuram fore judicamus.

Jurisdictionem ex privilegio, compositione, vel consuetudine præscripta, per Archiepiscopos, antehac infra suas provincias usitatam (si his legibus nostris non repugnet) non solùm consistere, sed etiam per eosdem in futurum exercere posse placuit.

Judicis officium.

COngruit bono & gravi judici, ex officio suo, curare, ut pacata, & quieta & ad pietatem dedita jurisdictio sit quam regit, quod non difficilè obtinebit, si sollicitè de malis hominibus conquirat, & prout quisq; deliquerit, eum animadvertat, atque famâ, vel indiciis potest judex descendere ad inquisitionem.

Jur

Jurisdictio delegata.

CUi jurisdictio data est, ea quoq; concessa esse videtur sine quibus jurisdictio explicari non potuit, & ideò potest delegatus partes citare, & contumaces severitate ecclesiastica coercere, etiamsi literæ commissionis id non contineant.

Jurisdictio Episcoporum & Prælatorum.

HAbeant episcopi in suis diœcesibus, & alii ecclesiarum prælati, in suis jurisdictionibus, liberam potestatem de adulteriis, & sceleribus, quæ ad suum forum pertinent, inquirendi, ulciscendi, & judicandi, absq; impedimento alicujus. Et cum opus fuerit, judicium convocent seculare.

De loco judicii.

PLacuit, ut episcopus in quolibet loco suæ diœc. & archidiac. & alii prælati jurisdictionem habentes in locis solitis, per se, vel per alium, sedere pro tribunali, causas ecclesiasticas audire, delinquentium excessus corrigere, & cætera, quæ ad officium spectant, libere exercere possint. Nemo tamen pro tribunali, in quorumcunq; loco, sedere de consensu ordinarii loci, prohibeatur.

Archiepiscopi privilegium.

ARchiepiscopus potest eligi in judicem à subditis suffraganeorum, licet suffraganei ignorent.

Pœnæ in contumaces.

JUdices ecclesiastici in contumaces, & non obedientes, pœnas ecclesiasticas proferant, atq; ecclesiasticæ jurisdictionis contemptores hujusmodi pœnis coerceant.

C

Cancellarius.

VIcarius Episcopi judex est ordinarius, neque jurisdictionem habet subdelegatam.

Vicarii jurisdictio, eo mortuo qui eum fecit vicarium definit.

Ætas judicis.

JUdex non deputetur minor viginti quinque annis.

Quando impunè non paretur judici.

EXtra territorium jus dicenti impunè non paretur; id est acsi supra jurisdictionem suam velit jus dicere.

De delegatione jurisdictionis.

MOre majorum ita comparatum est, ut is demum jurisdictionem mandare possit, qui eam suo jure, non alio beneficio, habet. Cui aliqua causa est delegata, ille alteri subdelegare non potest, nisi à nostra regia majestate causa fuerit ei commissa. Nam tunc non solùm delegare potest, sed etiam alios cogere ad causam acceptandam quam ipsis delegaverit; si tamen industria personæ ejus in commissione causæ deprehendatur elector, ipsam totam delegare non poterit. Delegatus tamen nostræ majestatis Subdelegato suo non potest dare facultatem subdelegandi. Delegatus etiam majestatis nostræ non potest subdelegare, adjiciendo hanc clausulam, apellatione remota, licet ipse cum ea fuerit delegatus.

Solvi mandatū non dubitatur, si is qui mandaverit jurisdictionem, decesserit, antequam res ab eo cui mandata est geri coperit. Potest judex ordinarius suam jurisdictionem mandare, & aut omnem mandat, aut speciem unam. Nam & is cui mandata jurisdictio est, fungitur vice ejus qui mandav-

mandavit non sua. Delegatus regius vices nostras gerit, unde in causa superior est, & major illis quorum causam suscepit terminandam. Idcò siquis litigantium rebellis, & contumax fuerit, secundum qualitatem facti, poterit à judice delegato per censuras Ecclesiasticas coerceri, Delegatus potestatem habet non solum in partes principales, sed etiam in alios qui suam jurisdictionem impediant, ac eos districtione Ecclesiastica coerceri poterit. Delegatio facta dignitati, non expresso nomine personæ, ad successorem transit, nisi fortasse in commissione fiat mentio anteactæ vitæ, doctrinæ, aut acuminis, & similium, quæ personam, non dignitatem describunt. Sin verò fiat per nomen proprium, morte delegati expirat.

Delegatio causæ illis quoq; personis fieri potest, quæ superiores sunt inferiores partibus litigantibus. Si duobus causa committitur, etiamsi non inseritur, ut unus sine altero procedat in ea, nihilominus unus ex ipsis sive suo conjudici, sive alii, vices suas committere potest.

Si causa tribus committitur, cum clausula, quòd si omnes interesse nequiverint, duo eam nihilominus exequantur, priusquam de impotentia tertii appareat, duo nihil in causa agere valeant: sed si aliquis ex ipsis cum posset, noluerit interesse, tunc duo in causa procedant, licet tertius sit arguendus, pro eo quòd mandatum superioris subterfugiat, aut contemnat, idem quoque per omnia dicimus observandum, in causa quæ committitur duobus, eo opposito, ut si ambo interesse nequiverint, alter nihilominus exequatur.

Jurisdictio pluribus delegata, sine conditione, si non omnes interesse possint, qui valeant adesse, procedant, uno eorum mortuo expirat.

Si plures judices delegati fuerint, omnes oportet actis interesse, nisi expressum sit in commissione, aliquo, vel aliquibus

bus eorum non valentibus adesse, reliquos debere in c
sa procedere: Quo tamen casu, collega sive collegæ
bent à reliquis requiri, an possint an velint adesse.

Licet Delegatus ordinarii inferioris à principe subde
gare non possit, tamen unam speciem, sive aliquam par
ejusdem causæ committere licitum existat. Delegatum
dinarii inferioris à principe, ad universitatem cau
subdelegare posse nō dubitatur, cum ordinarius, & del
tus ad universitatem causarum in jure propemodum
mulantur. Delegatus si sit de jurisdictione delegantis, e
cōmissionis in se suscipere tenetur sub pœna contemptus.

Jurisdictio delegati re integra morte mandantis expirat.

SI quis se asserat esse delegatum principis, vel cum
datis secretis missum, sciant omnes ei, cujuscunq; sit
nitatis non esse credendum, nisi id scriptis probaverit.
delegatus pronunciaverit se jurisdictionem non habere,
sam etiam de consensu partium, non reassumat.

Subdelegatus postquā cœpit causā cognoscere, non po
per delegantem removeri. Vicarius autem episcopi rem
veri potest quandocunq; voluerit Episcopus, quia non
ejus delegatus. Subdelegatus inferioris à principe aliqu
articulū causæ potest subdelegare, & actum (ut appell
non jurisdictionem, quemadmodum est citatio, & simi

Causa potest alicui delegari, hoc mandato, ne ad ejus
cisionem procedatur, nisi adhibito consilio, vel delegan
vel nominati alicujus prudentis viri, quod si fiat, necessa
rum erit, subdelegatū priusquā sententiam ferat, consili
audire juxta mandatum: non tamen cogetur, juxta il
ferre sententiam. Possit enim fieri, et esset injustum, &
trarium ordini juris, & sententia tum secundum e
scienti

justiam tum secundum jura ferenda est.

Illi, cui commissum fuerit excommunicare, vel absolvere
liquos, vel pro delictis pœnitentias injungere, liceat hoc
mandare, quia non sibi jurisdictio, sed certum ministe-
rium potius committitur: & tamen excommunicare potest
pedientes eum exercere suum ministerium injunctum,
illusoria, & sine exitu esset talis commissio.

A delegato ad delegantem appellari debere non ambigi-
, Est receptum ut si major, vel æqualis subjiciat se juris-
tioni alterius, possit & pro eo & adversus eum jus dici.

Audiat judex tantum ea quæ suæ sunt jurisdictionis.

PRimùm debet judex, quando audit, id explorare, an
jurisdictio earum rerum, personarum, aut criminum,
in judicio proponuntur, ad se pertineat: cūq; illi con-
rit ea suæ jurisdictionis esse, judicandi munus aggre-
tur: sin verò animadvertit ad suam jurisdictionem non
tinere, causam remittat ad proprium judicem, reum
observatione sui tribunalis absolvat, & actorem in ex-
nis, si quæ intercesserint, condemnabit.

De foro competenti.

CLerici litigaturi suum Episcopū, seu ejus vicarium ad-
eant; & absq; illius consensu, & voluntate in nullū aliū
dicem consentiant. De criminibus merè ecclesiasticis ne-
o quenquā, nisi apud judicem ecclesiasticum conveniat.

Causæ Ecclesiasticæ.

HAe sunt verò causæ subsequentes jurisdictionis eccles
asticæ, beneficiales, matrimoniales, & divortii, causæ
stamentariæ, & bonorum administrationis defunctorum,
subtractionis legatorum, mortuariorum, decimarum, obla-

tionum,& aliorum jurium ecclesiasticorum,necnon & ui
rarum, & hæresium,incestus,adulterii,fornicationis, sacri
legii,perjurii,blasphẽiæ,fidei læsionis,diffamationis,& cõ
vicii,injectionis manuum violentarum in clericum, pertur
bationis divinorũ morũ,correctionis & reformationis cu
putus ecclesiarũ, & œconomorum,causæq; debiti eccles
carumq; ministris,reparationis, & dilapidationis eccles
cœmiterii,ac aliorũ ædificiorum ecclesiasticorum. In hi
namq; causis cum suis incidentibus, emergentibus, dep
dentibus, & connexis quibuscunq; atq; in omnibus al
causis, quod ad correctionem peccati spectat, judex ecc
siasticus,& nullus alius se intrõittat, cognoscat,aut judi

De recusatione judicis.

ORdinarius judex quando ut suspectus recusatus fue
expeditum,& consultum, id est,ut sine mora causam
licui deleget, in quẽ partes tanquã in non suspectum co
tiant. Quod si justa aliqua ratione motus facere nolit,cau
suspitionis à recusante, corã se jubeat assignari, de qui
an justæ sint, cognoscent, pronunciabunt arbitri, vel à li
gantibus,vel à judice,& reo (si nullus fuerit actor) elect
ne res diutius protrahatur, terminus arbitris est præfig
dus,quo de causa suspicionis constituãt,an justæ vel injus
videantur, qui si non concordarint,una pars unum, & al
ra alterum deleget, qui intra certum terminum pronun
ent. At si non consenserint,ad se tertium advocent,& qu
duo decreverint, id esto judicatum. Et si definitum fue
suspicionis causas non esse justas, tum ordinarius mun
suo fungatur. Sin vero pronuncientur justæ;ordinarius
litigantes transmittat ad superiorem judicem, vel det i
delegatum, in quem tanquam in non suspectum consen
ant. Cum vero judex ordinarius fuerit vicarius Episc

aut inferior episcopo, tum episcopus ipse de causis suspicionis judicabit,neq; arbitros adhibere opus erit,nisi episcopus fortè extra diœcesin fuerit, aut in loco multo distanti agat,nam tunc arbitri,prout dictum est, eligentur.

Causæ recusationis.

CAusæ,quibus judex recusari potest,permultæ sunt,ut si recusans cum judice, tanquam cum privato,causam habeat: si judex cum recusantis dignitate causam habeat: si judex noluit recusantem admittere ad osculum pacis, vel ea exhibere illi officia, quæ his præstare mos est, qui sunt paris aut consimilis gradus. Si judex minatus fuerit parti, se velle illi nocere,si præbeatur occasio: si noluerit eum salutare,ut antea consueverat: si judex cum inimicis recusantis frequenter versatur: si mortem aut gravia damna conatus est inferre: si accusavit eum criminaliter: si judex sit dominus partis adversæ: si sit ejus vasallus: si sit ejus suffraganeus: si consanguineus: si fuit advocatus partis adversæ in eadem causa: si judex habeat cum alio consimilem causam: potest deniq; judex recusari, si partis sit socius, aut si concanonicus, aut si simul habitet, aut si partis fuerit Doctor, aut discipulus, & siquæ aliæ inveniuntur causæ harum similes.

A judice juste recusato potest appellari.

JUdex suspectus, qui recusatus fuerit justè, ac secundum formam nostrarum legum, si recusationem non admiserit, ab eo appelletur.

Episcopus non delegat causam extra diœcesin.

ORdinarius non delegat causas ad se pertinentes ad locum extra diœcesin, nisi fortasse partes tum temporis ibi commorentur.

Episcopos negligentes Archiepiscopus corripiet.

SI Episcopus fuerit negligens in administranda Justitia, pertinet ad ejus Archiepiscopum ipsum compellere ad jus dicendum, illique terminum præscribet, quem si non observaverint absque legitimo impedimento, non modo censuris ecclesiasticis punisset, verum & in æstimationem justam litis damnabit.

De delegatione ad tempus.

INstantia elapsa, judex in causa nihil ulterius aget. Quæ prius tamen acta fuerunt non peribunt, sed ad litem prosequendam, sub altero judice, inservient: Siqua tamen post instantiam fiant, pro cassis & irritis habebuntur. De causis quæ infra certum tempus decidendæ committuntur statutum est, quòd nisi dies præfixus de communi consensu partium prorogetur, translatum mandatum expiret.

Judex non habenti advocatum providere potest.

QUoniam litigando pars compelli non potest ad respondendum, nisi advocatum habeat, ad officium judicis non pertinebit advocatum illi parti providere, quæ advocatum habere non potest, & si videatur, suum domesticum dare poterit. Potest etiam cogere quem voluerit alium advocatum, ad patrocinandum indigenti pro congrua mercede quam potest ei solvere, & si omnino solvere non possit, gratis patrocinandum.

Judex fugientem repetere potest a judice loci ad quem fugiat.

QUando grave delictum commissum fuerit, judex ejus loci potest petere à judice loci, quò reus fugiat, ut illum ad se mittat.

Judi-

Judices mutuo opem ferre debent.

SEntentia lata à judice loci, ubi delinquitur, vel ubi domicilium habetur à reo, executioni mandetur (si oportuerit) à judice, in cujus ditione rei sita sunt bona, modò à judice, qui sententiam tulit, id requiratur: quandoquidem judex unius diœceseos non potest exequi in alia diœcesi.

Judex aliis excommunicatum absolvendi jus committere potest.

JUdici, qui absolvere ab excommunicatione potest, aliis hujusmodi absolutionem committere liceat.

Pœna arbitraria.

VBi certa pœna in jure non reperitur, judex ordinarius, sive delegatus arbitrariam imponere potest.

Judex appellationis non probabit testamentum, nec bonorum administrationem concedet.

SI quæstio super viribus testamenti, sive super administratione bonorum defuncti concedenda, coram judice ordinario fuerit, & in causa illa appellatio ad superiorem interposita extiterit, judex ille superior super justitiæ causa pronunciare habet, & is ordinarius, ad quem pertinet, debet testamentum probare, seu administrationem concedere, ac alia requisita & ea necessaria in ea parte facere, in quibus judex appellationis nullo modo, sine expresso consensu ordinarii, se intromittat.

De prorogatione jurisdictionis judicis delegati.

PEr procuratorē non habentē mandatū, jurisdictio delegati, de re ad rem, prorogari non potest, cū procurator-

tor ad illa ſolummodo intelligatur conſtitutus, quæ in commiſſionis literis inveniuntur expreſſa, niſi dominus hoc ſcit & patitur.

Excommunicatus ab uno, ab alio abſolvi non poteſt.

EXcommunicatus à ſuo judice ab aliis eſt vitandus, nec judex alter eum abſolvere poſſit, niſi ſit ſuperior, qui per viam appellationis, querelæ aditus fuerit.

De Litis conteſtatione.

Litis conteſtatio quid ſit?

LItis conteſtatio eſt fundamentum judicii, ex ea enim verè demum lis exiſtit, & in ea verſatur oriturque ex congruo reſponſo rei, ſeu ad libellum, ſeu ad petitiones, vel in ſcriptis datas, vel in ſcripta juſſu judicis, redactas: neque reſpicit litis conteſtatio incidentia, vel emergentia, ſed principale caput controverſiæ. Et quando in forma, & figura judicii procedendum eſt, ſi omiſſa fuerit inanibus laboribus & ſumptibus vexantur litigantes.

De confeſſione.

CUm libello jam oblato reus confitetur, ex illius confeſſione, lis eſt conteſtata, ſiquidem judex ea habita, poteſt ad ſententiam ferendam progredi: Sin verò confeſſio præcedat oblationem libelli, ex ea non fit litis conteſtatio, neq; ſententia fertur, ſed tantum judex reo præcipere debet, ut intra certum tempus, quod debuerit, perſolvat. Siquis ad libellum, vel ad petitiones reſpondeat, præmittendo proteſtationem, qua ſe affirmat per illas reſponſiones in animo non habere, ut litem conteſtetur, lis non erit conteſtata.

Con-

Conteſtatio litis non requirit præſentiam actoris.

COnteſtatio litis etiam abſente actore, fieri poteſt, modo libellus datus, aut petitiones in ſcripta redactæ, quas judex reo proponere poſſit ad reſpondendum in judicio. Nam ſi ſequatur reſponſum, quo vel affirmetur, vel negetur petita, ſive proteſtatione alieni animi à lite conteſtanda, lis (quamvis actor abſit) erit conteſtata.

In reſponſione, quæ requiritur ad litis conteſtationem, minimè refert, ſive per verba credulitatis, ſive per verba veritatis, reſpondeatur à reo.

Quare ſit litis conteſtatio.

LItis conteſtatio in cauſis idcircò exigitur, ut inde liquere poſſit, quænam ſit inter litigantes, de principali negotio, controverſia, quod niſi planis, & perſpicuis verbis, cum petatur, tum reſpondeatur, fieri non poterit. Ideo à judice omnes ambiguitates, & obſcuritates hinc removeri volumus.

Reus in litis conteſtatione certum dabit reſponſum.

SI reus ad petitiones reſponderit, ſe illas neq; fateri, neq; negare, quoniam perinde eſt, ac ſi nihil reſpondiſſet, ad certum aliquod reſponſum urgeri debet.

Reus ad ſingulas petitiones ſeorſim reſpondebit.

CUm in libello multa petuntur, non eſt permittendum, ut una reſponſione reus omnia ſimul in univerſum neget. Sic enim facilè judicium eluderetur, nec de lite, inter actorem, & reum, conſtaret: neq; judex poſſet litem justa ſententia dirimere. Nam ſæpe contingit, ut ex multis petitionibus,

bus, aliquæ veræ sint, aliquæ falsæ, ad quas cum una eademque responsione satisfieri non possit, volumus, ut reus de singulis seorsim respondeat.

Contumax contra seipsum præjudicium facit.

PEr contumaciam non comparentis, minime fit litis contestatio. Verum contumax habebitur, vel pro confitente vel pro negante, prout magis in ejus præjudicium vergit.

Exceptiones dilatoriæ litis contestationem impediunt.

DIlatoriæ exceptiones litem prorsus non contestantur, imò si probatæ fuerint (saltem ad tempus) vetant ne lis contestetur, quia circa principale negotium controversiæ non versantur, de quo propriè fieri debet litis contestatio.

Similiter exceptiones peremptoriæ.

QUædam exceptiones peremptoriæ litem, ne contestetur, impediunt, ut exceptio transactionis rei judicatæ, & lites finitæ. Quare judex de exceptionibus dilatoriis, & his peremptoriis, quæ litis contestationem impediunt, ante initam causæ cognoscere & pronunciare debet. Aliæ autem exceptiones præter enumeratas, litis contestationem (si objiciantur) non prohibent.

Testes ante litis contestationem non admittantur, ad probandam causam principalem, sed ad probandum exceptiones dilatorias, & peremptorias.

TEstes ante litis contestationem possunt admitti, non ne quoad principale totius causæ caput, sed ad probandas, vel improbandas exceptiones dilatorias, & perem-

rias, quæ litis contestationem impediunt.

Testes ad perpetuam rei memoriam ante litis contestationem admitti possunt.

QUamvis communi regula, testes ante litis contestationem recipi non debeant, attamen, si de morte illorum timeatur, aut absentia diutina, sive periculum fuerit, (quando negotium perplexum est, & involutũ) ne rerum gestarum, & ordinis obliviscantur, ad testandum recipientur senes valetudinarii, & quorum vel diuturna absentia, vel oblivio suspecta est, & cum lis non adhuc fuerit contestata, præmissa nihilominus partis citatione, quæ si haberi præsens non possit, actorem oportebit suum convenire adversarium, tempore, quod judex illi assignabit, computando à die, quo primum convenire poterit, vel illi saltem (cum possibile fuerit) hujusmodi testium admissionem renuntiare, quod si facere neglexerit recepta testimonia non valebunt.

In quibus causis testes admittantur, de principali causa, ante litis contestationem.

POssunt etiam de principali capite negotii, admitti testes, absq; litis contestatione, cum agitur de electione prælatorũ, de postulationibus, provisionibus, dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, præbendis, seu quibusvis beneficiis ecclesiasticis, decimis, usuris, & notoriis, quibus addimus etiam matrimoniales causas. In his enim simpliciter de plano, absq; forma & figura judicii, procedi permittimus. In criminalibus actionibus, quando crimen est notorium, testes recipiendi non sunt, nisi lis fuerit contestata, cum is, cujus agitur causa, in iis gravissimè periclitatur.

Quando non requiritur litis conteſtatio.

NOn requiritur conteſtatio litis, ubi non agitur contra certam perſonam, ſed tantum judici concluditur: quãvis aliorum utcunq; utilitas, & præjudicium attingatur. Item ubi cauſa merè ſpiritualis fuerit, quæ abſq; alicujus incommodo tractetur, in ſententiis interlocutoriis, & ſententiis cenſuræ, nec non quæſtionibus emergentibus, in omnibus notoriis, & ſummariis proceſſibus. Atq; cum jus agendi ad publicum commodum dirigitur. In inquiſitione criminum ſi eam quiſpiam impetravit, & ejus proſequutor fuerit, litis conteſtatio adhibeatur: ſed ſi judex, ex officio ſuo, ſponte moveatur, litis conteſtatione minimè opus erit. Ubi litis conteſtattio non requiritur, volumus, ut primus actus, qui poſt litem conteſtatam fieri ſolet (ut receptio teſtium, & id genus alia) exceptiones dilatorias quas ipſa litis conteſtatio excludere ſolebat, penitus excludat, vimq; & effectum ipſius litis conteſtationis, etiam in cæteris omnino habeat.

Vel de litis conteſtatione ſic ſcribatur.

QUandoquidem in cauſis ad forum noſtrum Eccleſiaſticum pertinentibus quibuſcunq; nullus libellus ſupplicatio duntaxat ſimplex in actis redacta, requiratur, ſtatuimus, quòd nec litis conteſtatio in præfatis cauſis, quo viſmodo exigatur, ſed abſq; ea ad finem uſque cauſarum omnino procedatur. Volumus atuem, quòd primus actus qui poſt litem conteſtatam fieri ſolet (ut teſtium receptio & id genus alia) exceptiones dilatorias, quas ipſa litis conteſtatio excludere ſolebat, penitus excludat, vimq; & effectum ipſius litis conteſtationis etiam in cæteris omnibus habeat, & obtineat.

DE JVRAMENTIS ET PERJURIIS.

De differentia juramentorum. Cap. 1.

QUemadmodum juramenta, quæ ad Dei gloriam, vel ad fratrum utilitatem aliquid afferunt, Chriſtianis conceſſa ſunt (modò ſuſcipiantur in judicio, juſtitia, & veritate) ſic illa jurandi levitas, ex animis & ſermonibus noſtris exterminari debet; quæ familiaribus & quotidianis in colloquiis noſtris volitat. Poſterioribus enim iſtis Dei reverentia minuitur, & in perjuria facilè incurritur. Quare qui perverſa jurandi conſuetudine contaminati ſunt, & moniti, ab ea abſterreri non poſſunt, illos (quoniam Dei nominis contemptores ſunt & divinarum rerum) juſto ſupplicio coerceri oportet.

De pœna temerarii juramenti. Cap. 2.

QUi temere jurãntem audierit, aut ſine juſta cauſa, quãcunque perſonam ſtatim eam admoneat, ut duodecim denarios proximo die dominico conferat in communem theſaurum, quem ciſtam pauperum vocant, & in illius loci ciſta pecuniam deponat, in quo jurandi crimen eſt admiſſum. Et hoc ſi facere perſona rea neglexerit, nomen ejus ab illo, qui audierit, ad Ordinarium deferatur, is ad ſe perſonam evocabit, & illi culpæ pœnam publicè implendam præſcribet, nec tamen à mulcta duodecim denariorum liberabitur.

Forma publicæ pœnæ. Cap. 3.

PUblica pœna temerè jurantis hæc erit, ut nudo capite aſtet ante ſuggeſtũ, & altiore loco quã ſunt cæteri, tantiſper donec homilia die dominico recitatur, & illa termi-

nata, statim in eodem loco confiteatur, se temeritatis suæ vehementer pœnitere, qua, sine causa, jurando Dei sacrosancto nomine sit abusus.

Forma legitimi juramenti. Cap. 4.

LEgitimum autem juramentum, iis verbis, & nullis aliis suscipi volumus: Ita me Deus, per Dominum nostrum Jesum Christum, adjuvet.

Perjurium quid sit. Cap. 5.

UT facilius à scelere perjuriorũ abesse possimus, primum explicanda nobis erit ejus natura, deinde patefaciendum quàm gravis in eo sit dei offensio. Perjurium autem est mendacium juramento confirmatum, vel juramenti licitì violatio. Perjurus autem is habetur, qui sciens, & proposito fallendi juramẽto quemquam dolosè circumvenit, aut qui volens juramentum licitum violat, aut qui jurans verba tam perplexè involvit, ut juramenti sensus non percipiatur, contra quam fraudem, hanc regulam semper tenere volumus, ut id juraſſe credatur, quod is, ad quem juramentum refertur, communi loquentium more intelligit.

De judicibus juramentum postulantibus. Cap. 6.

GRavissimum est perjurii crimen, primum enim contra dei præceptum est, deinde deus in eo rei falsæ testis adhibetur. Postremò juramentum, quo veritas, res humanæ societati maximè necessaria, confirmari debet, ad suffulciendam mendacia, detorquetur. Cum igitur tam vehementer in perjuriis peccetur, judicis in postulandis juramentis, non sunt faciles, præsertim cum ex juramentis, perjuria conjecturâ non obscurè conjiciunt.

De pejerantium pœna.

CLerici, qui scientes & volentes juramenta de rebus licitis, & honestis interposuerint, si fidem post fefellerint, quam servare poterant, aut si juramento cõfirmaverint, quæ cum jurarent, ipsi falsa esse sciebant, primum ordinis gradu pellantur, in quo sunt: deinde beneficiis, ut vocant, excludantur, & non solum præsentibus careant, sed etiam ab his omnibus, quæ fortè consequi poterant, perpetuo summoveantur. Laicus, qui fuerit in crimine perjurii convictus, si facultates judici videbuntur hoc ferre posse, decem libras in cistam conferet, pauperem ejus loci, in quo perjurium est admissum, & publica confessione, coram Ecclesia, suam sibi culpam displicere cõtestabitur, si verò rei convicti, non sint tantæ opes ut mulcta possit ad decem libras pervenire, tum in ecclesiæ conspectu, publicè crimen suu agnoscat, & ante suggestum astet capite & pedibus nudis, toto tempore, quo vel homilia perjurum tractans recitatur, vel concio peragitur, atque hæc universa patiatur isto modo, tribus diebus dominicis continuè succedentibus, & in cistam pauperum conferet, quantum ejus facultates judicabũtur ferre posse. Judici tamen ecclesiastico potestas erit, ut pro circumstantiarum ratione, sua sapientia, vel demat de præscripta pœna, vel ad eam addat. Interim hoc ipsis judicibus nostris vehementer imperamus, ut in hoc horribili crimine perjurii, cujus nullum modum, aut finem homines inveniunt, non conniveant. Nam si quicquam eorum neglexerint, quæ à nobis in hoc genere proposita sunt, jam antea denũtiamus, illas hanc illorum flagitiosam socordiam, in summũ incursurum nostrũ odiũ. Quin & hoc æquissimè videtur à nobis judiciendum esse, ut quicunq; causam perjurio scientes dederint, eisdẽ pœnis comprehendantur, quibus perjurii convictos ante subjecimus. Hoc autem summatim ad omnes per-

pertineat, in quibus crimen perjurii convincitur, ut infames sint, nec ad testimonium dicendum admittantur, nec unquam post tempus perjurii, juramentum illis deferatur, etsi fortè oneris juramentum sit, in quo suam ipsi causam deteriorem faciant. Deniq; quicunq; perjurio alteri damnum dederit, cogatur illi penè pro damno satisfacere.

De legitimis juramentis non detrectandis. Cap. 8.

NEc tamen iis perjurii pœnis homines ab omni genere juramentorum abalienari volumus. Itaque si quis, authoritate legitima jurare, vel juramento interposito respondere jussus sit, judici hoc ritè postulanti non negabit, & si fortè negare voluerit, in eo contumax censebitur, & excommunicationis pœnam sustinebit, si major sit quatuordecim annis, & mente integra.

De fide læsa. Cap. 9.

FIrmissimum est vinculum humanæ societatis, fides, ju propter in ea custodienda, legibus homines constring debent. Itaq; si pacta vel promissa non consistant, nec impleantur, in quæ vel à juratis, vel non juratis consensum e vel seriò tantum affirmantibus, illos qui fidem hujusmo suam fefellerint, primum, arbitrariis pœnis, à judicius ecclesiasticis, affici volumus: deinde cogantur, ut illis pernis plenè satisfaciant, quæ sunt illorum perfidia deceptæ.

Exceptiones in perjurii, & fidei læsæ culpis, quæ sint. Cap. 10.

VErùm superiores hæ leges 2. exceptiones habere debe Altera est, illos non debere perjuros videri, nec fi læsores, qui cũ omnia summa fecerint, ut juramentum, & fi de

dum servarent, tamen aliqua sunt hujusmodi ratione impediti, quam vitare non poterant. Istis enim satis erit, judicibus probare suam voluntatem & operam: secundo loco, nec illi sunt fidei læsores, aut perjuri censendi, quibus excciderunt subitò, nec cogitantibus, nec opinantibus, promissa rerum iniquarum, inhonestarum, aut quæ fieri non possunt, vel si primum recta fuerint, & progressu temporis in hanc absurditatem degeneraverint. Hoc tamen posito, & retento, quòd volens & sciens, qui rem inhonestam, injustam, aut quæ fieri non possit, juraverit, aut promiserit, illum quidem hoc crimine non teneri, si jurata non præstet; sed tamen Ecclesiastico judici justas temeritatis suæ pœnas daturum esse.

Generalia juramenta, & promissa qualia esse debent.

Cap. 11.

QUi summatim jurat, vel promittit statuta, vel consuetudines Ecclesiarum, capitulorum, universitatem, vel hujusmodi quorumcunq; locorum, vel societatum, se conservaturum esse, non potest talis juramenti, vel promissi authoritate compelli, res ut iniquas suscipiat, aut eas, quæ fieri non possunt. Nec enim jurantis vel promittentis animis ullum honestum, ad talem perversitatem respectũ habere potest. Quapropter in conclusionibus talium juramentorum, & promissorum, hoc attexi placet. Hæc omnibus partibus servabo, quibus cum sacra scriptura, cum legibus, civilibus, & Ecclesiasticis hujus regni consentient, & quantum vires meæ patientur.

DE JVRAMENTO CALUMNIÆ.

Tam actor, quam reus initio litis, præstet juramentum calumniæ. Cap. 1.

QUoniam calumniantes odimus, & summo studio & cura aversamur, libidinem eorum, qui facilè ac temerè ad litigandum procedunt reprimere sum mopere cupientes, necessarium duximus & præsentem legem ponere, per quam sancimus, quòd non aliter neq; actor, neq; reus in quibusvis causis ecclesiasticis, (nam & in iis frequenter calumniari solet) ad litis certamina admittatur, quàm si in ipso litis exordio, jusjurandum calumniæ subeat uterq;.

Judex cum primum ad munus admittitur, præstet juramentum de calumnia. Cap. 2.

IUdex licet de calumnia in singulis causis non juret, tamen hoc juramenti genus, quoad omnes causas, in universum à se tractandas, ab initio cum suscipit, judicandi munus præstare debet.

Forma juramenti calumniæ. Cap. 3.

TAm actor, quàm reus, cum de calumnia jurant, hæ præcipuè testentur, se putare justam habere causam, nolle in universa actione (quæ subsequutura est) quicquam calumniari, nilq; largitos esse, aut largituros, aut per se, aut per alios, vel ad judicem vel ad alios corrumpendos, per quos judicium administratur: nolle tergiversari, aut dolo in probationibus nectere, neq; dilationes, vel in fraudem adversarii, vel ad protrahendam litem, petere, & deniq; se fideliter esse responsuros his omnibus, quæ in judicio (modò ad causam pertineant) ab ipsis requirentur.

Juramentum malitiæ. Cap. 4.

LIcet juramentum calumniæ semel exigatur quoad totam causam, post litis contestationem; attamen juramentum malitiæ, in omnibus litis partibus exigi potest, cùm judici visum fuerit, neq; manifestum perjurium timetur.

Discrimen inter juramentum malitiæ & juramentum calumniæ. Cap. 5.

JUramentum malitiæ à juramento calumniæ hoc differt, quòd hoc juramentum non (ut illud) ad totam litem refertur, sed ad illud tantum, quod tunc malitiosè agi præsumitur, debetq; is, à quo exigitur, jurare, se non esse conscium sibi ullius malitiæ, aut fraudis, qua studeat, in eo quod proponit, aut agit, adversarium circumvenire. Potestq; hoc juramenti genus, & ante litis contestationem, & posteà exigi, non solum à dominis litis, sed etiam ab eorum procuratoribus, & substitutis, ut dictum est, quoties præsumptio est, malitiosè agi.

Juramentum aut per dominum litis fiet, aut per procuratorem. Cap. 6.

DOminus causæ de calumnia jurare debet, quando facilè haberi potest, alioqui juramentum sufficiet procuratoris, modo speciale mandatum habeat ad jurandum in ea causa de calumnia. Attamen si à domino fuit, ante discessum, universalis constitutus procurator negotiorum ejus, non erit opus speciali mandato. Si domini litis de calumnia jurarunt, & deinde suos procuratores instituerint, ad litem prosequendam, procuratores etiam de calumnia jurare debebunt, sed ad hoc speciali mandato non opus erit.

DE JVRAMENTO CALUMNIÆ.

Tam actor, quam reus initio litis, præstet juramentum calumniæ. Cap. 1.

QUoniam calumniantes odimus, & summo
dio & cu
facile ac
reprimer
um duxi
quam sancimus, quo
quibusvis causis eccle
lumniari solet) ad liti
so litis exordio, jusj

Judex cum primum ad de

IUdex licet de calu
men hoc juramenti
sum à se tractandas,
nus præstare debet.

Forma jur

TAm actor, quàm
præcipuè testentur, se putare justam habere causa
nolle in universa actione (quæ subsequutura est) quicqu
calumniari, nilq; largitos esse, aut largituros, aut per se,
per alios, vel ad judicem vel ad alios corrumpendos,
quos judicium administratur: nolle tergiversari, aut do
in probationibus nectere, neq; dilationes, vel in fraud
adversarii, vel ad protrahendam litem, petere, & deniq
fideliter esse responsuros his omnibus, quæ in judicio(m
dò ad causam pertineant) ab ipsis requirentur.

Juramentum malitiæ. Cap. 4.

Licet juramentum calumniæ semel exigatur quoad totam causam, post litis contestationem: attamen juramentum malitiæ, in omnibus litis partibus exigi potest, cùm dici visum fuerit, neq; manifestum perjurium timetur.

iæ & juramentum

alumniæ hoc differt,
d) ad totam litem re-
malitiosè agi præsu-
are, se non esse con-
is, qua studeat, in eo
n circumvenire. Po-
litis contestationem,
litis, sed etiam ab eo-
r dictum est, quoties

io fiat, aut per
6.

DOminus causæ de calumnia jurare debet, quando facilè haberi potest, alioqui juramentum sufficiet procuratoris, modo speciale mandatum habeat ad jurandum in ea causa de calumnia. Attamen si à domino fuit, ante discessum, universalis constitutus procurator negotiorum ejus, non erit opus speciali mandato. Si domini litis de calumnia jurarunt, & deinde suos procuratores instituerint, ad litem prosequendam, procuratores etiam de calumnia jurare debunt, sed ad hoc speciali mandato non opus erit.

Jurans debet non levem habere causæ notitiam. Cap. 7.

OEconomum, seu procuratorem, aut syndicum, qui jurandum de calumnia est admittendus, justam, & non levem causæ notitiam habere oportet.

Mortua altera parte successor idem præstabit juramentum. Cap. 8.

QUando is qui litem instituerit, mortuus fuerit, hæres aut successor ejus, qui litem est prosequuturus, juramentum calumniæ præstare debet, licet qui mortuus juraverit.

In appellatione jurandum. Cap. 9.

IN appellationis quoq; causa de calumnia jurandum est, quamvis ab initio instituteæ litis juratum fuerit.

Recusans juramentum calumniæ causa cadat. Cap. 10.

IS à quo juramentum calumniæ, seu malitiæ requiretur, recusetipsum præstare, causa cadet, isive reus fuerit, sive actor.

Juramentum calumniæ non est omittendum. Cap. 11.

SEd quia veremur, ne forsitan partes collusione quadam utentes remittant sibi invicem hujusmodi sacramentum, & vel pacto sanctionem nostram deludant, præcipimus (quando quidem non pro commodo privatorum tantùmodo, verum etiam pro communi utilitate, præsentem legem posuimus) quòd judices minimè patiantur jusjurandum hujusmodi, nedum expresse, sed ne tacitè quidem remitti, sed illud (ut præmittitur) omnino exigant; & nullo modo præ-

tereant

remittant. Est enim hoc juramentum calumniæ, inter legitimas observationes judiciorum numeratum. Quòd si judex neglexerit, præsertim à parte monitus, sententia ejus jure cassabitur.

DE PROBATIONIBVS.

Probatio quid sit. Cap. 1.

PRobatio est rei dubiæ, per legitima documenta, ostensio.

Reo confidente non est opus probatione. Cap. 2.

QUid est opus causam in examen trahere, quam reus sua confessione certam facit, & indubitatam? proinde non est quærenda probatio, cum reus id quod contra eum principaliter propositum est, fatetur. Probationis facultas amplianda potius quàm restringenda est, ut veritas in omnibus causis eluceat.

Species probationis. Cap. 3.

SIve igitur per testes, instrumēta, præsumptiones, judicia aut famam, probationes offerantur, prudens judex, cui multum quoad hoc tribuendum esse judicamus, facilè existimabit (pensatis rerum & personarum circumstantiis) quatenus cuiq; credendum sit. Neq; enim ad unam probationis speciem judex sese alligare debet, sed ex justa animi sui sententia æstimabit, quid aut credat, aut parum probatum sibi videatur, cum intelligat, multa sæpe conjunctim evincere, seorsim verò accepta nequaquam fidem facere.

Probatio non est admittenda, nisi reo præsente, aut per contumaciam absente. Cap. 4.

QUanquam verò judici, & non parti, fides facienda sit, volumus tamen aliquod probationis genus adversus aliquem admitti, vel exhiberi, nisi ipse aut præsens fuerit, aut per contumaciam absens.

Probatio facienda est in judicio coram judice. Cap. 5.

PRobatio recipienda est coram judice, & in judicio, non extra judicium, neque coram notario aut tabellione.

Actori, non reo interest probare. Cap. 6.

ACtore non probante, reus etiamsi nihil præstiterit, absolvendus est, nisi tantæ adversus ipsum præsumptiones insurgnat, ut in eum probationes transferri possint. Alioqui enim non convenit, ut actore palam profitente se probare non posse quod asseveravit, reum necessitate monstrandi contrarium astringat: cum per rerum naturam factum negantis nulla probatio sit. In negativis tamen, coarctatis loco & tempore, veterem modum probandi observari volumus.

Contrariæ probationes. Cap. 7.

SI ab una & eadem parte, contrariæ probationes aliquando producãtur invicem sibi ipsis & merito derogare debent. At si à diversis partibus contraria fortassis allegantur, & proponentibus hujusmodi probationes adhibitæ fuerint, fortiori probationi adhærendum erit. Sed si de ea non constet, favendum est reo, nisi favor reipublicæ, salus animarum, aut natura causæ aliud suaserit.

In communibus judiciis tum reo, quam actori incumbit probatio. Cap. 8.

IN communibus judiciis, tam actor, quàm reus probationibus onerantur, isq; vincet, qui meliores, & efficaciores probationes attulerit. Sed si omnia hujusmodi æqualia sint, pro possessore judicabitur, nisi favor causæ aliud suaserit.

Post publicationem, non licet contrarias probationes afferre. Cap. 9.

SI de impedimento aliquo, etiam in causa matrimoniali, probationes aliquæ publicatæ sunt, nõ licebit alteri parti contrarias probationes aliquando inferre, vel producere.

In omni actu judiciali adesse oportet aut notarium aut duos testes. Cap. 10.

IN recipiendis probationibus, atq; in omnibus aliis actibus judicialibus, judex debet publicum notarium, aut duos loco illius, hõestos viros adhibere, per quos cuncta quæ aguntur fideliter scribi mandamus, ut si quæ postea super actitatis oriatur controversia, ea penitus per ipsa originalia publica & communia tollatur.

Affirmanti incumbit probatio, non neganti. Cap. 11.

UT creditur, qui pecuniam petit, numeratam probare cogitur, ita rursus debitor, qui solutam affirmat, ejus rei probationem præstare debet. Ei enim incumbit probatio, qui affirmat, non qui negat.

Aliena a causa nihil probant. Cap. 12.

PRobatiões, verò, vel necessariò, vel præsumptivè in re

debent, id, de quo agitur. Quæ verò aliena ſunt à cauſâ, ſ controverſia, nihil probant.

Accuſatores in judicium deferre non debent rem, quæ probari poſſit. Cap. 13.

SCiant cuncti accuſatores, eam ſe rem deferre in publi cam notitionem debere, quæ munita ſit idoneis teſtibus, vel inſtructa apertiſſimis documentis, vel judiciis probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.

Teſtes Synodales. Cap. 14.

TEſtibus tamen ſynodalibus, aĉ aliis probationibus magnis & vehementioribus ſuſpicionibus exortis, a tequam vim, veteremq; authoritatem reſervamus.

Officium injunctum quiſq; probare tenetur ſe impleviſſe. Cap. 15.

QUotieſcunq; aliquis ex officio ſibi injuncto, aliquid facere tenetur; Ipſe ſemper probare debet quòd officium ſuum hujuſmodi, ac onus injunctũ fideliter adimplevit, vel per eum non ſtetit, quo minus adimplevit.

Monumenta publica. Cap. 16.

CEnſus & monumenta publica potiora teſtibus eſſe ce ſemus.

Reus poteſt probandi onus in ſe ſuſcipere. Cap. 17.

POteſt reus onus probandi in ſe aſſumere, & docere de jure ſuo, licet ad hoc nullo jure aſtringatur.

Reus exceptiones ſuas probare debet. Cap. 18.

QUi dolo aliquid factũ eſſe dicit, ſeu excipit, ipſe de dolo docere

docere debet. In exceptionibus quoq; omnibus reus actoris partes ſuſtinebit, ipſamq; exceptionem (ut actor ſuam intentionem) implere cogetur, qui mutatam voluntatem dicit, probare hoc neceſſe habet.

Ad probandum ea quæ nihil cauſam juvant, nemo admittatur. Cap. 19.

AD probationem illius rei, nemo admitti debet, quæ etiam probata nihil relevaret, ne & partes inanibus exenſis onerentur, & lites plus juſto differantur.

Quando confeſſio omnibus probationibus ſit præferenda. Cap. 20.

PRobationes omnes confeſſioni partis merito cedere debent. Sive igitur contra inſtrumenta, teſtes, aut ſententiam, in favorem ſuum introductam, ſive latam, aliquid confitetur, locum ſemper obtinebit, contrariis probationibus obſiſtentibus, niſi animæ periculum in cauſa vertatur, aut leges confeſſioni hujuſmodi reſiſtant, & niſi confeſſio pro cauſa confitentis faciat.

Probationes valent etiam nullo deſignato termino ad probandum. Cap. 21.

PRobationes non cenſentur reprobatæ, licet ſine aſſignatione alicujus termini, aut nulla ad probandum conceſſa dilatione, factæ reperiantur.

Probationes inductæ ad unum effectum valent ad alium. Cap. 22.

PRobationes inductas ad unum effectum facere fidem ad alium effectum inter eaſdem perſonas æquum eſſe judicamus.

Alleganti statuti ignorantiam non facile creditur. Cap. 23.

ALleganti constitutionis, aut statuti ignorantiã, non credendum, nisi probationem suæ ignorantiæ adducat, aut præsumptiones verisimiles, quibus judex (consideratis rei & personæ circumstantiis) possit in plenam probationem alleganti ignorationem juramentum differre.

Probatio per juramentum. Cap. 24.

QUando aliquid ad conscientiam solam pertinet, per juramentum admittitur probatio.

Aliquando negativa probanda est. Cap. 25.

AB ea parte quæ dicit adversarium suum ab aliquo prohibitum esse, speciali lege, vel constitutione id probari oportet. Idem respondendum est, si quis neget aliquid rectè factum, ipsam præstare debere probationem.

Antiquitatis probatio. Cap. 26.

IN finibus ac rebus antiquis probandis, fama, ac testes auditu, libriq; antiqui, sine suspitione aliqua confecti, custoditi, & reperti possunt judicem ad credulitatem adducere, ut rectè, pro sic probante, sententiam ferat, nisi ad ipsæ partis fortiores probationes aliud requirant.

Acta judicii fideliter custodienda. Cap. 27.

ACta judicii plenam inducunt probationem, volumus igitur eadem omnia, & singula fideliter descripta, more solito, clausa transmitti ad judices appellationis, [illegible] requirentes; seu exigentes, ut ex illis colligant, an per inferiorem judicem rectè judicatum existat.

DE POSSESSIONE.

Cap. 1.

POssessori non incumbit onus probandi, res possessas ad se pertinere, cum actore in probatione deficiente, dominium apud possessorem manere debeat. In possessionis jure is superior, & victor existimabitur, qui de antiquiore possessione, fidem facere possit, maximè si illa aliquo titulo justificata sit, nisi altera pars meliores & efficaciores probationes introduxerit, possessionem suam justificantes.

Res alienas possidens, licet justam causam tenendi fortassis non habeat, non nisi intentionem suam implenti restituere cogitur.

Si fraude, vel violentia, possessionem rei alienæ aliquis nactus fuerit, illa possessio non solum illi non proderit, sed cum fortiori probatione aggravat, si ipse rem ipsam, vel suam, vel sibi debitam posteà affirmet.

DE FIDE.

De fide instrumentorum. Cap. 1.

IN persequendis litibus, eandem vim obtineant fides instrumentorum, & depositiones testium.

Instrumenta publica. Cap. 2.

INstrumentorum alia sunt publica, alia privata. Publica quæ à notario nostra authoritate creato, cum subscriptione testium fiunt. Quæ autem nostri, alicujus [illegible] Episcopi, Episcopi, Archidiaconi ejusdè commissarii [illegible]

ficialis, aut alterius cujuscunq; publicum gerentis officium sigilli appensione muniuntur, autentica et ènuncupētur.

Instrumenta privata. Cap. 3.

SCripta privata dicimus, quæ à privatis personis cōficiūtur, nec aliquo publico, seu autētico sigillo coadjuvātur, quæ nisi ex Archivo publico causam in se complectentia, proferantur, vel alii probata fuerint, fidem facero nolumus.

Privata scripta non valent, nisi trium testium subscriptione firmentur. Cap. 4.

PRivata scripta, quibus inter aliquas personas contrahitur, tum in judicio valida sunto, & robur habento, si trium testium subscriptione firmentur, ne manus ambiguitate, atq; characterum collatione, cum utriusq; partis periculo sit laborandum, néve perfidè negandi, quæ acta sunt, detur occasio.

Libri mercatorum. Cap. 5.

EXemplo pernicioſum est, ut ei scripturæ credatur, qua unusquisq; annotatione propria debitorem sibi aliquē constituit, unde neminem ex suis subnotationibus, debiti probationem præbere posset oportet, mercatorum tamen & aliorum artem aliquam approbatam exercentium, libris, & rationibus, cum aliis adminiculis, plenam fidem adhiberi volumus.

Modus conficiendi instrumenta. Cap. 6.

IN conficiendo instrumento, hanc seriem observari volumus, ut scriba cum primis à dei nomine auspicetur, annum domini subdat, regis nomen, titulum, & regni annum, posthac mensem, & diem ejus, & nomen loci, ubi contractus initur. Deinde narrentur, quæ sunt exponenda, testes ad-

adscribantur, aut subscribant. Notarii quoq; obsignatio, cū subscriptione, ac proprio signo, in fine adjiciatur, scriptura cum alieno sigillo minuta non minorem facit fidem, quàm si proprio esset obsignata, si hoc ipsum, & causa in eadem exprimatur.

Scripturarum comparatio. Cap. 7.

SCripturæ legitimo modo comparatæ semiplenam faciant probationem.

Instrumenta ipsa in judicio exhibenda sunt. Cap. 8.

INstrumento publico causam suam probaturus, ipsum exhibeat in judicio, exemplaria nempe nihil faciant, nisi cōgrui judicis authoritate descripta fuerint. Instrumento semel in judicio producto, viso, ac prælecto, sufficiat verum ipsius exemplum, fideliter cum originali authoritate judicis collatum actis judicii esse insertum.

Instrumenta quando exhibenda sunt. Cap. 9.

UNusquisq; instrumenta, usq; ad conclusionem in causa, vel in causis, in quibus non concluditur, usq; ad secundam termini, ad audiendam sententiam, assignationem exhibendi facultatem habeat. Et non potest, nisi judici, qui de causa cognoscit, ex justa causa aliter visum fuerit.

Contraria scripta. Cap. 10.

SIbi imputet, qui contrarias inter se scripturas, in judicio protulerit, fidem sibi invicem derogantes, cum in ipsius fuerit potestate quam maluerit non proferre.

Instrumenta publica valent mortuis testibus. Cap. 11.

SCripta publica, propter mortē testium in eisdem descriptorum

ptorum, deficere nulla ratio permittit.

De exustis aut amissis instrumentis. Cap. 12.

SIcut iniquum est, instrumentis vi ignis consumptis, debitores renuere solutionem, ita non statim casum conquerentibus facilè credendum est. Intelligere itaq; debetis, non existentibus instrumentis, aliis argumentis probare debere fidem petitionibus adesse. Apud eos, qui rem gestam ignoraverunt, amissorum instrumentorum habita testatio, nihil ad probationem veritatis prodesse potest.

De instrumentis suspectis. Cap. 13.

INstrumentum, si in loco minus suspecto sit abrasum, per hoc non censetur vitiosum, nec corruit ex fractura sigilli. Si loco suspecto, instrumentum, vel rasurâ, vel lituram habeat aut aliud aliquod notabile vitium, corruptum quidem est, & improbatur. Verùm non in universum, sed solùmodò quoad illud caput, ubi vitium est deprehensum. Quo verò ad alia capita, post fidem facere secus tamē statuimus. Si aliqua sua parte, instrumentum falsum convincitur, quoniam tunc totum suspectum redditur, & ut falsum improbari potest. Si sculptura sigilli, ejus dignitati vel officio, qui illud posuisse dicitur minus conveniat, instrumentum redditur suspectum. Cum chartam scriptura multo vetustiorem vel dissimilitudinem in cera videas, instrumentum non immeritò suspectum habeas. Instrumenti fides, in quo una littera vel syllaba alterius loco apponitur, vel deest, si de sensu quere possit, per hoc non vacillat. Propter falsum latinum ex unius literæ, vel syllabæ appositione, loco alterius, aut literarum transpositione, vel similibus resultans instrumentum corruere nolumus.

Instr

Instrumenti improbatio. Cap. 14.

SI aliquod instrumentum, quasi falsum improbare in judicio quis voluerit, primum juramento se obstringat, quo se nil calumniandi causa esse ducturum testetur, alioqui non audiatur.

Ad aliquod instrumentum improbandum, quatuor aut quinq; testes ad minimum exigantur, qui sint probatæ fidei, & judici omnino videantur idonei.

De instrumentorum custodia. Cap. 15.

SI de tabulis testamenti, vel aliis instrumentis communibus deponendis agatur, & dubitetur, apud quem ea deponi oporteat, semper seniorem juniori, & ampliores honotis inferiori, & marem fœminæ præferemus.

Instrumentum à diversis tabellionibus factum. Cap. 16.

INstrumentum ab aliquo tabellione inceptum, nec dum vel propter subitaneam fortasse mortem, vel propter diuturnum impedimentum perfectum, authoritate ordinarii, & iis requirentibus, quorum interest, potest æque vis alio tabellione perfici, perpetuam ut habeat fidem.

Descriptio vetusti instrumenti. Cap. 17.

SI instrumentum propter vetustatem vel aliam justam causam describi petatur, congruo judici offeratur, qui si diligenter inspectum in nulla sui parte vitiarum reperierit, per publicam personam præcipiat describi, eandem authoritatem per hoc cum originali habiturum.

Antiquitatis probatio. Cap. 18.

IN factis antiquis, & quæ hominis excedunt [illegible] libros antiquos, & id genus alia privatas

Archivo publico aliàs fideliter cuſtoditas plenam fidem facere ſtatuimus.

Scripturis autenticis detrahitur fides, ſi unus ex teſtibus contradixerit. Cap. 19.

SIgillis autenticis,ac inſtrumentis,quibus ipſa appendun-tur, ſeu adhibentur, conſuetam fidem volumus adhiberi donec per probationes contrarias reprobentur,meritoque fides illius inſtrumenti vacillabit, cui vel unus teſtis ineodem deſcriptus contradixerit.

Adverſarius non eſt cogendus in medium proferre quod contra ſe faciat. Cap.20.

ACtori deliberandum eſt antequam agat, quibus probationibus uti voluerit, fruſtra expectaturus, ut adverſarius ſuus cogatur aliquid, quod contra ſe faciat, in medium proferre. Civilium tamen legum diſpoſitioni, quoad inſtrumentorum editionem, per hanc legem nolumus derogari.

De rationibus defuncti. Cap. 21.

RAtiones defuncti, quæ in bonis ejus inveniuntur, ad probationem ſibi debitæ quantitatis, ſolæ ſufficere non poſſunt, nec etiam ſi in ultima voluntate, defunctus certam pecuniæ quantitatem, aut etiam res certas ſibi debere ſignificavit.

DE CRIMINE FALSI.

Crimen falſum quid ſit, & quando committatur. Cap. 1.

CRimen falſi, veritatis eſt immutatio, quæ dolo malo fit, & cum jactura fratris conjungitur, & cum

in verbis tum in ſcriptis committitur: deniq; in omnibus quæ in judicio, & uſu publico rata & firma eſſe debent, principio in hoc crimen incidunt, qui falſa teſtimonia dicunt. Deinde qui mercede etiam adducuntur, vel ut teſtimonium non ferant, vel ut ferant.

In eodem crimine ſunt, qui teſtamenta,ſupremas hominum voluntates, codicillos,acta,inſtrumenta,ſyngraphas, vel alia ejus generis quaſcunq; probationes, ex quibus in judiciis fides fieri poſſit, nunciaverint, vel ulla ratione perverterint, vel ad opprimenda, vel occulenda iſta celaverint, diffregerint, combuſſerint, autſponte ſummoverint, aut quoruncunq; ſcriptorum hujus generis ſigna corruperint, ſeu ipſa ſcripta deleverint, ſeu quocunq; modo interleverint, nec ſolum authores ipſi ſunt rei, verumetiam, & illi tenentur, qui ſcripta vel adulterata, vel ullo modo deprivata deſcripſerint, obſignaverint, recitaverint, & induxerint, allegaverint ad judicium, vel qui talia ſcripta fieri pronunciaverint aut conſenſerint ut fierent, modo ſcientes,hæc egerint,& dolo malo. Tenentur etiam,qui citationes, inhibitiones, decreta, edicta, acta, vel ſcripta ſive civilis fori, ſive eccleſiaſtici, malitiâ violaverint quocunq; modo, vel eorum obſignationes, & ſigna ſeu corruperint, ſeu pro veris falſa ſubjecerint. Hoc falſi crimen etiam in illis hæret, qui nomina ponunt in ſcriptis abſentium, quaſi præſentes fuiſſent, vel ipſa nomina diſtorquent, perverunt, aut immutant dolo malo. Idem, qui falſas literas, vel edicta falſa, in nomine judicum, tam civilium, quàm eccleſiaſticorum mittunt aut divulgant. Ad illos etiam crimen falſi pertinet, qui ſignis quomodocunque detractis, aut dimotis, alienas literas patefaciunt, licet ſint fortè privatorum hominum, & eas vel ipſi legunt, vel adverſario ejus, à quo ſunt ſcriptæ, legendas ullo

modo curant, aut permittant: illo semper proviso, quòd scientes & dolo malo faciant: hujus etiam criminis rei sunt, qui apud se depositа quæcunq; instrumenta, cum illis, qui contrarias etiam partes tuentur, communicant, nisi judicis assensu fecerint, aut illius, qui instrumenta deposuit, & cui subserviunt. Eadem est illorum causa, & par culpa, qui testamentum clausum, aut quomodocunq; involutum explicant & evolvunt, si fraus suberat, & si nullum, in patefaciendo, jus habebant, ut id justè possent facere, quod eodem modo valet in his, qui codices rationarios, præsertim mercatorum, quacunq; ratione corrumpunt, vel folia ex illis aliqua eximunt. Participes sunt hujus criminis ipsi etiam notorii, & scribæ, cum testes scriptorum adhibent rerum omnium quæ tractantur, ignaros, sic scientes hoc, & dolo malo fecerint. Similiter peccant, qui supplicando, aut petendo quippiam à principibus, metuuntur, seu veritatem ad rem præsentem necessariam tacent.

Omnis igitur ad principes talis obreptio justissimum habere videtur hoc supplicium, ut illis omnibus careant, ad quæ non veritate, sed mendacio, & simulatione pervenerint. Deinde involvuntur omnes in hoc crimen, qui literas, instrumenta, syngraphas, & hujus generis alia quæcunq; scripta, cum illa sciant vitiata, vel depravata esse, tamen eadem apud se detinent, & illa nec rumpunt, nec exurunt, nec ullo modo abolent; imò ne notam quidem apponunt ullam, quâ secerni possint: Nam damnum ex illis, ad posteros sæpe descendit. Deniq; illos etiam æquum est huc annumerari, quorum tam insatiabilis & hians cupiditas est, ut eandem rem solidam & integram, diversis pactis distrahant, & diversis hominibus divendant.

Hujus

Hujus criminis rei & suspecti quomodo conveniuntur. Cap. 2.

HOs igitur ac eorum similes, contra quos falsi crimen objici potest, judex istis quatuor rationibus convenier, per inquisitionem nimirũ, aut accusationem, vel exceptionem, vel denunciationem. Qui verò falsi non obscurè suspectus fuerit, eum judex apprehendi curabit, & apprehensum non liberabit, donec illi de veritate planè constituerit.

Convictorum pœnæ. Cap. 3.

QUi verò accusati fuerint, & legitimè convicti, si conquiri possint, & inveniri, pœnas ecclesiasticas subibunt judicum arbitrio ritè pronunciatas. Deinde fructibus carebunt, & emolumentis quæ fuerant ex scripturis corruptis, aut ullâ ratione perversis, ad se perventura, & illis etiam, quæ jam pervenerint. Præterea cogentur, quantum facultates sinent, illis omnibus plenè satisfacere, quorum conditio illorum fraude, ulla in re, deterior facta est. Infames etiam erunt, officiis, & beneficiis, si quæ sunt, removebuntur, & pellentur, & nec officiorum, nec beneficiorum unquam capaces erunt, ex eo tempore, quo in hoc genere criminis convicti damnatiq; sunt. Et si ministri fuerint, munere quo funguntur in Ecclesia, eos excludi oportet.

De scriptis corruptis quid statuendum sit. Cap. 4.

QUoniam diximus falsariis quid faciendum sit, consequens est ut videamus, quid de scriptis ipsis statuendum sit, quæ quoniam corrupta depravataq; sunt, nullius illa momenti, aut ponderis esse volumus, nec in judicium introduci, quin & illud præcautum sit, ut sententia si fuerit à judicibus aliqua, vel falsorum testium, vel scripturarum violatarum

latarum authoritate, perlata, revocetur eadem, & retaxatur, & omnino pro nulla sit, & alia nova pronuncietur, quæ conveniens sit regulæ veritatis & justitiæ.

Fraus & dolus malus spectantur in crimine falsi. Cap. 5.

INterdum evenire potest, ut aliquis non dolo malo, nec sciens, sed ignorans, & ipse deceptus ab alio, falsum instrumentum pro vero sumat, & eo utatur; quòd si accidat, et is qui scripto sit usus, innocentiam in hac re suam judici probare possit, illum omnino volumus hoc crimine liberari, quod nunquam consistere potest, nisi fraus, & dolus malus ibi concurrerint.

Scribæ vitium negligentiâ inductum quomodò puniatur. Cap. 6.

ACcidit etiam, ut cum ex Archetypo, vel (ut vulgo nominant) originali describitur aliquod instrumentum, scriba negligẽs, et non satis animadvertens erret, aut aliquid secus ponat, quod in originali collocatum est. Quòd si nulla fraude factum esse, nec dolo malo, scriba defenderit, & obtinuerit, falsi quidem non damnabitur, sed tamen negligentiæ pœnam dabit, quam judex assignaverit. Etenim illum oportet in eo vigilare, ut suam scripturam, ad primum exemplum diligenter accommodaret, scriptum autem ipsum in quo sic aberratum est, nullam omnino fidem habere potest.

Sigilla universitatum & societatum sine consensu præfecti, & majoris partis universitatis non valent. Cap. 7.

SIgilla capitulorum, ecclesiarum, universitatum, hospitalium, et aliarum id genus societatum, non opponentur, ad ullum diploma vel scriptum quodcunq; nisi præsens sit, aut consentiat qui in societate præfectus est cæteris, & nisi cum præfecto conspiret, etiam major pars canonicorum, vel sociorum, vel collegarum, vel ejus cujuscunq; universitatis, penes quam eo tempore rerum gerendarum authoritas est. Quia in re qui secus fecerint, aut fieri procuraverint, acerbò judicum Ecclesiasticorum arbitratu puniantur, & instrumenta vel diplomata, vel scripta cujuscunq; generis secus obsignata, quàm præcepimus, ut falsa removeri volumus, & pro nullis haberi. Et si fortè per illa quicquam damni fuerit cujusquam rebus illatum, pro illo plenè satisfiet ab his, qui vel ipsi consignârunt, vel effecerunt, vel consenserunt, ut consignarentur scripta secus, quàm à nobis prius est constitutum.

DE TESTIBVS, EORUMVE DICTIS.

Quando testes examinandi sunt ante litem contestatam. Cap. 1.

COnsiderandum est, an probatio per testes fienda sit in causa principali, an in causa accessoria, & emergenti. Si in causa incidenti, & accessoria (cujusmodi sunt, quæ oriuntur ex oppositis exceptionibus dilatoriis, et declinatoriis judicii, atq; etiam peremptoriis quibusdam, ut est exceptio trãsactionis rei judicatæ, litis finitio per jusjurandum) non est opus ut expectetur litis cõtestatio, quia tales cõtroversiæ obstant, quo minus fieri judicium de principali quæstione possit, nisi de illis prius cõstet id quod constare non potest, si non offerantur probationes. Necesse est itaq; testes, ad probandas tales exceptiones, ante litis contestationem in principali causa factam admitti. In causa verò principali regulariter non admittitur testium probatio nisi

nisi lis contestata sit, quia ante litis contestationem constitui non potest, quæ sit inter litigantes principalis controversia. Ineptus itaq; est judex, qui admitteret ejus rei probationem fieri, de cujus controversia nondum ei satis constaret. Nonnunquam tamen & principalis negotii testes recipiuntur ante litis contestationem, sed hoc fit certis solùm ex causis, & ex beneficio quodam juris, ut si quis diuturnam absentiam, aut mortem metuat eorum, quibus compertum sit negotium, quod in controversiam venire possit, curare potest, ut ad æternam memoriam publico instrumento eorum testimonia describantur, vel si lis jam nata sit, ut à judice examinetur, lite nondum contestata. Ubicunq; autem id fuerit factum, necesse est ut depositiones testium consignentur, & quam primum fieri possit, denuncientur illis, quos metuat, quis sibi futuros adversarios ea in re, nec publicentur, donec elapsus sit annus post receptionem talium testium, aut lis sit contestata, ne fraudi sit illis ignorasse, ea de re, receptos esse testes.

Dilatio ad producendum testes. Cap. 2.

EA pars cui incumbit probatio, potest petere sibi dari dilationem à judice, ad producendum testes, quam ei dare judex tenetur, adhibitâ competenti moderatione temporis, secundùm spatia, quibus distat testium habitatio à judicis domicilio. Et dum durat tempus datæ dilationis, potest producens vel una, vel terna vice, ad judicem nomina eorum, quos producturus est testes, referre; quarta vice hoc ei conceditur, nisi juret de calumnia.

Articuli probationis. Cap. 3.

RElatis ad judicem nominibus testium, simul exhibenda sunt capita dicendi testimonii.

Testium

Testium citatio. Cap. 4.

PRoducens verò testes curet eos à judice citari, & eis certum constitui tempus deponendi suum testimonium. Suspecti enim habentur testes, qui se ultrò obtrudunt judici, ad perhibendum testimonium. Ad fidem tamen rei gestæ etiam non rogati testes sufficiunt.

Adversæ partis citatio. Cap. 5.

NOn solùm autem testes, sed et pars, contra quam illi producuntur, vocanda est ad audiendum, & videndum testes produci, generali clausula citationum adjecta: quod sive venturus sit, sive non, tamen judicem processurum in causa, quantum de jure possit. Estq; simul ei facienda copia articulorum, quos ille, qui testes produxit, judici exhibuit, ut si ei libeat, interponere possit suas interrogationes.

Interrogationes. Cap. 6.

INterrogari autem potest & de personæ fide, & de negotii circumstantiis. Ad personæ fidem spectant explorandam studia, mores, voluntates, fortunæ, ætas, cognatio, totiusq; vitæ conditio. Ad negotii verò circumstantias pertinent quomodo in ejus rei notitiam testis pervenerit, an ipsi negotio interfuerit, an ab aliis acceperit, & quare factum quodq; sit, quo tempore, quo loco, quâ spe, quo consilio.

Dilatio ad interrogationes concipiendas. Cap. 7.

AD has autem interrogationes concipiendas, itidem potest peti dilatio à parte, contra quam testes producuntur. Non autem debet judex interrogationum copiam facere parti producenti testes, ne eos ex his ad respondendum instituat.

Pro-

Protestatio in exhibitione interrogationum. Cap. 8.

POtest quoq; pars in exhibitione interrogationum protestari, quòd eàtenus velit admittere testes productos, ut sibi salvum maneat jus reprobandi eorum personas, & dicta, per alios testes. Nisi enim quis ante publicationem testimoniorum, de reprobatione testium, protestatus fuerit, postea non auditur, nisi juret se nulla malitia, nec dolo ad protrahendam litem, ad faciendam talem reprobationem, induci, & nunc primum se id reperisse, quod testibus objecturus sit.

Juramentum testium. Cap. 9.

REquiritur autem, ut testes juramentum præstent antequàm quicquam deponatur, quia testi non jurato, quantumvis religiosus ille fuerit, non creditur in alterius præjudicium. Jurabunt autem totam dicturos veritatem, quam norunt, de re super qua jurant, nec ullam admixturos falsitatem, quòd pro utraq; parte dicent veritatem, quam sciunt ad negotium pertinere, etiam non interrogati, & quòd nec pretio, nec amore, aut odio, nec timore, aut commodo quocunque dicent testimonium. Nihilominus partibus invicem renuentibus ut non jurent testes, creditur etiam non juratis. Juramentum testium extendere volumus ad omnem causam, & etiam interrogatoria quæcunq; legitimæ rei, nisi specialiter super uno articulo producantur.

Diebus feriatis non jurent. Cap. 10.

TEstes diebus feriatis juramentum ne præstent, cum de processu juris sit, & actus judicialis. Examinari verò testes jurati quocunq; tempore possunt, quia examinatio testium non est judicialis actus, sed seorsim, & secreto loco fit, ut

ut liberiores sint testes, ad dicendum testimonium. Nam testimonium habetur pro nullo, quod palam omnibus dictum est.

Delegatio examinationis. Cap. 11.

POtest autem judex, vel ipse testes examinare, vel id munus alteri committere, verùm is, qui commiserit testium examinationem, non potest porrò alii delegare, quia ejus industria videtur esse electa.

Rejectio testium quando fienda. Cap. 12.

TEstes admitti volumus ad dicendum testimonium, etiamsi contra eorum personas objectum sit, nisi objecta sit eis excommunicatio, aut apponens afferat promptam suæ oppositionis probationem.

Testes per judicem cogendi sunt si venire recusant. Cap. 13.

SI qui testes requisiti venire recusaverint, hi judicis authoritate compellendi sunt, cum non minus ferè delinquat is qui veritatem supprimere conatur, quam qui falsò deposuerit.

Qui in testimonium venire cogi non possunt. Cap. 14.

TEstes non temerè evocandi sunt per longum iter, multoq; minus milites à suis signis vocandi sunt, perhibendi testimonii causa.

Ad nobiles & debiles eundum est, pro illorum examinatione. Cap. 15.

SI testes in majori aliqua dignitate constituti fuerint, aut aliquo naturali inevitabilivè impedimẽto detenti, ut ad

judicium congruè & commodè venire non possunt, tunc judex aut eosdem descendat, aut examinationem illorum bono viro committat.

Officium testium. Cap. 16.

Officium testis in hoc maximè versatur, ut de rebus sibi bene notis veritatem exponat. Prohibemus igitur, ne qui testes cujuscunq; status, conditionis, seu nominis existant, judicandi officium in se assumant, neq; de criminibus aliquibus aliquid statuant, nec etiam inquirant, nisi ad mandatum illius judicis, qui cognitionem ipsius causæ in qua aliquid agere conantur, habere dignoscantur, sub poena contemptus.

Qui à testimonio repellendi sunt. Cap. 17.

REpelli volumus à testimonio, omnes de crimine aliquo famoso condemnatos, inimicos capitales domesticos, quibus imperari potest ratione patriæ vel dominicæ potestatis, parentes etiam, & eos qui loco parentum sunt impuberes, ac mente captos, palam quæstum facientes, proxinetas, & causarum solicitatores in illis causis, quas solicitasse noscuntur (nisi utraq; pars consentiat.) Nec non eos, qui in re sua testimonium dicere conantur, à testimonio penitus arceantur. De criminibus autem suspecti mercenarii (aliàs probi, & honesti) amici, mulieres, consanguinei, cum quibus matrimonium de jure divino non prohibetur, qui ante alteram partem testimonium dixerint, ad testimonium admitti possunt. Sed bonus judex ex fide, dignitate, moribus, gravitate constantiaq; illorum, ac rei, de qua controvertitur, mole, facilè existimare poterit, quid aut credat, aut parum per ipsos probatum opinari debeat.

Quorundam testimonia repellenda sunt. Cap. 18.

QUi falso, vel varia testimonia dixerint, vel utriq; parti causam prodiderint, quiq; ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam recepisse judicati fuerint, non solum fide omni carebunt, sed etiam à judicibus condignè punientur, & parti læsæ satisfaciant.

Qui à testimonio repellendi sunt. Cap. 19.

PArticeps criminis, minorq; viginti annis, in criminalibus causis, testimonium reddere non debent. Nec is etiam qui ante in simili causa testimonium in eum dixisse probabitur. Procuratores, advocati, cæteriq; negocia alicujus gerentes, ad testimonium pro dominis suis non admittantur.

At si adversa pars coram testimoniis uti voluerit, veritatem, quam noverint, post depositum officium, dicere cogentur.

Testes de universitate. Cap. 20.

SInguli de universitate aliqua possunt esse testes, in causa ipsius universitatis, si non principaliter de jure ipsius testis agatur, aut de singulari suo, & non universitatis commodo, agatur.

Testes domestici quando adhiberi possunt. Cap. 21.

VSu compertum est, nonnullos sive tædio prioris conjugii affectos, sive spe secundi magis prosperi matrimonii ductos, crimè adulterii cõjugibus suis impingere. Sit igitur judex in hac parte prudẽs, nec facilè sibi imponi permittat, nec quibuscũq; credat, qui suspicione aliqua laborãt quivè dictorum suorum probabilem aliquam, & cõcludentem rationem nõ attulerint. Sed quãdo de natura istius actus

non solent testes adhiberi, domesticis (aliàs honestis, & fide dignis) credi potest, nisi partis accusatæ bona fama, & inculpata vita, conversatioq; honesta præponderet.

Qui semel approbat personam testis, semper videtur approbare, nisi nova emerserit exceptio. Cap. 22.

QUi approbat personam testis, in uno actu, approbat eam in omni alio, nisi nova infirmandi causa supervenerit. Ideo contra personam testis, quem quis semel produxerit, non potest apponere, nisi causa de novo emerserit, contra ejus tamen dicta licebit opponere.

In aliena causa plures testes ex eadem familia adhiberi possunt. Cap. 23.

NIl obstat, quo minus plures etiam testes, ex eadem familia, alieno negotio semper possunt adhiberi.

Testis alicujus scripti propter crimen postea commissum aut patefactum rejici non debet. Cap. 24.

SI quis ex testibus, testamenti quidem, aut alterius cujusquam instrumenti, confectionis tempore (in quo ipse testis describitur) liber, aut ab omni crimine alienus communi hominum æstimatione, & opinione habebatur, testimonium ipsius ex crimine aliquo latenti, seu ex delicto aliquo postea derecto, patefacto, seu commisso inficiri non debet, nec quicquam fidei illius detrahendum est, nisi testator, per tres menses, à crimine hujusmodi patefacto supervixerit, nec alium loco illius submittendum curaverit.

Qui

Qui pœnitentiam egerunt, ad testimonii fidem restitui possunt. Cap. 25.

CÆterùm cum nos semper, pro pietate nostra, in subditos nostros magis cupiamus eos semper liberari, quam in desperationem adigere, si quis criminosus crimini suo penitus renunciaverit, ac condignam pœnitentiam ecclesiæ judicio, pro eodem peregerit, ac ad frugaliorem vitam redierit, testimonii tunc dicendi facultatem illi restituendam duximus.

Quibus testibus fides sit habenda. Cap. 26.

TEstibus juratis, & non testimoniis convenit fidem adhibere, illis tamen testibus credendum est, qui concludenter aut præsumptivè, rem, de quâ agitur, approbant.

Super eisdem aut contrariis articulis non licet sæpius testes producere. Cap. 27.

QUicunq; semel, aut plures testes aliquos produxerit, ac testificata tractaverit, aut quoquo modo eadem didicerit, non habebit ipse licentiam, vel eosdem, vel alios super eisdem, vel directo contrariis articulis, producendi.

Quando testes repeti possunt. Cap. 28.

TEstes plenè examinandi sunt, nec à suis negotiis sæpe avocandi, si tamen aut dolo judicis, aut negligentia, debito modo examinati non sunt, id parti rectè libellanti, seu articulos proponenti nocere nō debet, quin eidem testes repeti possunt. Cæterùm si partis culpa, ut negligentia, defectus aliquis in testium dictis deprehendatur, illi nusquam succurretur, nec ipsis testes postea repetiti, sive ex officio, sive ad ejus instantiam aliquid sibi prodesse poterunt.

Pœna testium perjurantium. Cap. 29.

SI quis posthac adeò officii sui immemor fuerit, ut aliqua affectione ductus falsa, aut multa varia reddidisse deprehendatur testimonia, is extraordinariè, pro arbitrio judicis, quem in hac parte offenderit, punietur. Volumusq; omnes ministros nostros, in excutione pœnarum, hujusmodi falsis testibus inflictarum, sive infligendarum, ad requisitionem dictorum judicum, promptos ac paratos semper esse, sub pœna contemptus.

Quando testis rationem sui dicti reddere teneatur. Cap. 30.

TEstis in actis omnibus, sensu corporeo perceptilibus, debet reddere rationem dicti sui, per illum sensum, ita demum si fuerit interrogatus. At in rebus sensibus hujusmodi nõ subjectis, debet rationẽ reddere non interrogatus.

De testibus extra judicialibus. Cap. 31.

DIctum testis judiciale non tollitur, per dictum suum extrajudiciale contrarium, sed, nisi aliquam justam rationem, quòd tam varia aut repugnantia protulerit testimonia, reddere idẽ testis poterit, multum fidei illius detrahetur.

Testibus expensæ sunt solvendæ. Cap. 32.

QUotiescunq; testes à suis negotiis, pro ferendo testimonio, avocantur, id fieri volumus expensis partis eos producentis, qui expensas illorum, tempore accepti itineris donec iterum ad habitationes suas reversi fuerint, sustinebit.

Reprobatorii testes non sunt per alios reprobandi. Cap. 33.

REprobatorii reprobatoriorum testium admittendi nõ sunt, ne si producendi quartos, contra tertios, & sic deinceps licentia tribueretur, negotium longius quàm par est, protelari contingeret.

Dicta testium interpretanda sunt, secundum loquendi consuetudinem. Cap. 34.

TEstium dicta non cavillanda, sed potius benignè interpretanda sunt, maximè verò secundùm communem usum, ac ipsius testis loquendi consuetudinem.

Quando dictum unius testis suppletur per dictum alterius. Cap. 35.

DIctum quoque unius testis suppletur, per dictum alterius testis, plenius deponentis, interpretationemque à pleniori illo dicto meritò recipiet, si modo constet, quòd de uno, & eodem facto deponere conentur.

Testis inconstantia. Cap. 36.

TEstes qui adversus fidem testationis suæ vacillant, audiendi non sunt.

Pars intentionem suam obscuram interpretari potest. Cap. 37.

SI testes clarè de re aliqua testificantur, quæ obscurè forsitan à parte proponebatur, potest tamen pars suam intentionem interpretari, ut dicta testium illi prosint.

Testes pro utraquè parte deponere debent, si requiratur. Cap. 38.

TEstes pro utraque parte deponere debent, si requirantur, vel à judice, vel à parte non producente, licet à parte principaliter producente expensas recipiunt.

Examinatio testium. Cap. 39.

NOtarii opera, et nõ industria, in examinatione testiũ videtur electa, ideò ad mandatum judicis debẽt scribere dicta testiũ, etiã extensivè, prout unusquisq; loquutus fuerit

cum in verbis omissis plus aliquando efficaciæ reperitur, quàm in iis, quæ à notariis quibusdam describuntur.

Testes singulares. Cap. 40.

TEstes singulares nihil probant, adeo ut veteres non permittebant jutamentum, etiam in defectu probationis, tales testes producenti, deferre, nisi hujusmódi singularitas tendat ad unum & eundem finem, quod & non approbamus.

Variatio testium. Cap. 41.

SI qui tamen testes deponant, de aliqua summa debita, aliqui de majori, aliqui rursus de minori, ac in una aliqua summa, numerus sufficiens concordat, potest illis judex fidē adhibere, si nihil aliud est, quod illorum fidei detrahat.

Testimonia de scire & credere. Cap. 42.

LIcet testes sæpe adeò rudes sunt, & ignari, ut nihil distinguant inter verba veritatis assertiva (ut scio) ac illa, quæ nihil necessariò ponunt (ut credo videtur, & recordatur) tamen nolumus fidem hujusmodi testibus adhiberi, si ipsi de natura horum verborum, à judicibus nostris admoniti, (quod semper fieri volumus) congrua non reddiderint testimonia. In casibus tamen illis, in quibus veteres leges fidem hujusmodi testimoniis adhiberi voluerunt, idem observandum duximus.

De testibus examinatis coram arbitris. Cap. 43.

TEstibus examinatis coram arbitris, non tenetur quis stare, coram judice, si vivant, sed potest petere eos iterum examinari, si velit. Sed si sunt mortui, nō requiritur ulterior examinatio, sed standum erit eis, sicut si coram judice fuissent recepti, salvo tamen jure objiciendi contra personas & dicta.

Qui

Quomodo judex demultis testibus judicabit. Cap. 44.

SI testes omnes ejusdem honestatis, & existimationis sunt, & negotii qualitas, ac judicis etiam motus, cum iis concurrat, sequenda sunt omnia testimonia. Si vero ex his quidam illorum aliud dixerint, licet impari numero, credendum est, quod naturæ negotii convenit, & quod inimicitiæ aut gratiæ suspitione careat, confirmabitq; judex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quæ & rei aptiora, & vero proximiora esse compererit, neq; enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lux veritatis ascisit.

Variatio testium quando non nocet. Cap. 45.

SI testes in circumstantiis non necessariis (ad quas simplices homines non solent magnopere respicere) varii aliquando inveniuntur, in rei tamen, de qua agitur, substantia conveniant, plena fides illis adhibenda est. Neq; enim omnis varietas reprobata est, sed ea tantum, quæ contrarietatem quandam, & incompassibilitatem in se contineat, nihilq; nocet narrandi diversitas, cum eadem dicuntur.

Præferendi sunt testes qui absolvant his qui condemnant. Cap. 46.

CUm ad absolvendum potius quàm ad condemnandum promptiora sint jura nostra, volumus, quòd si testes aliqui faciant pro bona fama, seu innocentia alicujus, ac rursus alii pro mala fama, seu noxa, quòd præferantur hi qui pro innocentia fecerint, modo alias ipsi testes inter se æquales fuerint.

De numero teſtium. Cap. 47.

QUanquam quibuſdam legibus ampliſſimis numerus teſtium definitus ſit, tamen hanc licentiam ad ſufficientem numerum coarctamus, ut judices tamen moderentur, & cum ſolum numerum, quem neceſſarium eſſe putaverint, evocari pariantur, ne effrænata poteſtate ad vexandos homines ſuperflua teſtium multitudo protrahatur. At ubi numerus teſtium non requiritur, duo teſtes probabunt.

Judex teſtibus jubere poteſt ſilentium, & mutare articulorum ordinem in examinatione. Cap. 48.

IUdicis eſt cuncta rimari, & varietatem plena inquiſitione diſcutere, ideò ei permittimus ut jungat teſtibus, juramenti religione, ne dicta ſua conteſtibus, aut aliis quibuſvis propalent, ac ut teſtes (non obſervato ordine articulorum) ſuper omnibus examinare poſſit, prout ei videbitur.

In animæ periculo juramentum exigi poteſt. Cap. 49.

SI acta nihil probaverint, judex juramentum exigere poteſt à parte principali, ubicunq; animæ periculum vertitur.

Teſtimoniorum copia partibus non eſt neganda. Cap. 50.

JUdex poſt teſtium publicationem, teſtimoniorum copiam facit partibus petentibus, ipſo retinente originale. Et judicis eſt illis conſtituere terminum, intra quem publicata teſtimonia evertant, aut teneantur, cum hac interminatione,

one, quòd ſi iſtud facere neglexerint, deinceps non ſit admiſſurus, ut id faciat.

Teſtimoniorum publicatio. Cap. 51.

EXaminatis teſtibus, ea pars cui maximè intereſt teſtimonia eſſe nota, petere poteſt à judice, ut ea publicentur. Id verò ut ritè fiat, neceſſe eſt partes citari ad audiendum teſtimonia publicari. Ita verò fiet publicatio, ſi aut ipſe judex, aut publicus notarius præſentibus partibus palam teſtimonia recitat, aut coram exhibeat chartam, in qua ea diſcripta ſunt, & clara voce teſtetur, in ea contineri depoſitiones teſtium productorum fideliter annotatas, quas ſua exhibitione publicatas velit. Poſtea judex partibus conſtituet terminum, intra quem, accepturi ſunt exempla teſtimoniorum, & alium terminum, intra quem diſputaturi ſint, ſi velint.

Teſtium productio poſt teſtimoniorum publicationem. Cap. 52.

QUamvis partibus non regulariter permittatur, ut poſt teſtimoniorum publicationem, denuò alios teſtes producant; Judex tamen ratione ſui officii, non ſolum poteſt poſt teſtimoniorum receptionem, ſed & poſtquam in cauſa concluſum eſt, teſtes examinatos poteſt denuò interrogare de re, quem ſua depoſitione non ſatis declaraſſe videtur, ſi ejus notitia neceſſaria, aut utilis appareat ad cauſæ cognitionem. Et ſi judex ex ſcripto hoc non faciat, poſſunt partes petere à judice, ut id fiat.

Quando admittitur probatio poſt teſtium publicationem. Cap. 53.

RUrſus ſi poſt teſtium publicationem, quiſquã probare aliquid voluerit, quod in prioribus ſuis articulis, quo-

ad necessitatem facti & probationis inesse dignoscatur, id ei nullatenus permittatur. Sed si quod inopinatum, & de quo quis facile cogitare non poterat, à diversa parte probatum fuerit, quod causæ alterius magnopere noceat, non incongruum esse putamus, id à parte læsa (si potest) reprobatum iri, publicatione testium non obstante. In causis etiam matrimonialibus, favore animarum olim constitutum erat, ut testium publicatio, aliorum testium productioni non obstaret, quod nos moderantes ita temperamus, ut publicatio in his causis non noceat. Si testes illi post publicationem producendi omni exceptione majores fuerint, ac tales, qui omni careant suspicione, ac quibus merito credendum est, alioqui judex eos vel non admittat, vel fidem, quam voluerit, illis adhibere poterit.

Neque testes, neq; dicta testium refelli possunt, post primam assignationem ad audiendum sententiam. Cap. 54.

Si quid in dictis testium à veritate alienum deprehenditur, aut persona illius reprobari aliquando possit, id usquè ad primam assignationem ad audiendum sententiam proponi permittimus, sive quis protestatus fuerit contra eos, sive non est protestatus.

Officium judicis in examinandis testibus. Cap. 55.

Pertinet autem peculiariter ad officium judicis, diligenter testes examinare de singulis negotii circumstantiis, ut quod per partes, vel earum advocatos omissum fortè sit, in articulis, & interrogatoriis cupiendis, illud ipse supplear.

De consuetudine.

Consuetudo quid sit. Cap. 1.

Consuetudo est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex; seu jus quoddam moribus, seu usibus populi totius, vel majoris partis, ratione initiatum, continuatum, & constitutum, legis habens authoritatem. Ex non scripto enim jus venit, quod usus approbavit. Nam diuturni mores consensu utentium comprobati legem imitantur.

Consuetudo non valet contra rationem, aut legem. Cap. 2.

Quamvis consuetudinis, usq; longævi non sit utilis authoritas, veruntamen non est usq; adeo valitura, ut aut rationem vincat, aut legem, seu juri positivo præjudicium generare debeat.

Consuetudo non valet contra jus divinum, aut naturale. Cap. 3.

Cum peccata tanto sint graviora, quanto diutius infœlicem animum detinent alligatum, nemo sanæ mentis intelligit juri divino aut naturali (cujus transgressio periculum salutis inducit) quacunq; consuetudine (quæ dicenda est verius in hac parte corruptela) possit aliquatenus derogari. Quælibet enim consuetudo, quantumvis vetusta, quantumvis vulgata veritati omnino postponenda, & usus, qui veritati est contrarius, est abolendus.

Statuta & consuetudines ecclesiæ cathedralis non sunt mutandæ, sine Episcopi & Capituli consensu. Cap. 4.

Quia novitates sæpenumero pariunt discordiam nō immerito statuendum videtur, ne quis episcopus absq; cōsensu capituli, statuta, aut cōsuetudines ecclesiæ cathedralis

immutare, aut novas facere poſſit: Itidem nec capitulum, ſine Epiſcopo. Quòd ſi aliter facta fuerint, decernantur irrita, niſi ſtatuta, & conſuetudines hujuſmodi priores verbo Dei, aut Eccleſiæ ædificationi repugnent.

De Præſcriptionibus.

Præſcriptio quid ſit. Cap. 1.

PRæſcriptio eſt jus quoddam, ex tempore congruens, authoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. Quod non in totum à naturali jure recedit, nec per omnia ei ſervit. Quemadmodum enim naturæquum eſt, neminem debere locupletari cum alterius jactura: ita naturali rationi congruum eſt, & negligentibus pœnam inferri, & finem litibus imponi.

Præſcriptio decimarum in aliena parochia. Cap. 2.

SI una Eccleſia decimas in alterius parochia, quadraginta annos poſſederit, volumus de jure meliorem conditionem fieri poſſidentis: quia quadragenalis præſcriptio omnem prorſus actionem excludat.

Malæ fidei poſſeſſor præſcribere non poteſt. Cap. 3.

NUlla antiqua dierum poſſeſſo juvat aliquem malæ fidei poſſeſſorem, niſi reſipuerit, poſtquam ſi aliena noverit poſſidere, cum bonæ fidei poſſeſſor dici non poteſt. Derogandum enim erit omni conſtitutioni, atq; conſuetudini quæ abſq; mortali peccato non poteſt obſervari. Oportet igitur eum, qui præſcribit, ut in nulla temporis parte,

parte, rei habeat conſcientiam alienæ, ſitq; in bona fide conſtitutus, ſine qua nulla valet præſcriptio Eccleſiaſtica.

Interruptio tollit præſcriptionem. Cap. 4.

SI de præſcriptione, & interruptione, mota fuerit quæſtio cum receptis teſtibus, ſeu probationibus (quæ recipi debent ab utraq; parte) probata fuerit interruptio, præſcriptio non tenebit.

Contra viſitantes nemo præſcribere poteſt. Cap. 5.

QUia ſecundum Apoſtolum, qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnum, ſi metat carnalia (cum nemo ſuis ſtipendiis, militare cogatur) ſtatuimus, ne ſubditus contra ſuperiorem viſitationem, aut procurationem ratione viſitationis debitam, in ſeipſo præſcribere poſſit. Allegantes igitur ſe non meminiſſe procurationem ſolviſſe, aut petitam fuiſſe, audiendos non fore decernimus. Sed negantes pœna condigna afficiendos, nec non ad condignam ſatisfactionem compellendos, quacunq; præſcriptione temporis non obſtante, ſtatuimus.

Præſcriptio Eccleſiarum vel decimarum in aliena diœceſi. Cap. 6.

EPiſcopum qui eccleſias, & decimas in aliena diœceſi ſe legitimè præſcripſiſſe proponit, oportet hujuſmodi præſcriptionis titulum allegare, & (cum jus commune contra ipſum faciat) probare. Nam licet ei, qui rem præſcribit eccleſiaſticam, ſi ſibi non eſt contrarium jus commune, vel contra eum præſumptio non habetur, ſufficiat bona fides. Ubi tamen eſt ei jus commune contrarium, vel habetur præſũptio cõtra ipſum, bona fides nõ ſufficit, ſed eſt neceſſarius titulus, qui poſſeſſori cauſam tribuat, præſcribẽdi, niſi tantitem-

temporis allegetur præscriptio, cujus contraria memoria non existit.

Præscriptio vel interrumpi potest, vel cessare, vel impediri. Cap. 7.

PRæscriptio aliquando cessat, aliquando interrumpitur, sed non idem æstimandum, quando cessat, & quando rumpitur. Cessare præscriptio dicitur, quando propter aliquod privilegium personæ cujus res est, aut conditionem ipsius rei, non habet locum præscriptio. Similis huic cessationi videri potest impeditio, quando præscriptio quasi interfistit, ut cum propter publicum aliquem motum judicia exercere, & jus suum requirere non licet, ut in tempore belli, vel quando in loco jus nō redditur, & defectu judicis, vel reip. atq; tempore pestis. In quibus casibus et similibus, præscriptio non prorsus intermoritur, sed vi quadam impedita interquiescit, & præsertim cum actoris protestatio intercedit. Interrumpi verò naturaliter præscriptio dicitur, cum coepta retrahitur, ne progredi possit. Id verò fit cum possessio nobis non vi legitima, quam vocant compulsiva, sed violentia eripitur. Et ratio est, quia sine possessione præscriptio non procedit. Est autem in naturali interruptione hoc regulare, quòd ea prodest omnibus, qui habent jus in re. Rumpitur etiam præscriptio, quando is, cujus res est, illam contestata lite, in judicio repetit, quamvis litem non perficiat. Item per alluvionem maris, aut fluminis, per solutionem pensionis, aut partis debiti, per secundam cautionem à debitore factam. Impeditur ad hæc præscriptio, ne currat, quando is, cujus res est, illam non potest repetere ut sunt impuberes, quiq; adhuc sub aliena potestate continentur, & furiosi, quibus etiam adnumeres excommunicatos: Nam dum ita sunt, non audiuntur sua repetentes. Præscriptioni

criptioni conjunctæ cum bona fide, nemo per suum pdm potest renunciare, cum præscriptio sit propter bonū ublicum inventa, ne scilicet dominia rerum sint incerta, & jus publicum pacto privatorum non remittatur. Ad præcribendum in rebus corporalibus, ut est servitus prædii, juisdictio, & consimilia, non requiritur possessio, sed scienia, & patientia adversarii. Interrumpitur quoq; præscripio, ne currat protestatione coram judice, vel si ejus copia on fiat coram notario, & testibus, quo protestationis gere principes inter se utuntur, ad impediendam præscripionem, cum sese non possint convenire sub judice, qui sit trique parti communis.

Quietè dicitur quis possidere, quando non vocatur in juicio, syncerè autem quando cum bona fide: bona autem es in dubio præsumitur, & quando non habetur notitia rei lienæ. Mala verò probatur variis modis, primò per confessionē propriā possidentis: Secundò per famā, quæ erat vicinia. Tertiò per denunciationem factam tempore cōtractus. Denique per incidentes conjecturas, & si contra jus sit acquisita, & non observata juris solemnitate. Præscripio contra bona Ecclesiæ, vel pia legata, non currit minor quadragenaria, postquam elapsam, potest Ecclesia in integrum restitui: si tamen restitutio intra quadriennium petita erit. Nam post hoc tempus nō audietur. Mala fides præscriptionem impedit, priusquā terminus ejus elabatur. Ac cum perfecta fuerit præscriptio, bonam habens fidem conjunctam, si postea res præscripta noscatur fuisse aliena, dominē cogitur, qui præscripsit eam, restituere. Nam quando novit alterius eam fuisse, jam non alienam, sed suam cœperat possidere. Nam leges & jura ei addixerunt. Qui alieno nomine possidet, non præscribit usu capionis, triū annorum spatium assignatur: præscriptionis autem, quoad præ-

sentes decem, quoad absentes viginti, longior est triginta, longissima verò 40. annorum, utq; usucapio ad res mobiles pertinet, ita præscriptio ad immobiles.

DE VIOLENTA PERCUSSIONE CLERICORUM.

Vis contra clericum quibus pœnis afficiatur. Cap. 1.

QUicunque manus violentas in clericum sciens injecerit, nisi voluerit arbitratu judicum Ecclesiasticorum ei satisfacere, pœnitentiamque subire tam atroci scelere dignam, in excommunicationem ruet. A qua nullo modo patimur illum sublevari, donec pœnitentia plenè sit perfunctus, ordinarii sui arbitratu indicenda.

Quæ sunt exceptiones in hac causa. Cap. 2.

QUoniam omnis honesta ratio relinqui debet, expediendæ salutis, siquis se legitimè defendens, aut justitiæ serviens, ad vim contra clericum progressus sit, si coram Ordinario suo patefecerit vim, his causis profectam esse quas posuimus, omninò illum liberari volumus, & sine pœna dimitti. Esto quoq; par clericorum pœna, si violentas manus in laicos homines injecerint.

De Præsumptionibus.

Præsumptio quid sit? Cap. 1.

PRæsumptio est alicujus rei, ex variis circumstantiis collecta, conjectura.

Præsumptio temeraria & probabilis. Cap. 2.

TEmeraria præsumptio ex mera suspicione proficiscitur, & nulli vestigio rei gestæ incübit. Probabilis verò

rei vestigiis inhæret, licet per seipsam, non tollit dubitationem, sed tantum credulitatem inducat.

Probabilis præsumptio, vel unius testis assertione, aut aliqua semiplena probatione adjuta, plenam fidem facit. Temeraria verò prorsus est rejicienda.

Præsumptio violenta. Cap. 3.

VIolenta præsūptio est, quæ judiciis adeò apertis innititur, ut id quod esse contenditur, inde quodammodo necessariò sequi videatur. Judex non ad unam speciem probationis animum suum coarctabit. Et ideo in causis, quæ de sua natura directè probari nequeunt, præsumptionibus ferendā sententiam, adduci poterit. Ex violenta præsumptione judicem posse ferre sententiā exemplo regis Salomonis docemur, qui causam inter duas mulieres audiens, atq; naturali uhius amore, alteriusq; odio erga infantem, veram matrem discernēs, eundum mulieri, quæ divisionem abhorrebat, adjudicavit. Curet attamen judex, ut violenta præsumptio qua motus est ad ferendam sententiam, scripta extet in actis, quò appareat sententiæ latæ fundamentum.

Probatio carnalis copulæ per præsumptiones. Cap. 4.

VIolenta præsumptione probari carnalem commistionem nullus dubitet, veluti si masculus & fœmina, solus cum sola, nudus cum nuda, in eodem lecto jacentes deprehensi fuerint. In probanda commixtione maris & fœminæ, sufficiat probatio actuum propinquorum ad eam, dum tamen testium accedat credulitas. Uxor cui maritus non abre denunciabit, se cum eo, quem suspectum habuerit, colloqueretur, secretóve consortio uteretur, si mariti denunciationem spernat, adultera censeatur.

Quis sit habendus pro patre. Cap. 5.

ELius filius esse præsumitur, in cujus domo, & cujus ex uxore quis nascitur, licet uxor forsitā tēpore conceptionis

cum alio concubuerit, nisi marito diuturna absentia adve
savè valetudo, aut alia justa causa, aliud suadeat.

Præsumptio mali animi. Cap. 6.

IS qui contra legum interdicta, quicquam molitur, m
lam fidem semper habere præsumatur. Deprehensi in de
licto semper præsumitur malus animus. Itaque qui cu
nocuisse alicui joco se id fecisse dicit, tanquam obnoxius te
netur, nisi suam probet innocentiam.

Præsumptio boni animi. Cap. 7.

PEr exteriora, quæ intus sunt præsumatur. Quemcunq; i
gitur studere virtutibus, præsertim simplicitati, & mo
destiæ videris, hujus bonum & rectum esse animum intelli
gas. Ex transacta cujuslibet vita dignoscere possumus, quid
de subsequenti ejus conversatione præsumimus. Quæ
præteritorum consideratio nos instruit de futuris.

Qui ad objecta crimina reus, suspectus est. Cap. 8.

SIquis ad crimina, quæ sibi fuerint objecta, vel propo
sita in judicio ad respondendum, taceat, præsumptionem
haud levem præbet defensionem se non habere.

Qui subterfugia quærit, malam causam habere præsumitur. Cap. 9.

QUisquis dilationibus, judicum subterfugere conatur,
is malam causam semper fovere præsumatur.

Quando ignorantia non est præsumenda. Cap. 10.

EA quæ publicè aguntur, & quæ quis indagare debet, ni
mo ignorare censetur.

Latere

Latere non potest vicinos, quod ad nos in longinquo per
venit, vicinis enim cum res præsumatur, notiores esse,
quam remotis, illis cum primis creditur.

De fama. Cap. 11.

COmmunis & pervulgata fama de aliquo gravem indu
cit præsumptionem.

Præsumptio continentiæ. Cap. 12.

NOn præsumitur incontinens in senili ætate, qui in ju
ventute continuit: atque id maximè si divinarum li
terarum studiis incumbit, & eo genere doctrinæ apprimè
fuerit ornatus.

Præsumptio ex habitu. Cap. 13.

TAlis quisque præsumitur in quali habitu reperitur.

Præsumitur neminem velle perdere sua. Cap. 14.

PRæsumitur neminem esse, qui sua bona velit aut prodi
gere, aut perdere.

Præsumitur non mutari voluntatem, nisi probetur. Cap. 15.

QUilibet præsumitur manere in eadem voluntate, qua
semel fuisse constat. Proinde qui mutatam asserit vo
luntatem, probare debet.

Judicis sententia præsumitur bona. Cap. 16.

PRopter religionem judicantis, semper pro ejus senten
tia est præsumendum, nisi per appellationem fuerit su
spensa.

Præsumitur proscripto. Cap. 17.

PRæsumitur pro scripta, nisi aliud actum, aliúdve scriptum esse probetur.

Præsumptio juris & de jure. Cap. 18.

PRæsumptio non est tanti momenti, quin contraria probatione elidatur, nisi sit præsumptio juris, & de jure quam sola ejus confessione, de cujus commodo agitur, tolli posse putamus.

Pares præsumptiones se mutuo conficiunt. Cap. 19.

DUæ præsumptiones paris potentiæ invicem se colidunt, & major minorem vincit, prorsusq; enervat.

Præsumptio infirmitatis tollitur per actum. Cap. 20.

PRæsumptionem infirmitatis tolli per exercitium actus non compassibilis cum infirmitate, manifesti juris est.

Judex ex circumstantiis judicabit. Cap. 21.

SI probationes rei, & actoris, tantum præsumptivè concludant, judicis est, ex diligenti circumstantiarum consideratione judicare. Ut cum vir se sponsam suam cognoviss affirmat, illa verò illud negat, matronæq; aliquæ, qu corpus inspiciebant cum illa consentiant, judex considera opportunitate cognoscendi, mora, & diutina cõversatio & ætate utriusque, & matronarum fide, & peritia, quid s quendum sit judicabit.

De Diffamationibus.

Obtrectatores legibus esse puniendos. Cap. 1.

QUoniam omnes Christiani mutua charitate veros debent Christi discipulos esse ostendere, coerce quorundã improborũ malevolentia est, qui fratres dio tam capitali prosequuntur, ut illos falsis criminibus

lumnioſe velint opprimere. Quo fit ut legum fræna illorũ licentiæ ſentiamus injicienda, quorũ mẽtes Chriſtiana charitas, quæ prorſus illis abeſt, mollire nõ poteſt, & quos ipſũ per ſe nõ movet officiũ, illos juris acerbitate denũciemus.

Obtrectatores quando, & quomodo puniantur. Cap. 2.

PRimum igitur hoc conſtitutum ſit, ut quicunq; malitioſa voluntate, ac dolo malo famam cujuſquam crimine conficto, ac ementito violaverint, aut ullo modo ut violaretur effecerint, aut ſermone contumelioſo contra quenquam utuntur, aut libellum famoſum, vel ipſi componunt, aut ſcribunt, vel ab aliis compoſitum, aut ſcriptum cũ invenerint, non continuò rumpunt, aut ignibus cremant, ſed divulgant, aut in lucem proferunt, aut proferendum curant, primum quidem ab eo cui hæc facta eſt injuria (ſi modò velit injuriam proſequi) deducantur ad Eccleſiæ Paſtorem, & Seniores, qui talium obtrectatorum importunitatem vehementiq; ſermone perterrefaciant. In quorum authoritate ſi acquieſcere velint, & hominis exiſtimationem quam antè calumniis oppugnaverant, recolligere parati ſint, quantum in ſe eſt, & recuperare, in eo ipſo cauſa terminetur: Nec ille, qui calumniis fuerit appetitus, ullam ſuis obtrectatoribus exhibebit aliam moleſtiam, nec illos ad judices Ordinarios trahet. Nam præcipua ſemper ratio ſalutis animarum eſſe debet, & ſumptus non neceſſarii, quantum licet, ſunt amputandi. Verùm hujuſmodi calumniatores, & obtrectatores, ſi nolunt ſalutaribus paſtorum & ſeniorum præceptis inflecti, tum demum ad ipſos judices Eccleſiaſticos illorum nomina deferantur; apud quos (cum manifeſtis probationibus, de calumniis illorum, & obtrectationibus plenè conſtiterit) damnentur ſententia judicum ad illas pecuniarum ſummas in ciſtas pauperum infundendas, quæ ſuarum Eccleſiarum propriæ ſunt;

quas

quas illorum opes commodè videbuntur ferre posse, & etiã excõmunicationis pœna plectantur, à qua nullo modo volumus illos liberari, donec arbitratu judicis ecclesiastici satisfactum est illi, cui injuria facta est, & etiam ea perfuncti sint pœnitentia, quæ tanto crimini convenire videbitur.

Qui probant crimen objectum, non puniantur. Cap. 3.

QUoniam reipublicæ vehementer interest, ut crimina suppliciis coerceantur, & sua cuique justa defensio reservetur, constituimus, ut siquis aliquem reum fecerit accusatione, denunciatione, vel exceptione, vel alia quacunq; ratione legitima, & solenni, judicique criminis objecti fidem fecerit, illum (quoniam non calumniam, sed veritatem sequutus sit) omnium legis istius pœna liberari debere. Si verò, qui accusaverit, fuerit causa dejectus, pœnis legis teneatur, nisi possit ostendere, quòd non propositò maledicendi, nec calumniandi voluntate, sed aliqua justa ratione fuerit ad hoc instituum adductus.

De Dilationibus.

Dilatio quid sit? Cap. 1.

DIlatio est agendi facultas, infra tempus, vel à legibus, vel ex conventione partium præscriptum.

Dilationum species. Cap. 2.

DIlationum alia est legalis, quæ à legibus definitur. Ad appellandum enim, & petendum restitutionem in integrum, & similia tempus à legibus præscribitur. Judicialis quæ datur arbitrio judicis. Conventionalis, quæ terminum habet

habet ex conventione partium. Ex dilationibus judicialibus citatoria datur à judice, ad comparendum. Deliberatoria oblato libello datur ad deliberandum de his, quæ petuntur, vel de cedendo, vel de lite suspicienda. Recusatoria terminum concedit, ad proponendas exceptiones omnes, & ad declinandum, seu differendum judicium. Probatoria datur ad probandum, & allegandum in causa. Definitoria datur ad negotium definiendum. Judicatoria datur condemnatis ad patiendum, vel solvendum judicata. Appellatoria datur ad appellandum.

Dilationes quantum fieri potest amputandæ sunt. Cap. 3.

MAterias dilationum ubiq; amputare volumus, & hac ratione judicibus non concedimus dandæ dilationis, quoties voluerint, facultatem, sed quatenus rerum urgentissima ratio, & necessitas desideratæ instructionis exegerit. Idcireò non nisi justa de causa petenti, bonaq; fide imploranti dilatio concedi debet. Proinde si morandæ solutionis gratia, à debitore falsi crimen objicitur, nihilominus, salva executione criminis, debitorem ad solutionẽ compelli volumus. Et idem in consimilibus faciendum existimamus.

Certa dilationum spatia. Cap. 4.

QUamvis jure antiquo receptum sit, ut quælibet citatio spatium decem dierum concedat, & dentur ad deliberandum viginti dies, pro testibus, & instrumentis producendis; quando fuerint in provincia tres mensis: quando in locis provinciæ contiguis, sex: quando in transmarinis regionibus, novem. Actori verò contumaci triginta dies. Istas nihilominus dilationes judicum arbitrio (ratione habita personarum, locorum, & causarum) magis minusvè cõtrahi volumus. Prorogari verò nullo modo. Cumq; judex

eas multum contraxerit, causas exprimat, quæ in actis inse-
rantur, ut appellandi materia præcidatur. Appellatoria ta-
men dilatio judicis arbitrio non mutabitur. Semper enim
erit quindecim dierum, qui neque contrahentur, neque am-
pliabuntur.

Dilationes quæ ad causæ cognitionem pertinent, judice sedente, & parte adversa præsente, fiant. Cap. 5.

DIlationes citatoriæ, atque deliberatoriæ, licet à judice non cedente, sed ambulante in loco judicii, concedi possint. Attamen quæ causæ cognitionem requirunt à judice sedente dari volumus, & dum adversaria pars adest, ut si reclamet, & de dilationibus hujusmodi quæ sic emergunt, sententia judicis lis dirimatur.

Si judex tempore probationum præscripta jus non dicat, pars ad tempus amissum restituetur. Cap. 6.

SI tamen non stat per partem, quò minus facere possit suas probationes in dilatione ei data, sed stat per judicem, quia non reddit jus in illo die, tunc non est danda nova dilatio. Sed volumus partem eandem restitui ad tempus amissum.

Terminus dilationis utrique parti communis sit. Cap. 7.

UBicunque à judice data erit dilatio, statuimus, utrũm terminus sit communis utrique parti. Ita ut uterque possit in illo probare. Sed si is, cui data est dilatio, re integra, renunciaverit dilationi, adversarium ratione ejusdem dilationis posse probare volumus.

Dilatio certum tempus præscribere habet. Cap. 8.

VOlumus dilationem à judice partibus datam, certam esse, vel per numerationem dierum, vel ad certum tempus.

Data dilatione cessat judicis officium, dum durat dilatio. Cap. 9.

DAta dilatione, judicis officium conquiescere decernimus, donec petiti temporis, defluxerint curricula, fetiis illi tempori non excludendis, sed connumerandis.

Qui probaverit acta, ad aliam probationem non admittitur. Cap. 10.

SI quis probaverit intentionem suam per testes, vel per aliud simile, & postea prodiderit acta, etiam si casum possit probare, nullum esse ei amplius dandam dilationem volumus.

Libellus si in citatione inseratur, excludit dilationem ad deliberandum. Cap. 11.

CUm in citando, exemplum libelli reo transmittitur, vocaturq; ad respondendum, deliberatoriæ dilationes ei non dabuntur, modò citatio æquum, & decentem continent terminum, alioqui dilationes ad deliberandum habebit.

In causæ initio non dabitur actori tempus, ad deliberandum. Cap. 12.

DEliberatoriæ dilationes ab initio causæ actori nõ conceduntur. (existimatur enim venire instructus) Attamen, si reus excipiat, vel illum reconveniat, dilationem aliquam ad deliberandum jure habebit.

Mutatio libelli nin semper requirit novam dilationem, ad respondendum. Cap. 13.

SI libellus mutatur in eo quòd non alterat primam petitionem, quo minus de ea certus esse possit reus, non erunt novæ dilationes deliberatoriæ concedendæ. Nam cum plenè quis potuit instrui per primum libellum, licet aliquid addatur, quod non mutat naturam negotii, novæ non erunt impartiendæ dilationes.

Prorogatio dilationis. Cap. 14.

PLures dilationes quàm leges nostræ permittunt, nolumus alicui dari, tamen decernimus eas posse prorogari ex causa, & illæ non erunt novæ dilationes, sed priores prorogatæ. Prorogatio enim debet fieri antequam primum tempus dilationis sit finitum, tempore autem toto finito, nolumus tunc posse habere locum prorogationem, sed erit nova dilatio.

Secunda dilatio ex causa dari potest. Cap. 15.

SEcundam dilationem ex causa dandam esse statuimus, & hoc solummodo respectu temporis, in quo impeditus fuit aliquis, & respectu ejus rei, in qua fuit impeditus. Et ideò si aliquis impeditus fuerit, producere unum testem, & procuravit quantum potuit, in prima dilatione eundem producere, dabitur nova dilatio ad producendum illum testem, & non alios, quos non procuravit in prima dilatione producendos.

Dilatio potest quando revocari. Cap. 16.

DIlatio, quæ de partium consensu data est, altera parte invita, nō debet sine causa revocari, sed quādò judex ex officio

officio suo dilationem præfixit, si causa tollatur, quæ illum movit, cum potest revocare.

Dilatio data reo ad jurandum intelligenda est dari actori ad probandum. Cap. 17.

DEcernimus dilationem datam reo ad jurandum, etiam intelligi debere datam actori, ad probandum per testes, vel instrumenta.

Dilatio quando reus opponit exceptiones. Cap. 18.

UTriq; parti dilationem dari debere de juribus suis decernimus, quando reus opponit exceptiones.

Dilatio ad consulendum. Cap. 19.

POtest à principio dilatio peti ad illos cōsulendos, quorum consilium arduitas causæ requirit. Et quos aliqua ex parte negotium tangit, ut ab eis, is qui citatus est, informetur. Si pendente causa, super quopiam emergente, positiones offerātur dandæ sunt inducīæ procuratori, ut dominum suum consulere possit, si tale sit emergens, ut probabiliter nihil ab initio de hoc scire potuerit, dominus constituens. Nam si ab initio prævideri potuisset, & à causa principali perspicuam dependentiam haberet, tempus ei ut dominum suum consulat, non dabitur. Est enim quòd dominus sibi imputet, quare ab initio, ut debuit, procuratorem suum plenè non instruxerit.

Citatio peremptoria. Cap. 20.

CItationi peremptoriæ nimis brevis terminus non affigatur, nisi maxima necessitas id suggerat. Alioqui parti sic vocatæ licebit appellare.

Propter injustas dilationes licet appellare. Cap. 21.

SI judex absque causa, & injustè, dilationes vel contrahat, vel amplict, ab eo licet appellare.

Citatio terna. Cap. 22.

CItatoriæ dilationes aut sunto tres, aut una esto peremptoriè inscripta, sed quæ spatium temporis id concedat, quod tribus æquari, & congruere possit.

Præter citatoriam primam & secundam dilationem, aliæ sunto peremptoriæ, licet fortasse non sic inscribantur. Cap. 23.

Absens reipublicæ causa a judicio excusabitur.

ABsens reipub. causa tantisper à terminis in judicio sibi præfixis excusatur, quamdiu causa absentiæ durat.

De remoto ab administratione. Cap. 24.

DE lapidatione suspectus, & ob id ab administratione remotus quamvis nondum sit restitutus, in judicio respondere cogitur, neq; restituetur, nisi causa cognita absolvatur.

Quando idem terminus duobus actis præscribi potest. Cap. 25.

LIcebit eundem teuminũ duobus actibus præfigere, quando simul, & in idem tempus possunt concurrere, ut ad producendum testes probatorios, & ad producendũ reprobatorios. Nihil enim vetat judicem testes admittere simul, super principali, & reprobatorios. At si actus ordine successivo sint explicandi, eundem terminum communem habere non poterunt. Judici licet dilationem dando, vel adhuc pendente, quæ jam data est, terminum ad alium actum successivè explicandum statuere, tam eidẽ quàm alteri parti: quo-

niam

niam sic dilationi jam concessæ, nullũ fit præjudicium, ut si decem dies, ad instrumenta producenda, & quinq; ad testes assignentur, non enim hii se mutuo actus impediunt. At si unus actus pendet ab altero, id facere non convenit. Male quippe darentur decem dies, ad positiones producendas, & decem ad intentionem probandam, quia positiones fortasse tam erunt claræ, ut probatione non egeant, vel adeò erunt ineptæ, ut omnino sint repudiandæ.

Judex ubi parti parcere non potest, in alterius partis præjudicium. Cap. 26.

TAmetsi judex propitius nonnihil poterit reo contumaci parcere (unum scilicet aut alterum diem illum, post terminum peremptorium expectando) id tamen in præjudicium partis ne faciat, neq; ita ut impensas non jubeat recompensari.

Diebus feriatis judicia non fiant. Cap. 27.

FEriis institutis ad honorem dei ut sunt omnes festi dies, a litibus, & judiciis abstineri volumus, neque testes his temporibus dicent testimonia, atque processus tunc facti, & sententia lata non valebit.

Repentinæ feriæ, quæ jussu nostræ Regiæ Majestatis indicuntur, vel ob res fœliciter gestas, vel propter inaugurationem regni, vel publicas supplicationes, feriis institutis ad honorem dei sunto pares, & ejusdem rationis, utq; illis cõtendere non licet in judicio, (etiam volentibus partibus) ita his non concedatur.

Quæ in feriis liceant. Cap. 28.

IN feriis, quæ ad pacem & concordiã pertinent, fieri permittimus, ut juramenta, facta, transactiones. Licebit etiã diebus miserabilium personarum causas agere.

Citationes

Citationes non fiant diebus feriatis. Cap. 29.

CItationes, quæ fiant die feriato, nõ valent, & cum nominatim diem feriatum præfigunt ad comparendum, sunt temerariæ. Proinde citet judex ad certum diem, & adjiciat, quòd si dies is fuerit feriatus, proximo venias.

De messe & Vindemia. Cap. 30.

HIs feriis, quæ ad hominum utilitatem sunt institutæ, ut messis & vindemiarum, partes pro suo arbitrio renunciare possint. Quòd si faciant, & processus judicialis, & sententia lata valebit. Testes autem compelli non possunt, ut diebus testificentur, si nolint.

Feriis hominum causa institutis, non solum partes renuntiare queunt, sed certis de causis cogi possunt, ut ad judicium veniant, ut si res tempore sit peritura, nec patiatur moram. Ad hæc, sententia, quæ ante has ferias lata fuit, pe eas mandari potest executioni, & gravia in Deum scele cognosci possunt, & puniri.

De certis feriis. Cap. 31.

TOto quadragesimæ tempore, septem diebus post resu rectionis festum, & septem diebus ante natalem dom ni, quiescant judicia.

De Exceptionibus.

Exceptio quid sit. Cap. 1.

EXceptio est defensio, qua conventus in judicio conatur agentem à se depellere, atque ab actione, ve ejus effectu excludere.

Exc

Exceptiones peremptoriæ & dilatoriæ. Cap. 2.

PEremptoriæ exceptiones, si probentur, fusceptas actiones seu lites penitus tollunt. Dilatoriæ vero illas tantùm differunt. Et inter dilatorias, aliquæ appellantur declinatoriæ, sumunturque ab observatione judiciorum, à ratione personarum, loci, & temporis, ac rescripti, & judicium conantur declinare.

Exceptiones reales & personales. Cap. 3.

REales exceptiones ita rebus, de quibus agitur, cohærent, ut ad omnes illos devolvantur, ad quos res extenduntur, de quibus agitur. Exceptio enim, quæ convenit reo, convenit etiam ejus fide jussori. Personales autem sic certè alicui personæ sunt propriæ, ut ad alios non transeant.

Exceptiones peremptoriæ semper possunt objici. Cap. 4.

EXceptiones peremptoriæ sunt perpetuæ. Nam semper obstant agentibus, neque illis præscribitur, quo minus in omni parte judicii actori objici valeant.

Quæ exceptiones sint temporariæ. Cap. 5.

DIlatoriæ, atq; declinatoriæ exceptiones temporariæ sunt. Nam illis qui utuntur, causari solent tempus, aut solutione condictum (aut intra quod leges agere prohibent) nondum elapsum esse, vel conditionem appositam nondum extare, vel judicem non esse competentẽ, & alia id genus. Exceptiones hujusmodi actorem in perpetuum non vetant, quin agat; sed ob mutationem rerum & temporum facile potest contingere, ut ampliùs locum non habeant. Sunt etiam ea de causa temporariæ, quoniam si quis

eis non utatur tempore, à jure præscripto, illis deinceps uti non poterit.

Declinatoriæ exceptiones quando sint opponendæ, & quando probandæ. Cap. 6.

OMnes exceptiones declinatorias (cum processum judicii impediant, non autem causam perimant) ante litis contestationem, vel primum causæ actum, si lis non sit contestanda, proponi volumus. Et si quis ante litem contestatam, vel primum actum, eas proponere omiserit, illis postea non utatur: Quoniam eas prætereundo actis videtur consensisse. Atque hujusmodi exceptiones, cum objectæ fuerint, probari à reo volumus, priusquam vel ad litis contestationem, vel ad primum causæ actum veniatur.

Exceptiones dilatoriæ quando proponendæ, & probandæ. Cap. 7.

DIlatoriæ verò exceptiones (quibus non processus judicii, sed actoris intentio impeditur) cum ad negotium, & rem, quæ agitur, pertineant, & ipsæ proponantur ante litis contestationem; sed eas probare nullus reus cogatur, antequàm ipse actor suam intentionem probare cœperit. Attamen etiamsi post litis contestationem proponantur, non erunt repellendæ à judicio.

Declinatoria exceptio contra judicem ante omnes alias proponenda. Cap. 8.

EXceptio declinatoria, quæ contra judicem est, non solùm ante litis contestationem debet proponi, sed ante omnes alias, sive dilatorias, sive declinatorias. Nam si de aliis incipiat reus respondere in judicio, judicem videbitur ut suum approbare.

Terminum

Terminum esse proponendum à judice ante litis contestationem, ad omnes dilatorias exceptiones proponendas. Cap. 9.

NE dilatoriis exceptionibus lites malitiosè protrahantur, judici mandamus, ut, ante litis contestationem, certum aliquem terminum præscribat, intra quem si reus omnes dilatorias non opponat, deinceps de iis non audiatur, nisi fortassis aliqua ex tempore oriatur inter agendum, aut si prius fuit, reo non erit cognita, aut si fuit cognita, tunc non habuit, ex quo illam probaret, quod postea illi occurrit. Qua de re, priusquam audiatur, juramento malitiæ interponat.

Tempus proponendarum exceptionum peremptoriarum. Cap. 10.

PEremptoriæ exceptiones, quæ judicium impediunt, & causam perimunt, ut exceptio rei judicatæ, transactionis & litis finitæ, possunt & ante, & post litis contestationem opponi. Quæ verò solùm causam, & negotium perimunt, ut exceptio pacti de non petendo, & similia, rectè opponuntur lite demum contestata.

Quæ exceptiones per totam causam objici possunt. Cap. 11.

EXceptiones excommunicationis, & falsi procuratoris, per totam causam objici possunt.

Exceptio excommunicationis infra octo dies est post probanda. Cap. 12.

VT verò lites plus justo nõ protelentur, præcipimus, ut is qui excõmunicationẽ objicit, speciẽ illius, & nomẽ excõmunicatoris exprimat, scitur' eã rẽ se deferre debere in

publicam notionem,quam intra octo dierum ſpatium (die in quo proponitur minimè computato) probare valeat apertiſſimis documentis. Quòd ſi non probaverit,judex in cauſa procedere non omittat, reum in expenſis,quas actor ob hoc diebus illis ſe feciſſe docuerit, præhabita taxatione condemnans.

De exceptionibus mixtis. Cap. 13.

EXceptiones mixtæ,quæ ſic dicuntur,ut partim dilatoriæ ſunt, & partim peremptoriæ, ſi poſt litis conteſtationem proponantur, vim dilatoriarum non habebunt,ſed tantùm peremptoriæ cenſebuntur.

Dilatoria judicii proceſſum impediens omiſſa in prima inſtantia, in appellatione non poterit objici. Cap.14.

EXceptio dilatoria, quæ judicii proceſſum impedit, in cauſa principali non oppoſita, in appellatione objici non poterit.

Peremptoriæ omiſſæ in prima inſtantia poſſunt in appellatione objici. Cap. 15.

SI peremptoriæ exceptiones in inſtantia omiſſæ fuerint, & quidem non ex malitia,neque ad vexandum adverſarium, in appellatione produci poterunt. Non autèm declinatoriæ,aut dilatoriæ illæ exceptiones,quæ judicii proceſſum elidunt; ſed illas tantùm licebit objicere quæ negotium ipſum, & rei ſummam ſpectant, modò priùs ex malitia non fuerint omiſſæ.

Quid ſit replicatio & quando ſit probanda. Cap. 16.

AD reorum exceptiones, actores replicationes adhibere ſolent,quæ nihil aliud ſunt, quam allegationes actorum,

actorum, per quas exceptio ſolvitur: neque actor cogi debet ad ſuam replicationem probandam, niſi priùs reus probaverit exceptionem.

An judex de replicationibus pronunciare debeat. Cap.17.

VT judex de replicationibus pronunciet, non eſt neceſſarium: quia vires earum ſatis intelligi poterunt, cum judex de ipſis exceptionibus conſtituerit, an admittendæ, vel repudiandæ ſint.

Quantum poſſit replicatio paris criminis. Cap. 18.

REplicatio paris criminis repellit excipientem. Nam exceptio alicujus criminis ab illo non debet opponi, qui eodem laborare convincitur.

Neque excipiens, neque replicans omnia fatetur, quæ dicit excipiendo vel replicando. Cap. 19.

EXcipiens non eſt cenſendus fateri omnia, quæ in ejus exceptione includuntur, quemadmodum & actor non omnia judicabitur fateri, quæ in replicatione continentur.

De exceptione contra teſtes, cujuſcemodi ſit, & quamdiu valeat. Cap.20.

EXceptio contra teſtes cũ non ſit dilatoria,indirectè,& obliquè eſt peremptoria: Nã ea ſpectat ut probationẽ tollat, qua ſublata jus actoris eliditur. Ea verò duplex eſt, nam vel contra perſonas teſtium excipitur, cum criminoſi dicuntur, vel aliqua alia ratione non idonei, vel contra teſtium dicta, ut cum falſi arguuntur. Exceptio igitur contra perſonas teſtium uſq; ad ſententiam poteſt objici, & probari. Poſtea verò non audietur, niſi ad appellationem ventũ fuerit. Ibi enim poterit objici. Si verò excipiatur,teſtes falſum

falſum dixiſſe, uſque ad viginti annos locum habet exceptio, nedum in appellatione, quod tamen accipi volumus cum in agendo non fuit propoſita. Nam ſi tunc objecta eſt, & non probata, minimè valebit ejus vis ad annos viginti, ſed tantùm in appellatione repeti poterit.

De exceptione contra teſtes, & replicatione teſtium. Cap. 21.

TEſtis contra quem excipitur de crimine, ſi contra excipientem de eodem crimine replicet, ob id non admittetur ad teſtimonium. Quia non relatione criminis reus purgatur, ſed ſi ſe innocentem oſtenderit,

De Sententia & re judicata.

Judex quando allegata & probata ſequi poteſt contra conſcientiam. Cap. 1.

UTile eſt, quod à doctis & ſapientibus præcipitur; ne quis in judicando ſequatur aliquam ſuam cogitationem, quam ſecum domo attulerit in judicium, ſed ſecundum allegata & probata pronunciet. Sed hæc regula locum habere debet quando judex levibus quibuſdã argumẽtis ductus exiſtimat aliter ſe rem habere quàm probatũ ſit. Nam iſto caſu potiùs ſequi debet allegata & probata, quã ſuam opinionem & cõſcientiam, ex quadam imaginatione concepta. Si verò judex habet conſcientiã rei indubitatã, tunc nullo modo debet aliquid ſtatuere cõtra eã, propter allegata & probata. Sed & in hoc caſu rurſum diſtingui debet. Nam ſi judex habeat conſcientiã cõtra reũ, & tamẽ in actis reus probatur

tur innocens, tum propter ſuam conſcientiã, qua ſcit eum innocentem, condemnare eum non debet, ſed illum, ſecundum id quod probatum eſt, abſolvere. Quia etiam hoc faciat, non tamen poteſt dici eum contra conſcientiam feciſſe, cum reum non ut innocentem, ſed ab inſtantia judicii tantùm abſolvat. Si verò judex habeat conſcientiam pro reo, contra allegata & probata, tum non debet contra indubitatam conſcientiam in cauſa decernere. *Quia judici credendum eſt, qui allegat conſcientiam in præjudicium alterius, ſi eam probare poſſit. Videtur redundare

Quoniam judex non poteſt ſupplere omiſſa in facto, operæpretium eſt judicare, quonam modo poſſit conſcientiam ſuam pro reo contra allegata & probata adducere, ut non impingat in conſtitutiones, quibus prohibetur aliquid ſupplere in facto. In tali igitur caſu judex per conſultationem ſuperiori judici declaret ſuam conſcientiam. Petat igitur à parte urgente, ac precibus inſtet, ut det ſibi ſpatium conſulendi ſuperiorem judicem, cui ſui, cum expoſuit conſcientiam, poteſtatem facit, ut ſe tanquã veritatis teſtem audiat, ac deinceps juxta allegata & probata ſententiam pronunciet; neq; ut judex factum ſupplet, ſed ut miniſter juſtitiæ cavet, ne ejus culpa innocentia proximi oneretur.

Judex primùm certam exquirere debet facti notitiam. Cap. 2

JUdex in hoc potiſsimũ incumbat, ut ante omnia certus ſit de facto, & præcipuè in criminalibus quoſvis audiat, innocentiam cujuſvis probaturos, donec in plenam cauſæ cognitionem veniat. Nam in judiciis ordinariis judices jubentur plena inquiſitione rei qualitatem diſcutere. In criminalibus verò judiciis tam clara requiritur facti notitia, ut non permittatur juramenti dilatio, in defectu apertarum probationum, ſicut in cauſis civilibus.

Deinde

Deinde exquirat quod in facto jus sit. Cap. 3.

POst certam facti cognitionem, proximum est ut sententia, qua declaraturus est jus, facto probato sit conveniens, & juri atque consuetudini, quibus quæque regio aut civitas in ea specie facti utitur. Si verò neque ex lege, neque ex consuetudine manifesta, judici constare possit, quid in casu proposito pro jure habendum sit, procedendum illi est, de similibus ad similia jura, donec argumento aliquo, ex usitato jure ducto, constituere possit quid eum sequi in pronunciando oporteat.

Si ambigat, favendum est reo. Cap. 4.

SI verò neque id quidem consequi sua investigatione, aut peritorum consultatione possit, tum in dubio juris potiùs pro reo, quàm pro actore pronunciandum est, nisi actor foveat causam favorabiliorem.

Quid sit sententia. Cap. 5.

HActenus traditum est, quæ sunt judici consideranda, antequã ad ferendam sententiã progrediatur. Statuendũ nunc est de ipsa sententia, ut intelligi possit, quæ pronunciatio judicis mereatur dici sententia. Ea solũ pronunciatio judicis meretur dici sententia, qua finis imponitur controversiæ legitima disceptatione in judicium ductæ.

Quomodo sententia recte feratur. Cap. 6.

STatuimꝰ igitur, ut in observatione solennitatis circa ferendas sentẽtias, partes ad sententiam audiendã citentur. Alioqui (cum maximi præjudicii sit sententia) eam, partibus non citatis, pro nulla haberi volumus. Deinde statuimus, ut præsentibus partibus, vel altera contumaciter absente, sententia à judice tribunali, vel alio loco honesto vel

vel publico sedente, promulgetur quodque sententia concepta ex breviculo, in quo est descripta, per judicẽ aut tabellarium recitetur, judice clarè attestante, se juxta recitata ex scriptò, de causa pronunciare, nisi talis sit casus, de quo verbo tenus, absque breviculo, liceat pronunciare.

Si lis debeat per sententiam dirimi inter contendentes, necesse est ejus orationem non esse exegeticam, sed definitivam, & decisoriam. Porrò non sufficit sententiam esse absolutoriam, vel condemnatoriam, nisi in ea etiam diserte res exprimantur, ad quas præstandas, aut ferendas, reum condemnet, aut à quibus eum liberet. Est enim judici omnino conandum, ut quam fieri possit, sententiam ferat certam; & præcipuè secundum libelli petitionem, dirigenda est certitudo sententiæ.

Vitandum quoq; est ratione certitudinis, quæ in causarum decisione requiritur, ne sententia sub conditione feratur. Operæpretium non est ut causa, quæ judicẽ movet, ut sententiã ferat, in sententia exprimatur. Verũ si propter ineptitudinẽ libelli lata sit sententia, tunc necesse est ut causa ineptitudinis sententiæ inseratur, qua reus ab instantia judicii absolvatur. Sed tamẽ est necessariũ in causa approbationis, ut judex ad quem appellatum est, semper inserat causam in sententia. Nam judicare eum oportet, quare latam sententiam ab inferiori judice, vel approbet, vel improbet.

Sententiarum species. Cap. 7.

FOrma sententiarum generali absoluta, tandem ad sententiarum species est descendendum, & primùm de interloquutoria est decernendum, quia ad eam ordine procedendi in causis priùs pervenitur.

De sententia interloquutoria. Cap. 8.

SEntentiam igitur interloquutoriam eam esse decernimus, qua aditus ad principalis causæ cognitionem paratur.

ratur. Id verò duobus fit modis,aut enim judex ſimpliciter aliquid imperat litigantibus ut faciant,aut remoras exceptionum (quas utrinque attulerunt) ſua pronunciatione aufert,ut abſque obſtaculis ad deciſionem principalis cauſæ venire poſsit. Unde eam ſic definiri volumus. Interloquutoria ſententia eſt, quæ inter principium, & finem cauſæ fertur, ſuper iis quæ incidunt, vel emergunt, citrà principalis cauſæ cognitionem. Talis igitur ſententiæ non ſit tanta vis,quanta in definitiva. Nam ea lata ſemper poteſt revocari per judicem, niſi per eam juſſerit partem alteri aliquid reſtituere,vel dare. Tunc enim judex eam revocare non poteſt,quia definitivæ ſpeciem habet,ut cum propter aliquam contumaciam, aliqua pars alteri condemnatur in expenſis ſolvendis,aut ſi juſſerit expoliatum reſtitui in poſſeſsionem, priuſquam procedatur in petitorio. Idem cenſendum eſt de omnibus exceptionibus peremptoriis. Niſi enim lata de eis ſententia firma haberetur, at judici liceret,quoties illi viſum eſſet,eam revocare,tum incerta admodum eſſet progreſſio ad principalis cauſæ deciſionem.

De ſententia definitiva. Cap.9.

IMpenſius verò in ſententia definitiva (qua de principali cauſa pronunciatur)operam navari decernimus. Nam ſi quid ex illis,quæ circa actus,aut quæ in ipſa forma orationis obſervanda eſſe judicavimus,omiſſum ſit, tanquam illegitimam eam rejiciendam eſſe volumus.

Sententia definitiva retractari non poteſt niſi contra jus divinum feratur. Cap.10.

POrrò ſi nihil talium in ſententia definitiva deſideretur, ut tanquam illegitimo modo lata, pro nulla haberi poſsit,

poſsit, nec ab ea intra ſpatium, quo appellari permiſſa eſt, appellatum ſit, tunc eam in rem judicatam tranſire volumus, hoc eſt, talem conſequi authoritatem, ut contra venire nemo poſſit: nec judici quidem liceat eam revocare, mutare, aut aliquam ejus partem tollere, vel emendare, ſive bene, ſive male ſuo officio in ea parte ferenda functus ſit. Sed in hac regula magnopere obſervandum, quòd ſententia contra jus litigantium male lata tranſeat in rem judicatam, modò ab ea appellatum non ſit. Sed ſecus eſſe ſtatuimus, ſi ſententia manifeſtam iniquitatem continens eſt ipſo jure nulla, nec debet quis jure cogi, ut ei ſtet, etiamſi ab ea appellare ſit prohibitus. Proinde ſententia, quæ ſine peccato mortali ſervari non poteſt, rectè à judice revocatur, & à litigantibus tanquam nulla negligitur, quia tranſire in rem judicatam non poteſt, propter offenſionem conſcientiæ, licitè etiam judex mutabit ſententiam, ſi viderit eam obeſſe reipublicæ.

Judici quando liceat ſententiam mutare, addere, & minuere. Cap. 11.

VItium grammaticum, ſi quod eſt in verbis ſententiæ, illud per judicem tolli liceat. Porrò judex ſententiam definitivam latam non ſolum mutare, ſed & ſupplere in pronunciando, de acceſſionibus & immunitionibus actionum, ſi tamen eadem die, qua ferat ſententiam, id ab eo fiat, & antequam pronuncietur in actis id petitum ſit. Nephas enim videtur, peracto ſemel in judicio, iterum permittere, ut ex ſopita lite,nova lis de actionibus & immunitionibus actionum moveatur.

De impugnatione sententiæ. Cap. 12.

POrrò nobis nunc pergendum est, ut de impugnatione sententiæ interloquutoriæ, & definitivæ decernamus. Cum proclive admodũ sit falsam sententiam ferre, operæpretium est modos quosdam tenere, quibus occurri ei possit, ne nobis fraudi sit illius ratihabitio, aut nostra in ea admittenda supinitas. Cæterùm antequàm quis conetur sententiam impugnare, videre debet, an secundũ allegata, & probata, & ut exigunt jura & consuetudo, atq; legitima forma, cum observatione solennitatum lata sit. Nam si tale quid circa eam non observatum esse appareat, non est opus eam impugnare, quia ipso jure illam pro nullo haberi volumus, quæ manifestum juris errorem continet, adeò ut nec in rem judicatam transeat, etiamsi ab ea appellatum non sit, aut provocatio ab ea facta deserta sit. Igitur contra quem talis sententia lata est, defendere se nullitatis exceptione potest, si ex ea conveniatur; & talis exceptio competit illi perpetuò, hoc est, quadraginta annis, quibus omnis actio & obligatio tollitur.

In casibus, quibus judex sententiam suam revocare potest, sententiæ ejus emendationem simpliciter petitam esse sufficiat. Quia in talibus casibus, aut evidens est causæ ejus revocandæ, aut solennitas processus judicari nõ requiritur. Sed si ratione nullitatis petatur mutari, aut corrigi sententia, necesse est errorem, aut fraudẽ judicis legitimis documentis declarari, ut causa, propter quam contenditur, fiat manifesta. Et probandũ erit, si quid eorum, quæ ad cognitionem legitimã necessariò requiruntur, à judice neglectũ fuerit, ut si amissa sit citatio partiũ, aut nõ oblatus libellus, aut lis non contestata, aut de calumnia non juratũ, aut sententia nõ sit lata secundum legitimam formam, quæ supra est

est descripta, tunc ea debet dici nulla. Quia ea judiciorum rectè constituendorum causâ observari jubentur, ut judex rectè & ordine pervenire in causæ notitiam possit.

Quoties verò exigit casus, ut de nullitate sententiæ pronuncietur, nõ apud alium judicem superiorem, sicut in appellationibus, sed apud eundem, qui de causa principali judicavit, causa agenda est. Sed hoc tunc solũ fit, quando coram Ordinario causa agitata est, non cum apud delegatum judicem. Nam ejus jurisdictio extinguitur, cũ ab eo male judicatum est, quoad sententiam definitivam & non interloquutoriam, revocare potest, neq; propter illã officio suo est functus: verũ si definitiva sententia male judicavit, potest ab eo ad delegantem appellari, ac peti, ut aut ipse causam cognoscat, aut alteri eam cognoscendam demandet.

Subsidium impugnationis sententiæ. Cap. 13.

RElíquum est ut de subsidio impugnandæ sententiæ aliquid decernamus, quod huc videtur referendum, nempe querela falsi. Nam & illud subsidium generaliter omnibus competit, qui falsorum instrumentorum, aut testium authoritate, & subornatione, se judicio succubuisse ostendere possunt: si in pervestigatione causæ cognitum de crimine falsi non sit, & apparet judicem specie talium probationum deceptum esse, tunc propter odium ejus criminis, non solùm jubemus sententiam rescindi, antequàm ab ea appellatum sit; sed volumus, ut postquam ea transierit in rem judicatam, læsus per eam in integrum restituatur, ut denuò experiri judicium possit. Ac si quid secundum eam solutum sit, licet ei illud repetere.

De re judicata. Cap. 14.

DEcisio litis est res judicans, sed illud quod in ea decisione statuitur, sit res judicata, si ea ritè & legitimè

facta ſit, ita ut tanquam nulla impugnari poſſit, nec ab ea appellatum ſit.

Quando res inter quoſdam judicata præjudicat aliis. Cap. 15.

ET cum tanta ſit vis rei judicatæ, obiter cõſiderandum venit, an illis ſolum ea præjudicet, inter quos judicatũ eſt, an illis etiam, quos controverſia, de qua judicatum eſt, vel ratione cõmunis rei, vel contractus contingat. Videndum igitur quàm latè jus ſententiæ ſe extendat, ad nocendum aliis vel eos juvandos? Eſt generalis regula, quod res inter quoſdam geſta non nocet aliis. Et habet hæc regula locum ſive in judicio, ſive extra judicium aliquid actũ ſit. In re autẽ in judicio acta, hoc addendum eſt regulæ: quòd ne tum quidem nobis præjudicent acta aliorum, ſi noſtro nomine quid fecerint, ſi id ſive noſtro mandato, aut ratihabitatione factum ſit. Licet autem hæc regula ſit generalis, attamen ſi quid fiat (me ſciente, & non prohibente) ab eo, qui commune jus, in ea re, de qua actum eſt, mecũ habeat cum potuerim eum prohibere, tum ſententia contra eum lata mihi præjudicium parit: ſecus eſt, ſi ejus molitionem neſcierim, neque poteſtatem eum prohibendi habuerim.

Suntq; caſus, in quibus ſententia ſimpliciter omnibus præjudicat, quorum intereſt non eſſe ita judicatum, ſi ea in rem judicatam tranſiit: ut ſi quærela in officioſi teſtamenti, reſciſcum ſit teſtamentum, ea, quæ ex ejus diſpoſitione, nomine legatorũ debita fuiſſent, ſi contra illud non fuiſſet judicatum, peti non poſſunt, imò etiam ſoluta repetuntur. Cum ubi majus eſt periculum, ibi cautius eſt agendum æterniq; tribunal judicis illum reum non habere certum ſit, quem injuſtè judex condemnat, maximo perè cavendum eſt eccleſiaſticis judicibus, atq; prudenter attendendũ, ut in cauſarum quibuſcunq; proceſſibus nihil vendicet odium, vel

vel favor uſurpet, ſed timor exulet, præmium aut expectatio præmii juſtitiam non evertat: ſed ſtateram in manibus geſtent acceptationem perſonarum non habentes, lances pro libramine appendentes, ut in omnibus, quæ in cauſis agenda fuerint (præſertim in concipiendis ſententiis & ferendis) præ oculis habeant ſolum deum, illius imitantes exemplum, qui quærelas populi (tabernaculum ingreſſus) ad dominum referebat ut ſecundum ejus imperium judicaret. Quiſquis enim judex ordinarius ſive etiam delegatus, famæ ſuæ prodigus, & proprii perſecutor honoris, contra conſcientiam, & contra juſtitiam, in gravamen alterius partis quicquam, per gratiam, vel per ſordes in judicio fecerit, per annum ab executione officii, noverit ſe remotum, ad æſtimationem litis, quam læſerit, nihilominus condemnandus.

De Appellationibus.

Appellatio quid ſit. Cap. 1.

APpellatio (ut à definitione incipiamus) eſt à minore ad majorem provocatio, & per eam legitimè interpoſitam, & prounciatam, & juriſdictio judicis quo ad eam cauſam ſuſpẽditur, & ipſius cognitio, & examen ad ſuperiorem transfertur. Diſtinguitur autem in judicialem, & extrajudicialem.

De appellatione judiciali. Cap. 2.

APpellatio judicialis eſt, cum in judicio provocatur ad ſuperiorem judicem à definitiva: ab interloquutoria, vel à gravaminibus, quæ in agendo cauſam quandoq; partibus infliguntur. Cumq; appellatur à definitiva ſententia ſufficit dixiſſe, ab iniqua hac ſententia appello. Sed quando ab interloquutoria, vel gravamine aliquo provocatur, cauſa amnino aſſignanda eſt, quæ vera ſit, juſta, & expreſſa.

Et

Et ſi propriè loqui velimus, appellatio non eſt, niſi in judicio. Quæ verò fit extra judicium, provocatio dici poterit.

De appellatione extrajudiciali. Cap. 3.

EXtrajudicialis appellatio eſt à præſenti, ſeu veriſimiliter futuro gravamine, ad ſuperiorem provocatio, antequam ad judicium veniatur, in qua probabilis, & veriſimilis ratio debet aſsignari; quæ ſi reddita fuerit, cauſam ad ſuperiorem judicem transfert. Et appellatione hujuſmodi pendente, nil in appellantis præjudicium tentari poteſt à judice, à quo eſt appellatum.

Appellare licet etiam in cauſis extrajudicialibus. Cap. 4.

IN actis extrajudicialibus appellare licet, ut ab electionibus, poſtulationibus, proviſionibus, & cæteris hujuſmodi. Sed interponere oportet appellationem infra dies decem, à notitia, qua quis gravari ſe intellexit. Nam elapſis decem diebus, per viam appellationis non ampliùs audietur: ſed per alia remedia juris petere poterit, ut integrum reſtituatur, & revocetur gravamen.

Quæ ſit vis appellationis extrajudicialis. Cap. 5.

APpellatio extrajudicialis, ſi interponatur ex probabilibus & veriſimilibus cauſis, adeò devoluit cauſam ad ſuperiorem, ut actus geſtus contra eam ſit nullus. Undè ſi quis appellaverit, ne poſſeſsione moleſtetur, cũ ſe moleſtãdum veriſimiliter ſuſpicetur, ſi ea ſpoliatur, reſtituitur ante omnia in ſtatum, in quo erat tempore appellationis emiſſæ.

In extrajudiciali appellatione, ſi appellans, & ejus adverſarius diverſos habeant judices, licebit appellanti ad eum

eum revocare, qui ſibi ordine competit, & valida erit ejus appellatio.

In judicio non licet appellare à futuro gravamine. Cap. 6.

IN judicio non poteſt appellari à gravamine futuro etiam ſub conditione: ut ſi ne gravaveris, appelles, ſed debet priùs expectari gravamen, & poſtea appellare: ut enim à futuro gravamine appelletur, ſolum extra judicium conceditur.

Si appellatio ſcripta porrigatur judici, ſatis eſt, nec requiritur ut coram eo legatur. Cap. 7.

APpellatio in ſcriptis judici porrecta non poteſt, quòd coram eo lecta non fuerit, legitimè impugnari.

Quid agendum ſit, ſi juſtus metus impediat ab appellando. Cap. 8.

SI juſtus metus vel judicis, vel adverſarii, vel municipalis legis, quæ prohibeat ab aliquibus cauſis appellari, fortaſſe impediat quenquam ab appellando, excuſabitur: & eſſe volumus ac ſi appellaverit, modo coram judice proteſtetur, à quo gravatur, de metu ſi audeat, & fieri poſſit, vel jus copiam habeat. Quod ſi non eſt auſus, & copiam illius non habuit, ſi fieri poſſit coram judice, ad quem decernit appellare, ſuam interponat appellationem. Quòd ſi non ſuccedat, ſatis ei tunc eſto, coram uno aut pluribus viris bonis, notorio adhibito, ac teſtibus, de hoc metu proteſtari, appellare, & cauſas, propter quas appellarit exprimere: atq; ab eo, vel ab eis, apoſtolos obtinere, corã quibus appellat. Curandũ tamen eſt, ut judici appellatio hujuſmodi quoquo modo, intimetur intra decem dies, à gravamine, vel à ſen-

tentia. Alioqui si ad ulteriora, in causa procederet, quæ ageret non essent invalida. Adversarii verò præsentia, dum sic appellatur, non est necessaria. Sufficit enim ut ei fiat intimatio. Cum verò neque justus metus obstat, & judicis copia potest haberi, semper coram eo tàm judicialis, quàm extrajudicialis appellatio fieri debet, atque in scriptis porrigini si à definitiva sententia statim, ut dictum est, unica voce sit appellatum.

Quibus casibus appellare non licet, aut frustra appellatur. Cap. 9.

NEque à correctione, neque ab executione licet appellare, nisi modus excedatur, atque tunc causa, & ea quidem vera exprimenda est. In notariis etiã prohibemus appellationem, à pœna quoq; juris non licet appellare: sed à sententia judicis appellatur, qua pronunciavit litigantem in pœnam juris incidisse. In omnibus, in quibus jura prohibent appellationem, judex non cogitur ei deferre, cum interponitur, nisi causa disertè exprimatur, atque isto casu appellando, à definitiva sententia, causam exprimere necessarium est, cum aliàs non requiratur. Ad hæc in his, quæ dilationem temporis non admittunt, appellatio non recipiatur. Si appellatio est manifestè frivola, judex eam admittendo non rectè agit. Tertiò appellare ab eodem articulo, vel ab eadem sententia, non licet. Ab arbitrio appellare etiam non licet, neque in enormi, & gravi scelere. Qui appellat, post decem dies, non audiatur per viam appellationis, quamvis conqueri possit, & alia ratione agere, ut in integrum restituatur. In civilibus unus pro alio non appellat, nisi ejus interfit. Cum quis in judicio confessus fuerit, non admittitur ejus appellatio, modo per ipsum, non per procuratorem sit confessus, neque confessio per tormenta, aut eorum metum sit extorta: imo etiam id requiritur, ut de eo,

eo, quod est confessus, in judicio sit convictus, & appellationi foventi aliquam injustitiam, vel iniquitatem nunquam est deferendum: neq; recipietur appellatio, quando à nostro regia Majestate causa sub delegata est, sub conditione, ut inde non appelletur.

Quando ante sententiam definitivam liceat appellare in causis Ecclesiasticis. Cap. 10.

IN causis Ecclesiasticis, ante sententiam definitivam appellare, sive querelare prohibemus, nisi à sententia censurarum, aut correctionis, ubi modus excedatur: aut ubicunq; damnum, aut gravamen illatum per appellationem, à definitiva non est reparabile. In quibus casibus appellare, & etiam querelare ante sententiam definitivam licebit.

Quo ordine appellandum sit. Cap. 11.

AB Archidiaconis, Decanis, & his, qui sunt intra pontificiam dignitatem, & jurisdictionem Ecclesiasticam habent, ad Episcopum liceat appellare, ab Episcopo ad archiepiscopum, ab archiepiscopo verò ad nostram majestatem. Quo cum fuerit causa devolueta, eam vel concilio provinciali definire volumus, si gravis sit causa, vel à tribus quatuorve Episcopis, à nobis ad id constituendis. Quibus rationibus cum res fuerit definita, & judicata, per appellationem amplius cognosci non poterit. Observari tamen præter hæc volumus, ut si causa fuerit subdelegata, semper ad subdelegantem appelletur, à quo si rursus fuerit appellandum, ordo jam descriptus conservetur.

Quomodo à pluribus judicibus appelletur. Cap. 12.

SI plures judices fuerint lata ab eis sententia, vel gravamine aliquo inflicto, cum omnes simul haberi

non possint, coram majori parte illorum appellare licebit, & Apostoli peti seorsim ab eis poterint. Sed tamen appellatio ipso, delatio ad certum judicem, & præfixus terminus adversario, si non adfuerit, sunt intimanda.

Qui per appellationem in una causa liberatus à suo judice, in aliis tamen ei debet respondere. Cap. 13.

PEndens appellatio non est sufficiens, & idonea causa, ut judex, à quo appellatum est, in aliis causis repudietur. Unde cum quis duas, diversasq; causas habet sub eodem judice, licet quoad unam earum appellaverit, de altera tamen cogetur judici respondere à quo appellavit.

Non obstat prior appellatio deserta, quando propter novum gravamen rursus appellari possit ab eodem judice. Cap. 14.

QUi appellavit, & appellationem deseruit, reditq; ad judicem, à quo appellavit, si rursus ab eo gravetur, denuò poterit appellare.

In causa communi plurium, unius appellatio alios etiam juvat. Cap. 15.

SI ex pluribus una sententia condemnatis, qui communi interesse jure jubentur, idemque habent negotium, & eandem causam defensionis, unus appellaverit, ejus victoria proderit aliis. Et si forte is unus qui appellavit, cæteris tacentibus & scientibus appellationem deserverit, quivis alius ex illis eam prosequi poterit.

An juramentum interpositum prohibeat appellationem. Cap. 16.

SI quis juraverit se staturum judicatis, & definitis in aliquo judicio, quoniam juramenta semper ad causas honestas

nestas contrahenda sunt, & verisimiliter cogitatas, ideò si eveniat, ut sententia, vel mandatum judicis, & honestatis, & justitiæ limites excedat, licitè qui juravit inde potest appellare, cum juramentum iis casibus non urgeat. Verùm si hoc non accidat, sua ipsius promissione astringitur, ut non appellet.

Ob suspectum locum licet appellare. Cap. 17.

LOcus judicii exercendi, ad quem judex citaverit, debet esse tutus domino & omnibus his, qui pro eo interveniunt, ut ad locum possint ire securè. Aliàs proposito exceptione de loco suspecto liberè licet appellare.

Tam in majoribus, quam in minoribus causis licet appellare. Cap. 18.

ET in majoribus, & in minoribus causis, appellandi facultas non denegetur. Nec enim judex injuriam sibi fieri debet existimare, eo quòd litigator appellat. Quia quantitas causæ non facit, quarè sit appellandum, sed iniquum gravamen.

Qualis causa reddenda sit in appellationibus. Cap. 19.

QUum sit extra judiciũ appellatio, causa potest assignari, quæ sit generalis, & incerta, respectu personarum seu gravaminis, cũ fiat sæpissimè de futuro, quod minimè potest determinatè sciri. Sed in appellatione judiciali, quãdo reddenda est causa, illã & certam, & specialem esse oportet, cũ sæpe fermè sit vel de præsenti, vel de præterito gravamine. Præterea in judicio, causa appellandi debet esse

vera. Sed extra judicium ſatis eſt, quòd cauſa ſit veriſimilis & probabilis, utputà veriſimiliter timui graviari in poſſeſſione alterius rei, licet adhuc non ſum gravatus, tamen extra judicium poſſum appellare.

Cum appellatur à definitiva licet aliter agere quam in aliis appellationibus permittatur, Cap. 20.

IN appellatione à definitiva ſententia, cum non ſit neceſſarium cauſam exprimere, appellans, cum unam cauſam expoſuerit in agendo, aliam poterit proſequi, & poſt eam aliam, quoad ei ſuppetent. Sed in aliis appellationibus, cum debeat cauſa exprimi, non poterit citra expreſſam, alia tractari in proſecutione.

Coram quo judice appellationis cauſa ſit proponenda, & coram quo juſtificanda. Cap. 21.

CAuſa appellationis, cum eſt experimenda coram judice, à quo appellatum eſt, proponentur, niſi metus obeſt, & ſi copia ejus haberi poteſt: ſed coram judice, ad quem appellatum, juſtificabitur.

Si exceptiones legitimæ cum probationibus offerantur judici, ſi rectè fuerint, & licitæ, appellatur, & juſtificatur appellatio. Cap. 22.

EXceptiones legitimæ, & earum probationes, quando judici oblatæ fuerint, ſi ab eo non admittantur, juſta cauſa præbetur appellandi, quin & appellatio coram judice, ad quem provocatum eſt, propter hoc juſtificabitur, licet veritas exceptionis non probetur. Non tamen volumus ſufficere appellanti, ſi dicat ſe materiam ſive exceptionem legitimam, & veram propoſuiſſe & appellaſſe, nisi doceat propter exceptionem non admiſſam, appellaſſe.

Juſti-

Juſtificata appellatione, non eſt probata obiter exceptio. Cap. 23.

COnſtituimus præterea, ut talis oblatio probationis juſtificet ſolum appellationem, quoad devolutionem cauſæ, non autem ut exceptio habeatur pro probata, in prejudicium partis adverſæ.

Ob quas alias injurias, & cavillationes judicis licet ab eo appellare. Cap. 24.

PRæterea ſi judex procedat ad ulteriora, exceptione vel materia neglecta, licet expreſſè eam non repulerit, poteſt ab eo appellari. At hæc ſi judex non procedat ad ulteriora, ſed ſuperſedeat, vexando excipientem, vel materiam proponentem, quàm ſæpè citat ad audiendum deliberationem ſuam, vel ad idem ſepè aſſignavit terminum, tunc volumus, quòd ſi judex, bis humiliter requiſitus non pronunciat, poſſit ab hoc gravamine appellari.

Quomodo in diverſis appellationibus proceſſus juſtificetur. Cap. 25.

ET licet proceſſus primi judicis juſtificari, vel impugnari non poſſit, quando appellatur ab interloquutoria, niſi ex actis coram eo in appellatione, tamen in appellatione à definitiva ſententia, poteſt judex ad quem, ex novis actis coràm eo habitis, ſuum proceſſum juſtificare, & contrarium primæ ſententiæ pronunciare. Quia non allegatum, vel probatum in cauſa principali, poteſt allegari, & probari, in cauſa appellationis.

Ad quid inventæ ſunt appellationes. Cap. 26.

APpellationes non ad deprimendam cujuſquam juſtitiã ſunt inventæ, ſed ut gravamen impoſitũ reparetur,

&

& ad corrigendam iniquitatem, & imperitiam judicis, & nonnunquam ad ipsius afflicti succurrendum insciticæ. Nam in appellatione persæpè locum habet, quod jactatur non probatum, probabo, & quod non est oppositum, opponam. Etenim quæ in prima instantia sunt omissa, frequenter in secunda locum habent.

In causa appellationis aliquæ exceptiones repeti possunt, quæ in prima instantia locum non habuerunt. Cap. 27.

CUm peremptoria exceptio in instantia non fuit admissa, interposita appellatione à definitiva sententia in causa appellationis, denuò poterit abjici & probari. Idemque licebit si eadem exceptio peremptoria in priori instantia, vel negligentia, vel oblivione omissa fuerit: verum exceptiones illæ quæ in priori instantia necessariò erant opponendæ, ante litis contestationem, in causa appellationis objici non poterunt.

Lapsus termini quandoque non obest. Cap. 28.

LApsus termini ad appellandum vel appellationem [illegible] niendum, non præjudicabit appellanti, quo minus [illegible] causa legitima audiatur, saltem per beneficium restitutionis in integrum, & fiet restitutio usque ad tantum tempus quantum fuit tempus impedimenti. Quia si impedimentum non fuisset, habuisset effectum suum appellatio: volumus tamen ut suam diligentiam ostendat infra tempus impedimenti, quia aliter constare non possit impedimentum causam præstitisse, neq; sufficit probare impedimentum fuisse nisi doceator id impedimentum fuisse causam non agendi quod probatur probando tunc temporis diligentiam.

Ter-

Terminus ad appellandum est decem dierum. Cap. 29.

APpellationes & nullitatem querelas infra decem dies, utiles, à tempore notitiæ latæ sententiæ, aut grâvami-[illegible] à quo per constitutiones nostras appellare, sive querele licet cõram judice, à quo provocatur, fieri volumus.

De terminis ad prosequendam & ad finiendam causam appellationis. Cap. 30.

CUm quis appellaverit, vel de nullitate conquestus fuerit, nisi infra duos menses à tempore appellationis, sive querelæ interpositæ, eandem prosequutus fuerit, & judicem à quo, de prosecutione hujusmodi per citationem, vel inhibitionem superioris, certiorem fecerit, ac infra sex menses, à fine ipsorum duorum mensium numerandos, ipsam appellationem, sive querelam (legitimo impedimento cessante, quod à judice à quo appellatum est, approbandum erit) finiri obtinuerit, sententiæ contra eum prius latæ stare compelletur. Et habebit ejus appellatio deserta censeri. Terminum verò ad prosequendam litem datum à lege concedimus, cum à judice, tum ab appellante posse immutui, non autem prorogari.

Lata sententia definitiva non est ante decem dies mandanda executioni. Cap. 31.

ILlis decem didbus à lata sententia, quibus appellare licet, judicatum non mandetur executioni quod non modò in civilibus, verùm & in criminalibus observari decernimus. Volumus etiam ut in ipsis criminalibus, etiam invito condemnato, quivis alius pro eo possit appellare.

Quomodo labatur terminus in extrajudiciali appellatione. Cap. 32.

IN appellatione extrajudiciali, propter gravamen aut futurum

turum, aut jam inflictum, interposita, terminus vel à jure latus, vel à judice, vel appellante præfixus ad litem prosequendam, non à die appellationis fluere incipiet: sed à die, qua oppressus cognovit se gravatum, qui nihilominus si fuerit elapsus, non obstabit, quin oppressus à superiori judice audiatur, non quidem appellationis via, sed querelæ: cum in appellatione appellans, qui semel eam deseruerit, quoad ipsam non amplius audiri debeat.

Terminus finiendæ causæ appellationis a judice, a quo appellatur, non potest mutari. Cap. 33.

JUdex à quo est appellatum, licet valeat præfigere terminum appellationis prosequendæ, non tamen illius finiendæ aliumj terminum potest constituere ab eo, quod jus concedit.

Si compromissum interponatur, non labitur terminus. Cap. 34.

SI appellatione interposita partes consenserint in compromissum terminum, ad prosequendam appellationem currere nolumus, nisi judex animadvertens ex nimia dilatione imminere periculum, in causa juberet progredi.

De generibus Apostolorum. Cap. 35.

APostoli non omnes sunt ejusdem generis. Aliqui sunt dimissorii, atq; tunc dantur, cum judex appellationem defert. Sunt & refutatorii, qui dantur, cum appellatio non est amissa. Tertio loco dicuntur alii reverentiales, hiq; dantur, quando non merito causæ, sed propter honorem judicis, ad quem appellatum est, defertur appellationi. Postremò Apostoli, si quandoque in appellatione dantur extrajudiciali, vel conventionales, vel testimoniales dici consueverunt.

Quando

Quando sit opus Apostolis, & quando non. Cap. 36.

IN appellatione judiciali semper opus est Apostolis, non item in appellatione extrajudiciali.

Quando petendi Apostoli, & quis terminus eorum petendorum concedatur. Cap. 37.

QUando judex appellatione interposita, præfixit diem ad dandos Apostolos, appellans tunc ad eos petendos debet comparere, quòd si non faciat, sententia contra illum lata poterit executioni mandari. Et quum spatium termini præfixi ad Apostolos dandos amplum fuerit, appellantem satis erit aliquando comparere, & loco, & tempore congruo Apostolos instanter petere. At si judex apertè dixerit, se nolle dare, vel si præfixo termino, aut ex malitia, aut negligentia non dederit, poterunt litigantes appellationem sine illis prosequi. Et si judex qui non dederit, procedere attentet in causa, omnia quæ fecerit, erunt invalida: & à judice ad quem appellatum est, arbitraria pœna plectetur. Tempus autem, quoad Apostolos dandos longissimum, & quod proferri non possit, triginta dies esse volumus, intra quod spatium, si appellans eos instanter, loco, & tempore congruo non petierit, appellationi renunciasse censebitur.

Quid in Apostolis contineri debeat. Cap. 38.

IN Apostolis, appellationis causa exponetur. Et an admissa sit appellatio, vel non admissa declarabitur. Et à quocunq; dentur Apostoli, illis apponendum est ejus sigillum à quo dantur. Cumq; judex Apostolos dederit, appellanti quoq; terminũ prosequendæ appellationis constituet.

Verùm ex Apoſtolis datis, vel præfixo termino, non intelligetur judex appellationi interpoſitæ detuliſſe. Nam Apoſtoli faciè poteſt fieriut ſint refutatorii, & conſtituitur terminus ad malitiam litigantium compeſcendam, ne ſuperfluis moris lites extrahant.

Appellanti non eſt fraudi ſi poſt gravamen alligat ad tribunal judicis, nec ob id impeditur, quando intra decem dies ab eo appellari poſſit. Cap. 39.

QUando aliquis eſt in judicio gravatus, licet poſt gravamen ad judicem venerit, qui eum gravavit, & aliquid ad ejus tribunal egerit, propter hujuſmodi acta nõ eripitur ei facultas, quin intra decem dies ab inflicto gravamine, appellare poſſit, præſertim cum ea, quæ poſt gravamen egit, non ſponte, ſed vi judicis adactus egerit.

Appellans ſi quid cum proteſtatione agat coram judice a quo appellavit, ne propterea deſerit appellationem. Cap. 40.

QUando aliquis appellavit, licet ad judicem à quo appellatum eſt, poſt appellationem interpoſitam veneri & aliquid ad ejus tribunal egerit, modò proteſtetur, ſe non ob id velle appellationem deferre, non judicabitur illi renunciaſſe.

Poſt appellationem debet judex a tota cauſa ſupercedere, niſi gravamen inflictum revocet. Cap. 41.

QUamvis appellatio interdum certũ aliquem cauſæ articulũ ſpectet, nihilominus ea interpoſita, judex à quo appellatũ eſt, à tota ipſa cauſa ſuperſedebit. Nõ enim quiſquam cogi debet, ut illi judici reſpondeat, in ea cauſa, in qua

ſe gravatum ab eo ſentit, neq; amplius ad illum comparere adigitur, ut reſpondeat, neq; ut de gravamine doceat, niſi fortaſſe citetur ad audiendam gravaminis illati revocationem. Quam revocationem ſi judex fecerit, ſive comparente eo, qui appellavit, ſive non comparente, & ad ſolvendas expenſas, ſi quas appellans fecerit, ſeſe obtulerit, & adeundus eſt, & ſub eo agendum. Nam cauſam, à quo fuit appellatum, poteſt re-aſſumere, & ad ulteriora procedere. Quod tamen tunc ſolum habet locum, quãdo appellationi minimè detulit. Nam ſi eam fortaſſe receperit, neq; gravamen revocare, neq; cauſã poteſt reſumere. Etenim juriſdictio ejus, quoad illam cauſam, prorſus transfuſa eſt in judicem ſuperiorem. Poterit nihilominus poſte à de illa cognoſcere, ſi judex, ad quem eſt appellatum, illam ad eum remiſerit. Itaq; deferendo appellationi cauſam illã judex omnino à ſe abdicat, niſi deferatur appellatio, & terminus præfixus elapſus fuerit, intra quem appellans debuit proſequi appellationem. Iſto ſiquidem caſu lis denuò ad illum redit.

Quæ attentantur poſt appellationem ſunt irrita. Cap. 42.

QUæ attentantur contra & poſt appellationem, ſive judicialem, ſive extrajudicialem, ſunt ipſo jure nulla. Poteſt attamen judex à quo appellatum eſt, omnia ea facere, pendente appellatione, quæ ad ejus faciliorem exitũ tendant.

Quæ innovata poſt appellationem a judice appellationis revocari debeant, & quæ non. Cap. 43.

INnovata, poſt appellationem à definitiva, aut inter ſententiam, & appellationem, ante omnia per appellationis judicẽ revocari debent. Innovata verò poſt appellationem,

ab interloquutoria, seu gravamine, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi, post inhibitionem (ne procederet in causa à superiore) factam, inferior judex processit. Nam irritum est, & invalidum quicquid agitur post inhibitionem.

Quatenus judex, a quo appellatur, de appellationis justitia potest cognoscere. Cap. 44.

JUdex, à quo appellatur, de appellationis justitia potest cognoscere, quo sese instruat, an illi sit deferendum: non autem in præjudicium appellationis. Nam hæc ad judicem pertinet, ad quem est appellatum.

Quando judex appellationis causam debeat ad inferiorem judicem remittere. Cap. 45.

INferior judex quando appellationi à definitiva minimè detulit, debet superior vanitate, seu malitia cognita illius, appellationis causam ad illū remittere, ac eodem die appellantem injustè condemnare quoad expensas. Cum verò judex inferior appellationi detulerit, in potestate superioris erit, causam ad eum remittere, vel apud se retinere, quod accipiendum est, si prosecutio coram superiore fiat. Item cum superior appellationem ab interloquutoria, sive gravamine, frivolam esse causam cognoverit, causam ipsam remittat. Si verò ipsam appellationem ex veris & justis causis fuisse interpositam cognoverit, causam principalem in suam accipiet potestatem. Nec ulterius eam ad inferiorem judicem remittat.

Judex ad quem appellatum est, non prohibeat inferiorem, nisi prius ei constet legitime appellatum esse. Cap. 46.

PRohibēus ne judex, ad quē appellari, seu querelari contigerit, judici, à quo appellatum est, prius inhibeat, quā appellatum, sive querelatum legitimè sibi fuisse constiterit. Nisi

Nisi à definitiva statim, judice pro tribunali sedente, viva voce apud acta fuerit appellatum, sive querelatum. Quo casu sufficiet judici, ad quem appellatum est, de hoc per appellantis, aut procuratoris ejusdem habentis mandatum, jura mento constare.

Sententiæ excommunicationis, & suspensionis non revocanda a judice appellationis, nisi vocatis partibus. Cap. 47.

NOn solum statuimus, ut si negetur per appellationem negotium devolutum, non inhibeat judex appellationis judicem à quo, in causa procedere: nisi de volutione constiterit. Verùm sententias quoq; suspensionis, sive excommunicationis, in appellantem ab eo, à quo appellatum, proponitur, promulgatas, nullatenus (nisi vocatis partibus, & de appellatione constiterit) volumus judices appellationes revocare, aut denunciare esse nullas.

Puniendus quomodo sit judex, qui juste appellationi non detulerit. Cap. 48.

SI judex legitimè appellationi non detulerit, est puniendus, & si criminalis fuerit causa, deponetur. Sin verò civilis, à superiori arbitraria pœna mulctabitur.

Non est necessaria citatio partium in causa appellationis. Cap. 49.

IN cognoscendo de appellatione primum omnium esse videretur, ut partes citarentur ad justificandam, & impugnandam appellationem. Sed hoc necessariò non requiritur, cum tempus præfixum habent ad prosequendam appellationem.

Quando judex, à quo appellandum est, puniendus fuerit à judice ad quem fuit provocatum, debet citari: quin & si volet assidere judici superiori, poterit, dum causam à se judicatam retractat, nequid in ejus præjudicium fiat.

Judex

Judex à quo appellatum est non punietur à superiori, nisi citatus, & illi assidebit in causa retractanda, si visum fuerit. Cap. 50.

QUando judex ad quem appellatum est, definit contra sententiam inferioris judicis, propter novas rationes coram ipso allatas, quæ in priori judicio non fuerunt agitatæ, non simpliciter dicet in sententia, inferiorem judicem malè judicasse. Sed cum adjectione ob defectum probationum, quæ tum non fuerunt adductæ.

Judex ad quem appellatur, pro arbitrio non potest appellationem requirere, vel admittere. Cap. 51.

NOn est in facultate judicis ad quem appellatum fuerit, vel recipere, vel renuere appellationem, quin si justa fuerit, eam recipere cogitur. Judicandi quippe munus publicum est, neque ab ea renuntiari potest, qui judicandi munus occupat.

Partes quandoq; possunt renuntiare appellationi. Cap. 52.

PArtes de mutuo cõsensu valẽt interpositæ appellationi renuntiare, & ad judicẽ à quo appellatum est, reverti neq; ad hoc faciendum sufficit unius partis voluntas, & etiam fieri non potest, si judex appellationi detulit. Quia tum eam eandem causam non amplius judicare valebit, nisi vel judex ad quem appellatum est illam ad se remiserit, vel terminus præfixus ejus prosequendæ fuerit elapsus.

Suspectus appellans, aut fidejubeat, aut custodiatur. Cap. 53.

SI appellãs fuerit suspectus de fuga, vel det fidejussores pro

prosequenda Appellatione, vel custodiatur.

Inferior Judex exequetur à se sententiam latam si confirmetur à superiori. Cap. 54.

SI lata sententia confirmetur per Judicem ad quem appellatum fuit, executioni mandabitur, à judice à quo est appellatum.

In Appellatione à definitiva gravamen quodcunque per interlocutoriam illatum, à judice Appellationis revocari potest. Cap. 55.

CUm sententia definitiva appellatum, vel de nullitate querelatum fuerit, gravamen quodcunque, quod per interloquutoriam illatum fuit, licitè per appellationis judicem emendari possit.

Appellans cum deserit appellationem condemnatur, adversario, prosequenti in expensis. Cap. 56.

CUm quis Appellationem interpositam deserit, & adversarius eam prosequitur, desertor ei condemnabitur in expensis.

Qui non sui adversarii appellationi defert, sciat suæ quoque non deferendum. Cap. 57.

SI quis Appellationi interpositæ à suo adversario non detulerit, nec suæ, si postea in eadem causa interponatur, cogi poterit Adversarius ut deferat.

Post Appellationem, non est denuncianda Excommunicatio. Cap. 58.

SI Appellatio fuerit interposita, priusquam excommu-

nicatio sit denuntiata, denunciationem ejus impedit.

Excommunicatio post appellationem lata, est invalida. Cap. 59.

ET sicut non tenet Excommunicatio lata post Appellationem judicialem, ita neq; appellationem extrajudicialem. Timens ergo injustè excommunicari appellat extra judicium, & suspendit jurisdictionem Judicis. Sed post gravamen inflictum necesse est appellare.

Revocatio causæ ab Episcopo facta, vel à superiori judice, quanti sit momenti. Cap. 60.

EPiscopus causas ad se revocare potest, quæ coram suo vicario aguntur, & revocatio alicujus causæ per superiorem facta, magis Jurisdictionem suspendit inferioris Judicis quàm Appellatio.

Post appellationem legitimam a sequestro, appellans liberè fructus percipit. Cap. 61.

SI à sequestro fuerit appellatum, & appellatio legitimè prosecuta fuerit, ea pendente, possessores bonorum sequestratorum, & alii eorum nomine liberè, & impune utantur eisdem.

DE

DE REGVLIS JVRIS.

QUod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. *Decr. 4*

Quæ propter necessitatem introducta sunt, non debent in argumentum trahi. *De regulis juris. ff.*

Semel malus, semper præsumitur esse malus. *122.98*

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. *& sext.*

Refertur ad universos, quod publicè fit per majorem partẽ. *8.*

Cum tempus in Testamento adjicitur, credendum est pro hærede adjectum, nisi alia mens fuerit Testantis. *ff.*

Quæ in testamento ita scripta sunt, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

In pœnalibus causis benignius interpretandum est.

Ferè in omnibus pœnalibus Judiciis, ætati, & imprudentiæ succurritur.

Imperitia culpæ annumeratur. *De reg. ff. 174.*

Generi per speciem derogatur. *Sex. 80*

Semper generalibus specialia insunt. *& 189.*

In toto, pars continetur. *112. &*

Accessorum naturam sequi congruit Principalis. *60.*

Cum principalis causa non consistit, nec ea quæ sequuntur, locum habent. *6*

Nõ debet, cui quod plus est licet, quod minus est, nõ licere. *138*

Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non obtemperat. *21*

Hæreditas est successio in universum jus, quod defunctus habuit tempore mortis. *159*

Qui rebus mobilibus præficiuntur per defuncti testamentum, hæredes testamentarii sive executores appellamus. *ff. de v. 62 & ver.*

Hæredis appellatiõe oẽs significari successores credẽdũ est. *2*

137 Nulla mora ibi intelligitur, ibi nulla petitio eſt.
48 Qui dolo deſiit poſſidere, pro poſſeſſore damnatur.
Quicquid calore iracundiæ vel ſit, aut dicitur, non prius ratum eſt, quàm ſi perſeverantia apparuerit judicium animi fuiſſe.
Quoties idem ſermo duas ſententias exprimit, ea potiſſimum accipiatur, quæ rei gerendæ aptior eſt.
55 In dubiis benigniora ſunt præferenda.
96 In obſcuris, quod minimum eſt, ſequendum.
10 Secundum naturam eſt, commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda.
(10. Vahi temporis non juſta excuſatio eſt.
194.6. Ratihabitio retrahitur, & mandato æqui paratur.
69 Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine geſtum non eſt.
611 Cum ſint partium jura obſcura, Reo favendum eſt potius, quàm Actori.
13 Ignorantia facti, non Juris, excuſat.
15 Odia reſtringi, favores convenit ampliari.
16 Decet conceſſum à principe beneficium, eſſe manſurum.
17 Indultum à jure beneficium non eſt alicui auferendum.
Nullus pluribus uti defenſionibus prohibetur.
21 Quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt.
22 Non debet aliquis alterius odio prægravari.
23 Sine culpa niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus.
27 Scienti, & conſentienti non fit injuria, neque dolus.
34 Utile per inutile non debet vitiari.
38 Ex eo non debet quis fructus conſequi, quod viſus eſt impugnare.
Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ ſequuntur ex eo.
Pluralis locutio, duorum numero eſt contenta.

Im-

Imputari non debet ei, per quem non ſtat, ſi non facit quod per eum fuerat faciendum. 41
Qui tacet conſentire videtur. 43
Qui tacet non fatetur, ſed nec utique negare videtur. ff. 184
Præſumitur ignorantia, ubi ſcientia non probetur. ſ. 47.
Non præſtat Impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum. ſ. 53.
Qui prior eſt tempore, potior eſt jure. ſ. 54.
Quod ob gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum. 61
Nullus ex conſilio (dummodo fraudulentum non ſit) obligatur. 62
Exceptionem objiciens non videtur de intentione adverſarii confiteri. 63
Quod ſuo nomine non licet, nec alieno licebit. 67
Poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſeipſum. 68
Quod alicui gratioſè conceditur, non debet ab aliis in exemplum trahi. 74
Delictum perſonæ, in detrimentum Eccleſiæ, non debet redundare. 76
In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter in ſpem conceſſurus. 8
Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.
Quum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti. 84
Infamibus non patent portæ dignitatis. 87
Is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem. 88
Non quicquid Judicis poteſtate permittitur, juris neceſſitati ſubjicitur.
De qua re cognovit Judex, de ea quoque pronunciare cogendus eſt.

Nullus existimandus est, dixisse, quod non mente prius agitaverit.

ff. 195. Pronuntiatio sermonis in sexu masculino ad utrumq; sexũ plerumq; porrigitur.

ff. 43. & 44. Quæ esui, potui, cultuique corporis, quæq; ad vivendum hujusmodi necessaria sunt, vestimenta quoq; & stramenta, & cætera, quibus vivendi curandivè corporis nostri gratia utimur, victus verbo continentur.

. 51. Parentis appellatione, pater, avus, proavus, & omnes superiores continentur: sed & mater, avia & proavia.

220 Liberorum appellatione, nepotes & pronepotes cæteriq; qui ex his descendunt, continentur.

291 Filii appellatione, sicuti filia, ita & nepos comprehenditur.

ff. 64. Intestatus est, non tantum qui testamentum non facit, sed etiam is, cujus ex testamento hæreditas adita non est.

79 Impensæ necessariæ sunt, quæ si non fiant, res aut peritura est aut deterior fiet; utiles, quæ rem meliorem faciunt; voluptuariæ, quæ speciem duntaxat ornant.

121 Usura pecunia in fructu non est, quia non ex ipso corpore, sed ex alia causa, id est, ex nova obligatione.

129 Qui mortui, quiq; abortivi ante septimũ mensem, aut octavum nascuntur, neque nati, neq; procreati videntur.

141 Ea mulier creditur filium habere cum moreretur, qui exciso ventre edere possit, tamen falsum est eam peperisse, cui mortuæ filius expectus est.

152 Hominis appellatione, tam fœminam quàm masculum contineri non dubitatur.

Pueri appellatione, etiam puella significatur.

Solutionis verbo, satisfactionem quoq; omnem accipiendam placet, quam creditor acceptare voluerit.

Qui in utero est, pro jam nato habetur, cum de ipsius commodo quæritur.

Duobus

Duobus negativis verbis, quasi permittit lex magis quam prohibet. 237

Sylva cædua est, quæ in hoc habetur ut cædatur, & quæ succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur. ff. 30

Autentica sigilla declaramus nostra, Archiepiscoporum, Episcoporum, Decanorum, Ecclesiarum Cathedral. & earundem Ecclesiarum, Capitulorum, Archidiaconorum, & eorum Officialium. Quæ penes ipsos aut ipsorum legitimos deputatos, & nullo modo apud suos Registrarios, seu Actorum scribas custodiri volumus.

FINIS.